

2007–2013 m. Ekonomikos augimo veiksmų programa

Vilnius, 2007 m. liepos 5 d.

TURINYS

1. DABARTINĖS SOCIALINĖS IR EKONOMINĖS BŪKLĖS LIETUVOJE IR PLĖTROS PERSPEKTYVŲ ANALIZĖ	5
1.1 BENDRA LIETUVOS ŪKIO BŪKLĖ / GAMYBOS SEKTORIUS.....	5
1.2 MOKSLINIAI TYRIMAI IR TECHNOLOGINĖ PLĖTRA BEI INOVACIJOS.....	27
1.3 INFORMACINĖS VISUOMENĖS PLĖTRA	36
1.4 TRANSPORTO TINKLAS	41
1.5 ENERGIJOS TIEKIMO TINKLAI.....	51
1.6 STIPRYBIŲ, SILPNYBIŲ, GALIMYBIŲ IR GRĖSMIŲ ANALIZĖ	56
2. VEIKSMŲ PROGRAMOS STRATEGIJA	59
2.1. VIZIJA IR TIKSLAI	59
2.2. 1 PRIORITETAS. ŪKIO KONKURENCINGUMUI IR EKONOMIKOS AUGIMUI SKIRTI MOKSLINIAI TYRIMAI IR TECHNOLOGINĖ PLĖTRA.....	68
2.3. 2 PRIORITETAS. VERSLO PRODUKTYVUMO DIDINIMAS IR APLINKOS VERSLUI GERINIMAS	73
2.4. 3 PRIORITETAS. INFORMACINĖ VISUOMENĖ VISIEMS.....	79
2.5. 4 PRIORITETAS. ESMINĖ EKONOMINĖ INFRASTRUKTŪRA	84
2.6. 5 PRIORITETAS. TRANSEUROPINIŲ TRANSPORTO TINKLŲ PLĖTRA	89
2.7. 6 PRIORITETAS. TECHNINĖ PARAMA EKONOMIKOS AUGIMO VEIKSMŲ PROGRAMOS ĮGYVENDINIMUI	92
2.8. ATITIKTIS HORIZONTALIOMS TEMOMS IR JŲ ĮGYVENDINIMAS.....	95
3. FINANSAVIMO PLANAS	98
4. UŽDAVINIŲ IŠRAIŠKA SKAIČIAIS	100
5. VEIKSMŲ PROGRAMOS RENGIMAS	112
5.1. PARTNERYSTĖ	112
5.2. IŠANKSTINIS (EX-ANTE) VERTINIMAS.....	115
5.3. STRATEGINIS PASEKMIŲ APLINKAI VERTINIMAS	117
6. ĮGYVENDINIMO NUOSTATOS	119
PRIEDAI	133
I PRIEDAS. IŠLAIDŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL KATEGORIJAS	133
II PRIEDAS. DIDELĖS VERTĖS PROJEKTŲ SARAŠAS	135
III PRIEDAS. FINANSINIAI SRAUTAI	136
IV PRIEDAS. EX-ANTE REKOMENDACIJOS – EKONOMIKOS AUGIMO VEIKSMŲ PROGRAMA	137
V PRIEDAS. PARAMOS SUDERINAMUMAS SU KITOMIS VEIKSMŲ PROGRAMOMIS IR KITOMIS EUROPOS SĄJUNGOS FINANSINĖMIS PRIEMONĖMIS	150
VI PRIEDAS. VALSTYBĖS PAGALBOS IŠLYGA	155
VII PRIEDAS. VIEŠIEJI PIRKIMAI	156
VIII PRIEDAS. “REGIONAI EKONOMINIAMS POKYČIAMS” INICIATYVA	157
IX PRIEDAS. BENDRADARBIAVIMAS SU BALTIJOS JŪROS REGIONO ŠALIMIS	158
X PRIEDAS. STRATEGINIO POVEIKIO APLINKAI VERTINIMO REKOMENDACIJOS EKONOMIKOS AUGIMO VEIKSMŲ PROGRAMAI	160

PAVEIKSLĖLIŲ SĄRAŠAS

1 pav. Darbo našumas atskiruose ūkio sektoriuose 2002–2005 m.....	7
2 pav. Sukurtos pridėtinės vertės struktūra pagal ekonomines veiklas 2005 m.	7
3 pav. Darbo našumas atskiruose apdirbamosios pramonės sektoriuose 2003 m. pagal šalis	8
4 pav. Aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų sektorių pramonės parduotos produkcijos struktūra (iš viso bendroje struktūroje – 16,1 proc.)	9
5 pav. Žemų ir vidutiniškai žemų technologijų sektorių pramonės parduotos produkcijos struktūra (iš viso bendroje struktūroje – 83,9 proc.)	9
6 pav. Investicijų dalis BVP 2005 m.....	10
7 pav. Verslo investicijų dalis BVP 2005 m.	10
8 pav. Prekių eksportas ir lietuviškos kilmės prekių eksportas 2000–2005 m.	11
9 pav. Svarbiausių pramonės veiklos rūšių parduotos produkcijos struktūra pagal kryptis 2005 m. (išankstiniais Statistikos departamento duomenimis)	12
10 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksporto struktūra pagal prekių skyrius, 2005 m.	12
11 pav. Metinės TUI investicijos Lietuvoje	16
12 pav. Metinės TUI investicijos 1 gyventojui naujose ES šalyse.....	16
13 pav. Bendrojo vidaus produkto dalis, sukurta mažose ir vidutinėse įmonėse 2001–2004 m.....	20
14 pav. Veikiančių MVĮ struktūra pagal ekonominės veiklos rūšis 2001–2004 m. pabaigoje	20
15 pav. Viešųjų paslaugų verslui infrastruktūra	24
16 pav. Lietuva: išlaidų moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai santykis su BVP	29
17 pav. Lietuva: išlaidos MTTP pagal finansavimo šaltinius 2004 m.	31
18 pav. Inovacinės įmonės pagal ekonominės veiklos rūšis 2002–2004 m.	32
19 pav. Inovacinių įmonių bendradarbiavimo partneriai	33
20 pav. Veiksniai, trukdantys inovacinei veiklai, proc. visų įmonių pagal svarbumą	34
21 pav. Krovinių vežimo Lietuvos geležinkeliais apimtys 2000–2005 m	46
22 pav. Pervežtų keleivių skaičiaus dinamika Lietuvos oro uostuose 1993–2005 m.....	48
23 pav. Perdavimo tinklui priklausančių 110 kV TP skaičius pagal amžių	51
24 pav. Gamtinių dujų dalis ES šalių pirminės energijos balanse 2004 m.	53

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Lietuvos bendrojo vidaus produkto augimas 2001–2005 m.	5
2 lentelė. BVP vienam gyventojui palyginimas pagal Lietuvos apskritis	6
3 lentelė. Lietuvos konkurencingumo veiksnių vertinimas Europos kontekste	13
4 lentelė. Lietuvos konkurencinio stiprumo/silpnumo nustatymo metodika	14
5 lentelė. Aplinką teršiančių medžiagų išmetimas į orą	15
6 lentelė. Energijos sunaudojimo intensyvumas Lietuvoje	15
7 lentelė. Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui pagal Lietuvos apskritis	17
8 lentelė. Metinė pramoninių sklypų „plyno lauko“ investicijoms paklausa	18
9 lentelė. Užimti gyventojai pagal užimtumo statistiką, 2004–2005 m.	25
10 lentelė. Svarbiausieji Lietuvos ir ES vidurkio netolygumai	26
11 lentelė. Lietuvos institucijų dalyvavimas Europos Bendrijos šeštojoje mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros pagrindų programoje, 2002–2006 m I pusm.	35
12 lentelė. Svarbiausieji Lietuvos ir ES vidurkio netolygumai	35
13 lentelė. ES ir Lietuvos išsivystymo netolygumų informacinės visuomenės srityje įvertinimas	40
14 lentelė. Lietuvos transporto tinklas	42
15 lentelė. Žvyrkelių dalis bendrame Lietuvos automobilių kelių tinkle	44
16 lentelė. ES ir Lietuvos išsivystymo netolygumų transporto srityje įvertinimas	50
17 lentelė. ES ir Lietuvos išsivystymo netolygumų energetikos srityje įvertinimas	55
18 lentelė. SSGG analizė	56
19 lentelė. Paramos pasiskirstymas pagal metus ir fondus	98
20 lentelė. Paramos pasiskirstymas pagal prioritetus	99

1. DABARTINĖS SOCIALINĖS IR EKONOMINĖS BŪKLĖS LIETUVOJE IR PLĖTROS PERSPEKTYVŲ ANALIZĖ

1.1 BENDRA LIETUVOS ŪKIO BŪKLĖ / GAMYBOS SEKTORIUS

Pagrindiniai teiginiai:

- Nepaisant to, kad Lietuvos ūkis auga pakankamai sparčiai, šį augimą lemia atsivėrusios naujos Europos rinkos ir gana didelis vidinis vartojimas ir skolinimasis. Todėl neieškant vidinių konkurencingumo didinimo šaltinių augimas gali sulėtėti.
- Lietuvos ūkio struktūroje dominuoja žemųjų ir vidutiniškai žemų technologijų sektoriai, kurių sukuriama pridėtinė vertė yra maža ir tai neleidžia šaliai užimti gerų konkurencinių pozicijų pasaulinėse rinkose.
- Nors technologinis atsinaujinimas ūkyje didėja, tačiau jis yra gerokai žemesnis nei dinamiškai besivystančių ir/arba panašaus dydžio valstybių, todėl Lietuvos ūkiui yra būdingas žemas produktyvumas visuose sektoriuose, įskaitant ir tuos, kuriuose yra pasiekti pakankamai neblogi augimo rezultatai.
- Lietuvai, kaip mažos vidaus rinkos atviros ekonomikos valstybei, lietuviškos kilmės prekių eksportas yra nepakankamas.
- Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimas į Lietuvą yra labai žemas ir sukauptos TUI vienam gyventojui yra žemiausios iš Europos šalių.
- Informacinių technologijų ir elektroninių ryšių infrastruktūra plečiasi, tačiau yra nevienodai išplėtotą šalyje. Nepakankamas viešųjų paslaugų perkėlimas į elektroninę erdvę neleidžia optimizuoti veiklos procesų.
- Beveik nėra strateginių investuotojų, kurių veiklos strategija Lietuvoje būtų grindžiama ne pigesnėmis veiklos sąnaudomis, bet investicijomis į intelektualio kapitalo vystymą.
- Sukurta viešųjų paslaugų verslui infrastruktūra yra jauna, ankstyvoje vystymosi stadijoje. Paslaugų verslo įmonėms teikimo intensyvumas ir kokybė yra nepakankami.
- Mažai išplėtoti klasterizacijos ir partnerystės tinklai.
- Pramonė – intensyviausiai naudojantis energiją šalies ūkio sektorius.

Bendra situacija Lietuvos ūkyje ir pagrindinių ūkio sektorių analizė

Lietuvos ūkis palyginti su Europos Sąjungos ekonomika sparčiai auga. Lietuvos bendrojo vidaus produkto augimas 2001–2005 m. vidutiniškai siekė 7,6 proc. ir buvo vienas iš didžiausių Europos Sąjungos šalyse.

1 lentelė. Lietuvos bendrojo vidaus produkto augimas 2001–2005 m.

	2001	2002	2003	2004	2005
Lietuvos BVP augimas, proc. (lyginant su 2000 m. kainomis)	6,4	6,8	10,5	7,0	7,5

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės;

Makroekonominė Lietuvos aplinka yra vertinama kaip stabili. Lietuvos makroekonominio stabilumo indeksas 2004 m. siekė 90,4 proc. ES-15 šalių indekso lygio¹. Stabili Lietuvos makroekonominė situacija lemia palyginus aukštas šalies pozicijas tarptautiniuose konkurencingumo vertinimuose, tačiau tai iš esmės yra prielaida konkurencingumui, o ne konkurencingumo veiksnys. Stabili makroekonominė padėtis yra būtina sąlyga konkurencingumui atsirasti ir augti, todėl turi būti išlaikoma. Tačiau makroekonominė aplinka nėra išskirtinis konkurencingumą kuriantis veiksnys, t.y. savaime nedidina įmonių sugebėjimo konkuruoti sparčiai kintančiomis sąlygomis².

Nepaisant spartaus augimo, Lietuvos BVP vienam gyventojui 2004 m. siekė tik 48 proc. ES vidurkio. Be to, ekonomistų vertinimu³, BVP augimas 2006–2008 m. nuosekliai lėtės dėl įvairių veiksnių – ekonomikos raidos cikliškumo, prognozuojamų palūkanų normų augimo, vidaus rinkos „atšalimo“. Dabartinį spartų ekonomikos augimą galima paaiškinti dideliu atsilikimu nuo Europos šalių išsivystymo lygio, todėl augimą lemia natūralūs ir neišvengiami integracijos procesai.

BVP/gyv. analizė pagal apskritis 2000–2004 m. rodo, kad Lietuvos apskričių ekonominio išsivystymo netolygumai yra dideli ir nemažėja (žr. 2 lentelę). Didžiausio (Vilniaus apskrityje) ir mažiausio (Tauragės apskrityje) BVP/gyv. santykis 2000–2003 m. augo nuo 2,16 iki 2,65 ir tik 2004 m. nedaug sumažėjo – BVP/gyv. Vilniaus apskrityje viršijo BVP/gyv. Tauragės apskrityje 2,62 kartus. Per visą 2000–2004 m. laikotarpį BVP/gyv. buvo didesnis už Lietuvos vidurkį tik dviejose apskrityse (Vilniaus ir Klaipėdos), kitose apskrityse šis rodiklis buvo žemesnis (o Tauragės ir Marijampolės apskrityse daug žemesnis) už šalies vidurkį. Nuokrypiai nuo vidurkio yra dideli ir vis didėjantys. 2000 m. BVP/gyv. Vilniaus apskrityje buvo 33,4 proc. didesnis už šalies vidurkį, o Tauragės apskrityje 2000 m. BVP/gyv. sudarė tik 61,7 proc. šalies vidurkio. 2004 m. BVP/gyv. Vilniaus apskrityje buvo jau 44,3 proc. didesnis už šalies vidurkį, Tauragės apskrityje 2004 m. BVP/gyv. besudarė vos 55 proc. šalies vidurkio.

2 lentelė. BVP vienam gyventojui palyginimas pagal Lietuvos apskritis

	BVP/1 gyv., tūkst. Lt					Palyginti su šalies vidurkiu, proc.				
	2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004
Šalies vidurkis	13,1	13,9	15	16,4	18,2	100	100	100	100	100
Alytaus apskritis	10,7	11,2	11,6	11,9	12,9	81,9	80,2	77,1	72,5	71,1
Kauno apskritis	12,6	13,7	14,1	15,8	17,5	95,9	97,9	94,2	96,1	96,1
Klaipėdos apskritis	14,8	15,4	16,2	17,5	18,7	112,7	110,3	108,5	106,5	102,9
Marijampolės apskritis	9,6	9,4	9,9	11,3	11,8	73,2	67,7	66,4	68,6	65,1
Panevėžio apskritis	11,8	12,4	13	13,7	15,4	90,4	89	86,6	83,1	84,5
Šiaulių apskritis	10,2	10,4	11,1	12,4	13,7	77,5	74,4	74,1	75,2	75,6
Tauragės apskritis	8,1	8,5	8,7	8,9	10	61,7	60,8	57,9	54,1	55
Telšių apskritis	11,2	12,1	12,5	13,9	16,2	85,3	86,7	83,4	84,6	89,3
Utenos apskritis	11,1	11,6	12,4	14	15,1	84,5	83,4	82,6	85,1	83,2
Vilniaus apskritis	17,5	19	21,5	23,6	26,2	133,4	136,3	143,3	143,4	144,3

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Darbo našumas Lietuvos ūkyje nuolat auga, tačiau nepakankamai sparčiai – Lietuvos bendras darbo našumas 2004 m. siekė tik 41,7 proc. senųjų Europos Sąjungos narių darbo našumo rodiklio (ūkio sukuriamas bendras vidaus produktas per vieną darbo valandą)⁴. Pagal šį rodiklį

¹ 2004 m. ES-15 šalių makroekonominio stabilumo indekso reikšmė buvo lygi 4,93, Lietuvos - 4,46. Šaltinis The Global Competitiveness Report, 2004, pagal Lietuvos ekonomikos augimo ir konkurencingumo šaltinių (veiksnių) kompleksinę studiją, Vilnius, 2006, p. 9.

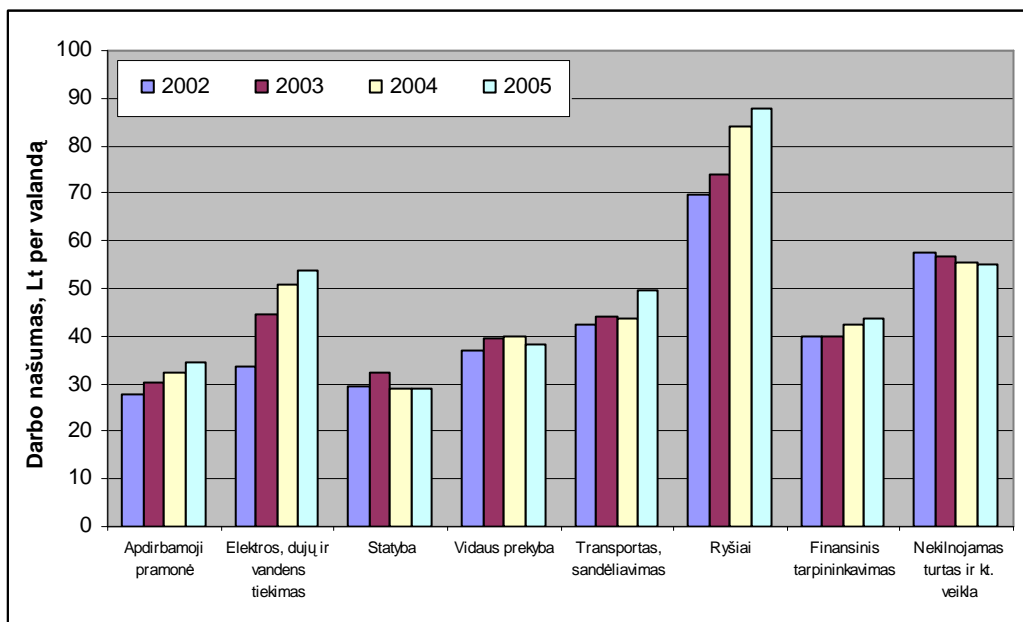
² Lietuvos ekonomikos augimo ir konkurencingumo šaltinių (veiksnių) kompleksinė studija. Vilnius, 2006, p. 253, 247.

³ AB „SEB Vilniaus bankas“, *Lietuvos makroekonomikos apžvalga*, 4 (24), 2006 m. kovas.

⁴ EUROSTAT, Labour productivity per hour worked.

Lietuva lenkia tik artimiausias kaimynes, Latviją ir Estiją, tačiau atsilieka nuo kitų naujųjų Europos Sąjungos šalių – Čekijos (49,9 proc.), Lenkijos (47,6 proc.), Slovėnijos (66 proc.) ir Slovakijos (52,8 proc.). Menki pastarųjų metų bendro darbo našumo rodiklio⁵ pokyčiai (2,6 proc. augimas 2004m., 3 proc. – 2005 m.), sulėtėjęs ar net sumažėjęs darbo našumas kai kuriuose ūkio sektoriuose (žr. 1 pav.) kelia grėsmę tolimesniam ūkio augimui.

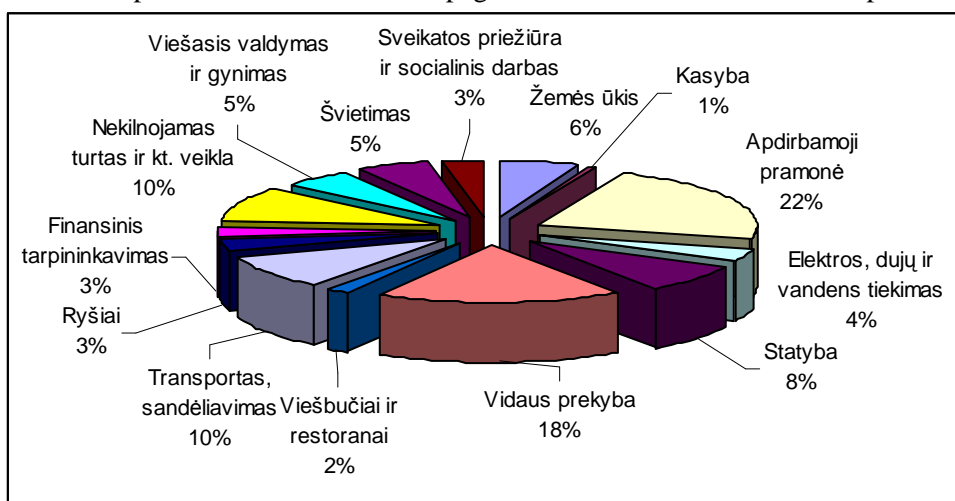
Darbo našumas atskiruose ūkio sektoriuose 2002–2005 m., Lt per valandą

Šaltinis: apskaičiuota pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenis.

Apdirbamoji pramonė yra svarbiausias Lietuvos ūkio sektorius pagal sukuriama pridėtinę vertę (žr. 2 pav.), ji užtikrina didžiąją dalį šalies eksporto – 60 proc. jos produkcijos eksportuojama.

Sukurtos pridėtinės vertės struktūra pagal ekonomines veiklas 2005 m., proc.

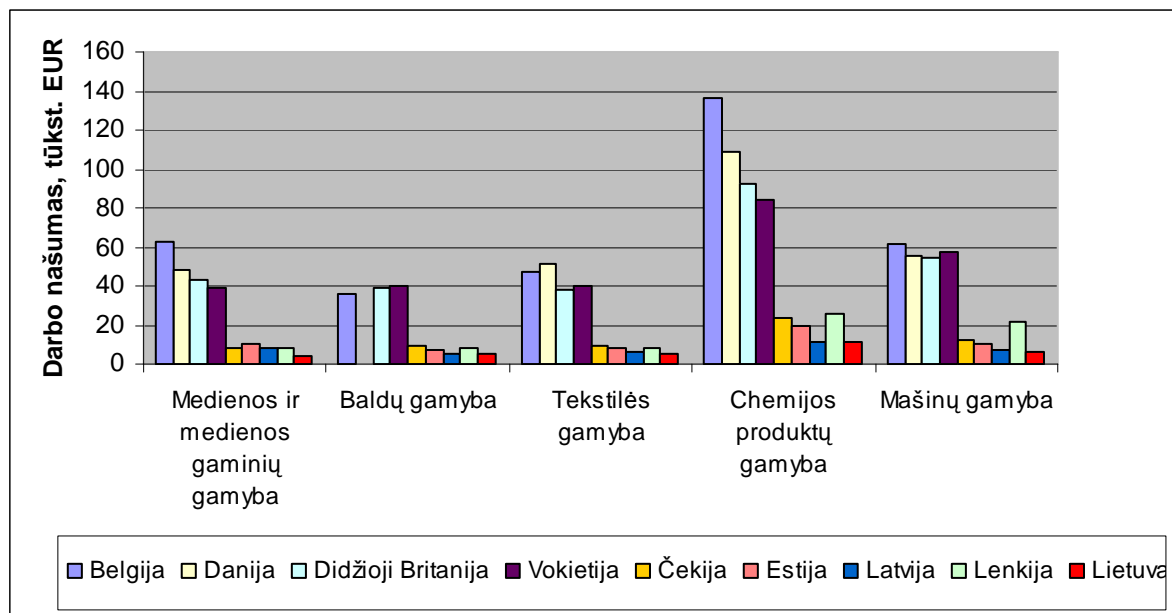

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės.

⁵ Vidutinė pridėtinė vertė, sukurta vieno darbuotojo per 1 valandą.

Tačiau apdirbamosios pramonės darbo našumo augimas pastaraisiais metais sulėtėjo ir tai liudija apie pramonės modernizavimo ir investicijų į naujas technologijas poreikį. Be to, Lietuvos pramonės produktyvumas vis dar gerokai atsilieka nuo ES šalių – pagal 2003 metų EUROSTAT duomenis sukuriama pridėtinė vertė santykiškai su darbuotojų skaičiumi apdirbamojoje pramonėje Lietuvoje buvo apie 7 kartus mažesnis nei ES-25 šalių vidurkis. Lietuvos darbo našumo rodiklis remiantis tuo pačiu duomenų šaltiniu yra 7–9 kartus mažesnis už Didžiosios Britanijos ir Vokietijos rodiklius bei apie 2 kartus mažesnis už Estijos ir Čekijos rodiklius netgi tokiose apdirbamosios pramonės šakose, kaip medienos pramonė, kur tradiciškai Lietuvos įmonių pranašumai yra vertinami (žr. 3 pav.).

Darbo našumas atskiruose apdirbamosios pramonės sektoriuose 2003 m. pagal šalis, tūkst. eurų.

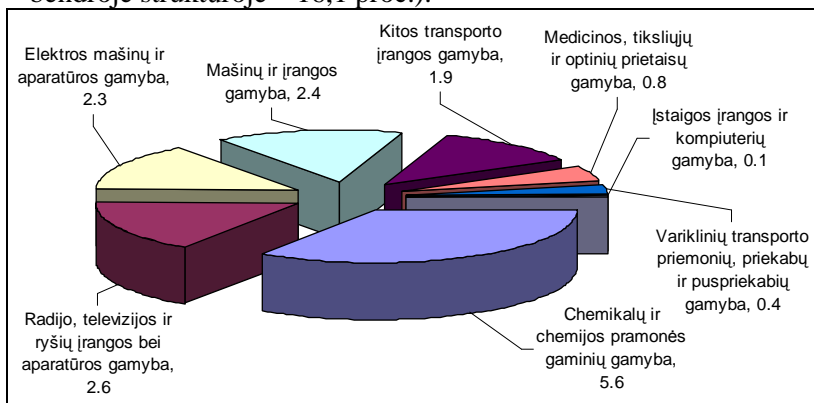
Šaltinis: EUROSTAT.

Nepatenkinamą darbo našumą iš dalies lemia maža aukštųjų ir vidutiniškai aukštųjų technologijų sektorių⁶ sukuriama produkto dalis visoje šalies pramonėje.

Lietuvos Statistikos departamento duomenimis, 2005 m. tik 16,1 proc. pramonės parduotos produkcijos sudarė aukštųjų ir vidutiniškai aukštųjų sektorių sukurtas produktas (žr. pav. žemiau). Kita žemo darbo našumo priežastis yra maža tradicinių ekonomikos sektorių, sudarančių didžiąją Lietuvos ūkio struktūros dalį, sukuriama pridėtinė vertė.

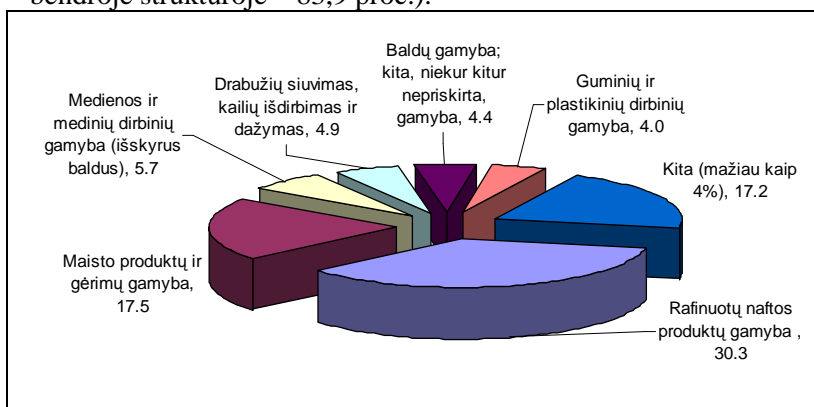
⁶ Kaip apibrėžta pagal EUROSTAT ir OECD klasifikaciją pagal NACE. Ši sąvoka yra vartojama dokumente **Aukštųjų ir vidutiniškai aukštųjų technologijų sektoriai** – vaistų pramonės, medicininių cheminių gaminių ir botanikos produktų gamyba (24.4), chemikalų ir chemijos pramonės gaminių gamyba (24 išskyrus 24.4), įstaigos įrangos ir kompiuterių gamyba (30), radijo, televizijos ir ryšių įrangos bei aparatūros gamyba (32), medicinos, tikslųjų ir optinių prietaisų, įvairių tipų laikrodžių gamyba (33); kitų, niekur kitur nepriskirtų, elektros mašinų ir aparatūros gamyba (31), variklinių transporto priemonių, priekabų ir puspriekabių gamyba (34), geležinkelio ir tramvajaus lokomotyvų bei riedmenų gamyba (35.2), orlaivių ir erdvėlaivių gamyba (35.30), motociklų ir dviračių gamyba (35.4), kitos, niekur kitur nepriskirtos, transporto įrangos gamyba (35.5), kitų, niekur kitur nepriskirtų, mašinų ir įrangos gamyba (29), **taip pat šie žinioms imlūs aukštųjų technologijų paslaugų sektoriai**: paštas ir telekomunikacijos (64), kompiuteriai ir su jais susijusi veikla (72), moksliniai tyrimai ir taikomoji veikla (73).

Aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų sektorių pramonės parduotos produkcijos struktūra (iš viso bendroje struktūroje – 16,1 proc.).

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2005.

Žemųjų ir vidutiniškai žemų technologijų sektorių pramonės parduotos produkcijos struktūra (iš viso bendroje struktūroje – 83,9 proc.).

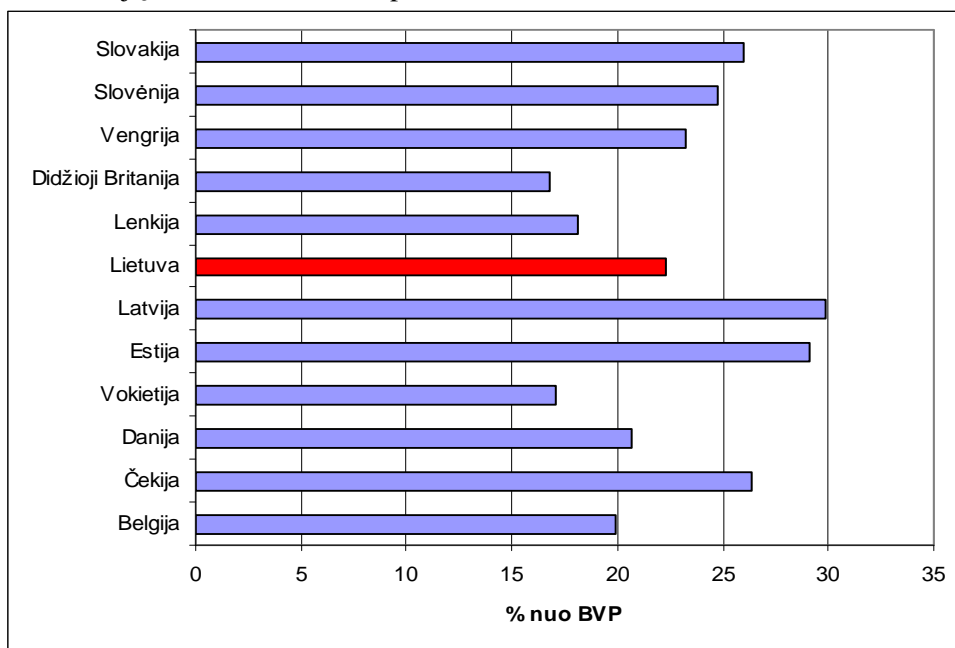
Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2005.

Didžiąją dalį Lietuvoje sukuriama pridėtinės vertės sukuria paslaugų sektorius, tačiau darbo našumo augimas ir pridėtinės vertės augimas vienam darbuotojui paslaugų sektoriuje yra problemiškas, nes šiame sektoriuje procesų ir technologinės naujovės diegiamos daug sudėtingiau, o pagrindinis našumo veiksnys yra aukšta darbo jėgos kvalifikacija.

Makroekonominio požiūriu, ilgalaikio ekonomikos augimo prielaida yra materialinės investicijos, arba investicijos į pagrindinio kapitalo formavimą. Iš dalies tai atspindi tradicinį požiūrį, kad darbo našumo augimas yra susijęs su kapitalui imlių verslo sektorių/įmonių lyginamosios dalies augimu ekonomikoje, o tai lemia aukštesnį bendrojo vidaus produkto vienam gyventojui kūrimą.

Lietuvos investicijų į pagrindinio kapitalo formavimą dalis šalies BVP struktūroje, EUROSTAT duomenimis, 2005 m. buvo 22,3 proc. bei viršijo senųjų ES narių vidurkį (19,8 proc.). Tačiau šis rodiklis buvo mažesnis už daugumos naujų šalių rodiklius (žr. 6 pav.), o Kinijos, kurios augantis konkurencingumas ir didėjanti įtaka pasaulio ekonomikai yra ypač ženkliai, atitinkamas rodiklis 2004 m. buvo net 45,6 proc.

Investicijų dalis BVP 2005 m., proc.

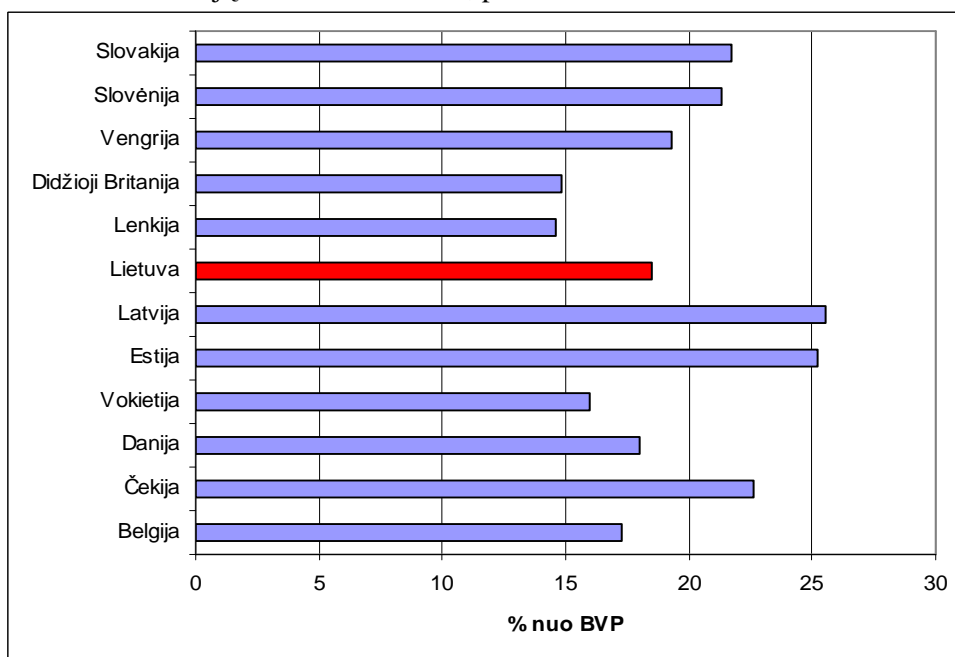

Šaltinis: EUROSTAT.

Nerimą kelia tai, kad Lietuvoje didžioji dalis kapitalo formavimo išlaidų, kurios yra ypač svarbios siekiant didesnio produktyvumo ir ūkio šakų konkurencingumo, yra ne produktyvios investicijos į įrengimus ir mašinas (32 proc. 2005 m.), o investicijos į pastatus, inžinerinius statinius ir žemę (68 proc. 2005 m.)⁷.

Be to, Lietuvos verslo investicijų dalis šalies BVP struktūroje, EUROSTAT duomenimis, 2004 m. ne taip ženkliai, kaip bendrų investicijų dalis BVP, viršijo senųjų ES narių atitinkamą rodiklį (Lietuvos rodiklis buvo 18,5 proc., ES-15 vidurkis – 17,1 proc.) ir buvo mažesnis negu daugumos naujųjų ES šalių (žr. 7 pav.).

Verslo investicijų dalis BVP 2005 m., proc.

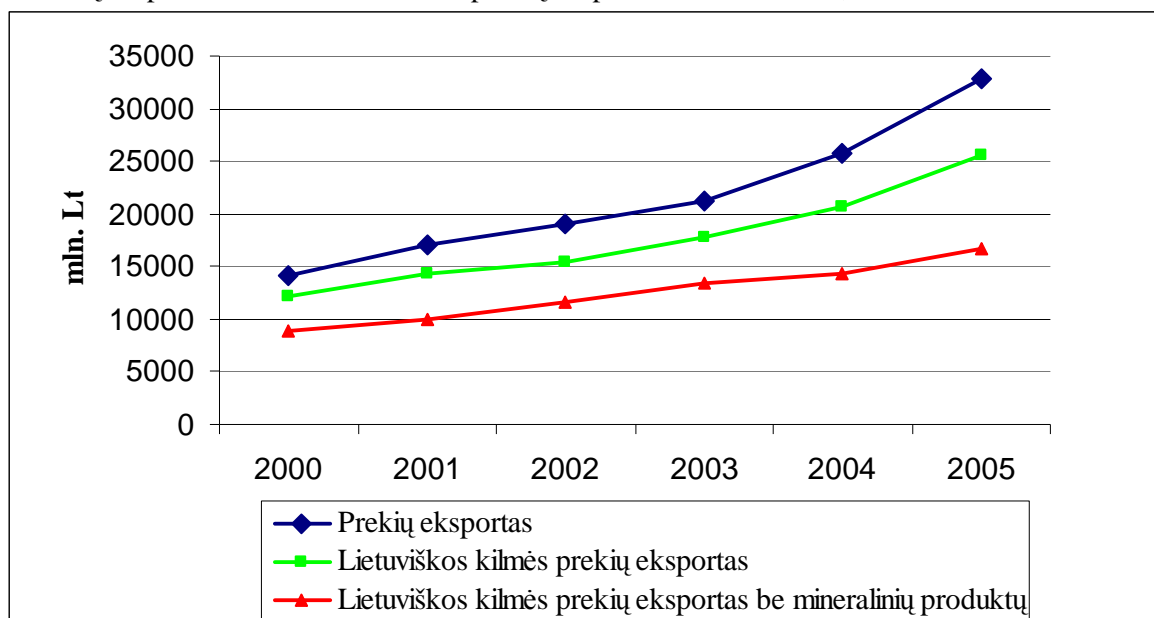
Šaltinis: EUROSTAT.

⁷ Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, www.std.lt.

Nors šiuo metu žinių ir inovacijų kūrimas yra laikoma pagrindiniu ekonomikos augimo varikliu ir yra akcentuojamas daugumos išsivysčiusių šalių augimo strategijose, Lietuva yra pereinamosios ekonomikos ir vidutinių pajamų šalis, todėl pagrindinio kapitalo formavimas taip pat yra svarbus veiksnys produktyvumo augimui, kuris turi būti derinamas su darbuotojų kvalifikacijos kėlimu bei žinių kūrimu tikslinėse srityse, siekiant ilgalaikio ekonomikos augimo.

Lietuvai, kaip mažos vidaus rinkos valstybei, tarptautinė prekyba turi didelę reikšmę ekonomikos augimui. Nors prekių ir paslaugų eksportas išlaiko augimo tendencijas (2005 m. ir prekių, ir paslaugų eksportas išaugo po 26,9 proc.), tačiau pastaruoju metu Lietuvos prekių eksporte vis didesnę dalį sudaro reeksportas – pernai jo apimčiai išaugus daugiau kaip 40 proc., ši dalis viršijo penktadalį viso eksporto apimtį. Lietuviškos kilmės produkcijos išvežimas praėjusiais metais padidėjo nuosaikiau – beveik 23 proc. (2005 m. sudarė 25,6 mlrd. Lt), o skaičiuojant be mineralinių produktų, kurių vertę padidino šuoliškai pabrangę naftos produktai – tik 16 proc. (16,76 mln. Lt) (žr. 8 pav.).

Prekių eksportas ir lietuviškos kilmės prekių eksportas 2000–2005 m., mln. Lt

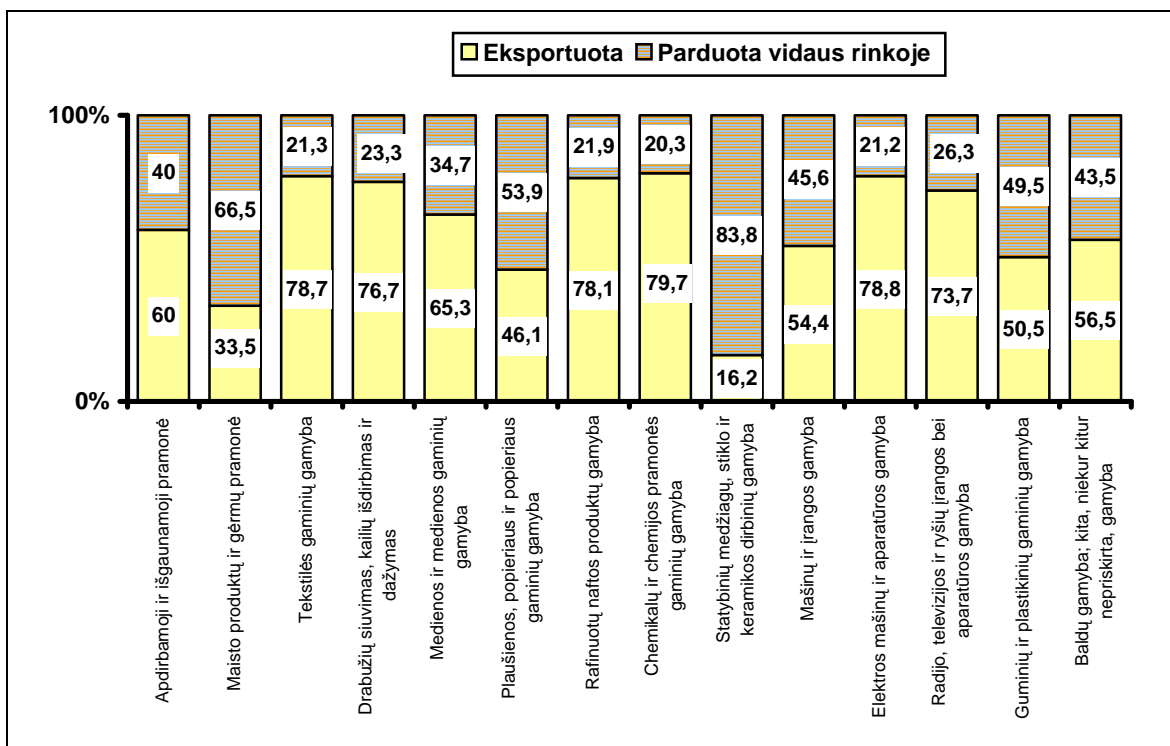

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

Iš esmės Lietuvos pramonės gaminama produkcija yra labiau orientuota į užsienio rinkas. 2005 m. kasybos, karjerų eksploatavimo ir apdirbamosios gamybos parduotos produkcijos 60,1 proc. buvo realizuota ne Lietuvos rinkoje (eliminavus rafinuotų naftos produktų gamybos parduotos produkcijos apimtį, 52,6 proc.). Į vidaus rinką daugiausia yra orientuotos maisto produktus ir gėrimus, statybines medžiagas, keramikos gaminius gaminančios pramonės įmonės.

Atskirų pramonės veiklų parduotos produkcijos struktūrą pagal pardavimo kryptis iliustruoja 9 pav.

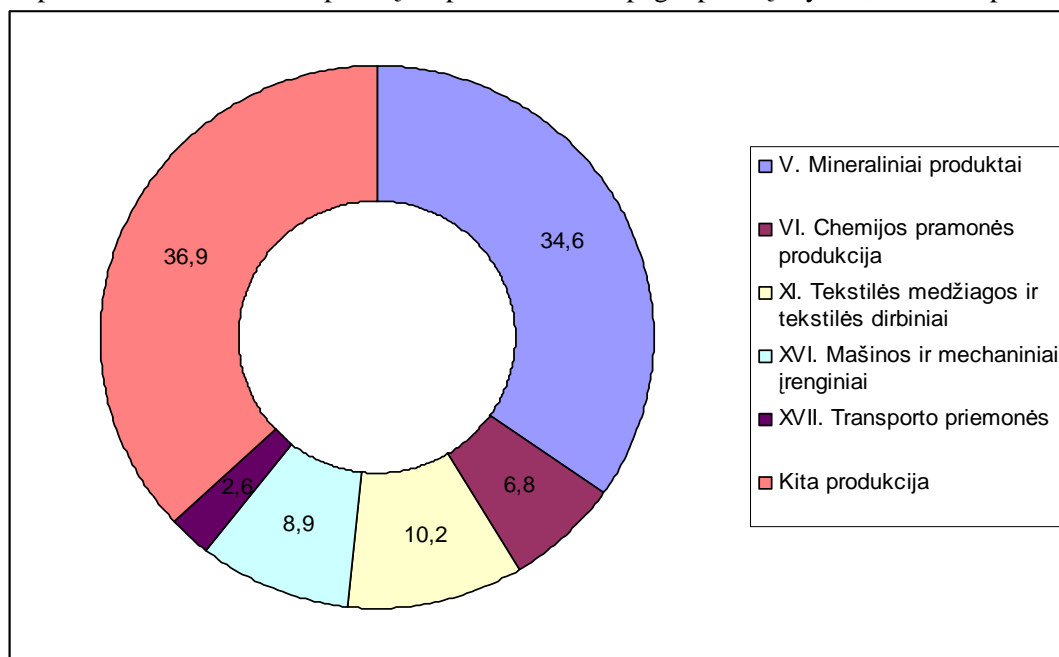
9 pav. Svarbiausių pramonės veiklos rūšių parduotos produkcijos struktūra pagal kryptis 2005 m. (išankstiniais Statistikos departamento duomenimis), proc.

Šaltinis: Lietuvos Respublikos ūkio ekonominės ir socialinės būklės 2005 m. apžvalga

Analizuojant pagal prekių skyrius (10 pav.) 2005 m. didžiausią Lietuvos eksporto dalį sudarė mineraliniai produktai, mašinos ir elektros įrenginiai, tekstilės medžiagos ir dirbiniai, transporto priemonės ir įrenginiai, chemijos pramonės ir jos šakų produkcija.

10 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksporto struktūra pagal prekių skyrius, 2005 m., proc.

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2006.

Kadangi Lietuvos ekonomikos augimas daugiausia priklauso nuo eksporto plėtros, būtina skatinti į eksportą nukreipto verslo dalį. Be to, spartesnis investicinių prekių reeksporto augimas negu tų pačių prekių importo augimas liudija per menkai išaugusią šių prekių paklausą

šalies viduje ir patvirtina jau minėtus teiginius apie nepakankamas investicijas į darbo našumą didinančias priemones.

Lietuvos ūkio tarptautinio konkurencingumo įvertinimas

Ekonomikos augimo veiksniais laikomi darbo jėga, kapitalas, žinios ir verslumas. Visų šių veiksnių išvystymo lygis bei panaudojimas ekonominėje veikloje lemia pagrindinę šalies ilgalaikės subalansuotos ūkio plėtros sąlygą – šalies ūkio **konkurencingumą tarptautiniu mastu**. Konkurencingumas visais atvejais yra susijęs su produktyvumu, tačiau produktyvumas parodo ekonomikos būklę trumpalaikėje, o konkurencingumas – ilgalaikėje perspektyvoje. Lietuvos verslo įmonių konkurencingumas bei produktyvumas, palyginti su ES įmonių atitinkamais rodikliais, yra santykinai žemas ir nepakankamas.

Be to, nustatyta⁸, kad daugelis įmonių, nors ir „statistiškai“ priklausančių aukštą pridėtinę vertę kuriančių sektorių kategorijai, savo konkurencinį pranašumą grindžia toli gražu ne žiniomis ir inovacine veikla, bet santykinai pigesnėmis veiklos sąnaudomis, t.y. mažesniu nei ES senbuvėse darbo užmokesčiu, pigesnėmis žaliavomis ar dar ankstesniais laikais įdiegtomis bazinėmis technologijomis. Juo labiau tai yra būdinga tradicinėms pramonės šakoms, kurių konkurencingumas iki šiol buvo grindžiamas daugiausia žema darbo jėgos kaina.

Lietuvai išnaudojus pagrindinį konkurencingumo veiksnį – pigią kvalifikuotą darbo jėgą (įvertinus darbo našumą) – Lietuvos ekonomika netenka ilgalaikių augimo prielaidų, ypač atsižvelgiant į Azijos šalių ekonomikos augimą ir šių šalių pramonės konkurencingumo augimą tarptautiniu mastu. Ši problema yra būdinga ne tik Lietuvos, bet visos Europos Sąjungos ekonomikai, tačiau Lietuvos ekonomika tai jaučia ir pajus skaudžiausiai, nes joje vyrauja tradiciniai, mažą pridėtinę vertę kuriantys pramonės sektoriai.

Pagal Pasaulio ekonomikos forumo rengiamą Globalaus konkurencingumo ataskaitą, 2001–2005 metų laikotarpiu Lietuvos pozicija konkurencingumo augimo rangų skalėje balansavo tarp 36 ir 43 vietos (tyrimuose dalyvaujančių šalių skaičius kasmet didėja). 2001 metais Lietuva užėmė 43 vietą (tarp 75 tyrime dalyvavusių šalių), 2002 metais – 39 vietą (tarp 80 pasaulio šalių), 2003 metais – 40 vietą (tarp 102 pasaulio šalių), 2004 metais – 36 vietą (tarp 104 pasaulio šalių), o 2005 metais Lietuva vėl nukrito į 43 vietą (tarp 117 valstybių, nors tik dvi naujos valstybės turėjo geresnius rodiklius nei Lietuva).

Vertinant pagal atskirus konkurencingumo veiksnius, Ekonomikos augimo veiksmų programos kontekste yra išskirtini trys veiksniai: „2. Technologijų lygis: inovacijos ir technologijų sklaida“ bei „7. Įmonių sofistiškumas“, kurių dauguma rodiklių yra nepatenkinami, bei „6. Vidinė konkurencija ir klasterių formavimasis“ (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Lietuvos konkurencingumo veiksnių vertinimas Europos kontekste

		Lietuvos padėtis Europoje		
		Stipri	Neutrali	Silpna
1	Makroekonominė aplinka	8	3	10
2	Technologijų lygis: inovacijos ir technologijų sklaida	0	4	17
3	Žmogiškieji resursai: švietimas, sveikatos apsauga, darbo produktyvumas	3	4	4
4	Viešoji infrastruktūra	0	1	7
5	Viešosios administravimo institucijos	1	5	21
6	Vidinė konkurencija ir klasterių formavimas	1	6	4
7	Įmonių sofistiškumas	2	9	13
8	Aplinkosauga	0	4	5

Pastaba: kiekvienas atitinkamo veiksnio rodiklis yra vertinamas lyginant su 29 Europos šalių rodikliais skalėje (Stipri – Neutrali – Silpna). Lentelėje pateikiamas rodiklių skaičius, patenkantis į kiekvieną kategoriją.

Šaltinis: Lietuvos ekonomikos augimo ir konkurencingumo šaltinių (veiksnių) kompleksinė studija. Vilnius, 2006, p. 123.

⁸ Lietuvos ekonomikos augimo ir konkurencingumo šaltinių (veiksnių) kompleksinė studija. Vilnius, 2006, p. 257.

Kiekvienas „Lietuvos konkurencingumo veiksnių vertinimo Europos kontekste“ lentelėje pateiktas konkurencingumo veiksnys yra įvertintas jį atitinkančiais rodikliais. Pvz., konkurencingumo veiksnys „Makroekonominė aplinka“ yra įvertintas iš viso pagal 21 rodiklį (recesijos tikimybė, terorizmo įtaka verslui, finansinės rinkos sofistiškumas, bankų stiprumas ir kt.). Pagal kiekvieną iš šių rodiklių buvo apskaičiuota Lietuvos vieta tarp 29 Europos valstybių (25 Europos Sąjungos valstybių bei 4 Europos ekonominės erdvės šalių – Šveicarijos, Norvegijos, Izraelio ir Islandijos). Lietuvos padėtis šių Europos šalių atžvilgiu pagal kiekvieną rodiklį įvertinta kaip „stipri“, „neutrali“ arba „silpna“ vadovaujantis 4 lentelėje pateikta metodika.

4 lentelė. Lietuvos konkurencinio stiprumo/silpnumo nustatymo metodika

Lietuvos padėtis 29 Europos šalių reitinge:	
1–13 vieta	stiprumas
14–21 vieta	neutralumas
22–29 vieta	silpnumas

Šaltinis: „Lietuvos ekonomikos augimo ir konkurencingumo šaltinių (veiksnių) kompleksinė studija“. Vilnius, 2006, p. 117.

Vadovaujantis šia metodika, apskaičiuoti ir 3 lentelėje apibendrinti visų konkurencingumo veiksnių vertinimai. Kuo daugiau konkurencingumo veiksnio vertinimo rodiklių yra „silpni“ palyginti su Europos šalimis, tuo atitinkamo veiksnio atžvilgiu Lietuvos padėtis yra blogesnė. Tai reiškia, kad, siekiant didinti Lietuvos ekonomikos konkurencingumą, turi būti stiprinami identifikuoti silpniausi konkurencingumo veiksniai. Ši analizė parodo, kad, Ekonomikos augimo veiksnių programos apimtyje, daugiausia dėmesio turi būti skiriama trijų veiksnių stiprinimui: „2. Technologijų lygis: inovacijos ir technologijų sklaida; „7. Įmonių sofistiškumas“ ir „6. Vidinė konkurencija ir klasterių formavimasis“. Taigi bendras Lietuvos darbo našumas ir ekonomikos kuriama pridėtinė vertė turi būti didinama remiant tradicinių ekonomikos sektorių pokyčius, įgalinančius didinti jų kuriamą pridėtinę vertę bei skatinant aukštųjų ir vidutiniškai aukštųjų technologijų sektorių lyginamosios dalies didėjimą visame ūkyje. Todėl, siekiant didinti darbo našumą ir kurti aukštą pridėtiną vertę, pagrindiniu konkurencingumo didinimo veiksmu tampa **inovacijos visuose pramonės ir paslaugų sektoriuose**. Nepakankamą Lietuvos tarptautinį konkurencingumą lemia naudojamos pasenusios technologijos, nepakankama įmonių inovacinė veikla dėl inovacijų finansavimo rizikos, nepakankamo mažų ir vidutinių įmonių prieinamumo prie finansavimo šaltinių ir kitų rinkos trūkumų.

Vertinant šalies pasirengimą konkuruoti tarptautiniu mastu svarbus kriterijus yra visuotinės kokybės vadybos standartų ISO 9000 ir ISO 14000 (pirmasis atspindi vartotojo keliamus kokybinius produkto ar paslaugos reikalavimus, antrasis visų pirma yra sietinas su aplinkosaugos vadyba, t.y. veiklomis, mažinančiomis žalingą gamybinės veiklos poveikį aplinkai) paplitimas šalies įmonėse. Lietuvos standartizacijos departamento 2004 m. duomenimis, šalies pramonės įmonių, įdiegusių sertifikuotas kokybės vadybos sistemas pagal tarptautinio ISO 9000 serijos standarto reikalavimus, skaičius buvo 498 (5,7 proc. visų pramonės įmonių). 2004 m. Lietuvoje buvo 155 pramonės įmonės, įdiegusios sertifikuotas aplinkos vadybos sistemas pagal tarptautinio ISO 14001 standarto reikalavimus (1,8 proc. visų pramonės įmonių). Pagal išduotų ISO 9000 sertifikatų skaičių Lietuva, kaip ir kitos naujosios ES šalys, gerokai atsilieka nuo ES valstybių. Šiuo atžvilgiu teigiamai išsiskiria tik Vengrija ir Slovėnija, kurios aktyviai dalyvauja tarptautiniuose technologiniuose tinkluose.

Nepakankamas kokybės kontrolės mechanizmų paplitimas Lietuvoje⁹ atskleidžia ne tik menką šalies įmonių pasirengimą konkuruoti tarptautinėse rinkose, bet ir ribotą potencialą gamybos efektyvumui didinti (pastarųjų kokybės kontrolės mechanizmų svarba tarptautiniu mastu pripažinta kaip viena esminių didinant produkcijos konkurencingumą ir efektyvumą). Negarantuota produkcijos kokybė bei jos kontrolės mechanizmų stoka taip pat atskleidžia menką pagrindą inovacinei veiklai įmonėse.

⁹ Lietuvos ekonomikos augimo ir konkurencingumo šaltinių (veiksnių) kompleksinė studija. Vilnius, 2006.

Aplinką teršiančių medžiagų išmetimas į orą visame ūkyje 2000–2004 m. buvo pastebimai sumažėjęs tik 2001 m. (žr. 5 lentelę), o pramonėje aplinką teršiančių medžiagų išmetimas į orą per 2000–2004 m. išaugo 1,62 karto (nuo 56,2 tūkst. t 2000 m. iki 91,2 tūkst. t 2004 m.). Bendras aplinką teršiančių medžiagų išmetimas į orą per pastarąjį dešimtmetį sumažėjo 16 proc, tačiau pramonėje šis rodiklis per atitinkamą laikotarpį išaugo 40 proc.. Lyginant aplinką teršiančių medžiagų išmetimo į orą kiekius su šalyje sukurtu BVP, pastebimos geresnės tendencijos. 1995 m. į orą išmetamų aplinką teršiančių medžiagų ir šalyje sukurto BVP santykis buvo 20,4 tonų/mln. Lt BVP, o per dešimtmetį sumažėjo beveik 3 kartus – iki 7 tonų/mln. Lt BVP.

5 lentelė. Aplinką teršiančių medžiagų išmetimas į orą

	Tūkst. tonų					
	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Bendra emisija	522	445,6	414	417,2	423,6	438,7
Tonos / mln. Lt BVP	20,4	9,7	8,5	8	7,4	7
Pramonė	65	56,2	62,9	64,1	80,1	91,2
Energetika	176	191,3	186,9	182,5	170,5	162,6
Transportas	281	198,1	164,2	170,6	173	184,9

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Pramonė vis dar yra intensyviausiai energiją naudojantis šalies ūkio sektorius (žr. 6 lentelę). Per pastarąjį dešimtmetį energijos intensyvumas pramonėje sumažėjo 2,2 karto. Paslaugų sektoriuje energijos intensyvumo sumažėjimas per 2000–2004 m. buvo nedidelis (1,09 karto), tačiau nuo 1995 m. energijos intensyvumas tiek šiame sektoriuje, tiek apskritai sumažėjo apie 2 kartus.

6 lentelė. Energijos sunaudojimo intensyvumas Lietuvoje

	Tonos naftos ekvivalentų (TNE) / milijonui litų sukurto BVP					
	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Bendras	122,4	79,5	77,5	75,2	69,8	68,1
Žemės ūkis	59,7	27,7	29,4	29,6	25,8	26,5
Pramonė	104	58,8	52,5	54,3	49,2	47,1
Statyba	16,9	15	12,9	12,6	11,3	11
Transportas	28	23	23,6	22,9	21,2	21,8
Paslaugos	31,5	16,4	15,7	15,2	15,2	15
Namų ūkis	44,2	29,3	28,1	26,4	24	22,2

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Energijos sunaudojimo ir energijos sunaudojimo intensyvumo rodiklių dinamika Lietuvoje atitinka vidutines tendencijas Europos Sąjungoje – galutinis energijos sunaudojimas auga (EUROSTAT duomenimis 10,9 proc. augimas ES-25 1995–2004 m.), o energijos sunaudojimo intensyvumas mažėja (EUROSTAT duomenimis 9,3 proc.. sumažėjimas ES-25 1995–2004 m.).

Tiesioginės užsienio investicijos

Didinant konkurencingumą tarptautiniu mastu, daugelis ES valstybių akcentuoja investicinio klimato gerinimo svarbą, nes tiesioginės užsienio investicijos yra vienas svarbiausių veiksnių, sudarančių palankias sąlygas pasiekti spartesnę technologinę pažangą ir ekonomikos augimą. Tiesioginės užsienio investicijos yra svarbus pagrindinio kapitalo ir kompetencijos formavimo šaltinis, todėl Lietuvai, siekiančiai užtikrinti ilgalaikį ekonomikos augimą, perorientuojant verslą į aukštesnės pridėtinės vertės kūrimą, ypač svarbus veiksnys, siekiant spartesnių pramonės pokyčių, yra tiesioginių užsienio investicijų (visų pirma žinioms imliose arba technologinio proveržio srityse) pritraukimas. Lietuva yra sukaupusi mokslinį potencialą tam

tikrose strategiškai svarbiose ir pasauliniu mastu konkurencingose srityse, todėl tai sudaro prielaidas pritraukti strateginių investicijų į žinioms imlius sektorius net iš Jungtinių Amerikos Valstijų ir Azijos valstybių. Tokiu būdu būtų paskatintas Europos Sąjungos konkurencingumo ir patrauklumo investuotojams augimas.

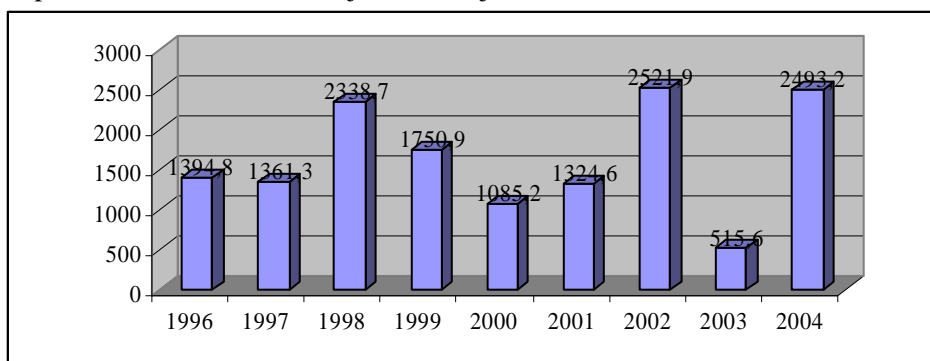
Užsienio investicijų apimčiai ir veiksmingumui palyginti tarptautiniu mastu yra naudojami įvairūs indeksai. Vieni populiariausių yra UNCTAD (*United Nations Conference on Trade and Development*) investicijų indeksai: tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo indeksas (*Inward FDI Performance Index*) ir tiesioginių užsienio investicijų potencialo indeksas (*Inward FDI Potential Index*). Pastarojo dešimtmečio Lietuvos rodiklių, vertinamų pagal šiuos TUI indeksus, dinamiką galima vertinti teigiamai. Pagal tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo indeksą UNCTAD pasaulio šalių rangų lentelėje Lietuva iš 78 vietos 1990–1992 metais pakilo į 55 vietą 2001–2003 metais. Pagal tiesioginių užsienio investicijų potencialo indeksą Lietuva 1990–1992 metais užėmė 70 vietą, o 2003–2004 m. jau 47 vietą.

Tačiau pastarųjų kelerių metų situacija pritraukiant TUI į Lietuvos ūkį nėra patenkinama:

pirma, pastarųjų metų kasmetinės TUI srautų apimtis neturi aiškiau išreikštos didėjimo tendencijos – dideli „šokinėjantys“ skirtumai lyginant kasmetinę TUI apimtį (žr. 11 pav.);

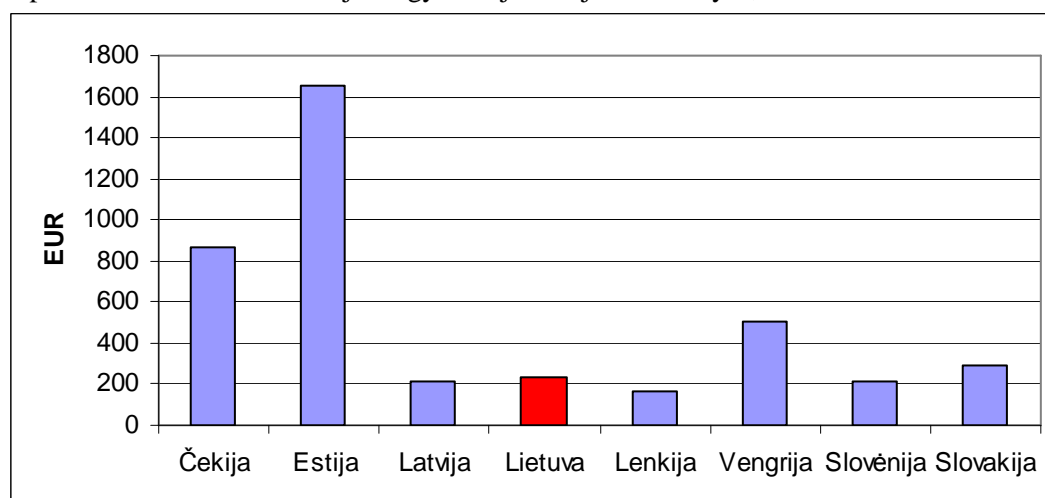
antra, pagal palyginamuosius TUI rodiklius, Lietuva gerokai atsilieka nuo kai kurių naujųjų ES narių – pvz. Čekijos, Estijos, Vengrijos (žr. 12 pav.).

11 pav. Metinės TUI investicijos Lietuvoje, mln. Lt

Šaltinis: apskaičiuota pagal Statistikos departamento duomenis.

12 pav. Metinės TUI investicijos 1 gyventojui naujose ES šalyse, eurai.

Šaltinis: EUROSTAT.

Tiesioginių užsienio investicijų disproporcijos pagal apskritis iliustruoja Lietuvos regionų ekonominius netolygumus (žr. 7 lentelę) – mažiau išsivystę regionai atitinkamai yra mažiau patrauklesni užsienio investuotojams. Vilniaus apskrityje TUI/gyv. 2005 m. pradžioje buvo 11 721 Lt ir viršijo šalies vidurkį daugiau negu 2 kartus.

7 lentelė. Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui pagal Lietuvos apskritis

	TUI/1 gyv. metų pradžioje, Lt					Palyginti su šalies vidurkiu, proc.				
	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005
Šalies vidurkis	2678	3068	3808	3976	4727	100	100	100	100	100
Alytaus apskritis	1162	784	758	1026	933	43,4	25,6	19,9	25,8	19,7
Kauno apskritis	1725	1874	2260	2675	2751	64,4	61,1	59,3	67,3	58,2
Klaipėdos apskritis	2966	3363	3547	4038	4561	110,8	109,6	93,1	101,6	96,5
Marijampolės apskritis	142	325	392	419	604	5,3	10,6	10,3	10,5	12,8
Panevėžio apskritis	1271	1515	1545	2299	2491	47,5	49,4	40,6	57,8	52,7
Šiaulių apskritis	419	449	488	514	537	15,6	14,6	12,8	12,9	11,4
Tauragės apskritis	160	146	109	170	163	6	4,8	2,9	4,3	3,4
Telšių apskritis	478	95	3102	4311	6619	17,8	3,1	81,5	108,4	140
Utenos apskritis	586	1109	1831	1390	1120	21,9	36,1	48,1	35	23,7
Vilniaus apskritis	7032	8232	10010	9581	11721	262,6	268,3	262,9	241	248

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Užsienio investuotojų elgesys kinta ne Lietuvos naudai t.y. paskutiniu metu išryškėjo tendencija laisvą kapitalą ir verslą nukreipti į tas valstybes, kurios turi talpią vidaus rinką ir geras perkamosios galios didėjimo perspektyvas (Kiniją, Indiją, Braziliją, iš dalies Rusiją)¹⁰. Pagrindinis Lietuvos konkurencinis pranašumas – pigi kvalifikuota darbo jėga – nebėra svarbiausias investicijų vietos pasirinkimo motyvas. Be to, darbo užmokesčiui augant sparčiau už darbo našumą, Lietuva artimiausioje ateityje nebegalės išnaudoti šio pranašumo. Todėl Lietuva turi ieškoti ir vystyti kitus konkurencinius veiksnius – kvalifikuotos darbo jėgos rengimą, prireikus pagal specializuotas studijų programas rengti naujus specialistus, vietinių mažų ir vidutinių įmonių (toliau – MVD) lankstumą ir operatyvumą bei paslaugų kokybę, kurti mokslinį potencialą, – galinčius lemti Lietuvos ūkio konkurencinį pranašumą užsienio investuotojų akimis.

Lietuvos galimybes konkurencinėje kovoje dėl užsienio investicijų, be kita ko, menkina tokios aplinkybės, kaip pernelyg smulkmeniškai reglamentuoti darbo rinkos santykiai, investicijoms pritraukti skirtų teritorijų – investavimo zonų – trūkumas, nepakankamai išvystyta verslo paramos infrastruktūra bei bendra verslo aplinka, per daug biurokratizuota ir komplikauta žemės įsigijimo ir statybos leidimų išdavimo tvarka ir kt. Detalizuojant galima teigti, jog potencialūs investuotojai Lietuvoje daugiausia susiduria su tokiomis kliūtimis, kaip nebaigtas žemės gražinimas, žemės sklypų fragmentiškumas, kai vienas priimtino dydžio sklypas susideda iš keleto ar keliolikos sklypų, priklausančių skirtingiems savininkams, neaiškios valstybinės žemės perdavimo savivaldybei procedūros, nepakankamos galimybės investuotojui įsigyti žemę be aukciono, ribotos savivaldybių galimybės disponuoti žeme ir kt.

Vien 2004 m. Lietuvoje galimybės investuoti ieškojo ir dėl netenkinančių sąlygų neinvestavo 36 užsienio kompanijos. Nebuvo investuota beveik 1,4 mlrd. Lt ir nesukurta daugiau nei 4 800 darbo vietų¹¹.

Investicijų (tiek vietos, tiek užsienio) pritraukimą daugiausia riboja ir tai, kad beveik nėra visiškai parengtų investavimo zonų su įrengta infrastruktūra. 2005 m. atliktos industrinių

¹⁰ AB „SEB Vilniaus bankas“, *Lietuvos makroekonomikos apžvalga*, 4 (24), 2006 m. kovas.

¹¹ Lietuvos ekonominės plėtros agentūros duomenys.

sklypų Lietuvoje paklausos analizės duomenimis¹², parengtų investuoti zonų buvo 13,4 ha, iš jų daugiausia aplink sostinę Vilnių. Prognozuojama pramoninių parkų su įrengta infrastruktūra, tinkamų investuoti, paklausa Lietuvoje siekia 98 ha per metus¹³. Didžioji dalis šios paklausos prognozuojama 4 regionams: Vilniaus (35 ha per metus), Kauno ir Šiaulių (po 15 ha per metus) ir Klaipėdos (10 ha per metus).

Nesudarius sąlygų šiam poreikiui patenkinti tiesioginės užsienio investicijos, galinčios tapti svarbiu Lietuvos ekonomikos bei konkurencingumo augimo šaltiniu, aplenks Lietuvą. Todėl siekiant sudaryti kuo palankesnes sąlygas užsienio kapitalui investuoti, pirmiausia turėtų būti skatinamas pramoninių parkų kūrimasis, visiškai ar iš dalies įrengiant būtiną infrastruktūrą. Tačiau tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo veiksniai neapsiriboja tik fizinės infrastruktūros sukūrimu, o yra susiję su bendra verslo aplinka, įmonių bei darbo jėgos kvalifikacija, palankiomis sąlygomis vykdyti mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą. Verta išskirti viešosios valdžios institucijų (valstybės bei savivaldybių lygyje) vykdomą investicijų pritraukimo politiką, kuri pirmiausia turi būti nukreipta aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų įmonių investicijoms pritraukti, technologijų perėmimui remti, taip pat atsižvelgiant į vietinę verslo struktūrą, darbuotojų kvalifikaciją bei vyraujančias ūkio šakas. Būtina atsižvelgti į tai, kad palanki verslo aplinka didina tiesioginių užsienio investicijų poveikį ekonomikai, skatindama technologijų ir žinių pasklidimo efektą (angl. *spillover effect*).

8 lentelė. Metinė pramoninių sklypų „plyno lauko“ investicijoms paklausa

Regionas	Paklausa, ha
Alytus	3
Kaunas	15
Klaipėda	10
Marijampolė	4
Panevėžys	5
Šiauliai	15
Tauragė	2
Telšiai	6
Utena	3
Vilnius	35
Lietuva, iš viso	98

Šaltinis: Projekto „Parama plyno lauko investicijoms Lietuvoje“ techninė ataskaita Nr. 2 „Pramoninių sklypų paklausos prognozė Lietuvoje“, ECORYS Nederland BV, 2005.

Bendros komercinės veiklos situacija Lietuvoje

Vienas iš keturių svarbiausių „naujųjų žaidimo taisyklių“ tarptautinėje konkurencijoje elementų yra kokybiškai naujas klasterinių bei tinklinių darinių, aljansų vaidmuo.

Lietuva negali pasiekti tarptautinio konkurencingumo *visose* pramonės šakose. Tam nėra nei išteklių, nei kompetencijos. Todėl svarbu pasirinkti, kuo toks konkurencingumas bus grindžiamas. Taip pat akivaizdu, jog pavieniams rinkos žaidėjams (nesvarbu, kokie jie būtų – verslo, mokslo, valstybės valdymo) vieniems pasiekti tokios kokybės, kokios reikia naujamajai ekonomikai, yra sunku. Sprendimo raktas – partnerystės tinklai, klasteriai, kitos bendros veiklos formos, nes tik tokiose veiklos struktūrose generuojamas sinergetinis efektas, kiekviena interesų grupė geriausiai realizuoja savo tikslus, veikia efektyviausiai, sukuriamas santykinis pranašumas.

Įmonių bei organizacijų grupės įvairiose šalyse yra vadinamos skirtingai (klasteriai, industriniai regionai, vietinės verslo sistemos, kompetencijų tinklai ir pan.) ir pasižymi tam tikrais specifiniais bruožais. Tačiau jų visų veikimo išskirtinis bruožas – bendromis pastangomis, kartu kooperuojantis ir konkuruojant ne tik su kitais, bet ir tarpusavyje, siekti maksimalios naudos. Kuo daugiau produktyvių įmonių bei organizacijų sudaro klasterinį darinį, kuo kiekviena jų yra efektyvesnė, tuo produktyvesnė yra ir visa grupė bei makrosistema – šaka, regionas, valstybė. Partneriniu režimu veikiančių grupių (klasterio) viduje susiformuoja intensyvūs žinių mainų srautai, kurie dėl vidinės ir išorinės konkurencijos yra intensyviai eksploatuojami, jie stimuliuoja inovacinę veiklą ir spartų tokios grupės konkurencinį pranašumą bei ekonominį augimą.

¹² Projekto „Parama „plyno lauko“ investicijoms Lietuvoje“ techninė ataskaita Nr. 2 „Pramoninių sklypų paklausos prognozė Lietuvoje“, ECORYS Nederland BV, 2005

¹³ Ten pat

Per pastaruosius keletą metų buvo atlikta daugybė įvairaus pobūdžio studijų apie klasterių kūrimosi Lietuvoje situaciją ir užuomazgas.

Bene didžiausią pagreitį šie procesai yra įgavę medienos ir baldų pramonėje, tam tikrų iniciatyvų yra ir aprangos, mašinų gamybos, maisto pramonėje.

Mašinų ir prietaisų pramonė yra bene labiausiai fragmentuota pramonė Lietuvoje: įmonės gamina itin plataus spektro gaminius. Klasterių kūrimo aspektu tai kartu ir privalumas, ir trūkumas. Šiuo metu dar per anksti tvirtinti, jog ši Lietuvos pramonės šaka turi aiškiai išreikštus klasteriams būdingus bruožus. Galima aptikti nemažai to paties pošakio, taip pat skirtingų pošakių įmonių kooperacijos ryšių, tačiau daugeliu atvejų jie yra nepastovūs, daugiau išreiškia tarpusavio tiekimus, partneriai menkai įtraukiami į bendrą veiklą. Realiausias potencialus klasteris, kurio kūrimu jau dabar yra suinteresuota nemažai įmonių bei mokslo organizacijų, yra mechatroninių sprendimų kompetencijos klasteris.

Medienos apdirbimo ir baldų gamybos pramonė jau visiškai subrendusi suvoktai ir kryptingai valdomai klasterizacijai. Galima išskirti nemažai mikroklasterių. Medienos apdirbimo ir baldų pramonė savo pobūdžiu yra palanki regioniniams klasteriams formotis. Nors šis pramonės sektorius sparčiai vystosi, glaudesnis bendradarbiavimas su mechatronikos, informacinių ir telekomunikacijos technologijų (toliau – ITT) įmonėmis leistų sparčiau modernizuoti gamybą.

Tekstilės ir aprangos pramonė, nepaisant nepalankių tarptautinių raidos tendencijų, turi perspektyvų išlikti svarbi Lietuvos ūkio dalis. Gili ir kartu plati klasterizacija daugeliui šakos įmonių, kurių veiklos galutinis produktas – apranga, yra bene svarbiausia išlikimo ir tolesnio augimo sąlyga. Kadangi Lietuvos tekstilės ir aprangos pramonė yra gana fragmentuota, yra nemažai įmonių, kurių veikla iš viso nesusijusi arba mažai susijusi su aprangos gamyba, o kai kurios iš tokių įmonių veikia gana sėkmingai. Klasterių užuomazgų galima rasti nemažai, tačiau neretai net pačios įmonės nepastebi šių ryšių gilumo ir visų jų teikiamų galimybių, todėl neišnaudoja jų teikiamos naudos.

2006 metų pradžioje atliktoje „Lietuvos ekonomikos augimo ir konkurencingumo šaltinių (veiksnių) kompleksinėje studijoje“ išryškintos kelios pagrindinės priežastys, dėl kurių įmonių klasteriai Lietuvoje kuriasi lėtai:

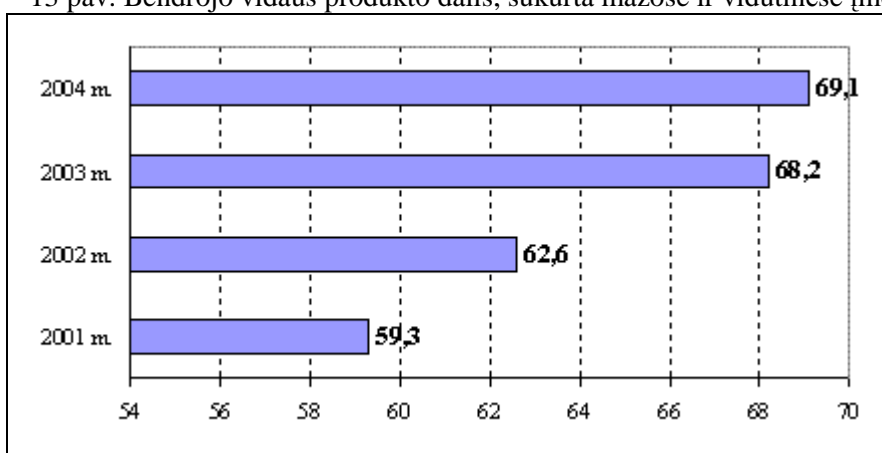
- pasitikėjimo tarp klasterio subjektų stoka;
- netolygus skirtingų verslo subjektų technologinis ir vadybinis lygis. Tai svarbu, kad būtų sukurta subalansuota vertės kūrimo grandinė, kurioje specializuoti veikėjai atliktų kokybiškas paslaugas ar operacijas;
- menkai išvystytos verslo informacinės sistemos. Dabar esančios verslo informacinės sistemos yra nekokybiškos, įmonės jomis mažai naudojasi arba net nežino apie jų egzistavimą. Taip pat beveik nėra bent kiek kokybiškesnių informacinių to paties sektoriaus įmonių ryšių, išskyrus informaciją apie susijusias veiklos sritis, rinkas ir pan.;
- veiklos partnerystėje patirties ir kompetencijos stoka. Klasterių, tinklų, kooperacinių ryšių, virtualių verslo sistemų valdymas kokybiškai skiriasi nuo įprastinės vadybos. Šiuo metu Lietuvos įmonėse bei organizacijose yra tik labai ribotas skaičius žmonių, turinčių tokią kompetenciją;
- verslumo stoka. Verslumas suprantama kaip tokia veiklos subjekto – verslo įmonės, mokslo organizacijos, valstybinės institucijos ir kt. veikla, kai sąmoningai siekiama kokybiškos veiklos, gebama akumuliuoti ne tik savo, bet ir kitų veiklos rezultatais suinteresuotų įmonių ar organizacijų išteklius, novatoriškai siekiant užsibrėžto tikslo;
- neefektyvios profesinės ir šakinės asociacijos. Asociatyvios struktūros yra svarbus, klasterio branduolį formuojantis elementas. Jo nesant procesai darosi sunkiau valdomi ir skatinami;
- neefektyvi inovacijų sistema. Vienas iš skiriamųjų klasterių bruožų – jų novatoriškumas. Pati klasterio struktūra ir bendros veiklos logika lemia inovacinius procesus. Tačiau yra ir atvirkštinė priklausomybė: kad kurtųsi novatoriški klasteriai, reikalinga inovacijoms palanki aplinka. Šiuo metu Lietuvoje yra sukurti beveik visi nacionalinės inovacijų sistemos elementai, tačiau pati sistema yra kritiškai vertinama, veikia neefektyviai. Inovacijų versle programa taip pat neveikia efektyviai, mokslo įstaigų ryšiai su įmonėmis yra itin menki.

Aukščiau išvardintos priežastys atskleidžia, kad klasterizacijos procesams skatinti turi būti panaudotos kompleksinės priemonės – stiprinami verslo ir mokslo institucijų ryšiai, kuriama inovacijoms palanki aplinka, sudaromos sąlygos perduoti veiklos partnerystėje patirtį, remiamos įvairiausios bendros veiklos iniciatyvos ir stiprinami įmonių gebėjimai panaudoti egzistuojančias kompetencijas ir žinias bei efektyviai valdyti verslo procesus.

Mažų ir vidutinių įmonių vaidmuo Lietuvos ekonomikoje

Kaip ir daugelyje kitų valstybių, Lietuvos įmonių struktūroje dominuoja mažos ir vidutinės įmonės. 2000–2004 m. veikiančių MVĮ dalis bendrame veikiančių įmonių skaičiuje Lietuvoje buvo stabili ir vidutiniškai sudarė 99,4 proc.. 2004 m. pabaigoje mikroįmonės (mažiau kaip 10 darbuotojų) sudarė 75,9 proc. visų veikiančių MVĮ (75,5 proc. visų veikiančių įmonių). MVĮ įtaka Lietuvos ekonomikai vis didėja – bendrojo vidaus produkto dalis, sukurta MVĮ, 2001–2004 m. augo ir 2004 m. pasiekė 69,1 proc. bendrojo vidaus produkto (59,3 proc. 2001 m.).

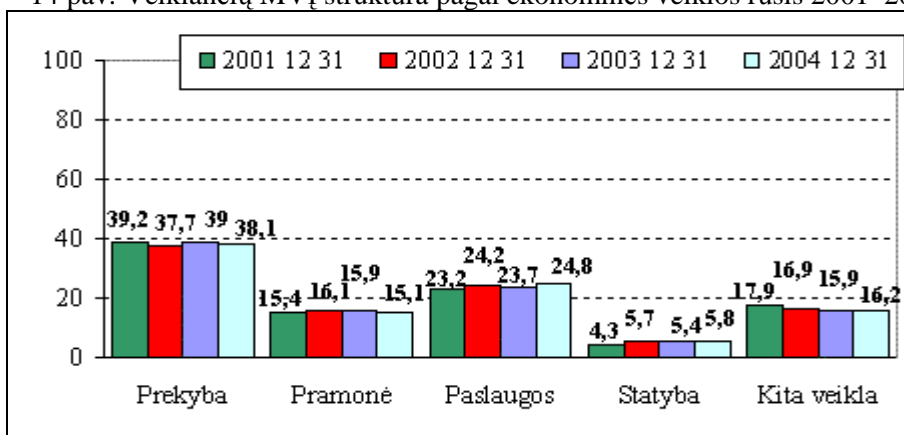
13 pav. Bendrojo vidaus produkto dalis, sukurta mažose ir vidutinėse įmonėse 2001–2004 m., proc.

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2005.

Vertinant MVĮ pasiskirstymą pagal ekonomines veiklas 2004 m. (žr. 14 pav.), akivaizdu, kad daugiausia MVĮ veikia prekybos sektoriuje (38,1 proc. visų MVĮ), kiek mažiau – paslaugų sektoriuje (24,8 proc. visų MVĮ). Pramonės sektoriuje 2004 m. veikė 15,1 proc. visų MVĮ. 2001–2004 m. pramonės įmonių lyginamoji dalis bendrame MVĮ skaičiuje buvo stabili ir vidutiniškai sudarė 15,6 proc.. Tuo tarpu 2004 m., palyginti su 2001 m., paslaugas teikiančių MVĮ dalis visose šalies MVĮ padidėjo 1,6 procentinio punkto ir sudarė 24,8 proc. visų MVĮ.

14 pav. Veikiančių MVĮ struktūra pagal ekonominės veiklos rūšis 2001–2004 m. pabaigoje, proc.

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2005.

Dėl pokyčių darbo jėgos rinkoje bei globalizacijos poveikio pramonės konkurencingumui šalies ekonomikoje vis didėja MVĮ – ypač mažų, lanksčių, lengvai transformuojančių veiklą, į nišinius užsakymus, orientuotus į paslaugas, operatyviai keičiančių savo veiklą bei prisitaikančių prie dinamiškos aplinkos – įmonių vaidmuo. Todėl būtina diegti verslo aplinkos gerinimo priemones, orientuotas į MVĮ steigimąsi ir konkurencingumo didinimą. MVĮ poreikių tenkinimui turi būti plėtojamos specializuotos informuotumo didinimo, konsultacinės, verslo inkubavimo ir kt. paslaugos, gerinamas MVĮ priėjimas prie įvairių finansavimo šaltinių.

Verslo prieinamumas prie finansavimo šaltinių

Vienas iš pagrindinių verslo vystymo iššūkių yra tinkamo ir laiku suteikto finansavimo užsitikrinimas tiek pradinėje veiklos stadijoje, tiek tolimesniuose vystymosi etapuose.

Esant gana sparčiam ekonomikos augimui, Lietuvos įmonių poreikis išoriniams finansavimo šaltiniams auga. Remiantis atliktu tyrimu¹⁴, į Lietuvos finansų institucijas dėl verslo finansavimo kreipiasi apie 50,5 proc. šalies įmonių, daugiausia – mažos įmonės (apie 49 proc. visų besikreipiančiųjų). Aktyviausios yra paslaugų verslu užsiimančios įmonės, nors pramonės įmonės taip pat gana aktyviai ieško papildomo verslo finansavimo. Dažniausiai kreipiamasi dėl investicijų į įrangą, antroje vietoje – dėl investicijų į kitą materialųjį turtą, trečioje – dėl debitorinio išiskolinimo perėmimo, ketvirtoje – dėl žaliavų, atsargų įsigijimo. Investicijos inovacijų diegimui užima penktą vietą. Įmonės, besikreipiančios dėl verslo finansavimo, dažniausiai naudojasi bankų ir lizingo kompanijų paslaugomis. Apklausų duomenimis, ateityje įmonės taip pat numato daugiausiai kreiptis į bankus.

Nepaisant gerai išvystytos Lietuvos finansų rinkos, investuotojai ir kredito įstaigos nenoriai finansuoja rizikingus projektus, ypač naujų įmonių. Spartaus ekonomikos augimo sukeltas išorinio kreditavimo poreikis ir kredito įstaigų siekimas minimizuoti paskolų portfelio administravimo kaštus lėmė tai, jog kredito įstaigos prioritetą teikia stambioms ir vidutinėms įmonėms, turinčioms veiklos istoriją ir pageidaujančioms didelių paskolų, nors ši tendencija pamažu keičiasi. Be to, inovatyvios ir ankstyvos plėtros stadijos veiklos finansavimas panaudojant skolines priemones nėra plačiai paplitęs dėl gana didelės rizikos. Problema yra ir iš paklausos pusės, t. y. smulkiojo verslo nepasirengimas bankų finansavimui, užstato trūkumas ir informacijos apie finansavimo instrumentus stoka.

Inovatyvios ir ankstyvos plėtros stadijos veiklos finansavimui, panaudojant skolines priemones, skatinti 2001 m. LR Vyriausybės nutarimu įsteigta UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ (toliau – INVEGA), kuri teikia smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams (SVV) paskolų garantijas bankams už SVV subjektų paskolas bei administruoja dalinį paskolų palūkanų dengimą SVV subjektams.

Vis dėlto kiti Europos Komisijos aktyviai siūlomi valstybės remtini smulkiojo ir vidutinio verslo finansavimo instrumentai yra naudojami labai pasyviai arba iš viso nenaudojami – neaktyviai teikiamos mažos apimties paskolos (mikrokreditai) pradedančiosioms įmonėms, pasyvi rizikos kapitalo fondų veikla naujų inovatyvių įmonių projektų finansavimo srityje.

Europos Sąjungoje mikrokreditams skiriamas daug dėmesio, nes tai ne tik svarbus instrumentas verslumui ir ekonominiam augimui skatinti, bet ir įrankis kai kurių visuomenės sluoksnių užimtumo problemoms spręsti. Tai ypač aktualu, kai kalbama apie buvusių bedarbių, moterų ar jaunimo atstovų įsteigtas įmones. Lietuvoje kredito įstaigos nepakankamai aktyviai teikia mažos apimties paskolas (mikrokreditus) pradedančiosioms įmonėms. Iš komercinių bankų specialią mikrokreditavimo paslaugą iki šio siūlė tik AB Šiaulių bankas, teikiantis nuo 1,5 iki 30 tūkst. eurų kreditus SVV subjektams iš Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko resursų. 2006 m. viduryje mikrokreditus (iki 25 tūkst. eurų (ar ekvivalentu kita valiuta) dydžio paskolas, pirmiausia mikroįmonėms) iš valstybės išteklių pradėjo teikti AB Šiaulių bankas, UAB Medicinos bankas ir

¹⁴ Mokslinio tyrimo darbas „Smulkaus ir vidutinio verslo finansavimo galimybių gerinimo priemonės“ (2004).

AB DnB NORDBANK bankas. Didelį susidomėjimą parodė ir atrankoje dalyvavo visi Lietuvoje veikiantys komerciniai bankai, tačiau šiam tikslui numatytų valstybės lėšų nepakako patenkinti visą poreikį, kuris gali siekti iki 100 mln. Lt per metus. Be to, nedidelėmis sumomis paskolas savo nariams teikia ir kredito unijos.

Lietuvos rizikos kapitalo rinka taip pat nėra pakankamai išvystyta, o Europos Sąjungoje rizikos kapitalo fondai plačiai naudojami įmonėms finansuoti. Nuo 1980 metų įsteigtų rizikos kapitalo fondų dydis ES viršija 200 mlrd. eurų. Lietuvoje per dešimtmetį – nuo 1995 m. sausio 1 d. iki 2005 m. sausio 1 d. – bendras investuotas rizikos kapitalas sudarė 1,4 mlrd. Lt, iš viso įgyvendinti 166 investiciniai projektai. Per pastarąjį dešimtmetį 1 milijonui gyventojų tenkančios metinės rizikos kapitalo investicijos šalyje, palyginti su ES vidurkiu, buvo vidutiniškai 5 kartus mažesnės, rizikos kapitalo investicijas pritraukusių Lietuvos įmonių skaičius (1 milijonui gyventojų) per šį laikotarpį buvo vidutiniškai 4 kartus mažesnis nei ES vidurkis¹⁵.

Šalies rizikos kapitalo rinka labiausiai atsilieka teikiant finansavimą inovatyviems projektams įgyvendinti ir verslui pradėti. Įgyvendinant rizikingus projektus pirmiausia susiduriama su pradinio kapitalo trūkumu – daugelis puikių verslo idėjų tiesiog nepajėgia pritraukti pradinio (*pre-seed, seed*) kapitalo¹⁶. Lietuvoje rizikos kapitalas inovatyvaus verslo pradžiai ir plėtrai per pastarąjį dešimtmetį sudaro vos 19 proc. analogiško ES vidurkio. Verslo pradžiai finansuoti panaudota 15 proc. rizikos kapitalo. Į ITT investuota 19 proc. rizikos kapitalo. Vidutinis rizikos kapitalo investicijos dydis yra ganėtinai didelis ir sudaro 8,2 mln. Lt.

Šalies rizikos kapitalo rinka, ypač finansuojant inovatyvias ir pradedančiąsias įmones, yra nepakankamai išvystyta tiek dėl pasiūlos, tiek dėl paklausos problemų. Rizikos kapitalo fondai labiau linkę investuoti į veiklos istoriją turinčias, o į ne pradedančiąsias, įmones, o taip pat didesnėmis apimtimis, kurios sąlygoja didesnės investicijų grąžos gavimo galimybę. Išlieka informacijos asimetrijos problema, kai investuotojams trūksta informacijos apie inovatyvius projektus bei pradedančiųjų įmonių veiklą. Tuo tarpu paklausos pusėje problema kyla dėl ne itin gerai parengtų rizikingų investicinių projektų, informacijos apie finansavimo instrumentus ir galimybes stokos, pačių finansavimo instrumentų trūkumo. Todėl, siekiant sumažinti finansavimo rinkos prieinamumo trūkumus, pirmiausia reikia integruotų veiksmų, kurie apimtų nuoseklų ir sistemingą pasiūlos bei paklausos formavimą.

Lietuvos verslo aplinkos ir verslo konkurencingumo vertinimai

Pasaulio banko ir Tarptautinės finansų korporacijos atliktos 145 šalių analizės ataskaitos „*Doing business in 2005*“ duomenimis¹⁷, Lietuva patenka į pasaulio šalių, turinčių palankiausią verslo aplinką, dvidešimtuką. Tačiau reikia pažymėti, kad šią, palyginti aukštą, poziciją daugiausia lėmė makroekonominiai rodikliai.

Lietuvos verslo įmonių veiklos vertinimai yra ne tokie palankūs. Lietuva atsilieka nuo ES valstybių pagal verslumo lygį: 2004 m. šalies įmonių ir asmenų, dirbančių pagal verslo liudijimus arba registruotą individualią veiklą, skaičius, tenkantis tūkstančiui gyventojų, Lietuvoje siekė 42,8, tuo tarpu ES valstybių vidutinis rodiklis buvo 55. Pagal Verslo konkurencingumo indeksą¹⁸, kuriame vertinama verslo įmonių valdymo ir strategijų kokybė, taip pat – nacionalinė aplinka, kurioje priimami įmonių verslo sprendimai, 2005 m. Lietuva užėmė tik 41 vietą (per metus ši pozicija nukrito iš 36 vietos), atsilikdama nuo daugelio ES valstybių, išskyrus Lenkiją (42 vieta), Malta (46 vieta) ir Latviją (48 vieta).

¹⁵ Rizikos kapitalo fondų investicinis portfelis Lietuvoje, analitinis darbas, 2004.

¹⁶ Beniušytė, J. Rizikos kapitalo fondų investicinis portfelis Lietuvoje. Prieiga per internetą <http://www.std.lt/uploads/apzvalga/L061-069.pdf>

¹⁷ Ataskaitoje „*Doing business in 2005*“ nevertintos tokios ES-25 šalys, kaip Liuksemburgas, Kipras ir Malta, todėl toliau operuojama ES-22 šalių duomenimis.

¹⁸ The Global Competitiveness Report 2005-2006.- Hampshire: Palgrave Macmillan, 2005.- ISBN: 1-4039-9844-2.

Esminės Lietuvos verslo aplinkos, taip pat įmonių veiklos – pirmiausia inovacinės veiklos – problemų priežastys daugiausia sietinos su:

apyvartinių lėšų stoka, nepakankamu įmonių, pirmiausia mikro ir mažų įmonių, prieinamumu prie finansinių, ypač rizikos finansavimo, šaltinių;

kol kas nepakankamai išplėtotomis įmonių kūrimuisi ir verslo plėtrai reikiamomis viešosiomis paslaugomis ir jų infrastruktūra;

nepakankama pritrauktų tiesioginių užsienio investicijų apimtims;

įvairių bendros veiklos formų (klasterių, partnerysčių ir kt.) skatinimo poreikiu.

Paslaugos verslui ir jų infrastruktūra

Europos Komisija pripažįsta¹⁹, kad ES ne iki galo panaudoja savo verslumo potencialą ir joje steigiami per mažai įmonių. Lietuvoje verslumo lygis taip pat yra labai žemas (16 veikiančių MVĮ/tūkstančiui gyventojų 2005 m. pradžioje). Vienas iš veiksnių, lemiančių verslumą, yra žinių stoka ir baimė pradėti verslą. Be to, pažymima, kad jau įsteigtų įmonių augimą gali slopinti ne tik išaugęs konkurencinis spaudimas, bet ir tokie rinkos trūkumai kaip ribotos finansavimo galimybės, negalėjimas visapusiškai vykdyti mokslinių tyrimų ir inovacinės veiklos, dalyvauti tinkluose ir tiekimo grandinėse. Visuomenės informuotumo didinimo, verslo konsultacinių ir panašaus pobūdžio paslaugų plėtra, jų kokybės ir prieinamumo gerinimas pripažįstami pagrindais ir tinkamais instrumentais skatinti verslumą daugumoje ES dokumentų MVĮ politikai įgyvendinti. Kokybiškų ir rinkos trūkumų šalinimą orientuotų viešųjų paslaugų verslui plėtra Lietuvoje yra būtina sąlyga, siekiant užtikrinti spartesnę MVĮ sektoriaus augimą ir konkurencingumo didėjimą. Atsižvelgiant į jauną viešųjų paslaugų verslui infrastruktūrą Lietuvoje, verslumui skatinti ir minėtiems rinkos trūkumams mažinti turi būti perimama geriausia kitų viešąsias paslaugas verslui išvysčiusių valstybių patirtis ir pasiteisinę instrumentai.

Viešųjų paslaugų verslui infrastruktūrai Lietuvoje pirmiausia priskirtinos įvairių tipų dažniausiai ne pelno įstaigos, pvz.: dalyvaujant valstybės ir/ar savivaldybių institucijoms įsteigti verslo informacijos centrai, verslo inkubatoriai, technologiniai verslo inkubatoriai, mokslo ir technologijų parkai, inovacijų ir technologijų centrai, agentūros, vykdančios su ekonomine plėtra, verslo skatinimu, technologijų ir inovacijų plėtojimu susijusias funkcijas.

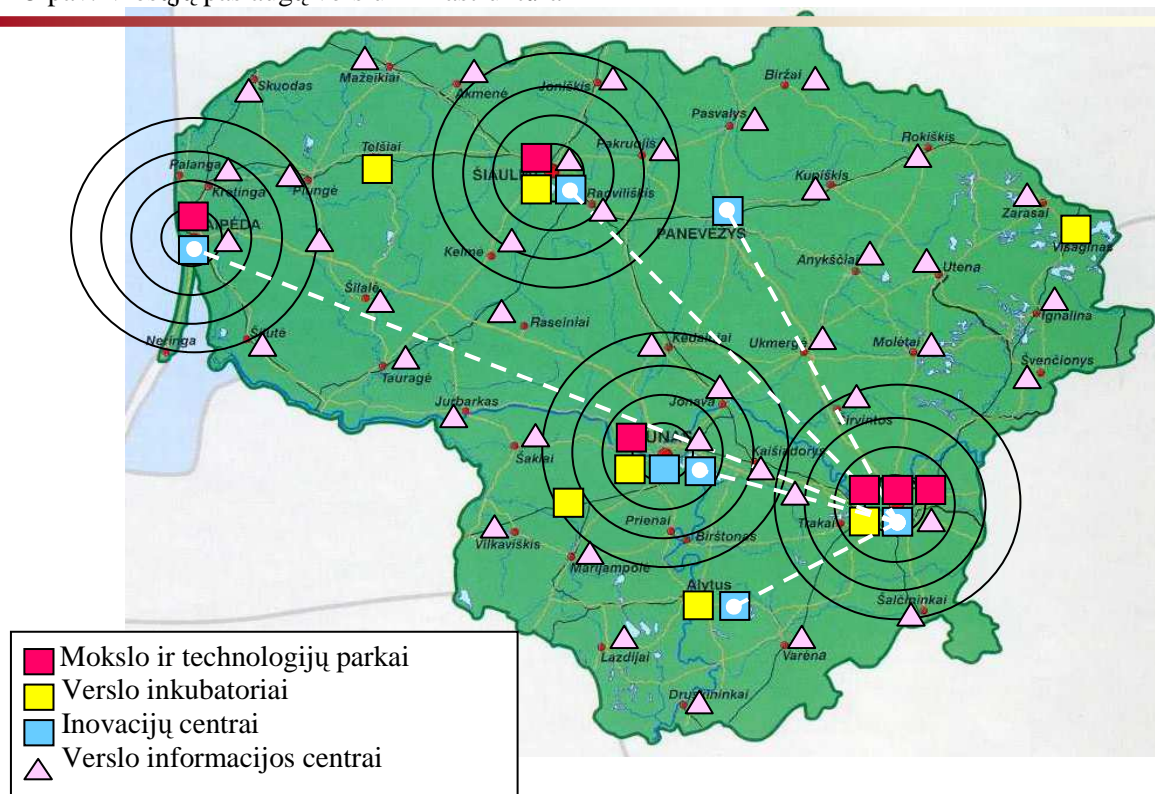
2005 m. Lietuvoje veikė 42 verslo informaciniai centrai, 7 verslo inkubatoriai (iš jų 1 technologinis verslo inkubatorius)²⁰, 6 mokslo ir technologijų parkai²¹, 2 inovacijų centrai, kt. įstaigos.

¹⁹ Komisijos Komunikatas „Įgyvendinant Bendrijos Lisabonos programą augimą ir užimtumą skatinanti šiuolaikiška MVĮ politika“, KOM (2005) 551, 2005 10 11.

²⁰ Kauno technologijos universiteto regioninis verslo inkubatorius (įkurtas 1998 m.), Alytaus verslo inkubatorius (1998 m.), Vilnios verslo inkubatorius (1998 m.), Telšių apskrities verslo inkubatorius (1998 m.); Šiaulių verslo inkubatorius (1999 m.); Kazlų Rūdos verslo inkubatorius (2000 m.); Ignalinos AE regiono verslo inkubatorius (2002 m.).

²¹ Mokslo ir technologijų parkas (įkurtas 1993), Kauno aukštųjų ir informacinių technologijų parkas (2002), Šiaurės miestelio technologijų parkas (2003), Klaipėdos mokslo ir technologijų parkas (2002), Visorių informacinių technologijų parkas (2002), Šiaulių universiteto mokslo ir technologijų parkas (2002). Šiuo metu steigiamas Kaune TECHNOPOLIS, Vilniuje – BIOPOLIS; savo veiklą turėtų pradėti ir Vilniuje įkurtas „Saulėtekio slėnis“.

15 pav. Viešųjų paslaugų verslui infrastruktūra

Viešųjų paslaugų verslui infrastruktūra pradėta kurti palyginti neseniai, dauguma jos įstaigų yra ankstyvoje vystymosi stadijoje. Pastaruoju metu daugiausia dėmesio buvo skiriamas įstaigų fizinei infrastruktūrai plėtoti ir jų techninei bazei stiprinti. Nors infrastruktūros ir techninės bazės plėtros etapas dar nėra baigtas, vis labiau ryškėja minėtų įstaigų teikiamų paslaugų turinio, kokybės ir prieinamumo trūkumai, todėl būtinos investicijos ir šia kryptimi, ypač perimant geriausią kitų valstybių patirtį. Viešųjų paslaugų verslui turinys, kokybė ir prieinamumas, atitiktis įmonių, asmenų, norinčių pradėti verslą, poreikiams, yra vienas iš svarbių verslumo lygio ekonomikoje kėlimo veiksnių. Visiškai nepanaudojus šio veiksnio, gali būti sunku pasiekti užsibrėžtus verslumo augimo uždavinius. Be to, svarbu gerinti paslaugų turinį ir apimtį jau veikiančiam, konkurencingumo stiprinimo ir augimo galimybių ieškančiam verslui.

Aptariant viešąją verslo infrastruktūrą, įvertinant Europos Sąjungos šalių, ypač Šiaurės Europos šalių patirtį, atskirai turėtų būti išskirtas kūrybinis sektorius dėl šio sektoriaus vystymuisi reikalingos specifinės infrastruktūros²². Skatinant verslumą, Lietuvai aktualu lanksčiai plėtoti šalies kultūros tradicijas bei kūrybinį žmonių, panaudojančių dažniausiai mikro ir smulkių kūrybinių verslų sektorių, potencialą, apimančią architektūros, dizaino, vaizduojamųjų ir scenos menų bei kitus, lietuvišką turinį reprezentuojančius produktus ir paslaugas kuriančius verslus. Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2002 m. kūrybinis sektorius sukūrė 2,0 proc. Lietuvos BVP ir uždirbo 2,1 mlrd. Lt, o kartu su valstybės dotacijomis – 2,4 mlrd. Lt pajamų. Per metus kūrybinių ekonominių veiklų pajamos (su valstybės dotacija) padidėjo beveik 10 proc. Palyginimui galima nurodyti, kad Didžiosios Britanijos kūrybinės veiklos sukuria daugiau kaip 5 proc. BVP²³. Kūrybinių verslų skatinimas yra svarbi priemonė didinti ekonomikos paslaugų sektoriuje sukuriama pridėtinę vertę, įmonių inovatyvumą bei gyventojų verslumą.

²² Šiuo metu Lietuvoje veiklą pradėjo vykdyti VŠĮ „Menų spaustuvė“ Vilniuje, artimiausiu metu numatoma plėtoti dar 4 naujus specializuotus kūrybinių industrijų centrus (inkubatorius) Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje ir Šiauliuose.

²³ M. Starkevičiūtė, Kūrybinių ekonominių veiklų indėlio į Lietuvos ekonomiką įvertinimas, 2003, Vilnius.

Lygių galimybių užtikrinimas versle

Moterų dalis darbdavių ir savarankiškai dirbančiųjų grupėje tebėra mažesnė negu vyrų dalis. 2004 m. darbdavių ir savarankiškai dirbančiųjų grupėje moterų lyginamoji dalis sudarė 38,3 proc., 2005 m. – 37,7 proc. (žr. 9 lentelę). 2005 m. tik 10,7 proc. (2004 m. – 11,8 proc.) užimtų moterų buvo darbdavės ar savarankiškai dirbančios, o didžioji dalis moterų dirbo samdomąją darbą (85,4 proc. – 2005 m., 83,8 proc. – 2004 m.).

9 lentelė. Užimti gyventojai pagal užimtumo statistiką, 2004–2005 m.

	2004 m.				2005 m.			
	Iš viso, tūkst.		Pasiskirstymas pagal lytį, proc.		Iš viso, tūkst.		Pasiskirstymas pagal lytį, proc.	
	Moterys	Vyrai	Moterys	Vyrai	Moterys	Vyrai	Moterys	Vyrai
Iš viso	702,5	733,8	48,9	51,1	723	750,9	49,1	50,9
Samdomieji	588,8	580,8	50,3	49,7	617,3	606,7	50,4	49,6
Darbdaviai ir savarankiškai dirbantys	82,9	133,8	38,3	61,7	77,7	128,6	37,7	62,3
Šeimos nariai	30,8	19,1	61,7	38,3	28	15,5	64,4	35,6

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Moterų vadovių skaičius bendrame vadovų skaičiuje gerokai išaugo per paskutinius 5 metus. 2000 m. moterų vadovių buvo vos 29,2 proc., o 2005 m. II ketv. moterų vadovių dalis bendrame vadovų skaičiuje buvo 43 proc.

Moterys aktyviai naudojasi viešosiomis paslaugomis verslui. VŠĮ Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūros atliktos 48 verslo informacinių centrų ir verslo inkubatorių apklausos duomenimis 2005 m. I pusm. beveik visose įstaigose didesnę klientų dalį (vidutiniškai 60 proc.) sudarė moterys.

Lietuvos moterų vadovių dalis visame vadovų skaičiuje 2005 m. II ketv. EUROSTAT duomenimis viršija ES-25 šio rodiklio vidurkį.

Struktūrinių fondų parama 2004–2006 m.

Lietuvos 2004–2006 m. bendrojo programavimo dokumento (toliau – BPD) įgyvendinimas parodė didelį įmonių susidomėjimą ES struktūrinių fondų parama ir jų aktyvumą, teikiant paraiškas. 2004–2005 m. buvo gauta 413 paraiškų įgyvendinti projektus pagal BPD priemonę „Tiesioginė parama verslui“. Paraiškose nurodyta reikiama paramos suma projektams įgyvendinti (1,25 mlrd. Lt) 16 kartų viršijo sumą, kuriai Lietuvos Respublikos ūkio ministerija galėjo sudaryti sutartis 2004–2005 m. Tuo laikotarpiu buvo sudarytos 26 paramos sutartys 198,9 mln. Lt paramai, 4 iš jų – su pradedančiosiomis įmonėmis.

Didžiausią dalį įmonių planuojamų projektų (57 proc.) sudarė įmonių modernizavimo ir inovacijų diegimo projektai. Mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros bei pramonės ir verslo subjektų ryšių bei mokslinio tyrimo institucijų formavimo projektai sudarė tik 17 proc. 2004–2006 m. teiktų paraiškų. 2006 m. pirmoje pusėje buvo įgyvendinamas 51 modernizavimo ir inovacijų diegimo projektas bei 8 mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros bei bendradarbiavimo projektai.

2004–2006 m. ES struktūrinių fondų lėšų infrastruktūrai ir paslaugų verslui projektų poreikis buvo palyginti didelis: buvo pateikta 131 paraiška. 38 proc. paraiškų buvo skirtos verslo aplinkai gerinti, nepaisant to, kad naujų paslaugų verslui tinklo įstaigų įsteigta nebuvo, o esamos įgyvendino paslaugų verslui programas ir kitus projektus, finansuojamus iš nacionalinio biudžeto ir kitų šaltinių. Paraiškų kiekis kitoms BPD priemonės „Verslo aplinkos gerinimas“ veikloms

įgyvendinti buvo toks: 17 paraiškų pramoninių zonų kūrimui ir „plyno lauko“ investicijų skatinimui, 17 – mokslo ir technologijų parkų veiklai, 12 – Lietuvos produktų ir paslaugų įvaizdžio gerinimui, 29 asocijuotų verslo struktūrų paraiškos. Pažymėtina, kad 2006 m. labai aktyviai paraiškas teikė asocijuotos verslo struktūros (22 proc. paraiškų). Įgyvendinant minėtus projektus planuojama suteikti paslaugų daugiau kaip 14 tūkst. SVV įmonių, suteikti paramą 6 pramoninių zonų sukūrimui ir 4 mokslo ir technologijų parkams.

Netolygumų palyginimas

10 lentelė. Svarbiausieji Lietuvos ir ES vidurkio netolygumai

Netolygumo rodiklis	Metai	Lietuva	ES vidurkis	Įvertinimas
Darbo našumas per vieną darbo valandą, palyginti su ES-15 šalių vidurkiu proc.	2004	41,7	100	Didelis netolygumas
Verslumo lygis, įmonių ir asmenų, dirbančių pagal verslo liudijimus ar registruotą individualią veiklą, skaičius tūkst. gyventojų	2004	42,8	55	Vidutinis netolygumas
Sukauptos tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui, Lt.	2004	4 727	24 378	Didelis netolygumas
Metinės rizikos kapitalo investicijos, tenkančios 1 mln. gyventojų, mln. Lt	2004	74,5***	233,5	Didelis netolygumas

Šaltiniai: www.stat.gov.lt;

Eurostat duomenys

*** Apskaičiuota pagal J.Beniūšytės straipsnyje „Rizikos kapitalo fondų investicinis portfelis Lietuvoje“ (šaltinis: Beniušytė, J. Rizikos kapitalo fondų investicinis portfelis Lietuvoje. Prieiga per internetą <http://www.std.lt/uploads/apzvalga/L061-069.pdf>) pateikiamus duomenis (2004 m. rizikos kapitalo investicijos Lietuvoje sudarė 256 mln. Lt) ir Lietuvos statistikos departamento duomenis (vidutinis metinis gyventojų skaičius Lietuvoje buvo 3,435 mln.).

1.2 MOKSLINIAI TYRIMAI IR TECHNOLOGINĖ PLĖTRA BEI INOVACIJOS

Pagrindiniai teiginiai:

- Lietuvos verslo įmonių konkurencingumas yra santykinai žemas ir nepakankamas. Daugiausia tai lemia palyginti menka įmonių inovacinė veikla. Pagal tarptautinius šalių inovatyvumo vertinimus Lietuva ženkliai atsilieka nuo ES-15 valstybių vidurkio ir užima žemiausias pozicijas tarp naujųjų ES valstybių.
- Lietuvoje žemas investicijų į mokslinius tyrimus ir technologijų plėtrą lygis, ypač Lietuvos įmonių investicijų apimtis į MTTP.
- Lietuvos viešojo sektoriaus išlaidos moksliniams tyrimams yra artimos ES vidurkiui, tačiau universitetų ir institutų mokslinių tyrimų tematika ir rezultatai menkai atitinka verslo poreikius, stokojama komercinei veiklai tinkamų rezultatų.
- Mokslinių tyrimų bazė Lietuvoje neatitinka šiuolaikinių reikalavimų, nepakankamas jos pajėgumas riboja mokslinių tyrimų rezultatyvumą ir operatyvumą.
- Dauguma verslo įmonių investicijų nesukuria įmonėms ilgalaikio pranašumo ar technologinio dominavimo rinkoje.
- Silpnai išvystyta finansinės paramos priemonių sistema, ypač smulkioms ir vidutinėms įmonėms bei projektams, susijusiems su didesne rizika.

Lietuvos inovatyvumo vertinimas tarptautiniame kontekste

Pagal Europos Komisijos dokumente „*European Innovation Scoreboard 2005*“ paskelbtą apibendrintą inovacijų indeksą (SII)²⁴ aukščiausią inovatyvumo įvertinimą gavo Švedija (0,72 balo), žemiausią – Turkija (0,06 balo). Lietuvos inovatyvumas vertinamas 0,27 balo. Pagal šį balą Lietuva užima tik 24 poziciją tarp 33 valstybių. Lietuva nedaug lenkia tokias šalis kaip Čekija, Lenkija, Slovakija, Latvija ir keletą kitų, tačiau gerokai atsilieka nuo ES-25, juo labiau nuo ES-15 šalių vidurkių, kurie siekia atitinkamai 0,42 ir 0,46 balų.

Lietuvos atsilikimą nuo pirmaujančių Europos Sąjungos valstybių daugiausia lemia **žemas investicijų į mokslinius tyrimus ir technologijų plėtrą (toliau – MTTP) lygis**. Be to, reikia pažymėti, kad tarp Europos valstybių Lietuva užima žemiausias vietas pagal tokius inovatyvumą sąlygojančius ar jį charakterizuojančius rodiklius kaip bendras technologinis lygis, patentų skaičius, interneto vartotojų ir personalinių kompiuterių skaičius, užsienio technologijų licencijavimas. Pagal Pasaulio konkurencingumo forumo rengiamą kasmetinį Pasiregimo dalyvauti technologiniuose tinkluose indeksą (angl. *Network readiness Index*), 2004–2005 m. Lietuva atsiliko nuo daugelio ES valstybių, išskyrus Latviją, Lenkiją bei Slovakiją, ir užėmė 43 vietą tarp 102 pasaulio valstybių (ES-25 vidurkis – 29 vieta).

Daugelis Lietuvos įmonių inovacinės veiklos rodiklių yra žemesni nei ES-25 vidurkis. Pvz., 2004 m. Lietuvos įmonių išlaidos inovacinei veiklai sudarė 81 proc. ES-25 vidurkio (pagal šį rodiklį Lietuva užima 12 vietą), netechnologines inovacijas diegusių įmonių Lietuvoje buvo mažiau nei trečdalis (31 proc.), o tai sudarė tik 63 proc. ES-25 vidurkio (pagal šį rodiklį Lietuva užima 16 vietą).

Lietuvos verslo sektoriuje dirba labai mažai mokslo darbuotojų (tyrėjų). Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2004 m. jų buvo 589²⁵, iš kurių turinčių mokslo laipsnį buvo

²⁴ *European Innovation Scoreboard 2005: Comparative analysis of Innovation Performance*. Apibendrintas inovacijų indeksas (SII) gaunamas perskaičiuojant 18 labiausiai paplitusių statistinių rodiklių, naudojamų inovacijų padėčiai skirtingose šalyse palyginti. Pagal apibendrinto inovacijų indekso skaičiavimo metodiką, žemiausias galimas įvertinimas ES-25 šalių grupėje yra 0 balų, aukščiausias 1 balas.

²⁵ Pagrindinėje darbovietėje dirbančių asmenų skaičius.

tik 103. Palyginti su bendru šalies mokslo darbuotojų (tyrėjų) skaičiumi, verslo įmonėse dirbantys tyrėjai sudaro tik 6,7 proc. Pagal šį rodiklį Lietuva yra vienoje iš žemiausių pozicijų tarp ES valstybių.

Lietuva teigiamai išsiskiria iš ES valstybių tik pagal vieną inovacinės veiklos rodiklį – šalies įmonių kooperaciją inovacinėje veikloje (Lietuvoje yra aktyvi įmonių tarpusavio sąveika ir bendradarbiavimas inovacinėje srityje). Pagal šį rodiklį Lietuva užima 4 poziciją tarp ES-25 šalių ir net 34 proc. viršija ES-25 vidurkį.

Pirmieji inovacijų paramos politikos instrumentai subsidijų forma labai nedidelėmis apimtimis įmonių inovacinei veiklai skatinti buvo įdiegti ganėtinai neseniai, tik 1999 m. (1999 m. šiam tikslui buvo skirta vos 89 tūkst. Lt). Panašiu metu valstybės lėšomis buvo pradėta kurti viešojo verslo paramos paslaugų infrastruktūra (įstaigų tinklas).

Remiantis 2005 m. atlikto tyrimo²⁶ duomenimis, tik 10,1proc. inovacinių įmonių 2002–2004 m. gavo finansinę paramą inovacijoms iš įvairių valdžios institucijų (mokesčių kreditais ar lengvatomis, negražintinomis išmokomis, subsidijuotomis paskolomis ar paskolos garantijomis). Daugiausia inovatyvių įmonių (6,0 proc.) gavo paramą inovacijoms iš valstybės biudžeto lėšų bei iš Europos Sąjungos paramos programų (4,4 proc.). To paties tyrimo metu nustatyta, kad beveik pusė įmonių (47,7 proc.) naudingos informacijos naujiems inovaciniams projektams gavo iš vidinių įmonės šaltinių, 29,2 proc. – iš klientų ir vartotojų, 26,9 proc. – iš įrengimų ar medžiagų tiekėjų. Nemažai įmonių informacijos apie inovacijas ir jų poreikį gavo iš mugių bei parodų – 18,4 proc., iš konkurentų ar kitų įmonių iš tos pačios rinkos – 12,9 proc.. Tik 2,9 proc. įmonių informaciją gavo iš valstybinių mokslo institutų, universitetų ar kitų aukštųjų mokyklų.

Šiame kontekste paminėtini ir Lietuvoje atliktos apklausos, inicijuotos 2004 m. PHARE 2001 Ekonominės ir socialinės sanglaudos Dvynių projekto „Inovaciniai gebėjimai“, rezultatai: paaiškėjo, kad beveik 90 proc. šalies įmonių vis dar trūksta informacijos apie inovacijas. Beveik 83 proc. bendrovių tvirtino nelabai žinančios, kaip reikėtų rašyti inovatyvų projektą Europos Sąjungos lėšoms gauti.

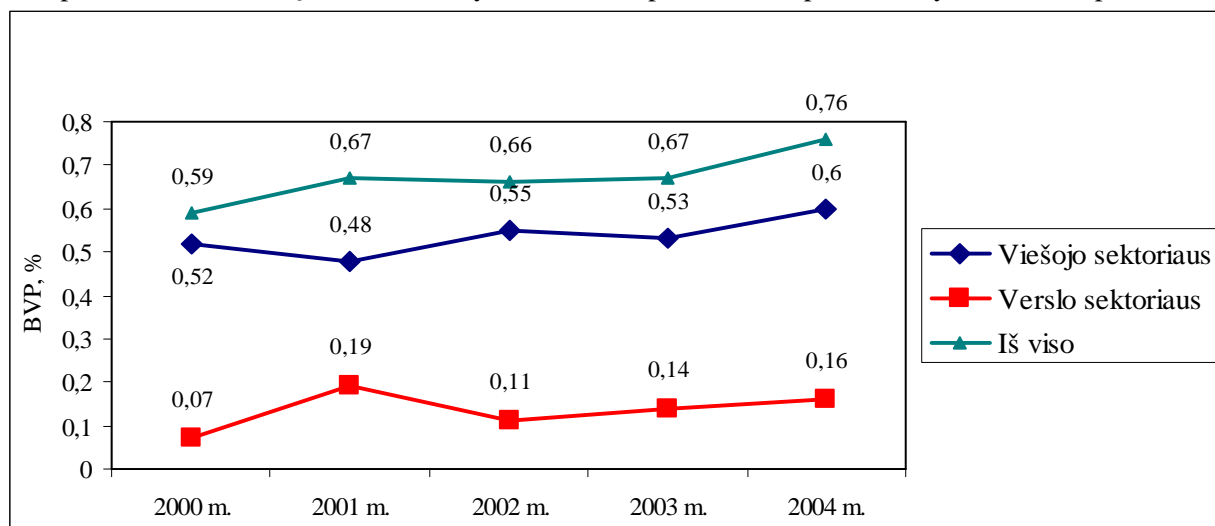
Investicijos į mokslinius tyrimus, technologinę plėtrą ir inovacijas Lietuvoje

Pastaraisiais metais išlaidų apimtis moksliniams tyrimams Lietuvoje didėja tiek absoliučia, tiek santykinė išraiška. 2004 m. jos siekė 472,7 mln. Lt ir sudarė 0,76 proc. šalies BVP. Tačiau palyginti su ES-25 valstybių vidurkiu, mokslinių tyrimų Lietuvoje finansavimas yra daug mažesnis²⁷ ir yra vienas iš žemiausių rodiklių ne tik visoje ES, bet ir tarp naujų Europos Sąjungos narių.

²⁶ Inovacinės veiklos plėtra, Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2006.

²⁷ Pagal EIS (*European Innovation Scoreboard*) 2005 *Database* duomenis, 2003 m. ES-25 valstybės investicijoms į mokslinius tyrimus (viešajame ir verslo sektoriuje) vidutiniškai skyrė 1,95 proc. BVP, Lietuva – 0,68 proc. BVP.

16 pav. Lietuva: išlaidų moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai santykis su BVP, proc.

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Nepakankamas MTTP finansavimas lemia palyginti menkus mokslo tiriamosios bei inovacinės veiklos rezultatų rodiklius, pvz.:

lyginant su ES vidurkiu (skaičiuojant milijonui gyventojų), Lietuvoje publikuojama maždaug keturis kartus mažiau mokslinių straipsnių žurnaluose, įrašytuose į Mokslinės informacijos instituto (*Institute of Scientific Information*) sąrašą²⁸;

Lietuvoje yra gana mažas išradimų ar patentuotinių technologinių sprendimų skaičius: Europos patentų biurui pateiktų Lietuvos išradėjų bendras patentinių paraiškų, tenkančių 1 mln. gyventojų, skaičius 2002 m. tesiekė 2,6, Jungtinių Valstijų patentų biurui – 0,5, o tuo tarpu ES-25 valstybių vidurkis atitinkamai buvo 133,6 ir 71,3²⁹; Europos patentų biurui pateiktų Lietuvos išradėjų aukštųjų technologijų patentinių paraiškų, tenkančių 1 mln. gyventojų skaičius 2002 m. siekė 1,3, Jungtinių Valstijų patentų biurui – 0, o ES-25 valstybių vidurkis atitinkamai buvo 26 ir 9,4³⁰.

Viešasis MTTP finansavimas

Lietuvoje viešojo sektoriaus išlaidų moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai rodikliai nėra labai atitrūkę nuo ES vidurkio: EIS 2005 duomenimis, 2003 m. viešasis MTTP finansavimas ES-25 valstybėse vidutiniškai siekė 0,69 proc. šalies BVP, Lietuvoje – 0,54 proc. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2004 m. Lietuvoje viešojo sektoriaus, t.y. valdžios ir aukštojo mokslo, lėšos MTTP sudarė 0,48 proc. BVP.

Vis dėlto viešojo sektoriaus išlaidų MTTP naudojimo efektyvumas Lietuvoje yra žemas. Nors atskirose srityse yra sukauptas didelis mokslinių tyrimų potencialas, pvz., biotechnologijų, lazerių, elektronikos ir pan. srityse, tačiau jis menkai realizuojamas. Viena svarbiausių priežasčių yra **nepakankamai glaudus mokslinių tyrimų įstaigų, universitetų ir ūkio subjektų bendradarbiavimas atliekant mokslinius tyrimus ir kuriant naujus produktus bei technologijas rinkai.**

Mokslinių tyrimų tematika menkai atitinka verslo poreikius, stokojama komercinei veiklai vystyti tinkamų rezultatų. Šiuo metu Lietuvos aukštosios mokyklos ir mokslinių tyrimų įstaigos konkurso tvarka gauna tik apie 7 proc. viešojo finansavimo lėšų, likusi dalis yra beveik

²⁸ Lietuvos ekonomikos augimo ir konkurencingumo šaltinių (veiksnių) kompleksinė studija. Vilnius, 2006, p. 161.

²⁹ EIS (European Innovation Scoreboard) 2005 Database.

³⁰ European Innovation Scoreboard 2005: Comparative analysis of Innovation Performance.

nesusijusi su jų veiklos rezultatais ir priklauso nuo kriterijų, grindžiamų studentų ir/ar personalo skaičiumi, mokymo programų rodikliais ir pan. Todėl vienas iš svarbiausių uždavinių šioje srityje – didinti viešųjų mokslinių tyrimų aktualumą verslui, skatinti tyrėjų ir mokslininkų aktyvumą kartu su įmonėmis kuriant ir testuojant naujus produktus ir technologijas. Siekiant įgyvendinti šį uždavinį ypač svarbu remti jungtinius verslo ir mokslo įstaigų MTTP projektus, kartu skatinant verslo investicijas į mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą ir aktyvesnį tyrėjų bei mokslininkų įsijungimą į ekonominės plėtros procesus.

Lietuvos mokslinių tyrimų problematikoje išlieka opus mokslinių tyrimų bazės klausimas. Viešoji mokslinių tyrimų bazė (su retomis išimtimis) yra menka, nusidėvėjusi. Nors Lietuvoje yra palyginti didelis žmogiškasis mokslinių tyrimų potencialas, modernios mokslinių tyrimų įrangos stoka riboja tyrimų tematikos spektrą, jų apimtį, neleidžia didinti tyrimų operatyvumo. Tačiau tiesioginis mokslinių tyrimų bazės finansavimas, nepagrįstas verslo poreikiais, t.y. mokslinių tyrimų rezultatų pritaikymo rinkoje galimybėmis, yra neefektyvus ir nepakankamai prisidėtų skatinant ekonomikos augimą. Todėl svarbu konkurenciniu principu remti jungtinių tyrimų centrus, kurių darbas būtų nukreiptas į komercinę veiklą skatinančių rezultatų paiešką, visų pirma MTTP srityse į kurias pasiryžę investuoti tam tikrų šakų privačių įmonių grupės ar klasteriai, taip pat valstybės identifikuotose technologinio proveržio srityse, techninės bazės kūrimą ir plėtrą tiek viešųjų, tiek privačių mokslinių tyrimų įstaigų ir universitetų pagrindu.

Įvertinant dabartinę mokslinių tyrimų bazės situaciją, yra abejotina ir Lietuvos institucijų teikiamo aukštojo išsilavinimo kokybė, į kurios gerinimą turėtų būti nukreipta Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa, teikianti finansinę paramą mokslininkų ir tyrėjų mokslinei veiklai studijų proceso metu (I, II ir III pakopose), didinant mokslininkų ir tyrėjų kompetenciją. Universitetinis išsilavinimas turėtų būti orientuotas į ateities specialistų, reikalingų įmonėms, rengimą, atsižvelgiant į valstybės identifikuotas galimas Lietuvos technologinio proveržio sritis. Ypač gamtos ir inžinerinių mokslų srityje sudėtinga parengti aukštos kvalifikacijos verslui reikalingų specialistų neturint modernios bazės³¹. Todėl įgyvendinant Sanglaudos skatinimo veiksmų programą ir finansuojant švietimo, studijų ir mokslo institucijų infrastruktūrą turi būti stiprinama aukštos kvalifikacijos verslui reikalingų specialistų rengimo bazė.

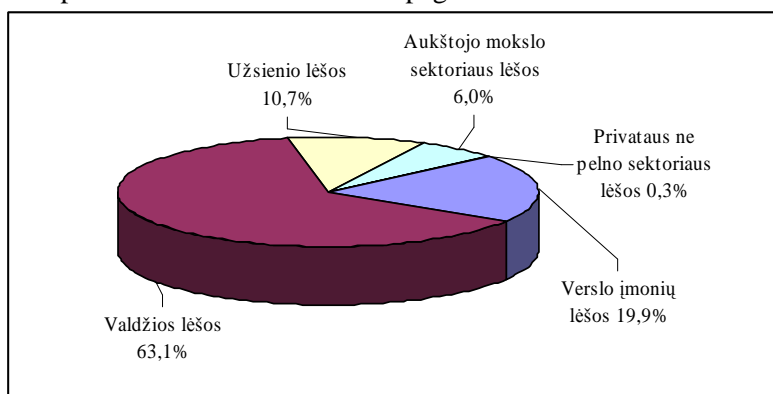
Verslo investicijos į MTTP ir inovacijas

Verslo investicijos į MTTP Lietuvoje vis dar yra menkos, palyginti su tokiais investicijomis ES-25 valstybėse. EIS 2005 duomenimis 2003 m. verslo lėšos MTTP ES-25 valstybėse vidutiniškai siekė 1,26 proc. šalies BVP, Lietuvoje – tik 0,14 proc. (Lietuva tarp ES-25 šalių pagal šį rodiklį užėmė 22 poziciją). Svarbu pažymėti ir tai, kad tik 6,7 proc. visų šalies tyrėjų dirba verslo įmonėse, o tai žemiausias rodiklis tarp ES narių (ES-15 rodiklis siekia apie 50 proc.).

Lyginant viešojo ir verslo sektoriaus MTTP finansavimo apimtį Lietuvoje 2004 m., verslo investicijos – tiek pačiose įmonėse atliekamų tyrimų ir plėtros darbų išlaidos, tiek įmonių išlaidos šioms darbams įsigyti – yra daugiau nei 3 kartus mažesnės negu viešojo sektoriaus investicijos (žr. 17 pav.).

³¹ Lietuvos ekonomikos augimo ir konkurencingumo šaltinių (veiksnių) kompleksinė studija. Vilnius, 2006, p. 165.

17 pav. Lietuva: išlaidos MTTP pagal finansavimo šaltinius 2004 m., proc.

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Kartu reikia pažymėti, kad verslo investicijų lygį į MTTP daugiausia lemia Lietuvos verslo įmonių sektoriaus struktūra, kurioje mokslo rezultatams imliausios aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų įmonės užima palyginti mažą dalį. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, bendra aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų sektorių sukurta pridėtinė vertė apdirbamosios gamybos sukurtoje pridėtinėje vertėje 2004 m. siekė 17,1 proc..

Vis dėlto, investicijos į mokslinius tyrimus ir technologijų plėtrą yra svarbios ir tradicinėse pramonės šakose bei paslaugų sektoriuje. Be to, moksliniai tyrimai ir technologinės plėtros veikla yra labai svarbus, tačiau ne vienintelis žinių šaltinis, kuriuo naudojasi verslas kurdamas ir teikdamas rinkai inovacijas.

Šalies verslo įmonių inovacinės veiklos profilis rodo, jog verslo gebėjimai kurti strategines, didelę pridėtinę vertę generuojančias inovacijas yra menki³²:

dauguma inovacijų yra orientuotos į tiekėjus arba į rinkos pokyčius, o tokios inovacijos nesukuria įmonei ilgalaikio pranašumo ar technologinio dominavimo tam tikrose rinkose;

šalyje itin menkas strategiškai reikšmingą inovacinę veiklą vysčiusių įmonių skaičius, o tai tiesiogiai sietina su neišplėtotu mokslo tyrimų ir technologinės plėtros veikla versle ir pramonėje. Pastarojo tipo inovacijos svarbios visų pirma dėl to, kad jos tampa inovacijų (technologinių ir proceso) sklaidos objektu ir yra reikšmingos kitų firmų inovacinėje veikloje. Tokių inovacinių įmonių buvimas ir lemia didelę pridėtinę vertę generuojančių inovacinių klasterių formavimąsi šalies ekonomikoje. EIS (*European Innovation Scoreboard*) 2005 duomenimis, Lietuvoje tokių įmonių tebuvo ypatingai mažai (1 proc.);

Lietuvoje negausu ir įmonių, kurios plėtotų technologijų modifikavimu pagrįstas inovacijas. Pastaroji inovacinė veikla pagrįsta esamų produktų ar procesų modifikavimu be mokslinių tyrimų veiklos. Šiai grupei priskirtinos įmonės, kurios pritaiko kitur sukurtas žinias tam, kad efektyviai aptarnautų savo tikslinę rinką. Tokias išlaidas patiriančių įmonių Lietuvoje EIS 2005 duomenimis tebuvo 4 proc.

Santykinai dominuojantys inovacinių veiklų tipai Lietuvoje EIS 2005 duomenimis versle buvo tęstinių inovacijų ir pritaikymo (adaptavimo) būdu diegiamų inovacijų kūrimas – abiejų tipų veiklas vykdė po 11 proc. įmonių.

Šalies verslo įmonių inovacinės veiklos palyginimas su kitomis šalimis rodo, kad nuo kitų ES šalių Lietuva labiausiai atsilieka pagal strateginių inovacijų diegimą.

2006 m. atliktas tyrimas³³ atskleidė, kad 2002–2004 m. Lietuvoje inovacinę veiklą³⁴ vykdė 23,4 proc. visų Lietuvos įmonių. Inovacinę veiklą vykdančiose įmonėse dirbo apie 45 proc.

³² Lietuvos ekonomikos augimo ir konkurencingumo šaltinių (veiksnių) kompleksinė studija. Vilnius, 2006, p. 149.

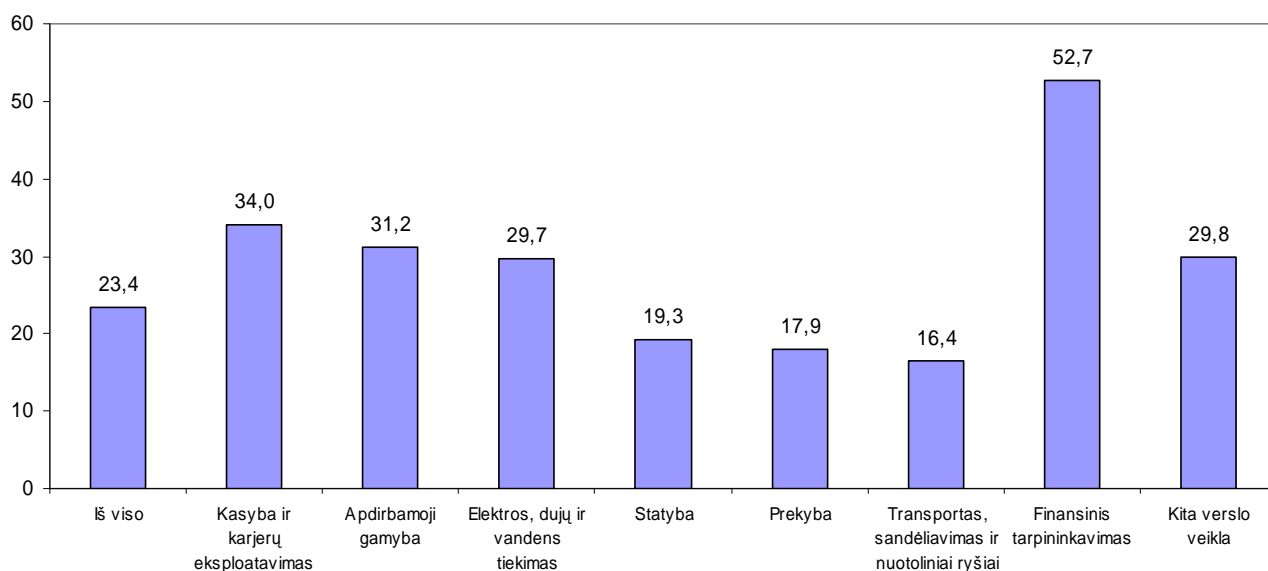
³³ Inovacinės veiklos plėtra, Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2006.

³⁴ Inovacinė veikla – mokslinės, technologinės, projektavimo ir kitokios įrangos ar technologijos įsigijimas, jos ir naujų gamybos organizavimo metodų įdiegimas, siekiant gaminti technologiškai naujus arba patobulintus produktus (prekes ar paslaugas) ir tobulinti procesus bei mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros darbai, jei jie skirti įmonės veiklos

visų darbuotojų. Šių įmonių apyvarta sudarė daugiau kaip pusę visų įmonių apyvartos (2002 m. – 59,5%, 2004 m. – 56,9% visų įmonių apyvartos), o tai įrodo didelę šių įmonių reikšmę šalies ūkiui. Be to, pažymėtina, kad daugiau nei pusę inovacinių įmonių³⁵ sudarė nedidelės įmonės (nuo 10 iki 49 darbuotojų).

Didžiausia inovacinę veiklą vykdyusių įmonių dalis iš visų sektoriaus įmonių buvo finansinio tarpininkavimo sektoriuje, inovacinės įmonės sudarė ir didelę išgaunamosios bei apdirbamosios pramonės sektoriaus įmonių skaičiaus dalį (žr. 18 pav.).

18 pav. Inovacinės įmonės pagal ekonominės veiklos rūšis 2002–2004 m., proc.

Šaltinis: Inovacinės veiklos plėtra, Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2006.

Anksčiau minėto tyrimo duomenimis 16,7 proc. įmonių įdiegė technologinių procesų inovacijas³⁶, 13,9 proc. – produkto inovacijas³⁷. Dalis inovacinių įmonių (8,4 proc. visų įmonių) diegė kartu ir produkto, ir technologinio proceso inovacijas.

Dauguma įmonių, diegdamos inovacijas, įsigijo naujos įrangos (85,5 proc. visų inovacinių įmonių) ir apmokė savo darbuotojus (55,5 proc.). Mokslo tiriamuosius ir eksperimentinių tyrimų darbus (MTTP) inovacijoms kurti atliko 26,2 proc. inovacinių įmonių, MTTP darbų paslaugas pirkė 15,6 proc. įmonių. Daugiau kaip pusė inovacinių įmonių (53,3 proc.), vykdydamos inovacinę veiklą bendradarbiavo su kitomis įmonėmis ar organizacijomis. Tačiau tik 8,7 proc. įmonių įgyvendino bendrus su universitetais, aukštosiomis mokyklomis ir jiems priklausančiais padaliniais inovacinius projektus (žr. 19 pav.), o tai patvirtina anksčiau minėtus teiginius apie menką įmonių ir mokslo institucijų bendradarbiavimą. Nors bendradarbiavimas vyksta daugiausia šalies viduje (92,2 proc. bendradarbiavusių inovacinėje veikloje įmonių bendradarbiavimo partneriu įvardino šalies institucijas), tačiau gana aktyvus ir tarptautinis bendradarbiavimas (beveik pusė (47,5 proc.) įmonių bendradarbiavimo partneriu nurodė kitas Europos šalis, 21,8 proc. – kitas šalis).

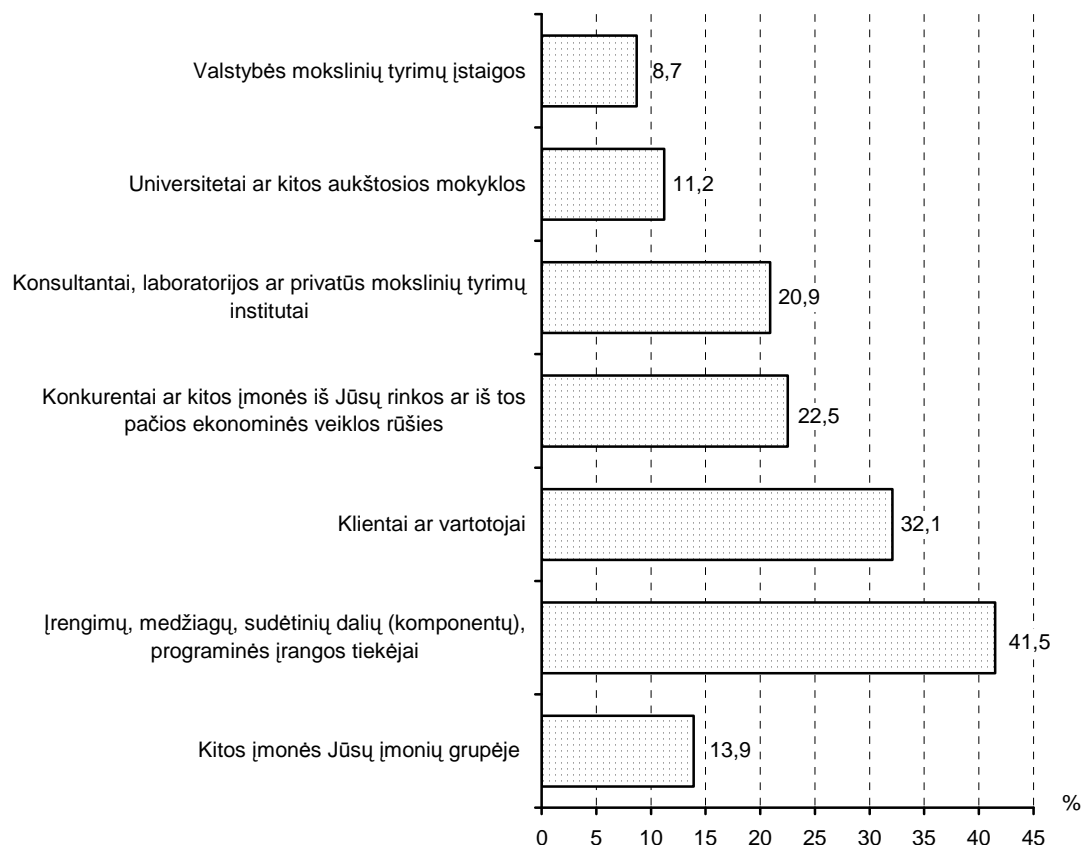
plėtrai ir/ar produkto ar technologinio proceso inovacijai įgyvendinti. Inovacinė veikla vykdoma nuo idėjos gimimo iki galutinio rezultato.

³⁵ Inovacinė įmonė – įmonė, kuri savo veikloje diegė naujus ar reikšmingai patobulintus produktus ir naujus ar reikšmingai patobulintus technologinius procesus.

³⁶ Technologinio proceso inovacija - naujų ir patobulintų gamybos metodų panaudojimas (visos rinkos arba įmonės lygmenyje), taikant naują įrangą ar naujus gamybos organizavimo metodus.

³⁷ Produkto inovacija apima prekes ir paslaugas, kurios tam tikromis savybėmis ar ketinimu panaudoti gerokai skiriasi nuo anksčiau rinkoje (ar konkrečioje įmonėje) gamintų prekių ar teiktų paslaugų. Skirtingai nuo proceso inovacijų, jos yra tiesiogiai parduodamos pirkėjams.

19 pav. Inovacinių įmonių bendradarbiavimo partneriai

Šaltinis: Inovacinės veiklos plėtra, Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2006.

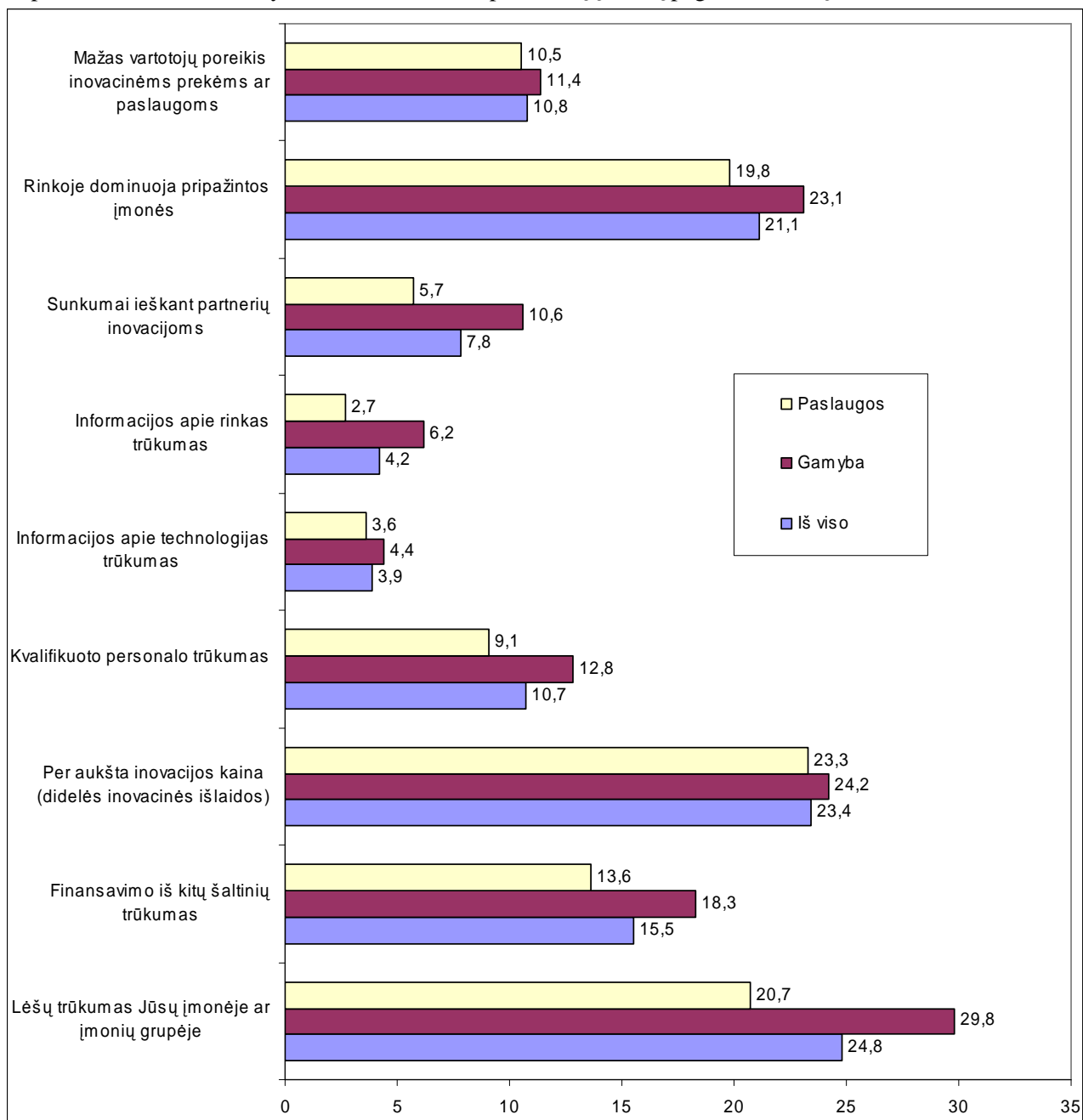
Atsižvelgiant į šalies verslo įmonių inovacinės veiklos profilį ir didelę dalį (76,6 proc.) šalies pramonės įmonių, nevykdančių jokios inovacinės veiklos, būtina intensyviai skatinti ir **kūrybišką inovacinę veiklą** (didinant strategiškai reikšmingą inovacinę veiklą vykdančių įmonių dalį, ir taip sukuriant ilgalaikį strateginį pranašumą) ir **inovacijų sklaidą (technologijų perėmimą)**. Reikia pažymėti, kad adaptyvių inovacijų vyravimas visose inovacijose yra natūralus ir būtinas reiškinys Lietuvos ūkiui šiame perėjimo į išsivysčiusią ekonomiką etape, t.y. perimant išsivysčiusių valstybių patirtį technologijų bei gamybos būdų srityje.

Stiprinant kūrybišką inovacinę veiklą būtina didinti žmogiškųjų MTTP išteklių kiekybę ir gerinti kokybę (į tai nukreipta Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa) bei stiprinti verslo ir mokslo tyrimo įstaigų bendradarbiavimą vykdant MTTP veiklą, skatinti įmonių vykdomą MTTP veiklą ir remti šiai veiklai reikalingos įmonių techninės bazės sukūrimą ir stiprinimą.

Kitur sukurtų inovacijų sklaidai yra palankus aukštas verslo įmonių tarpusavio kooperacijos rodiklis inovacinėje veikloje (34 proc. viršija ES vidurkį) ir veikianti viešoji verslo paramos infrastruktūra bei inovacijų paramos tinklas (inovacijų ir technologijų centrai, mokslo ir technologijų parkai, technologiniai inkubatoriai ir pan., kurių veiklą būtina toliau skatinti didinant paslaugų kokybę ir veiklos efektyvumą). Skatinant diegti kitur sukurtas inovacijas į šalies pramonę, būtina remti tiek įmonių investicijas, susijusias su technologijų perėmimu (išsigijimu), tiek investicijas, susijusias su pasirengimu inovatyvių produktų gamybai ir rinkų plėtrai.

Vykdant anksčiau minėtą tyrimą, kaip vienus pagrindinių veiksnių, trukdančių inovacinei veiklai, daugelis įmonių (37,3 proc. visų įmonių) nurodė finansinių lėšų trūkumą (įmonės lėšų, finansavimo iš kitų šaltinių trūkumą, per aukštą inovacijos kainą). 25,8 proc. įmonių kaip ženklią įtaką inovacinei veiklai nurodė rinkos veiksnius, 18,4 proc. susidūrė su informacijos, kvalifikuoto personalo ar inovacijų kūrimo partnerių trūkumu (žr. 20 pav.).

20 pav. Veiksniai, trukdantys inovacinei veiklai, proc. visų įmonių pagal svarbumą

Šaltinis: Inovacinės veiklos plėtra, Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2006.

Pažymėtina, kad kuo mažesnė įmonė ir kuo radikalesnė (ženklėsnė) inovacija, tuo labiau tokie rinkos trūkumai juntami ir sunkiau įveikiami be išorinės pagalbos. Be to, Lietuvoje trūksta ne tik techninės bazės įmonių vykdomiems moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai, bet ir bazės inovacijoms diegti. Didžioji dalis įmonių disponuoja sena gamybine baze ir yra nepakankamai finansiškai stiprios, kad prisiimtų didesnę nei įprastos veiklos inovacijų diegimo riziką. Todėl net ir turėdamos naujų idėjų įmonės negali jų realizuoti ir didinti savo konkurencingumo, diegdamos naujoves į gamybą, nes testavimo ir naujai sukurtų produktų gamybos bazė bei produktų gamybos pagal išsigtą naują technologiją bazė reikalauja didelių investicijų.

Dalyvavimas Europos Sąjungos mokslinių tyrimų erdvėje

Bendras Lietuvos aktyvumas dalyvaujant Europos Bendrijos šeštojoje mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros pagrindų programoje yra pakankamai didelis (nuo 2002 m. iki 2006

m. birželio 1 d. buvo pateiktos 1467 paraiškos), tačiau mažų ir vidutinių įmonių paraiškos sudarė tik 16 proc. visų paraiškų (didelių įmonių paraiškos – 1 proc., asociacijų – 4 proc. paraiškų) – žr. 12 lentelę. Pažymėtina, kad paraiškų sėkmės rodiklis minėtoje programoje yra apie 20 proc, todėl ateityje tikslinga skatinti Lietuvos įmonių ir organizacijų dalyvavimą Europos Bendrijos septyntojoje mokslinių tyrimų, technologijų plėtros ir demonstravimo veiklos pagrindų programoje kompensuojant parengiamuosius projekto kaštus ir projekto rengimo išlaidas.

11 lentelė. Lietuvos institucijų dalyvavimas Europos Bendrijos šeštojoje mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros pagrindų programoje, 2002–2006 m I pusr.

	Paraiškos	proc.	Tinkamos	proc.	Finansuojamos	proc.
Iš viso:	1467	100	511	100	295	100
iš jų:						
MVĮ	234	16	89	17	44	15
Didelės įmonės	10	1	4	1	2	1
Asociacijos	55	4	14	3	9	3
<i>Dalis tarp pateiktų paraiškų</i>			35			20

Šaltinis: Tarptautinių mokslo ir technologijų plėtros programų agentūra

Dalyvaudamos EUREKA programoje įmonės įgyja galimybę kurti tarptautiniu mastu konkurencingus produktus. Šioje programoje įmonės dalyvauja taip pat aktyviai, kaip ir mokslo įstaigos – 2006 m. birželio 1 d. vykstančiuose 24 projektuose dalyvauja 55 Lietuvos organizacijos, iš kurių: 21 įmonė, 21 universitetas, 6 institutai.

Reikėtų pažymėti, kad anksčiau aprašyti su MTTP veikla ir technine baze susiję klausimai ir jų sprendimas yra tiesiogiai susiję su Lietuvos įmonių ir mokslinių tyrimų įstaigų bei universitetų galimybėmis bei gebėjimais sėkmingai įsiliesti į ES mokslinių tyrimų erdvę ir dalyvauti ten lygiaverčių partnerių teisėmis.

Išsivystymo netolygumai

12 lentelė. Svarbiausieji Lietuvos ir ES vidurkio netolygumai

Netolygumo rodiklis	Metai	Lietuva	ES-25 vidurkis	Įvertinimas
Inovacijų indeksas (SII), balais	2005	0,27	0,42	Didelis netolygumas
Europos patentų biurui pateiktų patentinių paraiškų, tenkančių 1 mln. gyventojų, skaičius	2002	2,6 *	133,6 *	Labai didelis netolygumas
Išlaidos MTTP (proc. BVP)	2005***	0,76	1,9**	Didelis netolygumas
Viešosios išlaidos MTTP (proc. BVP)	2004	0,6	0,69*	Nedidelis netolygumas
Verslo išlaidos MTTP (proc. BVP)	2004	0,16	1,26*	Labai didelis netolygumas
Metinės rizikos kapitalo investicijos, tenkančios 1 mln. gyventojų, mln. Lt	2004	74,5***	233,5	Didelis netolygumas

Šaltiniai:

* EIS 2005 database duomenys.

** EUROSTAT duomenys

***Išankstiniai duomenys, www.stat.gov.lt

1.3 INFORMACINĖS VISUOMENĖS PLĖTRA

Pagrindiniai teiginiai:

- Lietuvoje informacinės visuomenės plėtros procesams skiriama vis daugiau dėmesio. Palankios teisinės aplinkos kūrimas ir svarbiausių projektų šioje srityje inicijavimas spartina informacinių technologijų ir elektroninių ryšių (toliau vadinama – IRT) diegimą ir panaudojimą, sudaro sąlygas tiesiogiai susijusių procesų plėtrai.
- Viena didžiausių problemų – žemas bendro IRT panaudojimo šalyje lygis: technologijomis naudojasi tik maža gyventojų grupė, todėl labai svarbu plėtoti elektronines paslaugas, elektroninę infrastruktūrą, gerinti gyventojų kompetenciją, sukurti sąlygas elektroninio verslo plėtrai, kad šalies gyventojai turėtų galimybes, naudodamiesi IRT, greičiau, patogiau gauti geresnes paslaugas iš viešojo ir privataus sektorių bei naudotis kitais informacijos šaltiniais.
- Viena didžiausių grėsmių, kurios dažnai minimos ir pasauliniame kontekste, yra naujos gyventojų socialinės atskirties, pagrįstos nevienodomis IRT panaudojimo galimybėmis, atsiradimas. Siekiant sumažinti šią grėsmę, būtina daugiausia dėmesio skirti nepalankioje būklėje atsidūrusiems vyresnio amžiaus, mažesnes pajamas gaunantiems, mažesniuose miestuose ir kaimuose gyvenantiems žmonėms.
- Palanku yra tai, kad Lietuvoje parduodama vis daugiau kompiuterių, o didieji Lietuvos miestai iš esmės pasižymi gerai išplėtotą IRT infrastruktūrą. Šalyje daug judriojo telefono ryšio vartotojų.
- Lietuva, būdama maža šalis, gali lanksčiai reaguoti prisitaikydama prie pasaulinių tendencijų, atsižvelgti į sparčiai kintančią situaciją, nes informacinės visuomenės plėtros procesai yra labai dinamiški.

IRT infrastruktūra ir jos naudojimas

Tolygiai išplėtotą pažangi elektroninė infrastruktūra yra būtina prielaida, kad Lietuvos gyventojai galėtų naudotis IRT ir gausiais elektroninio turinio ištekliais, o verslas – sėkmingai plėtoti veiklą ir didinti konkurencingumą. Lietuvos ryšių sektoriaus teisinė aplinka skatina konkurenciją šioje rinkoje: 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojęs Telekomunikacijų įstatymas visiškai liberalizavo Lietuvos telekomunikacijų rinką, o Elektroninių ryšių įstatymas (nuo 2004 m. gegužės 1 d. pakeitęs Telekomunikacijų įstatymą) nustatė, kad elektroninių ryšių veiklos reguliavimas būtų grindžiamas veiksmingo ribotų išteklių valdymo ir naudojimo, technologinio neutralumo, funkcinio lygiavertiškumo, proporcingumo, mažiausio būtino reguliavimo, teisinio tikrumo kintančioje rinkoje, ekonominės plėtros, veiksmingos konkurencijos užtikrinimo, vartotojų teisių apsaugos, reguliavimo kriterijų, sąlygų ir procedūrų objektyvumo, skaidrumo ir nediskriminavimo principais.

Lietuva pasižymi ypač sparčiais judriojo ryšio augimo tempais: Europos Komisijos duomenimis, judriojo ryšio skverbtis Lietuvoje 2005 m. spalio mėn. buvo antra ES po Liuksemburgo (100 gyventojų teko 117 abonentų), o per dvejus pastaruosius metus buvo sparčiausiai didėjanti visoje ES; mobiliojo interneto naudotojų skaičius Lietuvoje per 3 metus išaugo 97 kartus.

Siekiant užtikrinti kokybišką ir spartų duomenų perdavimą, pažangių elektroninių paslaugų ir daugialype terpe grįsto turinio kūrimą, labai aktuali tampa plačiajuosčio interneto ryšio plėtra. Nors plačiajuosčio ryšio naudojimas Lietuvoje auga labai sparčiai (Ryšių reguliavimo tarnybos duomenimis, nuo 2004 m. jis išaugo net 81,4 proc.), tačiau kol kas juo naudojasi tik nedaugelis gyventojų (2005 m. pabaigoje 100 gyventojų teko beveik 7 abonentai, naudojantys plačiajuosčių interneto ryši). 2005 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino Lietuvos plačiajuosčio ryšio infrastruktūros 2005-2010 metų plėtros strategiją, kurios tikslai – sudaryti sąlygas viešojo

administravimo institucijoms, įstaigoms ir asmenims gauti plačiajuosčio ryšio prieigą; skatinti konkurenciją interneto prieigos teikimo rinkoje, panaudojant valstybės ir privataus kapitalo investicijas; siekti, kad būtų daroma įtaka šalies socialiniam ir ekonominiam augimui; mažinti gyventojų atskirtį šalies teritorijoje. Vis dėlto šiuo metu konkurencija Lietuvos plačiajuosčių ryšių rinkoje egzistuoja tik didelė gyventojų koncentracija pasižyminčiose teritorijose (šalies miestuose, ypač Vilniuje), o kaimiškose vietovėse nėra nei konkurencijos, nei tinkamo lygio infrastruktūros. Remiantis tyrimų duomenimis, Lietuvos miestuose technines galimybes prisijungti prie plačiajuosčio ryšio tinklų turi 99 proc. gyventojų, o kaimiškose šalies vietovėse – tik 16 proc. gyventojų. Atsižvelgiant į mažą potencialių vartotojų skaičių, išsibarsčiusias gyvenvietes ir labai ilgą numatomą investicijų atsipirkimo laikotarpį, kaimiškose vietovėse nėra komercinių iniciatyvų, skirtų investicijoms į plačiajuosčių ryšių tinklus. Dėl šios priežasties Lietuvos kaimiškose vietovėse egzistuoja „baltosios dėmės“, o skaitmeninė atskirtis tarp miestų ir kaimiškųjų vietovių plačiajuosčio interneto srityje didėja. Siekiant kovoti su šia skaitmenine atskirtimi ir skatinti plačiajuosčių ryšių infrastruktūros plėtrą kaimiškose, komerciniu požiūriu nepatraukliose, Lietuvos vietovėse 2004–2006 m. programavimo laikotarpiu įgyvendinamas ES struktūrinių fondų lėšomis bendrai finansuojamas projektas, kuris sukurs pagrindinę plačiajuosčio ryšio infrastruktūrą, jungiančią kaimo seniūnijas (kuriose nėra tokios infrastruktūros arba kuriose esamos infrastruktūros savininkai nepajėgūs teikti plačiajuosčio ryšio paslaugų); visiems privatiems operatoriams bus užtikrinta atvira prieiga prie šios infrastruktūros (bus laikomasi atviros prieigos ir technologinio neutralumo principų). Tikimasi, kad šis projektas paskatins plačiajuosčio ryšio infrastruktūros plėtrą Lietuvoje, tačiau tai tik pirmasis žingsnis, sprendžiant skaitmeninės atskirties problemas, ir šioje srityje bus reikalingos tolimesnės viešojo ir privataus sektorių iniciatyvos.

Egzistuojantis besinaudojančiųjų informacinėmis technologijomis amžiaus atotrūkis geografiniu bei pajamų aspektu lemia skaitmeninės atskirties problemas atsiradimą. Nors pastaruosiu metu kompiuterių ir interneto naudojimo apimtys Lietuvoje auga palyginus sparčiai, tačiau interneto prieigos klausimas kol kas tebėra labai aktualus. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau vadinama – Statistikos departamentas) duomenimis, 2005 m. asmeninį kompiuterį turėjo 29 proc. namų ūkių (2004 m. – 25 proc., t.y. rodiklis išaugo 4 proc. punktais), internetu namuose 2005 m. naudojosi 14,4 proc. namų ūkių (per metus rodiklis taip pat išaugo 4 proc. punktais). Apsirūpinimas kompiuteriais bei interneto naudojimas priklauso nuo namų ūkio pajamų: 2005 m. duomenimis 76 proc. namų ūkių, kurių mėnesio pajamos viršijo 1500 litų, turėjo asmeninį kompiuterį, o internetą – 51,4 proc. namų ūkių; atitinkamai tik 3,9 proc. namų ūkių, kurių mėnesio pajamos buvo iki 400 litų, turėjo kompiuterį, o internetu namuose naudojosi 1,8 proc. namų ūkių.

2005 m. kompiuteriu naudojosi beveik 47 proc. 16–74 metų amžiaus šalies gyventojų, internetu – 34 proc. Didelė dalis besinaudojančiųjų kompiuteriu – jauni žmonės (kompiuteriu naudojosi 89 proc. 16–24 metų amžiaus gyventojų ir tik 4 proc. – 65–74 metų amžiaus gyventojų). Tebėra informacinių technologijų naudojimo atskirtis ir geografiniu požiūriu (t.y. miestų ir kaimiškųjų vietovių gyventojų): 2005 m. duomenimis mieste kompiuterius turėjo 36 proc. namų ūkių (o penkiuose didžiuosiuose miestuose – net 42 proc. namų ūkių), kaime – 14 proc.; internetą namuose turėjo 20 proc. miesto ir tik 4 proc. kaimo gyventojų.

Tuo tarpu šalies įmonės pasižymi sąlyginai aukštais kompiuterių ir interneto naudojimo rodikliais: Statistikos departamento duomenimis, 2005 m. iš apdirbamosios gamybos ir paslaugų sektoriaus įmonių, turinčių 10 ir daugiau darbuotojų, kompiuterius naudojo 91 proc. internetą – 85,2 proc., 45,4 proc. prie interneto jungėsi naudodamos DSL technologijas.

Kol interneto ryšį namuose turi tik nedidelė šalies gyventojų dalis, svarbus vaidmuo tenka viešųjų interneto prieigos centrų steigimo iniciatyvoms. Šalyje įgyvendinami projektai, finansuojami tiek privataus verslo, tiek viešojo sektoriaus – Lietuvos Respublikos biudžeto ir ES PHARE – lėšomis. Šiuo metu Lietuvoje yra daugiau kaip 700 viešųjų interneto prieigos centrų, o įgyvendinus 2004–2006 m. ES struktūrinių fondų finansuojamą projektą, numatoma įsteigti dar 400 centrų. Be to, nemokamą interneto prieigą savo skaitytojams teikia ir viešosios bibliotekos.

Elektroninis turinys, elektroninės paslaugos ir jų naudojimas

Kartu su IRT infrastruktūra nuosekliai plėtojamas elektroninis turinys yra svarbi prielaida, siekiant motyvuoti gyventojus, kad jie taptų aktyviais IRT vartotojais, ir panaikinti skaitmeninę atskirtį. Reikia nuosekliai ir laiku įgyvendinti „elektroninės įtraukties“ politiką, užtikrinančią, kad gyventojams būtų saugu, patogiu ir paprastu naudotis naujosiomis technologijomis (pvz. diegiant lietuviškas sąsajas, saugaus turinio priemones), kad būtų teikiamas aktualus ir reikalingas skaitmeninis turinys lietuvių kalba. Atsižvelgiant į aukštus judriojo ryšio paplitimo rodiklius, reikia kurti ne tik internetui, bet ir mobiliems įrenginiams pritaikytus skaitmeninio turinio sprendimus. Be to, plėtojant skaitmeninį turinį, būtinas dėmesys lietuvių kalbos ir kultūros sklaidai skirtiems sprendimams, kurie užtikrintų tautiškumo išlikimą daugiakalbėje skaitmeninėje aplinkoje.

Tinkamai panaudotos IRT gali tapti įrankiu, leidžiančiu piliečiams daugiau sužinoti apie su jų gyvenimu susijusius valdžios sprendimus bei dalyvauti juos rengiant, taip pat išsakyti, pasidalinti nuomonėmis, idėjomis, plėtoti diskusijas ir išreikšti argumentus ten, kur tradiciniai sienų, atstumo ir laiko barjerai netenka reikšmės. Elektroninė demokratija šiuo metu dažniausiai siejama su interaktyviomis konsultacijomis bei balsavimais, kurių metu sudaromos prielaidos piliečiams išsakyti savo nuomonę įvairiais jiems aktualiais klausimais; tačiau priklausomai nuo poreikio, kurį lemia visuomenės politinės kultūros lygis, galimas platus technologinių sprendimų spektras.

IRT leidžia greičiau, patogiau, paprasčiau gauti viešąsias paslaugas. Pagrindinių viešųjų paslaugų perkėlimo į elektroninę terpę lygis 2005 m. Lietuvoje siekė 64 proc. (2004 m. – 50 proc.). Verslui skirtos paslaugos į internetą perkeliamos sparčiau, negu skirtos gyventojams – verslui skirtų paslaugų perkėlimo į internetą lygis 2005 m. siekė 76 proc. (2004 m. – 60 proc.), o gyventojams skirtų paslaugų perkėlimo į internetą lygis – 56 proc. (2004 m. – 44 proc.). Geriausiai Lietuvoje išvystytos elektroninės viešosios paslaugos, susijusios su gyventojų pajamų ir turto deklaravimu, įsidarbinimo paslaugomis, viešųjų bibliotekų saugomos informacijos paieška, socialinėmis įmokomis, muitinės deklaracijomis, statistikos duomenų pateikimu. Tačiau vienos aktualiausių elektroninių paslaugų Lietuvos gyventojams – elektroninės sveikatos paslaugos – vangiai perkeliamos į elektroninę erdvę: 2005 m. tik 25,4 proc. sveikatos priežiūros įstaigų turėjo savo interneto tinklalapius, 9 proc. įstaigų teikė konsultacijas internetu ir tik 3,7 proc. sveikatos priežiūros įstaigų nurodė, kad teikia registracijos internetu paslaugą.

Pažymėtina, kad Lietuvoje nėra išvystytos transporto informacinės infrastruktūros, o esami jos segmentai neatitinka ES transporto informacinės infrastruktūros lygio. Eismo valdymas ir kelionių apsauga netenkina augančių eismo dalyvių poreikių, intelektualios transporto sistemos (toliau vadinama – ITS) paslaugos keliautojui Lietuvoje, skirtingai nuo kitų ES šalių, neteikiamos. IRT taip pat turėtų būti diegiamos sprendžiant racionalaus gamtos išteklių naudojimo, aplinkos teršimo mažinimo, racionalios urbanizacijos, efektyvaus ekstremalių situacijų iškilus pavojui aplinkai ar žmogaus sveikatai valdymo ir pan. klausimus.

Gyventojų naudojimas elektroninėmis viešosiomis paslaugomis kol kas nėra didelis: 2005 m. jomis buvo naudojęsi 15 proc. Lietuvos gyventojų. Įmonių naudojimas šiomis paslaugomis nuosekliai didėja: 2005 m. 66 proc. įmonių internetu gavo informaciją iš valstybės institucijų (2004 m. – 62,2 proc.), 68,4 proc. internetu iš valstybės institucijų siuntė įvairius blankus ar formas, 50,9 proc. internetu pildė formas ir jas gražino valstybės institucijai. Be to, IRT apskritai tampa patogiu verslo įmonių įrankiu: 2005 m. 40,8 proc. apdirbamosios gamybos ir paslaugų sektoriaus įmonių turėjo savo interneto tinklalapius, 14,6 proc. įmonių pirkė, o 5,8 proc. pardavė prekes ir paslaugas internetu; 7,6 proc. įmonių naudojo elektroninių viešųjų pirkimų sistemą. Sėkmingas IRT diegimas visuose veiklos procesuose didina įmonių veiklos efektyvumą ir produktyvumą, jų konkurencines galimybes.

Viešųjų paslaugų teikimas internetu turi būti patogus. Apklausos rodo, kad gyventojai pageidautų visas viešąsias paslaugas (pvz., susijusias su išėjimu į pensiją) gauti vienoje vietoje. Verslo subjektams, sprendžiantiems tam tikras problemas (pvz., statant naują statinį), taip pat būtų patogiau visas reikalingas paslaugas gauti iš vieno kompetentingo šaltinio. Šiuo metu valstybės

registrai ir valstybės institucijų informacinės sistemos yra priklausomos nuo jų organizacinių ir informacinių modelių suderinamumo, naudojamų technologinių platformų, individualių technologinių tarpusavio sąsajų. Modernizuojant valstybės registrų ir informacinių sistemų infrastruktūrą, visų pirma būtina bendra jų kūrimo strategija bei praktika, bendros, standartizuotos technologinės sąsajos, kurios sudarytų galimybes „vieno langelio“ principu teikiamas viešąsias paslaugas pagrįsti bendra informacine infrastruktūra. Kompleksiniam paslaugos teikimui būtina užtikrinti duomenų apsikeitimo tarp valstybės institucijų bei kitų viešąsias paslaugas teikiančių subjektų sistemų sąveiką (t. y. interoperabilumą).

IRT efektyviai naudojamos, kai jomis pasitikima. Įvairios saugos problemos tampa svarbiomis kliūtimis elektroninių paslaugų, elektroninės prekybos ir daugelio kitų reikšmingų sričių, pagrįstų IRT, plėtrai. 2005 m. net 58 proc. Lietuvos gyventojų nurodė, kad susiduria su kompiuterių virusais (2004 m. – 34 proc.), 49 proc. – su nepageidaujamais elektroniniais laiškais (2004 m. – 26 proc.), 9 proc. – su įsilaužimais į kompiuterių tinklus (2004 m. – taip pat 9 proc.). Siekiant kurti patrauklią elektroninę aplinką, IRT vartotojams reikalingos jos saugumo užtikrinimo priemonės ir išsami informacija apie jų panaudojimo galimybes.

Gyventojų kompetencija IRT srityje

Informacinėje visuomenėje ypatingą svarbą įgauna gyventojų žinios, kvalifikacija ir gebėjimas naudotis IRT. Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis, tik apie 0,5 proc. Lietuvos gyventojų yra patvirtinę savo kompiuterines žinias ECDL pažymėjimu. Kita vertus, didelė dalis šalies gyventojų teigia mokantys gerai dirbti kompiuteriu (beveik pusė šalies gyventojų – 48,6 proc. – savo kompiuterinę kompetenciją vertina kaip gerą, trečdalis – 36 proc. – kaip silpną, 15 proc. pripažįsta nemokantys dirbti kompiuteriu). Gyventojų gebėjimo naudotis IRT lygis labai priklauso nuo jų gyvenamosios vietos (daug mažiau kaimo nei miestų gyventojų nurodo, kad jų kompiuterinis raštingumas yra geras), taip pat nuo amžiaus (vyresnio amžiaus Lietuvos gyventojai rečiau savo kompiuterinį raštingumą vertina kaip gerą, o aukščiausiai savo kompiuterinį raštingumą vertina 18–25 m. amžiaus Lietuvos gyventojai). Siekiant išvengti skaitmeninės atskirties pavojų, būtina didinti tam tikrų gyventojų grupių suinteresuotumą ir norą išmokti naudotis IRT.

Naujosios technologijos atveria plačias mokymo ir mokymosi galimybes. Informacinėje visuomenėje svarbiausiais tampa nebe mokomi dalykai, o besimokančiųjų gebėjimai tęsti mokymąsi ir jų motyvacija tai daryti. Elektroninio mokymosi plėtra, sudarydama prielaidas visą gyvenimą trunkančiam mokymuisi, padeda gerinti gyventojų gebėjimus, prisitaikyti prie besikeičiančių visuomenės gyvenimo sąlygų ir rinkos poveikio.

Plėtojant informacinę visuomenę, nuolatos didėja kompetentingų informacinių technologijų ir paslaugų specialistų bei konsultantų poreikis. Investuojant į infrastruktūros atnaujinimą ar plėtrą, būtina kartu tobulinti ir specialistų informacinius bei technologinius įgūdžius, kad sukurtos sistemos ir tinklai būtų efektyviai išnaudojami.

Ateities tendencijos

Prognozuojama, kad plėtojant IRT infrastruktūrą kaimo vietovėse, sparčiau perkeliant viešąsias paslaugas į elektroninę terpę ir diegiant elektroninės demokratijos plėtrą skatinančius sprendimus, užtikrinant valstybės registrų ir informacinių sistemų suderinamumą, sprendžiant IRT saugumo problemas, taip pat didinant gyventojų motyvaciją, gebėjimus ir žinias bei vykdant „elektroninės įtraukties“ politiką, spręsis svarbiausios problemos, stabdančios šalies informacinės visuomenės plėtrą (tokios, kaip žemas bendras IRT panaudojimo šalyje lygis, nepakankama gyventojų kompetencija IRT srityje, skaitmeninė atskirtis, sąlyginai žemas naudojimas viešosiomis elektroninėmis paslaugomis ir elektronine prekyba ir pan.). Išibėgėję dinamiški informacinės visuomenės plėtros procesai atvers vis naujas galimybes šalies gyventojams nepriklausomai nuo jų gyvenamosios vietos, amžiaus ir pajamų greitai, patogiai, pageidaujamu laiku gauti viešąsias ir privačias paslaugas, keistis informacija ir bendrauti; verslo įmonėms – optimizuoti veiklos procesus,

didinti produktyvumą ir konkurencingumą; viešojo sektoriaus institucijoms – teikti klientų lūkesčius ir pageidavimus atitinkančias paslaugas.

13 lentelė. ES ir Lietuvos išsivystymo netolygumų informacinės visuomenės srityje įvertinimas

Netolygumo laipsnis	Metai	Lietuva	ES vidurkis	Įvertinimas
Nuolatiniai interneto vartotojai (visų gyventojų proc.)	2005	30*	43**	vidutinis
Namų ūkių, turinčių internetą, proc.	2005	14*	48**	didelis
Pagrindinių viešųjų elektroninių paslaugų lygis (paslaugų proc.)	2004	59*	65**	vidutinis
Įmonių, gaunančių užsakymus internetu, proc.	2005	6*	12**	didelis
Įmonių, atliekančių pirkimus internetu, proc.	2005	13*	26**	vidutinis
Įmonių, savo kompiuteriuose turinčių apsaugos priemones, proc.	2005	58*	70**	vidutinis
Namų ūkių, besinaudojančių plačiajuosčiu ryšiu, proc.	2005	12*	23**	vidutinis
Viešojo judriojo telefono ryšio abonentų skaičius 100–ui gyventojų, vienetais	2005	117*	92**	nėra
Interneto ryši turinčių kompiuterių skaičius (100–ui mokinių, vienetais)	2004	4*	9**	didelis

Šaltinis:

* Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės;

** EUROSTAT duomenys.

1.4 TRANSPORTO TINKLAS

Pagrindiniai teiginiai:

- Eismo įvykių skaičius didėja, tuo tarpu pagal saugaus eismo priemonių kiekį ir jų diegimo tempus Lietuva atsilieka nuo Vakarų Europos valstybių.
- Smarkiai auga eismo, visų pirma sunkiojo transporto, intensyvumas, ypač tarptautinėse magistralėse dėl to sparčiai didėja automobilių kelių asfaltbetonio dangų, nepritaikytų sunkiems transporto srautams, degradacija.
- Atliekant kelių infrastruktūros plėtros darbus ryškėja Lietuvos pagrindinių kelių ir likusių kelių būklės disproporcijos.
- Techniniai ir technologiniai geležinkelių infrastruktūros parametrai neleidžia visiškai patenkinti augančios krovinių vežimo paklausos, užtikrinti tinkamą keleivių aptarnavimo kokybę.
- Nepakankamas infrastruktūros jungčių su ES ir trečiosiomis šalimis išvystymas neleidžia visiškai išnaudoti tranzito galimybių bei plėtoti multimodalių vežimų paslaugas.
- Nepakankamas oro uostų ir skrydžių valdymo infrastruktūros pajėgumas, įvertinant sparčiai augančią paklausą oro transporto paslaugoms.
- Dėl nepakankamo Klaipėdos uosto bei su juo susijusios transporto infrastruktūros (uosto geležinkelio mazgo, privažiavimo automobilių kelių bei geležinkelių į/iš Klaipėdos uostą tinklo) išvystymo lygio Lietuva panaudoja ne visą turimą transporto ir tranzito, jūrų turizmo potencialą.
- Neišvystyta vidaus vandens kelių infrastruktūra riboja pramoninės, keleivinės ir krovininės laivybos plėtrą.
- Neįsteigti viešieji logistikos centrai stabdo efektyvią atskirų transporto šakų sąveiką, plėtojant multimodalinio transportavimo paslaugas.

Lietuvoje, kaip ir kitose besiplėtojančios ekonomikos šalyse, pagrindinis tikslas yra spartus nacionalinės ekonomikos augimas ir konkurencingumo didėjimas. Šiuos tikslus įgyvendinančioje nacionalinėje ūkio plėtros politikoje viešųjų investicijų paskirstymu iš esmės siekiama didžiausio šalies ekonomikos augimo artimiausiu laikotarpiu. Vienas iš svarbiausių šių investicijų prioritetų – transporto infrastruktūros pagerinimas. Lietuvos transporto sistemos misija – užtikrinti darnų visuomenės narių mobilumą ir prekių gabenimą palaikant dinamišką šalies ūkio plėtrą, didinti Lietuvos konkurencinį pajėgumą tarptautinėse rinkose. Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikėje strategijoje numatyta, kad iki 2010 metų Lietuvos ekonomika augs sparčiai ir bendras vidaus produktas (BVP) didės vidutiniškai 7 proc. per metus, kartu gerokai didės ir gabenimo paslaugų poreikis..

Transportas tebėra sparčiai besiplėtojanti ūkio šaka, kuri užtikrina efektyvų šalies vidaus rinkos funkcionavimą, užsienio prekybos bei tranzito paslaugų teikimą, keleivių aptarnavimą bei turizmo plėtrą. Lietuvos transporto sektoriaus sukurta bendrosios pridėtinės vertės (BPV) dalis 2005 metais siekė 9,6 proc. (6,2 mlrd. Lt), arba 19 proc. daugiau nei 2004 m., o dirbančiųjų skaičius sudarė 5,3 proc. visų šalies dirbančiųjų. Lietuvos transporto sektoriaus sukuriama BVP dalis yra beveik du kartus didesnė nei ES vidurkis. Be to, svarbią transporto sektoriaus įtaką šalies ekonomikos konkurencingumo augimui akivaizdžiai parodo nuolat didėjanti transporto paslaugų eksporto apimtis: 2005 m. šis rodiklis pasiekė daugiau kaip 4,4 mlrd. Lt (augimas palyginti su 2004 m. – 17 proc.).

Lietuvai tapus ES nare, pasikeitė makroekonominė aplinka. Tai sudarė palankias sąlygas konkurencijai, verslo kontaktų plėtrai ir dar spartesniam keleivinio ir krovininio transporto vystymuisi. Subalansuota ir efektyvi transporto veikla yra ne tik didelę vertę kurianti paslauga, bet ir būtina prielaida kitų ekonomikos šakų sėkmingai plėtrai bei žmonių gyvenimo kokybei.

Lietuvos teritoriją kerta du tarptautiniai transporto koridoriai:

- 1) I Šiaurės – Pietų („Via Baltica“ greitkelis ir geležinkelis Talinas – Ryga – Kaunas – Varšuva), IA (Ryga – Šiauliai – Tauragė – Kaliningradas).
- 2) IX Rytų – Vakarų: IXB (Kijevas – Minskas – Vilnius – Kaunas – Klaipėda) ir IXD (Kaunas – Kaliningradas).

Prasidėjus realioms integracijos į ES procesams, Lietuva aktyviai įsijungė į Europos Komisijos iniciatyva 1996–1999 m. realizuotą TINA procesą ir 2002 m. pradžioje, kaip ir kitos šalys kandidatės, TINA tinklo pagrindu pateikė siūlymus dėl TEN-T išplėtimo į Vidurio Europos valstybes. Visi Lietuvos siūlomi transporto tinklo elementai įjungti į TEN-T tinklą (1617 km svarbiausių automobilių kelių, 1100 km geležinkelių, Klaipėdos valstybinis jūrų uostas, Vilniaus, Kauno ir Palangos oro uostai). 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamentas ir Taryba patvirtino 30 prioritetinių transporto projektų sąrašą, iš kurių Lietuvai jos ūkio ir gyventojų interesų požiūriu svarbiausi yra „Rail Baltica“ ir „jūrų greitkelių“ projektai.

Modernios Šiaurės – Pietų transporto ašies, formuojamos I visos Europos transporto koridoriaus Varšuva – Kaunas – Ryga – Talinas pagrindu ir jungiančios Baltijos šalis su Lenkija, sukūrimas leis Lietuvos gyventojams ir verslo subjektams patogiai ir su mažiausiomis laiko sąnaudomis susisiekti su kitų ES šalių kultūros, turizmo ir verslo centrais.

Lituvai taip pat yra labai aktualus Vakarų – Rytų transporto ašies modernizavimas ir plėtra bei darnus jos įkomponavimas per Baltijos jūroje numatomus plėsti „jūrų greitkelius“ į Danijos, Švedijos, Vokietijos ir kitų ES valstybių transporto tinklus.

Siekiant išlaikyti Europos ekonominę augimą bei didinti piliečių gerovę, 2004 m. Europos Komisijos iniciatyva suformuota Aukšto rango pareigūnų darbo grupė „Platesnė Europa – transportui“ nustatė pagrindines tarptautines transporto ašis su kaimyninėmis šalimis ir regionais. Šios ašys vertinamos kaip svarbiausios ES ir trečiųjų šalių jungtys, skatinančios platų ekonominį bendradarbiavimą. Šiame kontekste Lietuvos transporto sektorius turi būti tinkamai pasirengęs išnaudoti savo galimybes, nes tarp Europos Komisijos numatytų penkių pagrindinių transporto ašių yra ir mūsų šaliai labai svarbi ašis – t.y. jūrų greitkelių bei šiaurės ašies plėtra, kurios viena iš sudedamųjų dalių yra jungtis Klaipėda/Kaliningradas – Vilnius – Minskas – Maskva. Pastaroji jungtis yra labai perspektyvi dėl savo galimybių per Klaipėdos uostą pritraukti Kinijos bei kitų Rytų ir centrinės Azijos šalių tranzitinius krovinius.

14 lentelė. Lietuvos transporto tinklas

	Bendras Lietuvos transporto tinklas	iš jų: TEN-T tinklas
Automobilių kelių ilgis, iš jų:	79 314 km	1 617 km
valstybinės reikšmės	21 328 km	
vietinės reikšmės	57 986 km	
Geležinkelių ilgis, iš jų:	1 771 km	1 100 km
neelektrifikuotų	1 649 km	
elektrifikuotų	122 km	
Vidaus vandenių kelių ilgis	902 km	278 km
Jūrų uostas	Klaipėdos valstybinis jūrų uostas	
Oro uostai	3 tarptautiniai oro uostai (Vilniaus, Kauno ir Palangos)	

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

Didėjantis transporto eismo intensyvumas neišvengiamai reikalauja spartesnės transporto infrastruktūros plėtros ir modernizavimo, kartu ir didesnių investicijų. Kuriant modernią transporto sistemą, atitinkančią ES principus, tikslus ir kriterijus, didžiausias prioritetas teikiamas rekonstruoti ir modernizuoti tuos transporto infrastruktūros objektus, kurie vertinami kaip TEN-T sudedamoji dalis. Be to, Lietuvos transporto tinklas yra svarbi Baltijos jūros regiono transporto sistemos dalis. Dabartiniu metu labai sparčiai besivystančio Baltijos jūros regiono transporto tinklas pretenduoja tapti svarbia grandimi formuojant ir plėtojant Euroazijos transporto srautus.

Kitas ne mažiau svarbus prioritetas – patobulinta nacionalinės ir regioninės reikšmės kelių, geležinkelių, vandens bei multimodalinio transporto infrastruktūra, kuri galės geriau

patenkinti augančius visuomenės mobilumo poreikius, skatins verslo plėtrą bei turizmą šalyje, didins ekonomikos konkurencingumą.

Labiau išsivysčiusių apskričių centruose (Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje) ir ypač sostinėje Vilniuje telkiama nauja veikla, paslaugos, kartu didinamas apskričių pagal jose sukuriama BVP lyginamąjį svorį atotrūkis. Kita vertus, nepakankamai išvystyti regioninių centrų transporto ryšiai ir atitinkama infrastruktūra nesudaro sąlygų aplinkinių gyvenviečių gyventojams tinkamai naudotis apskričių centrų darbo vietomis, jų teikiamomis paslaugomis ir infrastruktūra.

Kelių transportas

Kelių infrastruktūra yra vienas iš esminių veiksnių, nulemiančių transporto veiklos efektyvumą bei turinčių gyvybinę reikšmę šalies ekonomikos ir socialinei raidai, nes Lietuvoje automobilių keliais vežama daugiau kaip 50 proc. visų krovinių ir beveik 98 proc. keleivių.

Lietuvos valstybinės reikšmės kelių tinklo ilgis – 21328 km, iš jų: magistralinių – 1750 km, krašto – 4947 km, rajoninių – 14630 km, patobulintos dangos (asfaltbetonio, cementbetonio) – 12903 km (60,5 proc.), žvyrkelių – 8415 km (39,5 proc.). Valstybinės reikšmės keliais vežama apie 80 proc. kelių transporto krovinių. Be to, Lietuva turi gana tankų vietinių kelių tinklą – beveik 58 tūkst. km (iš jų 84 proc. – neasfaltuoti), kurio priežiūra ir plėtra rūpinasi savivaldybės.

2005 metais Lietuvoje buvo registruota daugiau kaip 1,78 mln. kelių transporto priemonių. Nuo 1990 m. kelių transporto priemonių parkas išaugo 2,1 karto, o eismo intensyvumas vidutiniškai padidėjo 119 proc.. Pastarojo laikotarpio duomenys kelia didelį nerimą: kelerius metus vykęs kelių lygumo gerėjimas, nepaisant skiriamų investicijų tarptautiniams keliams, sustojo. Priežastis akivaizdi – tai smarkiai išaugęs tarptautinio krovinio transporto eismo intensyvumas: 2005 m., palyginus su 1993 m., išaugo 3,4 kartus, o jo neigiamas poveikis kelio dangai padidėjo 6 kartus.

Eismo intensyvumas atskiruose magistralinių kelių ruožuose jau viršija 25 tūkst. transporto priemonių per parą. Padidėjo automobilių važiavimo greičiai, pasikeitė eismo sudėtis, padidėjo automobilių svoris ir ašies apkrovos. Daugelyje magistralinių ir krašto kelių dangos neatlaiko padidėjusių apkrovų. Labai išaugus automobilių parkui transporto kamščiai susidaro ne tik didžiuosiuose miestuose, bet ir jų prieigose. Tuo požiūriu labiausiai problemiškiausia situacija klostosi Vilniuje, iki šiol neturinčiame magistralinių jungčių tarp atskirų TEN-T elementų, įsiliejančių į šalies sostinę. Siekiant išvengti augančių tranzito srautų per miesto centrą, būtina tęsti E28, E85 ir E272 magistralių jungčių tiesimą.

Pagal teikiamas prognozes, krovinių vežimo apimtis, 2013 m. palyginti su 2004 m., Lietuvos keliuose turėtų išaugti apie 50–60 proc., panašios tendencijos turėtų išlikti ir vežant keleivius. Atitinkamai prognozuojama, kad eismo intensyvumas ateityje sparčiai augs ir 2013 m. palyginus su 2005 m., padidės daugiau kaip 40 proc..

Iki Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą maksimali leistina ašies apkrova svarbiausiose magistralėse buvo padidinta nuo 10 iki 11,5 tonos. Tačiau didžioji dalis valstybinės reikšmės kelių tinklo (magistraliniai ir krašto keliai) iki šiol netenkina keliamo 11,5 t/ašį reikalavimo apkrovai, o jų stiprumas nuo 1992 m. iki 2005 m. sumažėjo 13 proc., didelė jų dalis yra nusidėvėjusi. Valstybinės reikšmės keliai pastarąjį dešimtmetį nusidėvi labiau, nes lėšų skiriama mažiau nei reikia jiems pataisyti.

Šiuo metu siekiant, kad naujai stiprinamuose ruožuose kelių dangos konstrukcija būtų tinkama projekte numatyta laiką, būtina taikyti daug brangesnes technologijas, naujas medžiagas, storesnius sluoksnius, stiprinti pagrindus. Paprastėjant sienų kontrolei ir augant ryšiams tarp Europos Sąjungos šalių, sunkiojo transporto eismas Lietuvos tarptautinės reikšmės keliuose toliau augs, o jo daromas poveikis kelių dangai neabejotinai didės.

Techniniai Lietuvos kelių tinklo parametrai netenkina didėjančių transporto srautų poreikių ir gerokai atsilieka nuo ES transporto infrastruktūros išsivystymo lygio (15 lentelė).

Plėtojant regioninę infrastruktūrą viena iš svarbiausių krypčių yra žvyrkelių asfaltavimas, eismo sąlygų gerinimas ir aplinkos apsaugos priemonių diegimas. Šiomis priemonėmis siekiama pagerinti rajonų gyventojų susisiekimą su apskričių centrais, taip pat su žemės ūkio, verslo, industriniais, administraciniais, kultūros bei turizmo centrais.

15 lentelė. Žvyrkelių dalis bendrame Lietuvos automobilių kelių tinkle

Automobilių keliai	Bendras Lietuvos automobilių tinklas	iš jų:	
		žvyrkeliai	Santykis, proc.
Iš viso automobilių kelių	79 314 km	56 842 km	72
Valstybinės reikšmės	21 328 km	8 415 km	39,5
Vietinės reikšmės keliai ir miestų gatvės	57 986 km	48 427 km	84

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

Didelė dalis žvyrkelių driekiasi per gyvenvietes arba jungia jas. Transporto priemonės, važiuodamos neasfaltuota danga, kelia dulkes, triukšmą. Tai neigiamai veikia žmonių gyvenimo sąlygas bei daro neigiamą poveikį aplinkai. Periferiniuose šalies regionuose trūksta kokybiškų, gerai sutvarkytų kelių bei privažiavimų prie verslo, rekreacinių ir kitų objektų, o tai labai stabdo investicijas. Tuo tarpu, pavyzdžiui, kaimo turizmas, įvertinant Lietuvos gamtos privalumus, yra viena iš perspektyviausių alternatyvios žemės ūkiui veiklos rūšių kaime, kurianti čia naujas darbo vietas. Siekiant pagerinti susisiekimą tarp gyvenviečių ir žemės ūkio bei administracinių centrų, pagerinti ekologinę būklę, supaprastinti kelio priežiūrą, sumažinti kelių ir transporto priemonių eksploatacines išlaidas, sutrumpinti kelionės laiką, šiuos ruožus reikia asfaltuoti. Visa tai skatins ekonominį vystymąsi ir mažins regionų socialinius – ekonominius skirtumus. Gera transporto infrastruktūros būklė padės pritraukti investicijas į smulkesnes gyvenvietes ir miestelius, užtikrins mobilumą tarp kaimo ir miesto, taip pat prisidės mažinant nedarbo lygį kaimuose.

Kiekvienais metais Lietuvoje daugėja eismo įvykių, kuriuose žūsta arba sužalojami žmonės. Lietuva 2005 m. pagal žuvusiųjų skaičių, tenkantį 1 mln. gyventojų, atsidūrė paskutinėje vietoje tarp ES valstybių. 2005 m. eismo įvykių metu žuvo 760 žmonių, sužeista 8497, tai dvigubai daugiau (skaičiuojant 1 mln. gyventojų) nei Europos Sąjungos vidurkis. Galima teigti, kad žuvusiųjų eismo įvykiuose skaičiaus sumažinti nepavyksta ne tik dėl nepakankamai efektyvios eismo dalyvių kontrolės, netinkamos eismo dalyvių elgsenos. Kelyje taip pat dar nesukurta saugi eismo dalyviams aplinka, kurios svarbiausias pagrindas yra efektyvios inžinerinės saugaus eismo priemonės.

Šalies keliuose yra apie 250 avaringų ruožų („juodųjų dėmių“). Kaimų teritorijoms ir užmiesčio keliams, kur važiuojama dideliu greičiu, tenka 75–80 procentų visų žuvusiųjų. 2002–2005 m. saugaus eismo užtikrinimui buvo skirta daugiau dėmesio negu ankstesniu laikotarpiu: buvo įrengta apie 160 km atitvarų, 117 km pėsčiųjų – dviratininkų takų ir šaligatvių, apšviesta 14 km kelių ir t.t., tam skirta 75 mln. Lt (iš jų apie 35 mln. Lt sudarė ES parama), tačiau to nepakanka. Norint iš esmės pagerinti eismo saugumą ir priartėti iki vakarietiško standartų, saugaus eismo priemonių diegimui būtina skirti daug daugiau lėšų. Todėl miestų ir miestelių prieigose reikia pertvarkyti sankryžas į žiedines ir reguliuojamas šviesoforas, įrengti skirtingų lygių sankryžas ir pėsčiųjų perėjimus, apšviesti kelius gyvenvietėse ir jų prieigose, tiesti pėsčiųjų – dviratininkų takus, efektyviau kontroliuoti techninę transporto priemonių būklę, diegti kitas saugaus eismo priemones.

Išryškėjo šios pagrindinės tendencijos:

- smarkiai auga eismo, visų pirma sunkiojo, intensyvumas, ypač tarptautinės reikšmės magistralėse ir krašto keliuose;
- eismo įvykių skaičius didėja, tuo tarpu pagal saugaus eismo priemonių kiekį ir jų diegimo tempus Lietuva atsilieka nuo Vakarų Europos valstybių;
- sparčiai didėja asfaltbetonio dangų, nepritaikytų sunkiems transporto srautams, degradacija;
- atliekant kelių infrastruktūros plėtros darbus ryškėja pagrindinių Lietuvos kelių ir likusių kelių būklės techninio lygio disproporcijos.

Geležinkelių transportas

Bendras Lietuvos geležinkelių tinklo linijų ilgis yra 1771 km, iš jų 1386 km yra vienkelių, 383 km – dvikelių ruožai. Didžioji linijų dalis (1749 km) yra 1520 mm vėžės pločio, ir tik 22 km yra 1435 mm vėžės pločio.

I–as koridorius eina *Pietų – Šiaurės* kryptimi: nuo Mockavos, esančios Lenkijos ir Lietuvos pasienyje, per Kauną, Joniškį iki Lietuvos sienos su Latvija. Geležinkelių I koridorius Lietuvoje turi A atšaką, einančią nuo Radviliškio per Pagėgius iki sienos su Kaliningrado sritimi. IXB koridorius eina *Rytų – Vakarų* kryptimi ir Lietuvoje išsišakoja į dvi atšakas: IXB – nuo Kenos, esančios Lietuvos – Baltarusijos pasienyje, iki Lietuvos jūrų uosto Klaipėdoje, ir IXD – nuo Kaišiadorių per Kauną iki sienos su Kaliningrado sritimi.

Pagrindinių geležinkelio linijų techninė būklė lemia Lietuvos geležinkelių vežėjų galimybes vežti krovinius ir keleivius, ypač tarptautiniais maršrutais. Šiuo metu intensyviausi traukinių srautai – IXB, D koridoriuose; atitinkamai šiam koridoriui atnaujinti ir modernizuoti skiriama daugiausia dėmesio. I koridoriu (ypač atkarpoje nuo Lenkijos sienos iki IXD koridoriaus) traukinių eismas nėra intensyvus dėl skirtingų Lietuvos ir Lenkijos geležinkelių kelio vėžės pločio (1520mm ir 1435mm) bei prastos infrastruktūros būklės.

Dabartinis Lietuvos geležinkelio transporto sektorius, kaip ir daugelyje kitų Vidurio ir Rytų Europos šalių, palyginti su moderniomis ir tarpusavyje susijusiomis ES valstybių narių geležinkelio transporto sistemomis, gerokai atsilikęs techniniu, ekonominiu, technologiniu požiūriu. Pagrindinių linijų projektinis greitis – 120 km/h. Tačiau didžiojoje tinklo dalyje leistinas greitis ribojamas iki 100 km/h, kai kur 80 km/h ir mažiau. Priežastys – kelio susidėvėjimas, reikalaujantis esminio modernizavimo; didesnioji signalizavimo įrangos dalis pasenusi bei neatitinka ES standartų; dauguma tiltų buvo pastatyti prieš 50 ir daugiau metų ir dabar nebetenkina šiuolaikinių apkrovų reikalavimų. Didėjant vežimo apimčiai ir traukinių svoriui, būtina šių tiltų rekonstrukcija (transeuropiniame tinkle reikia rekonstruoti apie 100 tiltų). Didelės dalies telekomunikacijų ir informacinių technologijų iki šiol neatnaujinta ir jų lygis nebeatitinka dabartinių poreikių. Kai kurios eksploatuojamos telefono ryšio sistemos įdiegtos 1971 m., traukinio radijo ryšio sistema – 1977 m. Lietuvos geležinkeliuose nėra infrastruktūros diagnostikos sistemos, kuri leistų laiku nustatyti defektus ir išvengti avarių ir riktų. Taip pat būtina atnaujinti ekstremalių ir krizinių situacijų geležinkelyje valdymo sistemą, įsigyti reikalingų mechanizmų ir įrangos.

Ne mažiau svarbios yra Lietuvos geležinkelių jungiamosios linijos, kurios išplečia Lietuvos geležinkelių tinklą, užtikrina traukinių privažiavimą prie svarbiausių Lietuvos pramonės centrų ir yra labai reikšmingos, siekiant efektyviai išnaudoti Lietuvos geležinkelių pajėgumą ir užtikrinti pagrindinių linijų sukurtų galimybių naudą regionams.

2005 m. Lietuvos geležinkeliais buvo vežta 6,7 mln. keleivių, iš jų – 5,7 mln. keleivių vietiniais maršrutais. Geležinkelių indėlis į bendrą Lietuvos keleivių vežimo rinką tesudarė 1,5 proc. Keleivių vežimo Lietuvos geležinkeliais mastai per paskutinius 15 metų sumažėjo daugiau kaip 3 kartus, pastaruoju metu keleivių vežimo apimtis stabilizavosi.

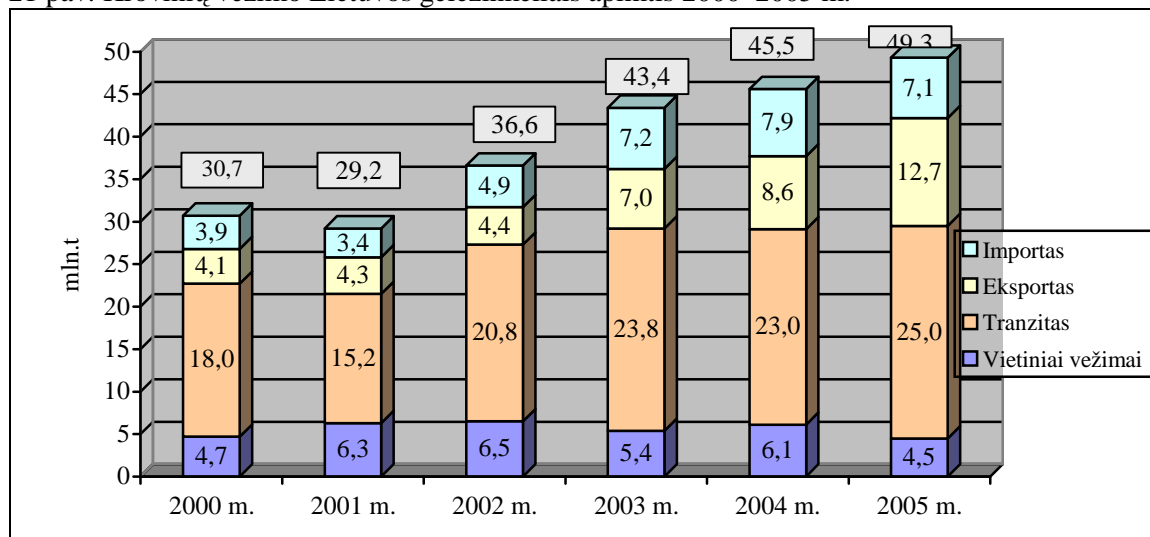
Pagrindinės keleivių vežimo geležinkeliais apimčių sumažėjimo priežastys – augant gyventojų pragyvenimo lygiui didėja jų reikalavimai greičiui ir komfortui. Išaugę gyventojų poreikiai ir santykinai geriau išplėtotas autokelių infrastruktūros tinklas paskatino sparčią automobilizaciją šalyje. Tuo tarpu Lietuvos geležinkelių infrastruktūros charakteristikos ir eksploatuojami techniškai bei morališkai pasenę keleiviniai riedmenys neleidžia didinti keleivinių traukinių greičio. Ypač bloga keleivinių riedmenų parko būklė (vidutinis eksploatuojamų keleivinių riedmenų nusidėvėjimas – 63,6 proc.) lemia mažą komfortą, reikalauja didesnių remonto, degalų bei kitų išteklių sąnaudų.

Dėl minėtų priežasčių keleivių vežimas Lietuvos geležinkeliais tapo nekonkurencingu kitų transporto rūšių (visų pirma, kelių transporto) atžvilgiu. Siekiant atkurti ir padidinti keleivių

vežimo geležinkeliais mastus, būtina įgyvendinti daugelį priemonių, iš kurių svarbiausios – esminis traukinių greičio didinimas ir paslaugų kokybės gerinimas, išlaikant konkurencingą vežimo kainą.

2005 m. Lietuvos geležinkeliais iš viso pervežta 49,3 mln. t krovinių. Krovinių vežimo Lietuvos geležinkeliais apimtys auga nuo 2002 metų. Palyginti su 2001 metais, krovinių vežimo apimtis išaugo 69 proc.

21 pav. Krovinių vežimo Lietuvos geležinkeliais apimtys 2000–2005 m.

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

2005 m. krovinių vežimo geležinkeliais dalis bendroje krovinių vežimo rinkoje Lietuvoje sudarė 45 proc. Pagrindiniai krovinių vežimo srautai vyksta *Rytų – Vakarų* kryptimi – IX koridoriaus B ir D atšakomis link Klaipėdos uosto ir į Kaliningrado sritį.

Pagrindinė priežastis, nulėmusi krovinių vežimo geležinkeliais apimties augimą, – spartus Lietuvos bei kitų šalių, kurių kroviniai gabenami per Lietuvos teritoriją, ekonominis augimas. Reikšmingą įtaką krovinių vežimo apimties didinimui turi krovinių vežimo Lietuvos geležinkeliais sąlygų gerinimas, todėl tolimesnės investicijos į šalies geležinkelių tinklą, iš esmės gerinant jo techninius ir technologinius parametrus, yra būtinos.

Dabartiniai geležinkelių infrastruktūros modernizavimo ir keleivinių riedmenų atnaujinimo tempai dėl nepakankamo finansavimo yra lėti ir nesudaro pakankamų prielaidų išvystyti geležinkelių paslaugų sektorių taip, kad atitiktų prognozuojamą paslaugų rinkos paklausą.

Norint tinkamai išnaudoti Lietuvos geležinkelių transporto sektoriaus potencialą (t.y. užtikrinti Lietuvos geležinkelių konkurencingumą ir pasiekti prognozuojamą keleivių ir krovinių vežimo apimtį), būtina iš esmės gerinti vežimo paslaugų sąlygas ir didėjant vežimų mastams užtikrinti linijų pralaidumą, kartu gerinant eismo saugą. Reikia pasiekti, kad IXB,D koridoriuje keleivinių traukinių greitis būtų iki 160 km/h, prekinių traukinių greitis – iki 120 km/h, ašies apkrova – 25 t, traukinio masė – 6000 t. Taip pat būtina užtikrinti saugų eismą, esant prekinių traukinių greičiui iki 120 km/h, atskiruose I koridoriaus ruožuose bei svarbiausiose jungiamosiose linijose, palaikyti ir pamažu gerinti kitų linijų techninę būklę.

Kaip reikšmingą atskirą prioritetą svarbu pažymėti esminį Lietuvos ir Lenkijos geležinkelio jungties pagerinimą, įgyvendinant vieno iš prioritetinių TEN-T projektų – *Rail Baltica* – pirmąjį etapą.

Atsižvelgiant į dabartines tendencijas ir ekspertų prognozes, Lietuvos geležinkeliais, 2013 metais atitinkamai išplėtojus geležinkelių infrastruktūrą, potencialiai gali būti vežama apie 60 mln. t (iš jų trečiųjų šalių tranzitinių krovinių apie 40 mln. t). Sėkmingi Lietuvos geležinkelių sektoriuje veikiančių ūkio subjektų veiksmai konkurencinėje aplinkoje krovinių vežimo mastus gali dar padidinti.

Po ryškaus keleivių vežimo Lietuvos geležinkeliais apimties mažėjimo per paskutinius metus keleivių vežimo mastai stabilizavosi. Tačiau aiškių požymių, kad be esminių permainų

keleivių skaičius pradės augti, nėra. Vis dėlto važiuojančiųjų Lietuvos geležinkeliais skaičiaus didinimas įmanomas, įdiegus kompleksą tarpusavyje suderintų priemonių, susijusių su investicijomis į viešąją geležinkelių infrastruktūrą ir keleivių vežimo ūkį, taip pat su valstybės politika viešojo transporto sektoriuje (viešojo transporto maršrutų optimizavimu, lengvatų sistema ir pan.). Daugelio Europos Sąjungos šalių geležinkelių patirtis įrodo, jog yra galimybės didesnę keleivių dalį vežti traukiniais. Galima tikėtis, kad Lietuvoje keleivių vežimas geležinkeliais 2013 metais gali sudaryti iki 5 proc. viso keleivių vežimo viešuoju transportu ir pasiekti apie 20 mln. keleivių per metus.

Vandens transportas

Klaipėdos uostas užima svarbią strateginę vietą Lietuvos ekonomikoje, jo pozityvus vystymasis turi tiesioginės įtakos ne tik Klaipėdos regiono, bet ir viso Lietuvos ūkio plėtrai, gyventojų socialinei gerovei. Tiesiogiai Klaipėdos uosto sukuriama BVP dalis sudaro 4,5 proc. nuo visos Lietuvos BVP, Klaipėdos mieste – 44,3 proc., Klaipėdos regione – 37,2 proc.

2005 metais Klaipėdos uoste buvo perkrauta 21,8 mln. tonų krovinių, arba 7,6 proc. daugiau nei 2004 metais. Kartu su Būtingės terminalu 2005 m. krovos apimtys siekia 27,9 mln. tonų. Klaipėdos uostas užima palankią geografinę padėtį tranzitiniam pervežimui vystyti, nes yra šiauriasiausias neužšalantis Baltijos jūros uostas, sujungtas trumpiausiais jūrų keliais su Šiaurės Europos ir Skandinavijos uostais ir sausumos transporto maršrutais su pagrindiniais NVS šalių gamybos bei prekybos centrais; tai yra vienas arčiausiai įplaukimo į Baltijos jūrą esančių rytinės jos pakrantės uostų. Uostas užima 415 ha žemės ir 623 ha vidaus akvatorijos, uosto įplaukos kanalo gylis siekia 14,5 m, tai leidžia į uostą priimti laivus, kurių grimzlė iki 13 m. Uosto krantinių ilgis laivams švartuotis sudaro 18 km.

Per pastaruosius metus vyko gana intensyvūs uosto infrastruktūros modernizavimo darbai, tačiau tam tikra dalis infrastruktūros dar neatitinka šiuolaikinių standartų. Rekonstruota daugiau nei 4,6 km krantinių, išgilintas uosto įplaukos kanalas, tačiau Klaipėdos uosto gylis yra mažesnis už kai kurių konkuruojančių uostų. Tai mažina bendrą Klaipėdos uosto konkurencingumą atsižvelgiant į pasaulines tendencijas naudoti didesnės talpos laivus.

Modernizuojant uosto infrastruktūrą, būtina plėsti bei gerinti jo sąveiką su kelių ir geležinkelių tinklais, kurie yra neatsiejami multimodalinio transporto koridorių komponentai, sudarantys TEN-T tinklo dalį. Šiuo metu apie 70 proc. Klaipėdos uoste kraunamų krovinių gabenama geležinkeliais bei transportuojama geležinkelio linija, kuria kursuoja ir keleiviniai traukiniai – per Šiaulių, Girulių, Klaipėdos geležinkelio stotis. Geležinkelių į Klaipėdos uostą ir iš jo plėtra bei esamų geležinkelių modernizavimas praplėstų uosto pralaidumą, padidintų krovinių pristatymo greitį ir, įvertinant didėjančių krovinių srautų perspektyvą, sumažintų avarijų rizikingumo faktorių, aplinkos taršą.

Klaipėdos uosto infrastruktūra nepakankamai pritaikyta keleiviams aptarnauti, o tai stabdo Lietuvos jūrų turizmo plėtrą. 2003 m. atidarius kruizinį terminalą, 2005 m. į Klaipėdos uostą atplaukė 59 kruiziniai laivai, o tai yra 53 proc. daugiau nei 2003 m.; Lietuvą aplankė daugiau negu 24 tūkst. kruizinių laivų turistų arba 64 proc. daugiau negu 2003 metais. Sparčiai didėti keleivių srautui trukdo nepakankama paslaugų kokybė bei specializuoto keleivių terminalo nebuvimas Klaipėdos uoste. Siekiant aptarnauti keleivius ir plėtoti jūrų turizmą Lietuvoje, Klaipėdos uoste turi būti pastatytas specializuotas keleivinių ir krovinių keltų terminalas.

2007–2013 m. prognozuojamas Klaipėdos uosto veiklos augimas yra 3–5 proc. per metus, t.y. 28–30 mln. t. 2013 m., tačiau šio rodiklio pasiekimą lemia Klaipėdos uosto bei su juo susijusios transporto infrastruktūros plėtojimas. Didžiausias perspektyvas turi intermodalinių krovinių ir keleivių aptarnavimo sritis. Tai gerokai padidintų tranzitinės Klaipėdos uosto galimybes bei sudarytų papildomų prielaidų tarptautinei prekybai plėtoti.

Lietuva netenkina Europos Sąjungos reikalavimų kas 50 km jūros pakrantės turėti prieglobsčio vietas mažiesiems laivams. Siekdama išspręsti šią problemą, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2004-11-22 nutarimu Nr. 1469 „Dėl Šventosios valstybinio jūrų uosto įsteigimo, uosto

nuostatų patvirtinimo, žemės ir akvatorijos priskyrimo uostui ir patikėjimo teisės suteikimo“ įsteigė Šventosios valstybinį jūrų uostą, kurį būtina atkurti.

Intermodalinių (Ro–Ro ir konteinerių) krovinių terminalai yra sukonzentruoti pietinėje uosto dalyje. Augant krovinių srautams, į pietinėje uosto dalyje esančius terminalus per parą važiuoja vis daugiau transporto priemonių. Dabartinė kelių būklė nėra pritaikyta intensyviai sunkiojo transporto eismui, dėl to ardoma kelio danga, susidaro transporto priemonių spūstys, didėja avarijų tikimybė, oro tarša ir triukšmas.

Būtina padidinti privažiavimo kelių į pietinėje uosto dalyje esančius terminalus pralaidumą ir saugumą, tai skatintų transporto rūšių sąveiką šioje TEN-T tinklo dalyje, pagerinant trumpųjų nuotolių laivybos linijų jungtį su magistrale Klaipėda – Vilnius.

Ypač sparčiai didėja uoste mažųjų laivų ir valčių skaičius, kurių jau negali sutalpinti turimos priplaukos. Be to, intensyvėjant laivų eismui farvateryje, valčių plaukiojimas juo tampa pavojingas, t.y. Klaipėdos uoste valčių priplaukos yra nesaugioje vietoje, todėl būtina perkelti jų dislokavimą į pietinę uosto dalį.

Lietuvos Respublikoje yra 902 km vidaus vandenų kelių, tačiau iš jų tik 280 km naudojami kroviniams ir keleiviams gabenti. Nemuno upės ruožas Kaunas – Klaipėda ir vandens kelias Kuršių mariomis yra priskirti Jungtinių Tautų vidaus vandenų kelių maršrutams E41 ir E70.

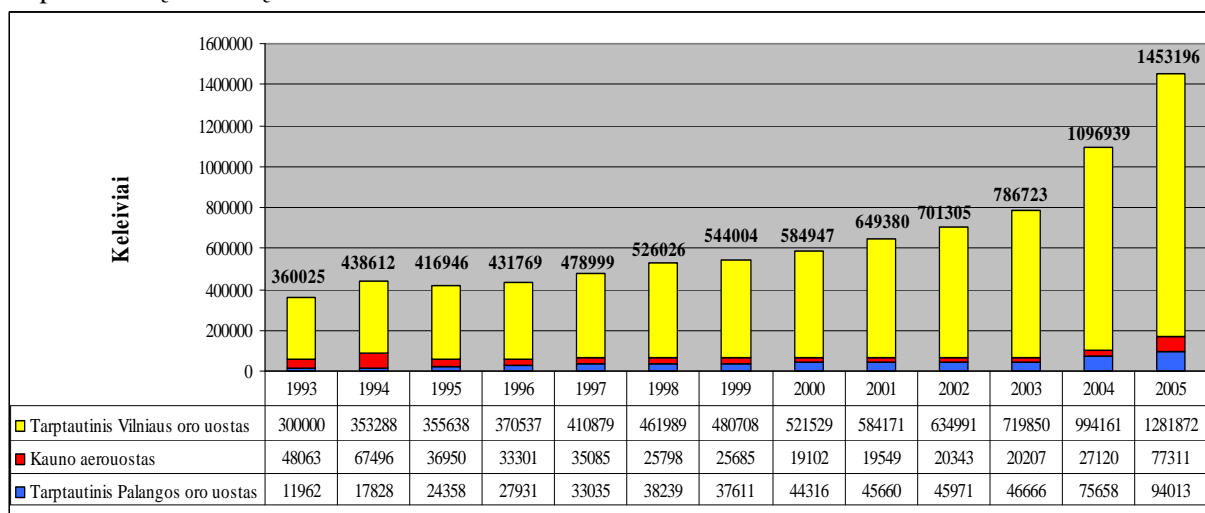
Vidaus vandens transportas yra ekonomiškąs, ekologiškai švarus, saugus palyginti su kitomis transporto rūšimis, tačiau žemas infrastruktūros techninis lygis, taip pat sezoninė laivyba, maži gyliai riboja galimybes krovinius plukdyti iš Klaipėdos į Kauną bei kitais maršrutais, be to, reikiamai plėtoti vandens turizmą, pramoginę ir keleivinę laivybą šalies vidaus vandenų kelių tinkle.

Sukūrus vientisą vidaus vandens kelių sistemą, atsirastų galimybė pramoginei, keleivinei bei krovinei laivybai, o tai suteiktų galimybę atskirų šalies regionų plėtrai ir naujų darbo vietų sukūrimui, gerokai prisidėtų prie kaimo turizmo, prekybos paslaugų sferos vystymosi, palengvintų susisiekimą tarp atskirų vietovių.

Oro transportas

Oro transporto sektorius Lietuvoje sparčiai plečiasi. Vidutinis metinis oro transporto keleivių srautų augimas 1995–2003 metais sudarė 9 proc., t.y. keleivių srautas augo beveik 2 kartus sparčiau nei ekonomiškai išsivysčiusiose pasaulio šalyse. O Lietuvai tapus ES nare, 2004–2005 metais vidutinis augimas siekė net 36 proc. 2005 m. Lietuvos oro uostai aptarnavo 1,45 mln. keleivių.

22 pav. Vežtų keleivių skaičiaus dinamika Lietuvos oro uostuose 1993–2005 m.

Šaltinis: Susisiekimo ministerijai pateiktos oro uostų ataskaitos

Lietuvos Respublikos civilinės aviacijos infrastruktūrą sudaro trys tarptautiniai oro uostai – Vilniaus, Kauno, Palangos, oro eismo valdymo ir oro navigacijos paslaugas teikianti valstybinė įmonė „Oro navigacija“. Dėl nepakankamo finansavimo oro uostų infrastruktūra buvo vystoma netolygiai, atliekant tik būtiniausius darbus, tačiau tai leido užtikrinti privalomus aviacijos saugumo ir skrydžių saugos reikalavimus. Sparčiai didėjant keleivių srautams bei išaugus teisės aktų reikalavimams, keliamiems skrydžių saugai bei aviaciniam saugumui, atskiri oro uostų infrastruktūros elementai riboja tolesnę oro uostų plėtrą.

Vilniaus oro uostas yra didžiausias Lietuvoje, tačiau jis, palyginti su Vakarų Europos regioniniais oro uostais, yra vidutinio dydžio. Jo kilimo ir tūpimo tako ilgis 2500 m, jo plotis – 50 m. Galimas oro uosto pralaidumas per metus – iki 2 000 000 keleivių ir 20 000 t krovinių per metus. Nors modernizuojant Vilniaus oro uostą per 15 metų buvo investuota daugiau kaip 160 mln. litų, tačiau sukurta oro uosto infrastruktūra jau artimiausiu metu gali būti nepajėgi kokybiškai aptarnauti prognozuojamo keleivių srauto.

Kauno tarptautinio oro uosto kilimo ir tūpimo tako ilgis 3 250 metrų, plotis 45 m. projektinis pralaidumas – 400 000 keleivių bei 20 000 tonų krovinių per metus. 2005 m. oro uostas aptarnavo 77 tūkst. keleivių ir 4307 t krovinių, o 2006 m. planuojama aptarnauti per 200 tūkst. keleivių. Kauno oro uosto sparti plėtra siejama su Kauno laisvąja ekonomine zona ir Kauno intermodalinio transporto terminalu bei žemų kainų ir užsakomųjų reisų aviakompanijų aktyvia veikla. Sparčiai didėjant keleivių srautams oro uosto infrastruktūra gali būti nepajėgi kokybiškai aptarnauti keleivių. Dauguma oro uosto statinių ir įrenginių, susijusių su skrydžių saugos užtikrinimu, yra morališkai ir fiziškai susidėvėję.

Palangos oro uosto kilimo ir tūpimo tako ilgis 2 000 m., plotis – 40 m. 2005 m. oro uostas aptarnavo 94 tūkst. keleivių. Oro uosto pajėgumas per metus – 200 000 keleivių ir 2 000 t krovinių. Palangos oro uostas yra stiprus regioninis oro uostas, kurio veikla orientuota į keleivių aptarnavimą, skatinant kurortinių paslaugų ir turizmo plėtrą bei Klaipėdos regiono verslo poreikius. Dėl kilimo – tūpimo tako parametrų oro uostas gali aptarnauti ne didesnės kaip 50 vietų talpos orlaivius, nes aptarnaujant didesnius orlaivius kiltų pavojus skrydžių saugai.

Svarbią reikšmę oro transportui turi VĮ „Oro navigacija“ teikiamos paslaugos. Šios įmonės aptarnautų skrydžių skaičius 2005 metais padidėjo 12,2 proc. ir pasiekė 122181 skrydį. Didžiąją dalį aptarnautų skrydžių sudarė tranzitiniai skrydžiai – 83223 (68 proc. visų skrydžių), jų padaugėjo 9,3 proc. palyginti su 2004 m. Gerokai išaugo aptarnautų išvykstančių ir atvykstančių skrydžių – metinis pokytis siekė beveik 24 proc.

Lietuvos civilinės aviacijos silpnosios pusės susijusios su oro uostų techninio pajėgumo nepakankamumu. Tarptautinis Vilniaus oro uostas, kaip pagrindinis Lietuvos oro uostas, dėl nesudarytų tinkamų keleivių aptarnavimo sąlygų ir neišvystytos infrastruktūros aptarnauti tranzitinius keleivių ir krovinių srautus atsilieka nuo ES šalių sostinių oro uostų.

Siekiant gerinti keleivių bei krovinių aptarnavimą ir patenkinti sparčiai augantį oro transporto keleivių ir krovinių gabenimo poreikį, būtina tobulinti oro uostų ir oro eismo paslaugų teikimo infrastruktūrą, didinti jos pajėgumą, plėtoti teikiamų paslaugų sistemą, modernizuoti skrydžių saugos ir aviacijos saugumo įrangą, didinti oro uostų konkurencingumą liberalizuotoje rinkoje.

Numatoma, kad 2007–2013 metais daugelyje Vakarų Europos šalių vidutiniai oro transporto keleivių augimo tempai svyruos 3–4 proc. per metus. Lietuvai prognozuojami spartesni augimo tempai – apie 10–11 proc. metinio augimo. Tai paaiškinama remiantis keliomis prielaidomis. Pirma, vyks tolesnė Lietuvos ekonomikos plėtra, kuri artimiausius 10 metų tikėtina bus spartesnė nei ES šalyse senbuvėse. Antra, plėsis bendroji verslo infrastruktūra (įskaitant ir oro transportą). Trečia, Lietuvos oro transporto rinka neužpildyta, paklausa auga, o alternatyvios transporto šakos nebus pajėgios konkuruoti su oro transportu, teikiant ilgo nuotolio vežimų paslaugas. Prognozuojama, kad 2013 m. Vilniaus tarptautinis oro uostas aptarnaus apie 2,0–2,3 mln. keleivių, Kauno – 0,4–0,5 mln. keleivių, Palangos – 0,3–0,4 mln. keleivių.

Logistikos centrai

Nuolat didėjantis krovinių srautas tarptautinės reikšmės transporto magistralėse, esamos transporto infrastruktūros modernizavimas sudaro prielaidas kurti viešuosius logistikos centrus. Šiuo metu Lietuvoje nėra įsteigta nė vieno viešojo logistikos centro. Dėl didelės žemės kainos, didelių investicijų poreikio į transporto infrastruktūrą privačios transporto kompanijos steigia nedidelius, vieną transporto rūšį (daugiausia kelių transportą) aptarnaujančius ir ribotas logistines paslaugas teikiančius, tarpusavyje reikiamai nesąveikaujančius logistikos centrus.

Viešųjų logistikos centrų sukūrimas šalia pagrindinių transporto koridorių sudarytų sąlygas integruotis kelių, geležinkelių, atskirais atvejais – oro ir vandens transporto – paslaugoms. Tai sukurtų galimybes didinti krovinių mobilumą, efektyviau naudoti transporto priemones, gerinti krovinių gabenimo ir muitinės paslaugų kokybę, mažinti neigiamą transporto poveikį aplinkai, leistų veiksmingai bendradarbiauti tarpusavyje įvairių verslo rūšių kompanijoms. Tokie veiksniai, kaip žemės, transporto infrastruktūros ir komunikacinių tinklų priklausymas valstybei, sudarytų ilgalaikes garantijas verslui, didintų jo konkurencingumą.

Lietuvoje dar nėra susiformavusių struktūrų, kurios katalizuotų intermodalinio transporto plėtrą bei planuotą atitinkamą infrastruktūrą, todėl tikslinga skatinti intermodalinio transporto rėmimo bei logistikos kompetencijos centrų steigimąsi.

Išsivystymo netolygumai

16 lentelė. ES ir Lietuvos išsivystymo netolygumų transporto srityje įvertinimas

Rodiklio pavadinimas	Matavimo vnt.	Metai	LT rodiklis	ES vidurkis	Netolygumo įvertinimas
1. Krovinių apyvarta	Tonkilometrai/ vienam gyventojui per metus	2004	6983	4773	Vidutinis
2. Keleivių apyvarta	Keleivių kilometrai / vienam gyventojui per metus	2003	1165	2870	Didelis
3. Automobilių kelių tankumas	km/km ²	2003	1,3	1,5	Žemas
4. Lengvųjų automobilių skaičius	Vnt./1000–iui gyventojų	2003	365	465	Vidutinis
5. Elektrifikuotos geležinkelių linijos	proc. viso linijų ilgio	2003	7,0	50,0	Labai didelis
6. Geležinkelio linijų tankumas	km/1000–ui km ²	2003	27	50,0	Didelis
7. Eismo įvykiuose žuvusių žmonių skaičius	Žuvusiųjų skaičius/ 100 tūkst. gyventojų	2004	21,2	9,5	Labai didelis

Duomenų šaltinis: EUROSTAT

1.5 ENERGIJOS TIEKIMO TINKLAI

Pagrindiniai teiginiai:

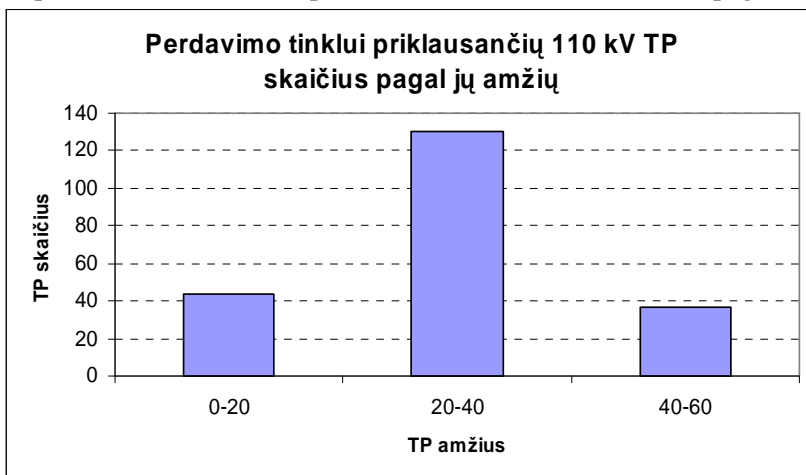
- Lietuvos nacionaliniai energijos tiekimo tinklai ir sistemos iš esmės tenkina esamus vartotojų poreikius, tačiau didelė dalis įrenginių yra techniškai ir morališkai pasenusi, neatitinka nūdienos tiekimo saugumo ir patikimumo reikalavimų bei techninių ir aplinkosauginių parametrų, reikalingų darbui bendrose ES elektros ir gamtinių dujų rinkose ir tinkamų konkurencinių galimybių užtikrinimui.
- Gamtinės dujos tiekiamos iš vienintelio šaltinio – Rusijos, todėl būtina įgyvendinti projektus, didinančius energijos tiekimo patikimumą ir saugumą.
- Būtina modernizuoti ir plėtoti energijos tiekimo tinklus ir sistemas taikant naujausius technologinius sprendimus, siekiant didinti energijos tiekimo saugumą ir patikimumą bei sudaryti geresnes kuro diversifikavimo ir elektros gamybos termofikacinėse jėgainėse plėtros galimybes.

Energijos sunaudojimo ir energijos sunaudojimo intensyvumo rodiklių dinamika Lietuvoje atitinka vidutines tendencijas Europos Sąjungoje – galutinis energijos sunaudojimas auga (EUROSTAT duomenimis 10,9 proc. augimas ES-25 1995–2004 m.), o energijos sunaudojimo intensyvumas mažėja (EUROSTAT duomenimis 9,3 proc. sumažėjimas ES-25 1995–2004 m.).

Sisteminiai elektros perdavimo tinklai Lietuvoje susideda iš 330 kV ir 110 kV elektros tiekimo linijų bei transformatorinių pastočių. Šiuo metu pagrindinių 330 kV elektros perdavimo tinklų Lietuvoje ilgis siekia 1660 km. 110 kV elektros tinklų ilgis siekia 5010 km. 330kV ir 110 kV linijos jungia visas elektrines su pagrindiniais tinklų mazgais ir vartojimo centrais.

Patikimam ir saugiam elektros energetikos sistemos darbui didelę įtaką turi pagrindinių perdavimo sistemos elementų techninė būklė. Apie 60 proc. perdavimo ir skirstymo įrenginių yra senesni nei 20 metų, o apie 17 proc. pastočių yra senesnės nei 30 metų (23 pav.) Įrenginiai neatitinka šiuolaikinių energijos tiekimo patikimumo ir saugumo reikalavimų. Didėja avarių tikimybė, dėl to dažniau gali būti nutrauktas energijos tiekimas vartotojams, o tai tiesiogiai atsilieptų pramoninių vartotojų gamybos proceso kokybei ir jų konkurencingumui. Todėl būtina didinti rekonstruojamų TP skaičių, kad būtų galima patenkinti vis didėjančius energijos tiekimo patikimumo ir saugumo reikalavimus. Įrenginiai turi būti rekonstruojami diegiant pažangias šiuolaikines technologijas, tuo sudarant prielaidas integracijai į bendrą ES elektros rinką.

23 pav. Perdavimo tinklui priklausančių 110 kV TP skaičius pagal amžių

Šaltinis: AB „Lietuvos energija“

Esminis esamų sisteminių tinklų trūkumas – elektros jungčių su Lenkija ar Skandinavijos šalimis nebuvimas, kuris būtinas integracijai į Vakarų Europos arba Šiaurės šalių elektros energetikos sistemas. Be elektros jungčių su minėtomis energetikos sistemomis, Lietuvos EES kartu su kitomis Baltijos EES yra izoliuota nuo ES elektros energetikos sistemos ir rinkos.

Pagrindinė perdavimo tinklo plėtra buvo vykdoma praėjusio šimtmečio septintajame ir aštuntajame dešimtmėčiuose. Lietuvos EES buvo planuojama ir plečiama atsižvelgiant į tuometinės Šiaurės – Vakarų elektros energetikos sistemos poreikius ir situaciją, todėl plečiant Lietuvos EES būtina atsižvelgti ir stiprinti energetinį savarankiškumą, stiprinant ir modernizuojant vidaus 330 kV tinklą. Numatoma, kad Lietuvos EES bendrasis poreikis ir toliau augs, dėl to didės elektros tinklų apkrovimai. Tai pareikalautų papildomų investicijų sisteminio tinklo plėtrai, 330 kV elektros perdavimo linijų statybai.

Ryškėja apkrovų koncentravimosi šalia didžiųjų miestų tendencija, todėl iškilo būtinybė statyti naujas transformatorines pastotes, tuo tarpu regionuose dar bus laisvo potencialo esančiose pastotėse.

Didėjant žemės kainai ir ūkiui stengiantis efektyviau išnaudoti galimas teritorijas statyboms miestuose, sparčiai didės poreikis miestuose esančias oro linijas keisti kabelių linijomis. Tai reikalauja didelių investicijų esamų elektros tinklų ir sistemų pertvarkymui.

Energijos tinklų ir sistemų plėtra turi būti atliekama siekiant užtikrinti energijos tiekimo saugumą ir patikimumą bei sudaryti technines galimybes ir aplinkosaugines prielaidas Lietuvai integruotis į Europos Sąjungos elektros rinkas ir įgyvendinti ES direktyvų nuostatas.

Skirstomieji elektros tinklai ir sistemos

Elektros energijos tiekimo saugumas ir patikimumas labai priklauso ir nuo šalies viduje esančių elektros skirstomųjų tinklų būklės ir jų plėtos.

Pagrindiniai elektros skirstomųjų tinklų įrenginiai yra žemesnės kaip 110 kV įtampos oro ir kabelinės elektros linijos bei elektros transformatorių pastotės. Elektros skirstomuosius tinklus Lietuvoje valdo dvi bendrovės. Joms priklauso beveik 400 elektros transformatorių pastočių bei daugiau kaip 32 000 transformatorių, apie 120 000 kilometrų oro ir kabelinių elektros linijų. Elektros energijos skirstymo licencijos yra išduotos dar penkioms įmonėms, tačiau jos valdo lokalius tinklus, dažniausiai savo įmonės teritorijoje.

45 proc. 35–110 kV transformatorių pastočių įrenginių eksploatavimo amžius viršija jų ekonominį naudojimo laiką – 30 metų, įrenginiai fiziškai susidėvėję. Didžioji dauguma gedimų įvyksta 10 kV įrenginiuose, gedimų skaičius didėja. Visos 35 kV oro linijos nutiestos ant gelžbetoninių ir metalinių atramų. 25 proc. šių linijų amžius viršija jų ekonominį naudojimo laiką – 45 metus. Senstant linijoms, didėja gelžbetoninių atramų, pamatų, apsaugos nuo perkūnijos trosų bei izoliatorių defektų skaičius, todėl kasmet didėja remonto darbų apimtis. Beveik visos 0,4–10 kV elektros oro linijos yra nutiestos naudojant gelžbetoninius stiebus. Virš 50 proc. šių linijų amžius viršija jų ekonominį naudojimo laiką – 30 metų.

Artėjant šių įrenginių naudojimo laiko pabaigai, transformatorių pastotėse padidėja gedimų ir avarių tikimybė, kartu sumažėja elektros energijos skirstymo patikimumas, prastėja saugumas. Įvykus gedimams ar avarijoms susiduriama su problemomis jas likviduojant, nes pasikeitus technologijoms, senos kartos įrenginiai nebegaminami, todėl trūksta atsargų, kuriomis būtų galima pakeisti sugedusius įrenginius. Atliekant atskirų elektros tinklo dalių modernizavimą ir diegiant inovacines technologijas, kyla problemų dėl pasenusių elektros įrenginių suderinamumo su naujos kartos technologijomis arba sumažėja naujai diegiamų technologijų efektyvumas, neišnaudojamos visos jų teikiamos galimybės. Dėl šių priežasčių būtina iš esmės atnaujinti pasenusias elektros transformatorių pastotes jas modernizuojant, diegiant naujas technologijas ir taip didinant elektros energijos skirstymo paslaugos patikimumą.

Didėjant vartotojų apkrovoms, esami technologiniai skirstomųjų tinklų įrenginiai neužtikrina pakankamo elektros įtampos lygio, todėl būtina įrengti naujas transformatorines

pastotes, trumpinti žemosios įtampos linijas. Rekonstruojant elektros linijas, ekonominiu ir aplinkosaugos bei tiekimo patikimumo atžvilgiu, tikslinga oro linijas keisti kabelių linijomis.

Elektros skirstomojo tinklo stebėseną ir operatyvinis valdymas atliekamas iš teritorinių dispečerinių centrų. Dalyje jų yra įrengtos automatizuotos duomenų surinkimo ir perdavimo sistemos (SCADA), kurios leidžia surinkti informaciją, ją kaupti ir analizuoti, dėl to labai pagerinamas operatyvinis elektros tinklo valdymas. Siekiant pagerinti elektros skirstomojo tinklo patikimumą ir įdiegti efektyvų valdymą, artimiausiu laiku būtina atlikti dispečerinio valdymo modernizavimo projektus ir likusiose dispečerinėse.

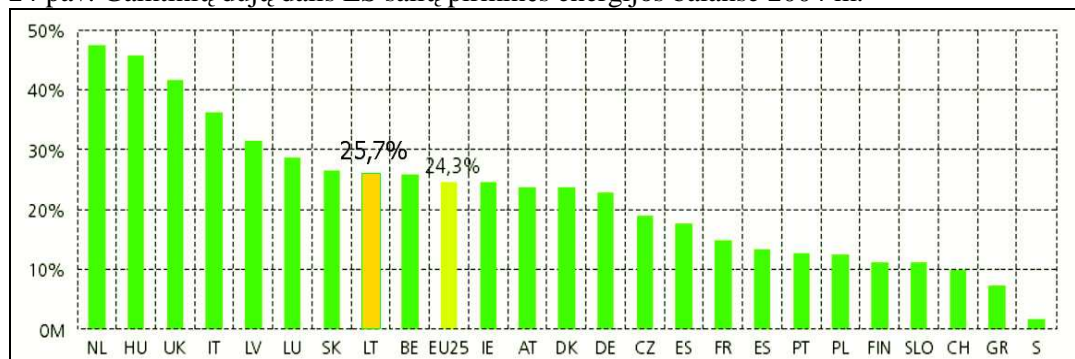
Efektyvesniam elektros skirstomojo tinklo valdymui bei turimų išteklių panaudojimui trūksta bendros elektros tinklo informacinės sistemos, į kurią būtų sujungti atskiri elektros skirstomojo tinklo elementai, jų geografinė informacija bei pranešimai apie įrenginių gedimus. Tokios sistemos įdiegimas paspartintų avarijų likvidavimą (ypač didelių avarijų metu) dinamiškai ir optimaliai paskirstant gedimų šalinimui turimus resursus.

Siekiant sudaryti sąlygas elektros energijos rinkos plėtotei bei pasiruošti integravimuisi į Europos Sąjungos elektros rinkas, būtina diegti automatizuoto elektros energijos suvartojimo apskaitos ir elektros energijos paklausos prognozavimo sistemas. Užtikrinus reikiamą finansavimą, 2007–2013 metų laikotarpiu automatizuotos elektros energijos suvartojimo apskaitos sistemos galėtų būti įrengtos visų ne buitinių elektros energijos vartotojų suvartojamai elektros energijai apskaityti.

Gamtinių dujų tinklai ir sistemos

2005 m. Lietuvoje suvartota 3,05 mlrd. m³ importuotų dujų. 2004 m. gamtinės dujos Lietuvos pirminės energijos balanse sudarė 25,7 proc. Kaip matyti 24 pav., tai artimas skaičius ES vidurkiui.

24 pav. Gamtinių dujų dalis ES šalių pirminės energijos balanse 2004 m.

Saltinis EUROGAS

Lietuva savo gamtinių dujų išteklių neturi. Visos dujos importuojamos iš Rusijos Federacijos. Lietuvos dujų sistema sujungta su Baltarusijos, Latvijos ir Rusijos Federacijos Kaliningrado srities dujų sistemomis, tačiau nėra tiesioginių jungčių su Vakarų Europos dujų tinklais. Nesant alternatyvios dujų tiekimo galimybių, vienintelis dujų tiekėjas gali vienašališkai didinti kainas, kartu darydamas įtaką Lietuvos pramonės – dujų vartotojų konkurenciniam pajėgumui.

Akinė bendrovė „Lietuvos dujos“, didžiausia Lietuvos dujų įmonė, turinti licenciją perdavimo ir paskirstymo veiklai, valdo ir eksploatuoja 1,8 tūkst. km magistralinių, 6,6 tūkst. km skirstomųjų vamzdinių, kompresorinę stotį, 61 dujų skirstymo stotį, 2 pasienio apskaitos stotis. Šios dujų sistemos vertė viršija 2 mlrd. Lt. Lietuvoje dar šešios bendrovės turi licencijas gamtinių dujų paskirstymo veiklai, tačiau jų tinklai sudaro nedidelę dujų paskirstymo veiklos dalį.

Gamtinių dujų naudojimo Lietuvoje šiuo metu neriboja ir ateityje neribos jų tiekimo iš Rusijos Federacijos techninės galimybės. Tačiau egzistuoja gamtinių dujų tiekimo patikimumo

problema, nes dalis magistralinių vamzdynų yra pasenę ir net dabartiniu metu perduodamų dujų slėgis juose ribojamas. Todėl ateityje juos būtina atnaujinti ir didinti dujotiekių pralaidumą. Ateityje gamtinių dujų vartojimo didinimą gali riboti nepakankamas dujų tiekimo patikimumas. Kad to būtų išvengta, reikia plėsti ir modernizuoti dujų perdavimo tinklus ir sistemas, ypač Vakarų Lietuvoje, stiprinti prielaidas Baltijos šalių rinkos integracijai, siekiant išnaudoti esamų saugyklų pajėgumus dujų atsargoms kaupti, įrengti Lietuvos/Baltijos šalių teritorijoje saugyklą ir/arba suskystintų gamtinių dujų priėmimo terminalą.

Gamtinės dujos technologiniu ir ekologiniu požiūriu yra efektyviausias organinis kuras, kurio pasaulinės atsargos, įskaitant ir dujų versloves Rusijos Federacijoje, yra labai didelės. Gamtinės dujos Lietuvos rinkoje artimoje ir vidutinės trukmės perspektyvoje yra perspektyvi organinio kuro rūšis. Tai patvirtina nuolat didėjantis dujų vartotojų skaičius. Daugėja norinčiųjų tapti gamtinių dujų vartotojais. Dujofikuotose teritorijose sukuriama daug palankesnės verslo sąlygos, gerėja gyvenimo kokybė. Deja dujų sistemų plėtra, ypač į atokesnius miestus ir gyvenvietes, ne visais atvejais ekonomiškai priimtina. Čia galėtų padėti ES fondų finansinė parama.

Centralizuoto šilumos tiekimo tinklai ir sistemos

Centralizuoto šilumos tiekimo (toliau – CŠT) sistemos yra įrengtos visuose Lietuvos miestuose. Šios sistemos yra nusidėvėjusios, todėl esant žemai išorės oro temperatūrai, artimai vietovės skaičiuotinai šildymo temperatūrai (minus 20–23 laipsniai Celsijaus), yra didelė tikimybė, kad seni vamzdynai neišlaikys aukštų slėgio bei temperatūros parametrų ir centralizuoto šildymo sistemoje įvyks avarija. Siekiant sumažinti avarių tikimybę ir padidinti energijos tiekimo patikimumą, reikalingos didelės investicijos CŠT modernizavimui ir pažangių bei efektyvesnių technologijų įdiegimui.

Lietuvoje apie 50 proc. visų šilumos vartotojų yra prijungti prie CŠT sistemų – tai gyvenamieji daugiabučiai namai, visuomeniniai bei komerciniai pastatai, dalis pramonės įmonių bei individualių namų.

2003 m. priimtame Šilumos ūkio įstatyme nustatyta, kad savivaldybės tvarko šilumos ūkį pagal savivaldybių tarybų patvirtintus šilumos ūkio specialiuosius planus. Apie 70 proc. Lietuvos savivaldybių yra pasitvirtinusios šilumos ūkio specialiuosius planus, kuriuose šilumos vartotojų teritorijos suskirstytos zonomis su nustatytais galimomis naudoti energijos ir/arba kuro rūšimis šilumos gamybai.

2005 m. šalyje veikė 56 CŠT įmonės, kurios per metus pardavė vartotojams daugiau kaip 5 GWh šilumos. Preliminariais duomenimis 2005 m. visos įmonės patiekė 10,1 TWh šilumos. Galutiniai centralizuotai tiekiamos šilumos poreikiai 2005 m. Lietuvoje buvo 8,1 TWh. Šilumos energijos gamybai sunaudoto kuro struktūroje didžiausią dalį sudarė gamtinės dujos – per 80 proc., o biokuro dalis padidėjo iki 11 proc. Bendras šilumos tiekimo tinklų ilgis buvo apie 2500 km ir palyginti su 2004 m., šiek tiek sumažėjo, nes buvo naikinamos grupinės šilumokaitinės ir karšto vandens tiekimo tinklai. Nuostoliai šilumos tiekimo tinkluose 2005 m. siekė apie 2 TWh arba 19,6 proc. Modernizuojant šilumos tiekimo sistemas, pastatuose montuojami nauji automatizuoti šilumos punktai, kuriuose karštas vanduo ruošiamas šilumokaičiuose. Siekiant užtikrinti patikimą ir saugų šilumos tiekimą seni vamzdynai yra keičiami naujais. Keičiant susidėvėjusius šilumos tiekimo tinklus, diegiamos pažangios technologijos, naudojamas požeminių bekanalių tinklų klojimo būdas.

Šilumos ūkio plėtra savivaldybėse bus vykdoma pagal parengtus šilumos ūkio specialiuosius planus, kuriuose numatyta centralizuotą šilumos tiekimo būdą derinti su autonominė šilumos gamyba, kad būtų efektyviai išnaudojami abiejų būdų pranašumai. Centralizuoto šilumos tiekimo pastoviosios sąnaudos yra didelės, todėl šis tiekimo būdas efektyvus tik esant dideliame šilumos vartotojų tankiui ir šią sąlygą tenkinančiose teritorijose ekonomiškai tikslinga centralizuotus šilumos tinklus modernizuoti, rekonstruoti arba pakeisti naujais ir juos plėtoti, prijungiant naujus šilumos vartotojus. Esant lėtiems centralizuoto šilumos tiekimo tinklų modernizavimo tempams, tiek dėl nepakankamo energijos tiekimo patikimumo lygio, tiek ir dėl ekonominių faktorių dalis vartotojų gali atsijungti nuo esamų sistemų. Tai neigiamai atsilieptų

likusiems vartotojams, nes sumažėjus vartojimui, o pastoviems kaštams išlikus tokiems pat, didėtų šilumos kaina, o tai savo ruožtu neigiamai veiktų verslą ir įmonių konkurencingumą.

Centralizuoto šilumos tiekimo sistemos sudaro techninį elektros energijos ir šilumos gamybos bendrame technologiniame procese potencialo pagrindą. Be to, katilinės ir elektrinės, tiekdamos šilumą į centralizuoto šilumos tiekimo tinklus, gali naudoti įvairias kuro rūšis, taip pat ir atsinaujinančius energijos šaltinius – taip išlaikomas sistemoje aukštesnis energijos tiekimo saugumo ir patikimumo lygis ir kuro rūšies diversifikavimo aspektu. Todėl centralizuoto šilumos tiekimo sistemas reikia išsaugoti ir plėsti.

Išsivystymo netolygumai

17 lentelė. ES ir Lietuvos išsivystymo netolygumų energetikos srityje įvertinimas

Netolygumo rodiklis	Metai	Lietuva	ES vidurkis	Įvertinimas
Bendra energetinė priklausomybė ¹ , proc.	2005	57,7*	50,5**	mažas
Energetinė priklausomybė nuo gamtinių dujų, proc.	2005	100,0*	54,5** ²	didelis
Elektros energijos gamyba, tenkanti vienam gyventojui, kWh	2005	2338*	5800**	didelis

Šaltiniai:

* Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės;

** EUROSTAT duomenys.

Pastaba¹: 2010 m. uždarius Ignalinos AE 2-ąjį bloką, Lietuvos energetinė priklausomybė išaugs iki 85 procentų, kadangi statistiškai skaičiuojant šį rodiklį atominė energija yra pateikiama kaip vietinė energija, neatsižvelgiant į tai, kad branduolinis kuras yra importuojamas.

Pastaba²: 2004 m. duomenys

1.6 STIPRYBIŲ, SILPNYBIŲ, GALIMYBIŲ IR GRĖSMIŲ ANALIZĖ

Šioje dalyje apibendrinama esamos būklės ir ateities tendencijų analizė pagal vidaus veiksnius (stiprybes ir silpnybes) bei išorės veiksnius (galimybes ir grėsmes). Nagrinėjant šių veiksnių santykį siūloma šalinti tam tikras silpnybes ir grėsmes bei panaudoti stiprybes ir galimybes.

18 lentelė. SSGG analizė

Stiprybės
Stabili makroekonominė aplinka.
Spartus ekonomikos augimas pastaraisiais metais, eksporto apimtys augimas ir naujų ekonominių santykių su ES valstybėmis išplėtojimas ir plėtra.
Santykinai didelė gyventojų, turinčių aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą, dalis bei mokslo ir inžinerijos specialybes baigiančių asmenų (20–29 metų) dalis.
Sukurta viešoji verslo paslaugų infrastruktūra bei inovacijų paramos tinklas.
Sukauptas mokslinis potencialas tam tikrose srityse.
Gerai išplėtotą IRT infrastruktūrą didžiuosiuose šalies miestuose, plačiai naudojamas viešojo judriojo telefono ryšys, išvystytas viešųjų interneto prieigos centrų tinklas.
Palanki tranzitui geografinė šalies padėtis.
Neužšalantis Klaipėdos jūrų uostas, turintis modernius krovinių terminalus.
Išplėtoti elektros ir gamtinių dujų tinklai.
Savivaldybių šilumos ūkio planavimas, sukuriantis prielaidas centralizuoto šilumos tiekimo sistemų išsaugojimui ir šių sistemų modernizavimui bei energijos tiekimo saugumo ir patikimumo didėjimui.
Silpnybės
Maža vidaus rinka.
Ganėtinai mažas, palyginti su kitomis panašaus dydžio išsivysčiusiomis valstybėmis, vietinės kilmės prekių eksportas.
Nepakankamos investicijos į pagrindinio kapitalo formavimą, ypač produktyvios investicijos į įrengimus.
Žemas ūkio produktyvumas.
Žemi Lietuvos verslo įmonių inovatyvumo rodikliai; labai žemas verslo investicijų į mokslinius tyrimus ir technologijų plėtrą lygis bei versle dirbančių tyrėjų skaičius; menki mokslinių tyrimų, technologinės plėtros ir inovaciniai gebėjimai įmonėse
Žema aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų sektorių sukuriamos pridėtinės vertės lyginamoji dalis apdirbamosios gamybos sektoriuje pridėtinėje vertėje.
Verslo ir mokslo bendradarbiavimo stoka; menka ir nusidėvėjusi mokslinių tyrimų bazė.
Nepakankamai išplėtotą žinių ir mokslo rezultatų skleidimo terpę; nepakankamas viešųjų paslaugų verslo įmonėms ir asmenims, norintiems pradėti verslą, teikimo intensyvumas ir kokybė; nepakankamos galimybės mažoms ir vidutinėms įmonėms pasinaudoti finansavimo šaltiniais.
Žemas tiesioginių užsienio investicijų lygis; mažai/nėra strateginių investuotojų, savo veiklą grindžiančių ne pigesnėmis sąnaudomis, bet investicijomis į intelektualinį kapitalą
Nepakankamas „plyno lauko“ investicijoms paruoštų investavimo zonų skaičius ir plotas
Didelė darbo jėgos emigracija, sąlygojanti darbo jėgos trūkumą ūkyje
Dideli ir nemažėjantys Lietuvos apskričių ekonominio išsivystymo netolygumai.
Žemas bendras gyventojų IRT vartojimo lygis, , neišnaudojamos informacinės visuomenės teikiamos galimybės tam tikrose visuomenės grupėse.
Nepakankamai aukštas viešųjų paslaugų (ypač sveikatos apsaugos srities) perkėlimo į internetą ir jų tarpusavio integracijos lygis.
Trūksta mokslui, švietimui ir kasdieniam žmonių gyvenimui reikalingos skaitmeninės informacijos ir

duomenų lietuvių kalba.
Žemas techninis visų rūšių transporto infrastruktūros, ypač regioninės reikšmės, lygis; didelė žvyru padengtų kelių dalis; didelis avaringumas šalies keliuose.
Blogas susisiekimas per Lenkiją su kitomis ES šalimis.
Aplinkkelių trūkumas didžiuosiuose miestuose, gatvės nepritaikytos intensyviai transporto eismui; nepakankami inžinerinių saugaus eismo gerinimo priemonių diegimo tempai.
Oro uostų infrastruktūros pajėgumai netenkina augančių vartotojų (keleivių ir aviakompanijų) poreikių.
Per silpna atskirų transporto rūšių tarpusavio sąveika .
Klaipėdos uosto infrastruktūra nepritaikyta keleiviams aptarnauti ir jūrų turizmui vystyti.
Nepakankamai išvystyta vidaus vandenių kelių infrastruktūra bei jūros pakrantės infrastruktūra.
Nėra elektros jungčių su Vakarų Europos arba Skandinavijos elektros energetikos sistemomis.
Esama elektros ir dujų perdavimo ir paskirstymo tinklų ir sistemų techninė kokybė nepakankama, norint integruotis į bendras ES elektros ir gamtinių dujų rinkas.
Didelė priklausomybė nuo Rusijos energijos ir kitų bazinių išteklių. Gamtinės dujos Lietuvai tiekiamos iš vienintelio tiekėjo – Rusijos, nėra alternatyvios tiekimo galimybės.
Nepakankamai saugi ir patikima centralizuoto šilumos tiekimo sistema.
Galimybės
Investicijos į darbo našumo gerinimą, inovacijas ir aukštos kokybės paslaugas verslui bei aukštą pridėtinę vertę kuriančių ūkio sektorių dalies ekonomikoje didėjimas užtikrintų ūkio konkurencingumo didėjimą bei nuoseklų ekonomikos augimą.
Pasinaudojimas tiesioginėmis užsienio investicijomis, technologijų perėmimu, vykdomu įsigyjant patento teises, licencijas, mokslinę, prekybinę ar gamybinę patirtį arba nepatentuotas technines žinias, sukurtas kitose šalyse, spartinant Lietuvos verslo įmonių konkurencingumą ir produktyvumą. Būtina siekti, kad į Lietuvą savo veiklą perkeltų bent keli strateginiai tarptautiniai investuotojai bei jų tyrimų centrai, tapsiantys klasterių branduoliais ir vietinio intelektualinio potencialo vartotojais. Verslo įmonių įsijungimas į tarptautinius klasterius taip pat padidintų jų konkurencingumą.
MTTP potencialo kūrimas, ryšių su ūkiu stiprinimas ir tarptautinė integracija esmingai prisidėtų prie aukštųjų technologijų ūkio sektoriaus plėtos, žinių ekonomikos pažangos.
Bendros projektinės veiklos apimties su Europos Sąjungos įmonėmis bei mokslo institucijomis augimas leistų geriau pasinaudoti finansiniais ir intelektualiaisiais ES ištekliais bei perimti inovacijų sklaidos patirtį.
Didėjantis verslo internacionalizavimas ir neproduktyvios veiklos perkėlimas į Rytus racionalizuotą vertės grandines ir padidintų ūkio produktyvumą.
Kūrybinių industrijų verslų plėtra sudarytų sąlygas panaudoti Lietuvos kultūrai dirbančių žmonių kūrybinį potencialą.
Žinių ekonomikos plėtra, grindžiant ūkio plėtrą IRT naudojimu, perkeltiant viešąsias paslaugas į elektroninę erdvę; kultūros ir lietuvių kalbos puoselėjimas bei skleidimas, ūkio tarptautinio konkurencingumo didėjimas.
Esminis transporto paslaugų pagerinimas, užtikrinant efektyvias jungtis su kaimyninių valstybių transporto tinklais, įgyvendinant geležinkelio Rail Baltica projektą.
Modernių viešųjų logistikos centrų įkūrimas ir integravimas į Baltijos jūros regiono transporto logistikos centrų tinklą, intermodalinio transporto rėmimo ir kompetencijos centrų formavimas.
Regionų sanglaudos, tolygios ekonominės plėtos bei skirtumų mažėjimo skatinimas, plėtojant valstybinės ir vietinės reikšmės transporto tinklą bei gerinant atskirų Lietuvos regionų susisiekimą.
Tranzito, prekybos ir turizmo plėtra, vystant oro, vandens ir sausumos transporto sistemų infrastruktūrą
Saugaus eismo užtikrinimas ir gatvių, kelių pralaidumo didinimas modernizuojant infrastruktūrą ir eismo valdymo sistemas.
Šiaurės – Pietų ir Vakarų – Rytų tarptautinių transporto ašių plėtra, pasiekiant transeuropinių tinklų techninius parametrus; įsitvirtinimas Baltijos jūros regiono ir kontinentinės Europos transporto paslaugų rinkoje.
Integracija į bendras Europos Sąjungos elektros ir gamtinių dujų rinkas, spartinanti šių rinkų kūrimo procesą Lietuvoje.
Esamo elektros energijos gamybos potencialo panaudojimas, energijos tiekimo patikimumo, saugumo didinimas, energijos tiekimo nuostolių mažinimas ir geresnis Lietuvos, kaip tranzitinės šalies, padėties panaudojimas, modernizavus energijos tiekimo tinklus.

Grėsmės
Brangstanti darbo jėga ir jos stoka, augančios energijos išteklių kainos, žemas verslo inovatyvumas bei produktyvumas gali lemti Lietuvos ūkio konkurencingumo mažėjimą.
Azijos valstybių konkurencingumo augimas.
Gyventojų atskirties, naudojant IRT, didėjimas.
Transporto kamščiai didžiausiuose šalies miestuose ir priegose bei viešojo keleivinio transporto pavėluota adaptacija prie naujo gamybinių jėgų išsidėstymo ir pakitusios teritorijų planavimo situacijos.
Nacionalinių interesų nesuderinamumas plėtojant ES bendrojo intereso transeuropinius tinklus; stiprėjanti kaimyninių šalių svarbiausių transporto infrastruktūros objektų konkurencija.
Didėjant eismo intensyvumui ir neskiriant pakankamai lėšų kelių renovacijai ir priežiūrai, galimas eismo įvykių skaičiaus didėjimas šalies keliuose. Dėl blogo susisiekimo didėjanti mažuose miesteliuose ir kaimuose gyvenančių žmonių socialinė atskirtis.
Dėl nepakankamų investicijų Lietuvos geležinkeliai gali tapti nekonkurencingi krovinių ir keleivių vežimo rinkoje, taip pat riboti Klaipėdos jūrų uosto veiklą.
Lietuvos jūrų transporto ir tranzito valstybės statuso praradimas, neįgyvendinus Klaipėdos uosto bei su juo susijusios transporto infrastruktūros plėtros bei modernizavimo.
Energijos tiekimas Lietuvai yra lengvai pažeidžiamas; neprognozuojamas Rusijos ir Baltarusijos poveikis dėl labai silpnai išvystytų rinkos santykių šių šalių energetikoje, iškreiptų kainodaros principų.
Šilumos tiekimo įmonių teikiama pirmenybė šilumos gamybai vandens šildymo katiluose prieš šilumos gamybą termofikacinėse jėgainėse.

2. VEIKSMŲ PROGRAMOS STRATEGIJA

2.1. VIZIJA IR TIKSLAI

Vizija

Nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje numatytas bendrasis ekonominės strategijos tikslas – mažinti šalies ekonominio išsivystymo lygio atsilikimą nuo ES šalių vidurkio. Lietuvos 2007–2013 metų ES struktūrinės paramos panaudojimo strategija remiasi strategine vizija, jog 2015 m. Lietuva pasieks kai kurių senųjų ES šalių narių socialinio ir ekonominio išsivystymo lygį. Siekiant įgyvendinti nustatytą pagrindinį Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos tikslą bei užsibrėžtą viziją, formuluojamas *strateginis „Ekonomikos augimo“ veiksmų programos tikslas – spartinti ūkio augimą ilguoju laikotarpiu, siekiant sumažinti Lietuvos ir ES vidurkio išsivystymo netolygumus.*

Per pastaruosius metus spartus Lietuvos ūkio augimas daugiau priklausė nuo augančio vidaus vartojimo bei laipsniško produktyvumo gerinimo tradiciniuose Lietuvos ūkio sektoriuose, išsikovojo tarptautines rinkas. Spartų ūkio augimą ilguoju laikotarpiu įmanoma pasiekti tik kuriant, stiprinant ir išlaikant ekonomikos *tarptautinį konkurencingumą*. Tai visų pirma užtikrina aukštas ūkio sektorių produktyvumas ir, antra, besikeičianti šalies ūkio struktūra, kurioje vis didesnę dalį sudaro aukštas technologijas kuriantys ir naudojantys sektoriai. Konkurencinga ekonomika Europoje tiesiogiai remiasi įmonių inovacijomis naujų procesų ir unikalių gaminių srityje, siekiant didesnio produktyvumo. Tačiau Lietuvoje didelę dalį ūkio sudaro maža pridėtine verte ir daug darbo jėgos reikalaujančiomis technologijomis pasižymintys ūkio sektoriai, savo konkurencinį pranašumą daugiausia grindžiantys ne žiniomis ir inovacine veikla, bet žemesniu darbo užmokesčiu ir kitomis santykinai pigesnėmis veiklos sąnaudomis. Dabartinė ūkio ir pramonės struktūra yra itin jautri neišvengiamai kylančioms žaliavų, darbo jėgos ir kuro kainoms, o tai reiškia, kad nepaisant pastaruoju metu pastebimo pardavimų apimtys augimo įmonės išlieka pažeidžiamos vidutinėje ir ilgalaikėje perspektyvoje. Ekonominės migracijos nulemta darbo jėgos stoka ir jos brangimas taip pat mažina šalies įmonių konkurencingumą ir trukdo eksporto plėtrai, kuri ir taip apsunkinta pigesnių gaminių iš Azijos konkurencijos. Tuo tarpu žinioms imlių paslaugų, kurios yra mažiau priklausomos nuo augančių žaliavų ir kuro kainų, eksportas tebėra labai mažas.

Atsižvelgiant į esamą situaciją Lietuvos ūkyje, kryptingos valstybės pastangos turi būti nukreiptos į *Lietuvos ūkio struktūros keitimą, ypatingą dėmesį teikiant aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų sektorių vystymui ir aukštesnę pridėtinę vertę generuojančių tradicinių ūkio sektorių stiprinimui. Visų rūšių inovacijos ir jas labiausiai lemiantis naujų žinių kūrimas bei sklaida yra svarbiausi produktyvumo ir gerovės augimą skatinantys veiksniai globalios konkurencijos sąlygomis. Tačiau perėjimas prie aukštesnės pridėtinės vertės kūrimo Lietuvoje nėra paprastas – jį stabdo verslumo trūkumas, menkas mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros (toliau – MTTP) aktyvumas ir efektyvumas, žemas įmonių naudojamų technologijų ir įrengimų našumo lygis (įmonių materialinė bazė), beveik neveikianti inovacijų skatinimo sistema, ribotos įmonių galimybės gauti išorinių finansavimo šaltinių aukšta rizika pasižymintioms investicijoms į inovacijas. Šias problemas būtina spręsti kompleksiskai – svarbiausias veiksnys šioje situacijoje yra efektyvus verslo ir mokslo bendradarbiavimas, šiuo metu stipriai akcentuojamas visoje Europoje. Būtina remti verslo investicijas į mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą bei inovacijas, didinti viešojo sektoriaus MTTP veiklos efektyvumą, skatinant viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimą. Tačiau taip pat svarbu investuoti į verslo paramos ir inovacijų skatinimo sistemos tobulinimą, klasterių (nebūtinai tik aukštųjų technologijų srityse) kūrimo*

procesų spartinimą, finansinės aplinkos gerinimą. Tokiu būdu būtų sudarytos sąlygos aktyvesniam komerciniam žinių pritaikymui ir technologijų perėmimo procesams.

Viena iš pagrindinių Lietuvos ūkio silpnybių, lemiančių žemą jo tarptautinį konkurencingumą, yra *žemas produktyvumas*. Produktyvumo augimui esminį poveikį taip pat daro visos inovacijos (tiek strateginio pobūdžio, tiek grįstos esamų technologijų ar gamybos procesų modifikavimu, tiek egzistuojančių technologijų adaptavimu). Pagrindiniu ilgalaikiu ekonomikos augimo varikliu yra laikomos strateginio pobūdžio inovacijos, tačiau pereinamuoju laikotarpiu, siekiant pasivyti labiau išsivysčiusias valstybes, svarbų vaidmenį vaidina modifikavimu pagrįstos bei adaptyviosios inovacijos, technologijų perėmimas. Būtina pabrėžti, kad adaptyviosios inovacijos turi sudaryti sąlygas strateginio pobūdžio inovacijų apimties augimui, nes strateginėms inovacijoms kurti ir diegti yra reikalingas pakankamai aukštas egzistuojančių technologijų lygis. Todėl aštrėjančios konkurencijos sąlygomis didėja *tiesioginių užsienio investicijų*, kaip naujas technologijas, šiuolaikiškus vadybos metodus ir kitus ūkio modernizacijai svarbius išteklius greičiau pritraukiančio šaltinio, svarba. Tuo tarpu Lietuvoje veikia mažai didžiųjų tarptautinių korporacijų, beveik nėra strateginių investuotojų, kurių veiklos strategija būtų grindžiama ne pigesnių vietinių išteklių panaudojimu, bet investicijomis į intelektualio kapitalo vystymą; pagal sukauptas TUI vienam gyventojui mūsų šalis tarp visų ES valstybių užima paskutinę vietą.

Atsižvelgiant į pasaulines ekonomikos globalizacijos tendencijas, pagrindiniai ir ilgalaikiai Lietuvos konkurencingumo veiksniai yra kvalifikuota darbo jėga (plačiąja prasme, apimanti taip pat ir mokslininkus bei tyrėjus) bei efektyvi mokymosi visą gyvenimą sistema, kritinis žinių kiekis ir jų kūrimo potencialas ekonomikoje. Investicijų pritraukimas prioritetinėse srityse labiausiai priklauso nuo šių veiksnių lygio ir apimties tarptautiniame kontekste.

Esant sąlyginai patraukiam investavimo klimatui Lietuvoje, nepakankamą tiesioginių užsienio investicijų lygį šalyje visų pirma lemia *pramoninių „plyno lauko“ sklypų* su išvystyta infrastruktūra trūkumas. Tačiau, siekiant, kad į Lietuvą savo veiklą perkeltų bent keli strateginiai investuotojai, galintys tapti klasterių branduoliais ir vietinio intelektualio potencialo vartotojais, būtina taikyti kompleksines priemones, derinant visas veiksmų programas – investuoti ir į aukštos kvalifikacijos specialistų, tyrėjų rengimą, kurti ar stiprinti aukštos kompetencijos MTTP centrus, kuriuose yra jau sukaupta santykinai aukšta kompetencija, veikiančius prioritetinėse MTTP arba technologinio proveržio srityse. Kryptingos investicijos į pasirinktas prioritetines mokslui ar žinioms imlias sritis bei efektyvus Lietuvos mokslinio – technologinio potencialo marketingas, nukreiptas tikslingai į tose srityse veikiančias tarptautines įmones, padėtų į Lietuvą pritraukti aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų srityse veikiančias įmones ir jų mokslinių tyrimų centrus. Kartu svarbu įgyvendinti priemones, susijusias su Lietuvos verslo sąlygų įvaizdžio gerinimu pasaulyje.

Galiausiai pagrindą Lietuvos ūkio konkurencingumui didėti ilguoju laikotarpiu suteiktų efektyvi ekonominės infrastruktūros aplinka, kuri sudarytų verslo ir visuomenės mobilumo, bendravimo ir bendradarbiavimo prielaidas. Europos Sąjungos struktūrinė parama bei nacionalinės lėšos turi būti nukreiptos į ilgalaikę plėtrą lemiančios aplinkos sukūrimą, kuri užtikrintų tęstinį aukštos kokybės Lietuvos žmonių užimtumą. Atsižvelgiant į šalies geografinės padėties teikiamus privalumus, daugiausia dėmesio šiuo atveju tenka *subalansuoto transporto infrastruktūros tinklo, atitinkančio mobilumo poreikius bei sudarančio palankias sąlygas tranzitui, plėtrai*. Iki 2015 metų Lietuvoje turi būti sukurta moderni ir subalansuota multimodalinė transporto sistema, savo techniniais parametrais, sauga ir teikiamų paslaugų kokybe prilygstanti ES valstybių senbuvų lygiui. Efektyviai sąveikaudama su kaimyninių valstybių transporto sistemomis, ji leistų verslui sėkmingai plėtoti veiklą, o Lietuvos gyventojams minimaliai sugaištant patogiai susisiekti su svarbiausiais Lietuvos ir Europos turizmo, kultūros ir verslo administraciniais centrais. Lietuvos transporto sektorius taps svarbia Baltijos jūros regiono transporto sistemos dalimi ir, teikdamas geros kokybės paslaugas, efektyviai tarnaus Lietuvos ir ES interesams.

Viena iš pagrindinių šalies ekonomikos konkurencingumo augimo prielaidų yra saugi ir patikima energetinė infrastruktūra. Moderni ir išplėtotą energetinę infrastruktūrą yra svarbus faktorius lemiantis sėkmingą daugumos įmonių darbą, teigiamai veikiantis ekonominį ir

socialinį atskirų regionų patrauklumą. Patikimo ir saugaus energijos tiekimo Lietuvos gyventojams užtikrinimas yra ypač aktualus, įvertinant Lietuvos energetinę priklausomybę nuo vieno tiekėjo.

Pagaliau labai svarbų pagrindą numatytiems ūkio pokyčiams suteikia *išplėtota ir visiems prieinama informacinių technologijų ir elektroninių ryšių (IRT) infrastruktūra*, leidžianti sparčiai ir pigiai plisti informacijai, ja naudotis versle bei teikiant viešojo ar privataus sektoriaus paslaugas.

Vizija iki 2015 metų:

Nenutrūkstamas spartus šalies ūkio augimas ir aukštas tarptautinis konkurencingumas ilguoju laikotarpiu, kurį užtikrina:

- aukštas ūkio sektorių produktyvumas ir besikeičianti šalies ūkio struktūra, kurioje vis didesnę dalį sudaro aukštą pridėtinę vertę generuojantys ūkio sektoriai, savo konkurencingumą grindžiantys žiniomis ir inovacine veikla;
- sukurta palanki, inovacijas skatinanti verslo aplinka bei efektyvi ekonominė infrastruktūra, sudaranti geriausias sąlygas sparčiai ūkio plėtrai.

Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategijos antrąjį prioritetą „Konkurencinga ekonomika“ atitinkanti „Ekonomikos augimo“ veiksmų programa bus grindžiama kompleksinėmis, viena kitą papildančiomis priemonėmis, skirtomis sukurti kompleksinį tarptautinio konkurencinio pranašumo veiksnį Lietuvos ūkyje. Nuo šių veiksmų sėkmės priklausys tiek šalies įmonių produktyvumo, tiek darbuotojų atlyginimų, tiek visos nacionalinės gerovės kilimo tempai. Formuluojuojant tikslus buvo įvertinti ex-ante ekspertų pasiūlymai.

Pagrindiniai „Ekonomikos augimo“ veiksmų programos tikslai yra:

- 1. Didinti aukštos pridėtinės vertės verslo lyginamąją dalį;***
- 2. Didinti verslo produktyvumo lygį*, ypač sudarant palankią aplinką inovacijoms ir smulkiajam bei vidutiniam verslui;**
- 3. Efektyvinti ekonominę infrastruktūrą.***

Tikslai atitinka šiuos 2007–2013 m. sanglaudos politikos gairių prioritetus:

- Skatinti naujoves, verslumą ir žiniomis grindžiamos ekonomikos augimą, plėtojant mokslinių tyrimų ir naujovių pajėgumą, įskaitant naujas informacijos ir ryšių technologijas (4.2 gairė: žinios ir naujovės ekonomikos augimo labui);
- Didinti valstybių narių, regionų ir miestų patrauklumą, gerinant jų prieinamumą, užtikrinant tinkamą paslaugų kokybę ir lygį bei išsaugant jų aplinkos potencialą (4.1. gairė: Europa ir jos regionai – patrauklesnė vieta investicijoms ir darbui).

Veiksmų programos tikslai taip pat atitinka Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos (2005–2008 m.) prioritetą mikroekonomikos srityje „Skatinti Lietuvos įmonių konkurencingumą“ bei jo tikslus:

- 1 tikslą „Sudaryti sąlygas verslui naudotis viešojo sektoriaus MTTP rezultatais ir pačiam investuoti į MTTP, plėtojant viešojo sektoriaus MTTP pajėgumą“;
- 2 tikslą „Siekti, kad kuo daugiau įmonių būtų konkurencingos tarptautiniu mastu, o pramonės ir su ja susijusios verslo struktūros ir sukuriama nacionalinio produkto dalis būtų artimos ES šalių rodikliams“;
- 3 tikslą „Sukurti žiniomis ir naujausiomis technologijomis veiklą grindžiančią visuomenę“ bei
- 6 tikslą „Sujungti Lietuvos energetikos tinklus su Vakarų Europos tinklais ir tobulinti tarptautinės ir vietinės reikšmės transporto infrastruktūrą“.

2.1.1 Veiksmų programos pirmasis tikslas – didinti aukštos pridėtinės vertės verslo lyginamąją dalį

Siekiant užtikrinti stabilų tolimesnę šalies ūkio augimą, aktualus ne tik bendras ūkio modernizavimas keliant produktyvumo lygį visuose ūkio sektoriuose, bet svarbu keisti ir ūkio sektorių struktūrą, pereinant nuo žemų prie aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų sektorių. Mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros (MTTP) aktyvinimas ir investicijos į šią sritį padės keisti ūkio sektorių struktūrą norima linkme.

Siekiant padidinti verslo investicijas į MTTP ir sudaryti sąlygas verslui naudotis viešojo MTTP sektoriaus rezultatais, nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje numatyta plėtoti viešojo MTTP sektoriaus pajėgumus ir potencialą, skatinti privačių įmonių (iš jų – bendrai su mokslinių tyrimų įstaigomis ar universitetais) vykdomus MTTP projektus, viešojo ir privataus sektoriaus partnerystę, remiant ūkio subjektų MTTP darbų užsakymus mokslo ir studijų institucijoms ir universitetams.

Norint pasiekti užsibrėžtus rodiklius, Lietuvoje turi būti taikoma kompleksinė strategija, jungianti aukštojo mokslo prioritetus, nacionalines tyrimų programas bei mokslinių žinių kūrimą prioritetinėse arba technologinio proveržio srityse, nustatytose atliekant išvalgas, pasitelkiant tarptautinę ekspertizę ir pan., taip pat aktyvią paramą verslui kuriant savarankiškai arba komercializuojant mokslo įstaigose sukurtas žinias, perimant Lietuvos mastu inovatyvias technologijas iš užsienio šalių, remiant smulkųjų ir vidutinį verslą bei skatinant gyventojų verslumą. Svarbu pabrėžti, kad turi būti vengiama valstybės bandymų tiesiogiai veikti verslo subjektų elgesį pasirenkant vienokias ar kitokias tyrimų bei plėtros sritis. Turi būti skatinama ir remiama kuo daugiau inovacijų ir verslo iniciatyvų, prisidedančių prie ekonomikos augimo veiksmų programos tikslų – ekonomikos konkurencingumo bei darbo našumo augimo, prioritetais laikant pasaulinio lygio gamybos technologijų ir procesų perėmimą ir diegimą, didesnę įtaką darbo našumui ir sukuriamai pridėtinai vertei, reikšmę ūkio sektoriaus vystymuisi, Lietuvoje sukurtų žinių komercializavimui. Efektyvus bendradarbiavimas yra įmanomas tik esant visų bendradarbiaujančių šalių suinteresuotumui ir atitinkamam lygiui, kuriančiam sąlyčio taškų galimybę.

Siekiant suaktyvinti mokslo rezultatų pritaikymą versle, daugiau dėmesio turi būti skiriama glaudesniai **verslo ir mokslo bendradarbiavimui** užtikrinti. Investuojant turi būti siekiama, kad bendradarbiavimo problemos būtų sprendžiamos kompleksiskai, įtraukiant visas suinteresuotas puses. Bendriems verslo ir mokslo MTTP, naujų „pumpurinių“ (*spin-off*) ar technologinių įmonių kūrimuisi skiriamą paramą svarbu nukreipti į klasterių ar atskirų ūkio šakų plėtros strategijų įgyvendinimą, įskaitant šiai veiklai reikalingos techninės bazės kūrimą ir stiprinimą. Besikuriančios technologinės platformos prisidės prie atskirų ūkio šakų plėtros strategijų formavimo, užtikrinant šių šakų ilgalaikį konkurencingumą, kai bendradarbiaujant bus suformuojamos kompleksinės ūkio šakų vystymo strategijos, apimančios tiek žmogiškųjų išteklių stiprinimo tam tikroje srityje būtinybę, tiek mokslinių tyrimų kryptis.

Verslo ir mokslo bendradarbiavimas turi būti nukreiptas mokslo institucijų sukurtų žinių komercializavimui, verslo poreikiais pagrįstiems taikomiesiems tyrimams vykdyti. Todėl tokio bendradarbiavimo pagrindas yra verslo suinteresuotumas, grindžiamas komercinės naudos perspektyvomis. Remiant tokio pobūdžio projektus daugiausia dėmesio bus skiriama finansiškai išreikštam verslo interesui, strateginėms tyrimų komercializavimo perspektyvoms, pridėtinės vertės kūrimui. Šiems tikslams siekti svarbu konkurenciniu ar programiniu principu remti aukštos kompetencijos MTTP centrų, kurių veikla būtų nukreipta į komercializavimui skirtų rezultatų paiešką, visų pirma MTTP srityse, į kurias pasiryžę investuoti tam tikrų šakų privačių įmonių grupės ar klasteriai, taip pat valstybės identifikuotose technologinio proveržio srityse, MTTP techninės bazės kūrimą ir plėtrą tiek viešųjų, tiek privačių mokslinių tyrimų įstaigų ir universitetų pagrindu, taip pat jungtinę verslo ir mokslo MTTP veiklą ir įmonių inovacinius projektus.

Aukštos kompetencijos MTTP centrų plėtojimas Lietuvai svarbus tiek pritraukiant tarptautinių aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų įmonių investicijas, tiek palaikant aukšto

lygio mokslinę kompetenciją ilgalaikių strateginę reikšmę turinčių tyrimų srityse. Tokių centrų bendradarbiavimas su verslu būtų laikomas prioritetine, tačiau neprivalinga jų rėmimo sąlyga.

Kaip numatyta nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje ir kituose strateginiuose dokumentuose, Lietuvoje planuojama atnaujinti prioritetas MTTP kryptis, atnaujinti aukštųjų technologijų programą ir parengti kitas nacionalines programas prioritetas MTTP srityse. Norint didinti viešojo MTTP sektoriaus veiklos efektyvumą ir atitikimą verslo poreikiams, taip pat reikalingi ir kiti pokyčiai. Pavyzdžiui, ilgalaikės MTTP strategijos įgyvendinimo II etapo programoje siekiama patobulinti valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodiką, mokslinių tyrimų bazinio finansavimo modelį papildyti konkursiniu finansavimu, imtis kitų priemonių. Kai kurios MTTP struktūros ir veiklos pertvarkymo priemonės galės būti finansuojamos pagal Žmonių išteklių plėtros programos prioritetą „Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“.

Didžiausią įtaką ūkio struktūros pokyčiams turi tarptautinės korporacijos ir jų sprendimai plėtoti verslus tam tikrose pasaulio teritorijose priklausomai nuo ekonominių sąlygų ir tarptautinės konjunktūros. Todėl suderinamumas tarp prioriteto „Verslo produktyvumo didinimas ir verslo sąlygų gerinimas“ numatytų priemonių kaip infrastruktūros pramoniniams parkams išplėtojimas ir prioriteto „Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirta MTTP“ remiamų mokslo technologinių parkų steigimo ir plėtros bei „Žinių visuomenės plėtros“ veiksmų programoje finansuojamų priemonių, skirtų žmogiškiesiems ištekliams stiprinti, yra būtinas, nes tik tai sudarys sąlygas tarptautinėms korporacijoms plėtoti aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų verslus Lietuvoje, ir tai greičiausiai paskatins Lietuvos ūkio sektorių kaitą.

Mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros aktyvinimas ir investicijos į šią sritį padės pasiekti šių veiksmų programos tikslą, t.y. padidinti aukštos pridėtinės vertės verslo lyginamąją dalį, todėl šis tikslas bus įgyvendinamas pagal veiksmų programos 1 prioritetą „Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra“.

2.1.2 Veiksmų programos antrasis tikslas – didinti verslo produktyvumo lygį, ypač sudarant palankią aplinką inovacijoms ir smulkiąjam bei vidutiniam verslui

Šalies konkurencingumas tarptautiniu mastu tiesiogiai priklauso nuo darbo našumo ir verslo sugebėjimo kurti aukštą pridėtinę vertę, o tai savo ruožtu priklauso nuo įmonių sugebėjimo kurti ir komercializuoti inovacijas, turėti gebėjimų pasiūlyti rinkai specifinių, atskiro vartotojo poreikiams pritaikytų produktų ir papildomų paslaugų, laimint rinkoje užsakymo vykdymo greičiu ir kokybe, bei fizinių ir finansinių galimybių įmonių plėtrai ir kūrimuisi.

Pasaulio Banko ir Tarptautinės Finansų Korporacijos duomenimis Lietuva patenka į pasaulio šalių, turinčių palankiausią verslo aplinką, dvidešimtuką, ką didele dalimi sąlygojo stabili makroekonominė aplinka. Tačiau verslo įmonių veiklos vertinimai yra nepalankūs: pagal verslo konkurencingumą bei naujų nuo mokslo įstaigų atskylančių įmonių skaičių Lietuva ženkliai atsilieka nuo ES vidurkio. Tai lemia menka įmonių inovacinė veikla, aukšta inovacijų finansavimo rizika bei lankstesnių finansinės paramos verslui priemonių (pvz., mikrokreditų ar rizikos kapitalo fondų) trūkumas, kartais ir aplinkos reguliavimo problemos (pvz., intelektinės nuosavybės apsaugos atveju).

Nors Lietuvos ūkio plėtros strategijos tikslas yra paversti Lietuvos ekonomiką strateginėmis inovacijomis grindžiamu ūkiu, tačiau būtinas pertvarkymo etapas yra labiau pažengusių užsienio šalių technologinės bei vadybinės patirties perėmimas taikant adaptyvias inovacijas. Todėl, siekiant greitesnio ekonomikos restruktūrizavimosi, būtina skatinti materialias ir nematerialias investicijas, susijusias su technologijų perėmimu, pasirengimu gaminti naujus Lietuvos mastu produktus ir užsienio rinkų plėtra, ypač skatinant įmonių tarpusavio bendradarbiavimą (klasterizaciją), aukštesnės pridėtinės vertės gamybos procesų bei technologijų naudojimą. Ūkio plėtros grindimas tarptautinio lygio strateginėmis inovacijomis yra galimas tik esant pakankamai aukštam pramonės ir paslaugų išsivystymo lygiui, kurio bus siekiama skatinant

adaptyviausias inovacijas pereinamuoju laikotarpiu, lygiagrečiai stiprinant mokslo tyrimų ir technologinės plėtros pajėgumą, sudarysiantį prielaidas strateginėms inovacijoms ekonomikoje.

Sukurta viešųjų paslaugų verslui infrastruktūra, kuri yra svarbi mokslo rezultatų perteikimo verslui sistemos dalis, išgyvena ankstyvąjį plėtros etapą. Paslaugų verslo įmonėms teikimo intensyvumas yra nepakankamas, neišplėtos specializuotos paslaugos (kokybės valdymo, sertifikavimo, inovacijų, technologijų perėmimo ir kitos). Šiuo požiūriu labai svarbi inovacijų sklaidai ir verslumo skatinimui **palankios verslo paramos infrastruktūros plėtra**, ypatingą dėmesį skiriant specializuotą aukštos kokybės paslaugų plėtrai (verslo pradžios ir plėtros, technologijų perėmimo, inovacijų, energijos vartojimo mažinimo ir kt. klausimais). Globalios konkurencijos sąlygomis tarptautiniam verslo konkurencingumui ypač svarbi klasterių plėtra, tad daug dėmesio turi būti skiriama *bendroms įmonių iniciatyvoms* – veiklai, susijusiai su klasterių kūrimu.

Taip pat svarbu kompleksiškai skatinti fizinių asmenų, ypač jaunimo, bei pradedančiųjų įmonių **verslumą**. Todėl siekiant regioninės sklaidos ir efektyvaus bendradarbiavimo vietos valdžios lygmenyje, dalis investicijų bus kreipiamos savivaldybių inicijuotoms verslumo skatinimo programoms. Siekiant paskatinti įmonių augimą, įėjimą į tarptautines rinkas, planuojama skatinti įmones įgyvendinti veiklos internacionalizavimo projektus, sudarant galimybes įmonėms pasinaudoti aukštesnio lygio subsidijuojamomis paslaugomis rengiant įmonės veiklos internacionalizavimo strategijas, ir jas įgyvendinti, taip pat sudarant galimybes pasinaudoti kitomis konkurencingumo didinimo paslaugomis. Plėtojant įvairias finansinės paramos verslo subjektams priemones, būtina **užtikrinti geresnį įmonių priėjimą prie finansavimo šaltinių**, ypač pradedantiems verslą bei inovacijas diegiantiems subjektams. Be to, geresnis priėjimas prie finansavimo šaltinių bus užtikrintas tradiciniuose sektoriuose veikiančioms MVĮ, siekiant paskatinti energijos suvartojimo mažinimo priemonių diegimą.

Pasaulinės tendencijos bei šiuolaikinės technologijos daro įtaką struktūriniam pokyčiams ekonomikoje, nuolat atsiranda naujų verslų, kurie įgyja vis didesnę reikšmę. Šiuo metu Europoje ypač skatinama *kūrybinių verslų plėtra* galėtų sudaryti sąlygas išnaudoti Lietuvos kultūros bei žmonių kūrybinį potencialą kuriant konkurencingus lietuvišką turinį reprezentuojančius produktus ir paslaugas, todėl „Ekonomikos augimo“ veiksmų programos investicijos turi būti kreipiamos kūrybinių verslų plėtrai reikalingos infrastruktūros (kūrybinių verslų inkubatorių) sukūrimui.

Atsižvelgiant į pasaulinę gamybos perkėlimo tendenciją ir mažą aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų sektorių dalį Lietuvoje, labai svarbu į Lietuvą pritraukti **tiesiogines užsienio investicijas**, kurios leistų perimti pažangias technologijas bei šiuolaikinės vadybinės žinias, svarbias siekiant didinti ūkio produktyvumą. Ypač technologinę plėtrą skatintų žinioms imlių tarptautinių kompanijų bei jų tyrimų centrų pritraukimas. Dėl šių investuotojų Lietuva konkuruoja ne tik su kitomis Rytų ir Vidurio Europos šalimis, bet ir su Azijos, Lotynų Amerikos, JAV ir kitomis šalimis. Investicijų vietos pasirinkimą lemia daugybė veiksnių, iš jų palankus investicijų klimatas, aukštos kvalifikacijos darbo jėga, stiprūs nacionaliniai mokslo centrai, gerai įrengti pramoniniai parkai ir t.t. Strateginiai investuotojai turi galimybių tapti klasterių židiniu žinioms imlių technologijų srityse ir ženkliai sustiprinti vietinius gamintojus bei paslaugų teikėjus, įtraukti juos į tarptautines tiekimo grandines. Tokių galimybių įgyvendinimui turi būti sukurta palanki verslo aplinka, skatinanti vietines įmones ir užsienio investuotojus bendradarbiauti.

Natūralu, kad vienintelis veiksnys, lemiantis tarpnacionalinių kompanijų sprendimus, susijusius su investicijų geografine vieta, yra lyginamasis tokios vietos pranašumas planuojamo pelno požiūriu prieš kitas alternatyvas. Todėl pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas bei planuojant rinkodaros priemones turi būti strategiškai suprantama vertės kūrimo grandinė konkrečioje pramonės šakoje bei jos tendencijos globaliu mastu. Siekiant užsibrėžto tikslo būtina užtikrinti veiksmų atlikimą laiku ir jų kompleksiskumą, todėl turi būti remiamas valdžios institucijų (valstybės bei savivaldybių lygyje) vykdomas investicijų pritraukimo strategijos formavimas bei šios strategijos įgyvendinimo priemonės.

Šis veiksmų programos tikslas didinti verslo produktyvumo lygį, ypač sudarant palankią aplinką inovacijoms ir smulkiąjam bei vidutiniam verslui, bus įgyvendinamas pagal šios veiksmų programos 2 prioritetą „Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas“.

2.1.3 Veiksmų programos trečiasis tikslas – efektyvinti ekonominę infrastruktūrą

Investicijos į fizinės ekonominės infrastruktūros plėtrą, atitinkančią tvarios plėtros principus, kaip ir investicijos į žmoniškąjį kapitalą, yra neatsiejama tarptautinio ekonomikos konkurencingumo kūrimo dalis. Efektyvi ekonominė infrastruktūra kartu su bendru verslo klimatu ir reguliavimo aplinka sudaro esminį pagrindą ilgalaikiai ir stabiliai socialinei ir ekonominei plėtrai.

Vienas iš pagrindinių Lietuvos tarptautinį konkurencingumą skatinančių veiksnių yra palanki jos geografinė padėtis. Norint išnaudoti šią stiprybę ir paskatinti tranzitą, Rytų ir Vakarų prekybą per Lietuvą, pirmiausia būtinos investicijos tiek į vietinės ir valstybinės, tiek į tarptautinės reikšmės *transporto infrastruktūros gerinimą*. Transporto tinklas yra Europos bendrosios rinkos arterijos ir rinkų konkurencingumo varomoji dalis, be to, viena iš svarbiausių prielaidų visuomenės geresnės gyvenimo kokybės užtikrinimui. Svarbiausi Europos, o taip pat ir Lietuvos transporto sektoriaus plėtojimo prioritetai – sukurti veiksmingą, lanksčią ir saugią transporto sistemą, skatinančią nacionalinių rinkų integraciją, šalies ūkio raidą ir jos regionų ekonominę bei socialinę patrauklumą, užtikrinančiu žmonių darbui, studijoms bei laisvalaikiui būtiną mobilumą.

Atsižvelgiant į šalies ekonomikos pokyčius, turi būti nuolat pertvarkomas ir plėtojamas *valstybinės ir vietinės reikšmės transporto tinklas*, užtikrinantis prieigą prie rinkų, reikiamus teritorijų ekonominius ryšius. Blogiausia techninė būklė yra *keliuose*, kuriuose nuolat auga eismo intensyvumas ir jų danga nebeapsaugo kelio konstrukcijos nuo eismo apkrovų bei aplinkos poveikio. Didžiąją Lietuvos regioninių ir vietinių kelių tinklo dalį sudaro keliai su žvyro ar susidėvėjusia asfalto danga. Investicijos į regioninę kelių infrastruktūrą leistų įgyvendinti eismo saugos gerinimo priemones, sumažinti neigiamą poveikį aplinkai. Saugaus eismo inžinerinės infrastruktūros įdiegimas leistų sumažinti avaringumą keliuose, žuvusiųjų ir sužeistųjų skaičių bei nuostolius, kuriuos patiria šalies ūkis ir gyventojai. Išasfaltavus žvyrkelius, rekonstravus atskirus regioninio tinklo ruožus, pagerėtų susisiekimo sąlygos tarp atokesnių šalies rajonų, būtų sudaryta palankesnė aplinka investicijoms, verslo subjektų bendradarbiavimui, darbo jėgos mobilumui.

Didėjant vežimų mastams, būtina iš esmės gerinti šalies vidaus geležinkelio transporto paslaugų sąlygas ir didinti jungiamųjų geležinkelio linijų pralaidumą, kartu užtikrinant eismo saugą, todėl reikia *modernizuoti regionines geležinkelių linijas*, tobulinti transportavimo paslaugas ir aptarnavimo kokybę, tokiu būdu užtikrinant galimybę didinti vidaus vežimų geležinkeliais rinkos dalį. Siekiant sudaryti sąlygas kuo didesniai turistų srautui į Lietuvą, skatinti kaimo turizmą, žemės ūkio ir žuvininkystės sektorių plėtrą, būtina plėsti ir modernizuoti pramogų ir turizmo transporto infrastruktūrą, skatinti *jūrų turizmo ir pramogų laivybą*, plėtojant uostų infrastruktūrą, vidaus vandenų kelių infrastruktūrą, didinant jos saugumą.

Dėl silpnai išvystyto viešojo keleivinio transporto tinklo Lietuva gerokai atsilieka nuo ES vidurkio pagal keleivių apyvartos rodiklį. Naujosiose ES šalyse *magistralinių transporto infrastruktūros linijų modernizavimas ir plėtra*, ypač tų, kurios priklauso transeuropiniam tinklui (TEN-T), turi didelę įtaką atskirų regionų plėtrai bei skatina jų integraciją tiek į ES bendrąją rinką, tiek į pasaulinę ekonomiką. Todėl svarbu koordinuotai modernizuoti ir plėtoti TEN-T tinklo (kelių, geležinkelių, jūrų ir oro uostų) infrastruktūrą, kad būtų pasiekta įvairių transporto rūšių subalansuota plėtra, derama jų sąveika su ES valstybių narių ir trečiųjų šalių transporto sistemomis. Globalizacijos procesams veikiant, susidarys sąlygos šalia modernių transporto magistralių formuoti multimodaliniams transporto ir kitiems verslo centrams (klasteriams). Todėl turi būti siekiama plėtoti *multimodalinio transporto* infrastruktūrą, skatinti interoperabilumą ir *viešųjų logistikos centrų* steigimąsi. *Klaipėdos valstybinio jūrų uosto* sujungimas su Skandinavijos ir kitų Europos šalių uostais Baltijos jūros magistralėmis turėtų didelę įtaką Lietuvos ūkio tarptautiniam

konkurencingumui. Siekiant didinti keleivių apyvartą bei aptarnavimo kokybę, daug dėmesio turi būti skiriama *tarptautinių oro uostų* modernizavimui

Modernios *Šiaurės – Pietų transporto ašies* (Talinas – Ryga – Kaunas – Varšuva), jungiančios Baltijos šalis su Lenkija, sukūrimas bei modernizavimas galėtų tenkinti vis didėjančius ES valstybių prekybos ir paslaugų poreikius. Svarbiausias prioritetas šioje ašyje – reikiamų sąlygų interoperabilumui su ES geležinkelių tinklu sukūrimas, įgyvendinant „*Rail Baltica*“ *geležinkelių projektą*. Numatoma taip pat toliau tęsti „*Via Baltica*“ *magistralės* modernizavimą. Jau dabartiniu metu aptarnaujančios intensyvius tranzito srautus *Vakarų – Rytų transporto ašies* infrastruktūros modernizavimas taip pat yra nemažiau svarbus prioritetas Lietuvai. Bus siekiama suformuoti veiksmingą transporto grandį sparčiai besivystančiame Baltijos jūros regiono transporto tinkle, plėtojant ES vidaus rinkos ir Europos – Azijos transporto srautus.

Siekiant didinti Lietuvos ekonomikos konkurencingumą, šioje veiksmų programoje numatytos priemonės transeuropinės reikšmės projektų, atitinkančių konvergencijos tikslo kriterijus, įgyvendinimui ir integruoto regioninio transporto tinklo, efektyviai sąveikaujančio su ES tinklu, suformavimui. Didelės vertės tarptautinės reikšmės transporto infrastruktūros projektai galėtų būti finansuojami Sanglaudos fondo lėšomis (5 prioritetas „Transeuropinių transporto tinklų plėtra“), o panaudojant ES struktūrinių fondų lėšas (4 prioritetas „Esminė ekonominė infrastruktūra“) būtų gerinama valstybinės reikšmės ir regioninė transporto infrastruktūra (geležinkeliai, vandens transporto objektai, automobilių keliai, jungiantys Lietuvos regionus su pagrindiniais pramonės, verslo ir administraciniais centrais).

Viena iš pagrindinių šalies ekonomikos konkurencingumo augimo prielaidų yra efektyvi, saugi ir patikima *energetinė infrastruktūra*, kurios esminė dalis yra elektros, dujų ir centralizuoto šilumos tiekimo tinklai ir sistemos. Atlikta SSGG analizė parodė, kad Lietuvoje mažai nuosavų gamtinių išteklių, trūksta galimybių apsirūpinti pigiais ištekliais, o pagrindinė silpnybė – *didelė priklausomybė nuo energijos išteklių, gaunamų iš vieno šaltinio*. Be to, dujų ir elektros tinklai neturi tiesioginių sąsajų su Vakarų Europos ir Skandinavijos energetikos sistemomis. Ignalinos AE uždarymas kelia neigiamus padarinius aplinkai, taip pat socialinius bei ekonominius padarinius ir kartu lemia aktualų Lietuvos prisijungimo prie Vakarų Europos energetinių tinklų poreikį. Lietuvos elektros ir dujų rinkoms esant atribotoms nuo bendrų ES vidaus elektros ir dujų rinkų, visiškai negali veikti energijos kainų formavimosi mechanizmai, vartotojai objektyviai neturi galimybės pasirinkti energijos tiekėjo, nors teisinės prielaidos tam yra sudarytos.

Atsižvelgiant į esamą situaciją, Lietuvai būtina pasinaudoti savo geografine padėtimi, kuri yra labai palanki energijos srautų tranzitui, ir *integruoti savo energetines sistemas į Skandinavijos ir/arba Vakarų Europos energetines sistemas*. Tai leistų paspartinti tiek Baltijos šalių, tiek ir bendros ES elektros ir gamtinių dujų rinkų kūrimo procesą. 2007–2013 m. laikotarpiu prioriteto „Esminė ekonominė infrastruktūra“ lėšomis įgyvendinami *elektros ir gamtinių dujų perdavimo ir skirstymo tinklų ir sistemų plėtros bei modernizavimo* projektai leistų sukurti technines galimybes ir aplinkosaugines prielaidas elektros ir dujų rinkų integracijai į ES bendrąsias rinkas, gerokai padidinti energijos tiekimo saugumą ir patikimumą tiek šalies mastu, tiek ir atskiriems šalies regionams bei galutiniam vartotojams.

Lietuvoje energijos gamyba, tiekimas ir vartojimas yra nepakankamai efektyvūs, būdingas aukštas energijos intensyvumas. Be to, Lietuvoje išnaudojamas ne visas atsinaujinančiųjų ir vietinių energijos šaltinių potencialas. Investicijos į *centralizuoto šilumos tiekimo tinklų ir sistemų modernizavimą bei plėtrą* sudarytų prielaidas energijos nuostolių mažėjimui, didintų vartotojams tiekiamų paslaugų kokybę bei leistų plačiau išnaudoti termofikacinių jėgainių potencialą ir atsinaujinančius energijos šaltinius (ypač biokūrą), kartu mažėtų aplinkos tarša.

Struktūrinės paramos investicijos į energetinių tinklų darbo efektyvumo padidinimą ir plėtrą, diegiant pažangias technologijas, leis ne tik sumažinti tiekiamos energijos kainas, bet ir teigiamai paveiks šalies importo/eksporto balansą, kadangi didžioji dalis kuro yra importuojama. Gerai išplėtotą, efektyvią ir patikimą energetinę infrastruktūrą sudarys palankų klimatą naujų įmonių kūrimuisi ir verslo plėtrai. Energetinių tinklų modernizavimas ir plėtra taip pat prisidės siekiant aukštesnės gyvenimo kokybės ir didesnės sanglaudos. Energetinių tinklų modernizacija ir plėtra

Lietuvos miesteliuose ir regioniniuose centruose padidins jų investicinį patrauklumą, skatins ekonominės ir socialinės infrastruktūros plėtrą.

Šis siekis užtikrinti efektyvią, saugią ir patikimą energetinę infrastruktūrą bus įgyvendinamas pagal šios veiksmų programos 4 prioritetą „Esminė ekonominė infrastruktūra“

Žiniomis besiremiančios, konkurencingos ekonomikos plėtra neatsiejama nuo **informacinės visuomenės plėtros**. Informacinių technologijų naudojimo augimas – taip pat ir mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros, inovacijų diegimo ir paslaugų verslui plėtros prielaida. Siekiant sudaryti sąlygas visiems Lietuvos gyventojams naudotis informacinėmis technologijomis ir elektroniniais ryšiais (IRT), kurti ir naudoti gausų elektroninį turinį, sudaryti verslui palankias sąlygas didinti konkurencingumą, būtina visoje šalyje tolygiai išplėtoti IRT infrastruktūrą. Nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje akcentuojama būtinybė IRT naudojimo srityje sudaryti sąlygas didėti gyventojų kompetencijai ir socialinei sanglaudai, panaudojant informacines technologijas, modernizuoti viešąjį administravimą, skatinti žiniomis, inovacijomis, mokslo laimėjimais ir informacinėmis technologijomis grindžiamą ekonomiką. Analogiškai tikslai yra įtvirtinti ir Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategijoje, kurioje taip pat nurodoma būtinybė, pasinaudojant IRT teikiamomis galimybėmis, puoselėti ir skleisti Lietuvos kultūrą, skatinti visuomenės kūrybiškumą ir kultūros įvairovę, užtikrinti Lietuvos kultūros paveldo ir lietuvių kalbos išsaugojimą pasaulio visuomenėje.

Atlikta SSGG analizė nustatė, kad Lietuvoje gerai išplėtoti IRT infrastruktūra didžiuosiuose šalies miestuose, daug viešojo judriojo telefono ryšio vartotojų, tačiau viena didžiausių problemų – *žemas bendro IRT panaudojimo šalyje lygis*. Technologijomis naudojasi tik maža gyventojų grupė, todėl labai svarbu plėtoti elektronines paslaugas, elektroninę infrastruktūrą, gerinti gyventojų kompetenciją, sukurti sąlygas elektroninio verslo plėtrai, kad šalies gyventojai turėtų galimybes, naudodamiesi IRT, greičiau ir patogiau gauti geresnes paslaugas iš viešojo administravimo ir privataus sektorių bei naudotis kitais informacijos šaltiniais.

Siekiant padidinti IRT naudojančių Lietuvos gyventojų skaičių, mažinti skaitmeninę atskirtį, skatinti ekonomiką, kuri remtųsi naujausiomis technologijomis, siekiama, kad „Ekonomikos augimo“ veiksmų programa ypatingą dėmesį skirtų *elektroninės infrastruktūros* (plačiajuosčio interneto ryšio, suderinamumo ir elektroninės saugos), *elektroninio turinio* ir *viešųjų elektroninių paslaugų* plėtrai (didinant viešojo administravimo institucijų veiklos efektyvumą, teikiant sveikatos, mokymosi, viešųjų pirkimų paslaugas, vystant elektroninės demokratijos procesus). Būtina stiprinti verslo tarpusavio bendradarbiavimą, sudarant galimybes sudaryti sandorius internetu, kuriant virtualius verslo informavimo ir konsultavimo centrus, daugialypę programinę (tarp jų atviro kodo) ir techninę terpę, taip vystant reikiamą specializuotą infrastruktūrą atskirų ūkio šakų įmonėms plėtoti savo verslą, skatinti konkurencingumą.

Šio veiksmų programos tikslo aspektai susiję su informacinės visuomenės plėtra bus įgyvendinami pagal šios veiksmų programos 3 prioritetą „Informacinė visuomenė visiems“.

2.2. 1 PRIORITETAS. ŪKIO KONKURENCINGUMUI IR EKONOMIKOS AUGIMUI SKIRTI MOKSLINIAI TYRIMAI IR TECHNOLOGINĖ PLĖTRA

Prioriteto uždaviniai

Šiame prioritete siekiama šių uždavinių:

1. Sustiprinti viešą ir privačią mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros (toliau – MTTP) bazę;
2. Padidinti viešo sektoriaus MTTP veiklos efektyvumą ir prieinamumą įmonėms;
3. Padidinti MTTP veiklos aktyvumą privačiame sektoriuje;
4. Pagerinti žinių ir technologijų sklaidos terpę, skatinti verslo ir mokslo bendradarbiavimą MTTP srityje.

Bendrą šio prioriteto uždavinių pasiekimo sėkmę parodys išlaidų MTTP veiklai augimas, ypač privačiame sektoriuje, kuriame 2003 m. šis rodiklis buvo labai mažas – tik 0,14 proc. BVP.

Prioritetas prisidės prie Veiksmų programos pirmojo tikslo „Didinti aukštos pridėtinės vertės verslo lyginamąją dalį“ įgyvendinimo.

Taip pat šis prioritetas prisideda prie uždavinių, kurių siekiama pagal kitus prioritetus:

- Pagal Ekonomikos augimo veiksmų programos prioritetą „*Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas*“ planuojama remti verslumą ir verslo gyvybingumą didinančių paslaugų teikimą, geresnį priėjimą prie finansavimo šaltinių, įmonių inovacinę veiklą ir darbo našumo gerinimo priemones, siekiant didinti ilgalaikį įmonių konkurencingumą;

- Pagal Ekonomikos augimo veiksmų programos „*Informacinės visuomenės*“ prioritetą planuojama finansuoti mokslo ir studijų institucijų informacinės sistemos, kompiuterių tinklo plėtrą.

- Pagal Sanglaudos skatinimo veiksmų programos „*Sveikatos, švietimo, darbo rinkos, socialinės infrastruktūros plėtros*“ prioritetą bus remiama aukštojo mokslo studijų infrastruktūros plėtra;

- Pagal ESF finansuojamos veiksmų programos „*Žmogiškųjų išteklių plėtra*“ prioritetą „*Tyrėjų ir mokslininkų gebėjimų stiprinimas*“ siekiama didinti MTTP žmogiškųjų išteklių kiekybę ir kokybę, skatinti jų mobilumą.

Prioriteto aprašymas

Tarptautinis ūkio konkurencingumas ir ekonomikos augimas yra tiesiogiai susiję su valstybės bei verslo investicijomis į aukštos kokybės mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą, tačiau šiuo metu Lietuvoje viešo ir privataus sektorių MTTP pajėgumas ir infrastruktūros būklė yra apgailėtini, o moksliniai tyrimai, kaip žinioms imli paslauga, yra mažai patraukli didžiajai daliai vietinės pramonės ir kitų sektorių įmonių. Žemą Lietuvos ekonomikos inovatyvumo rodiklį labiausiai lemia nepakankamas investicijų į mokslinius tyrimus ir technologijų plėtrą lygis, ypač privačiame sektoriuje, santykinai maža aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų sektoriaus dalis ekonomikoje ir beveik nesiformuojantis naujų technologinių įmonių bei nuo universitetų, mokslinių tyrimų įstaigų ar tyrėjų grupių atskylančių įmonių segmentas, labai mažas įmonėse dirbančių tyrėjų skaičius, nepakankamas viešo sektoriaus MTTP efektyvumas ir tyrėjų darbo orientavimas į ūkio poreikius, nepakankamai glaudus verslo ir mokslo bendradarbiavimas MTTP ir inovacijų srityje bei kiti veiksniai. Be to, prasta, pasenusi vieša MTTP bazė nesudaro sąlygų šalies mokslininkams, ypač jaunimui, tęsti darbą Lietuvoje, užtikrinti aukštesnę studijų kokybę, neleidžia pritraukti aukščiausios kvalifikacijos mokslininkų iš kitų ES šalių (ir užsienyje dirbančių lietuvių), nesukuria prielaidų Lietuvai pritraukti tarptautines aukštųjų technologijų įmones bei mokslo tyrimų centrus, veikiančius aukštųjų technologijų srityse. Žinių visuomenės plėtra, aukštą pridėtinę vertę kuriančių žinioms imlių gamybos, paslaugų sektorių taip pat sąlygoja poreikį gerinti studijų ir mokslo kokybę.

Nacionalinėje Lisabonos įgyvendinimo programoje įtvirtintas siekis didinti aukštojo mokslo efektyvumą, gerinti aukščiausios kvalifikacijos specialistų pasiūlą. Tačiau daugelis tyrimų rodo, kad studijų sistema plėtojama deramai neatsižvelgiant į žinių visuomenės poreikius, studentams labai trūksta praktinių žinių, pasirengimo konkuruoti darbo rinkoje. Viena esminių problemų, kurią sieks spręsti šis prioritetas ir kuri būdinga ne tik Lietuvai, bet, kaip atkreipia dėmesį Bendrijos strateginės gairės, visai Europai – nesugebėjimas transformuoti žinias ir eksperimentinės plėtros rezultatus į komerciškai pritaikomus rezultatus ir procesus.

Įvardintoms problemoms spręsti yra būtina imtis ryžtingų priemonių, kurios leistų iš esmės pakeisti situaciją tiek viešame, tiek privačiame sektoriuose bei paskatinti glaudesnę verslo ir mokslo bendradarbiavimą.

Viešoji MTTP bazė, kuri yra viena esminių žinioms imlaus verslo sėkmingo vystymosi aplinkos komponentų, bus stiprinama finansuojant MTTP infrastruktūros kūrimą / atnaujinimą ir modernios mokslinės įrangos įsigijimą. Siekiant paramą viešos MTTP infrastruktūros plėtrai teikti koncentruotai, svarbus vaidmuo teks nacionalinėms (kompleksinėms) MTTP programoms, o remiamų MTTP sričių sąrašas bus ribotas, kur reikia, nustatomas pasitelkus tarptautinę ekspertizę. Tuo būdu šio prioriteto investicijos bus sutelktos tik tuose aukštos kompetencijos centruose ir tinkluose, kurių veikla vykdoma MTTP srityse, labiausiai atitinkančiose dabartinius ar ateities ūkio plėtros poreikius. Tai leis išvengti ribotų investicijų išsklaidymo ir pasiekti didesnę investicijų poveikį.

Viešoji MTTP infrastruktūra teiks bazę tiek strateginiams, tiek taikomiesiems tyrimams, turintiems tiesioginį teigiamą poveikį šalies ūkio konkurencingumui. Tai yra pagrindinis jos kūrimo tikslas, tačiau kartu ji galės būti susijusi ir su studijų plėtra tais atvejais, kai mokslo centrai esamą bazę naudos ir tyrėjų (magistrantų, doktorantų ir kt.) rengimui ar kvalifikacijos tobulinimui, nes įranga, priemonės ir kita infrastruktūra reikalinga ne tik šiuolaikiniams moksliniams tyrimams atlikti, bet ir aukštos kompetencijos tyrėjams, atitinkantiems verslo ir valstybės poreikius, paruošti bei jų kvalifikacijai tobulinti.

Skiriant tiesioginę paramą mokslo įstaigoms, gali būti sukurtos ir išplėtos pavienės mokslo tiriamosios bazės, kurios vėliau konkuruos tarpusavyje bei jų apkrovimo lygis nebus pakankamas. Todėl, atsižvelgiant į *ex-ante* vertinimo išvadas, geriau būtų finansuoti jungtinius mokslo centrus, kurių bazė tarnautų kelių mokslo įstaigų projektams vykdyti ir būtų orientuojamasi į specifines, naujas ir inovatyvias sritis, kurios, kaip rodo kitų šalių praktika, yra kelių tradicinių mokslo bei praktikos sričių kūrybinės sintezės pasekmė.

Pagal šį prioritetą bus remiami viešųjų mokslinių tyrimų įstaigų ir universitetų atliekami moksliniai tyrimai, kurie sietini su teigiamu poveikiu ir aktualumu verslo plėtrai ir ūkio augimui (artimesnėje ar tolimesnėje perspektyvoje). Be to, siekiant sutelkti paramą tokiems tyrimams, jie bus finansuojami visų pirma pagal jau minėtas nacionalines (kompleksines) MTTP programas arba ribotas skaičius kitų sričių, paprastai nustatytų tarptautinės ekspertizės. Pagaliau vienas iš tikslų, skiriant šią paramą, bus ir iš Lietuvos išvykusių mokslininkų susigrąžinimas bei kitų šalių mokslininkų pritraukimas, sukuriant jiems patrauklesnes darbo sąlygas Lietuvoje, tuo papildant Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos iniciatyvas tyrėjų gebėjimų ugdymo srityje.

Taip pat planuojama sukurti aukščiausius standartus atitinkančią mokymo ir mokymosi aplinką, modernizuojant universitetų infrastruktūrą, skirtą studijoms. Pirmenybė skiriama prioritetinėms mokslo ir studijų sritims, susijusioms su MTTP, kurios identifikuotos atitinkamose programose. Šios investicijos taip pat bus derinamos su Lietuvos aukštojo mokslo sistemos plėtros 2006–2010 m. plane numatyta aukštųjų mokyklų tinklo pertvarka ir kitomis plano nuostatomis.

Privataus sektoriaus MTTP gebėjimams ir inovaciniam potencialui stiprinti numatoma tiesioginė parama įmonėms, investuojančioms į nuosavą mokslinių tyrimų ir eksperimentinę bazę, skirtą inovatyviems produktams kurti, ir parama įmonių MTTP veiklai, ypač vykdomai partnerystėje su universitetais ar mokslinių tyrimų įstaigomis. Taip pat numatoma remti parengiamuosius įmonių MTTP veiklos etapus – techninių galimybių studijų atlikimą, patentabilumo analizes ir pan. Skatinant Lietuvos tyrėjus įsijungti į Europos Sąjungos mokslinių

tyrimų erdvę ir tokiu būdu siekiant pakelti Lietuvoje vykdomų tyrimų lygį bus remiamas pasirengimas dalyvauti Europos Bendrijos septintojoje bendrojoje programoje bei dalyvavimas *Eureka* programoje sudarant galimybes įgyvendinti projektus, kuriuose kuriami konkurencingi pasaulinėje rinkoje, pažangiausiomis technologijomis paremti produktai ir procesai.

Siekiant sustiprinti privataus sektoriaus gebėjimus komercializuoti aukščiau aprašytų investicijų dėka sukurtus rezultatus ir suaktyvinti verslo – mokslo dialogą, šiame prioritete taip pat numatytos labai svarbios priemonės žinių ir technologijų sklaidos terpei gerinti bei naujų technologinių įmonių kūrimuisi skatinti. Integruojant į bendrą veiklą mokslinių tyrimų, techninius – inovacinius, technologinius bei pramoninės gamybos pajėgumus, bus plėtojami mokslo ir technologijų parkai, technologijų inkubatoriai ir inovacijų / technologijų centrai, kurie turi tapti vieni iš pagrindinių informacijos apie MTTP ir inovacijų svarbą įmonių ilgalaikiam konkurencingumui skleidėjai bei MTTP paklausos ir pasiūlos „augintojai“. Siekiant efektyviai panaudoti viešajame sektoriuje sukaupiamą MTTP potencialą ir paspartinti ūkio struktūros pokyčius, ypatingas šių įstaigų dėmesys turės būti skiriamas naujų, greitai augančių technologinių įmonių bei nuo universitetų, mokslinių tyrimų įstaigų ar tyrėjų grupių atskylančių įmonių kūrimuisi skatinti, teikiant kompleksines subsidijuojamas inkubavimo, verslo pradžios finansavimo ir kitas paslaugas. Taip pat su šio prioriteto pagalba numatoma remti mokslo-verslo sąveikos centrus, kurie būtų finansuojami viešo ir privataus sektoriaus lėšomis ir atliktų ekonomikos augimui aktualius tyrimus. Minėtas priemonės numatoma diegti mokslinių tyrimų įstaigų ir/ar universitetų kaimynystėje arba su jais glaudžiai bendradarbiaujant, taip pat perimant geriausią užsienio šalių patirtį.

Atsižvelgiant į įmonių ir mokslo institucijų partnerystės naudą ir išorinio skatinimo jungtis, į įvairaus pobūdžio partnerystės svarbą, numatoma skatinti bendras įmonių ir mokslo institucijų iniciatyvas. Investicijos bus kreipiamos remti veiklas, susijusias su klasterių kūrimo, patenkančių į identifikuotas „proveržio“ sritis, skatinimu. Yra numatyta teikti paramą tiek klasterių valdymui, tiek investicijoms: bendros klasterio informacinės sistemos kūrimui; klasterio įvaizdžio formavimo palaikymui – reklaminiai leidiniai, konferencijos, kt.; mokslinių tyrimų bei inovacijų kūrimui, užsienio investuotojo, svarbaus klasterio branduoliui formuoti, pritraukimui ir investicinių sąlygų gerinimui; kitoms priemonėms, išreiškiančioms pagrindinius klasterių kūrimosi iniciatyvų anksčiau išvardintus tikslus bei prioritetą teikiant siekiui tapti tarptautinių klasterių dalimi. Be to, klasterio įmonių darbuotojų mokymo iniciatyvoms parama bus teikiama iš Europos socialinio fondo lėšų.

Greta konkursinio ir tikslinio finansavimo pagal šį prioritetą numatoma remti ribotą skaičių nacionalinių (kompleksinių) MTTP programų, kurios apimtų įvairių sektorių kuruojamus ir skirtingų fondų bei veiksmų programų planuojamus veiksmus – nuo tyrėjų rengimo, studijų infrastruktūros gerinimo iki MTTP bazės stiprinimo, MTTP veiklos rėmimo ir pan. Taip pat numatoma remti integruotų mokslo, studijų ir verslo centrų (slėnių) programų, kurių tikslas – sutelkti investicijas į riboto skaičiaus integruotų centrų (pavyzdžiu galėtų būti besikuriantys žinių ekonomikos branduoliai Saulėtekio ar Visorių vietovėse) formavimą, įgyvendinimą, teikiant finansavimą atitinkamiems tų programų komponentams, patenkantiems į šio prioriteto apimtį. Taip pat bus remiami ir išskirtiniai tyrimų centrai, kuriuose vykdomi aukščiausio tarptautinio lygio strateginiai tyrimai.

Prioriteto investicijos į privačią ir viešą MTTP bazę ir kitas sritis kartu su Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos priemonėmis viešojo ir privataus sektoriaus tyrėjų mobilumui skatinti spręš bendrą viešam ir privačiam sektoriui problemą – valstybinių institutų ir valstybinių mokslinių tyrimų įstaigų atliekami moksliniai tyrimai yra nepakankamai orientuoti į ūkio poreikius. Šio prioriteto investicijos nuosekliai papildys Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos priemonės, skirtas MTTP žmonių išteklių kokybei tobulinti ir kiekybei didinti, siekiant bendro tikslo – sustiprinti šalies MTTP pajėgumą.

Siekiant vienodo MTTP veiklos sąvokos supratimo, kuris labai svarbus generuojant tinkamų ir kokybiškų projektų srautą bei mažinant konkurencijos iškraipymo riziką remiant

projektus, bus taikomi tarptautiniu mastu pripažįstami terminai, vartojami *Frascati*³⁸ ir kituose vadovuose.

Suderinamumas su kitomis ES remiamomis priemonėmis

ES struktūrinių fondų reglamentų projektuose numatyta, kad ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas papildomumo ir suderinamumo užtikrinimui su kitomis Bendrijų politinėmis iniciatyvomis, konkrečiai su 7 bendrąja mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros programa ir su Bendrąja konkurencingumo ir inovacijų programa. Europos Bendrijos strateginėse gairėse rekomenduojama, kad ES struktūrinių fondų parama būtų sutelkiama aukštos kompetencijos centruose ir tinkluose bei naudojama nacionalinėms programoms įgyvendinti.

Kuriant ir stiprinant MTTP techninę bazę, teikiant paramą MTTP projektų vykdymui tikimasi padidinti MTTP pajėgumus Lietuvoje iki lygmens, leidžiančio Lietuvos įmonėms ir mokslinių tyrimų įstaigoms bei universitetams dalyvauti mokslinių tyrimų veikloje Europos Sąjungos mastu – Europos Bendrijos septintojoje mokslinių tyrimų, technologijų plėtros ir demonstravimo veiklos pagrindų programoje (2007–2013 m.), ypač jos specifinėse programose „Bendradarbiavimas“ (pvz., bendrai atliekami moksliniai tyrimai) ir „Pajėgumai“ (pvz., MVĮ skirti moksliniai tyrimai). Be to, įmonės ir mokslo tyrimo įstaigos bus tiesiogiai skatinamos bendrai įgyvendinti projektus pagal šią programą, teikiant paramą pasirengimo darbams (pvz., paraiškos parengimui). Įgyvendinant prioritetą bus remiamos įmonės ir mokslinių tyrimų įstaigos bei universitetai, dalyvaujantys *Eureka* programos projektuose.

Informacija apie pagal šį prioritetą numatytų investicijų suderinamumą su parama, planuojama pagal kitas veiksmų programas ir prioritetus bei pagal programas, finansuojamas EŽŪFKP ir EŽF, yra pateikiama V priede „Paramos suderinamumas su kitomis veiksmų programomis ir kitomis ES finansinėmis priemonėmis“.

Kryžminis finansavimas ir visuotinės dotacijos

Įgyvendinant šį prioritetą, gali būti naudojamas kryžminis finansavimas, kuris leistų finansuoti ESF remiamas veiklas. Kryžminis finansavimas turi atitikti tokius kriterijus:

1. ESF finansuojamos veiklos turi būti įgyvendinamos kaip sudėtinė veiksmų, įgyvendinamų pagal šį prioritetą, dalis;
2. ESF finansuojamos veiklos turi būti būtinos sėkmingam pagal šį prioritetą finansuojamų veiksmų tikslų ir rezultatų pasiekimui.

Įgyvendinant šį prioritetą numatoma taikyti visuotinių dotacijų schemas.

Numatomas išlaidų pasiskirstymas pagal kategorijas

Išlaidų pasiskirstymas pagal prioritetines temas		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
01	MTTP veikla mokslinių tyrimų centruose	74.327.186
02	MTTP infrastruktūra (<i>įskaitant pačių įmonių, prietaisus ir didelės spartos kompiuterių tinklus, jungiančius mokslinių tyrimų centrus</i>) ir konkrečios technologijos kompetencijos centrai	241.562.993

³⁸ Mokslinės ir technologinės veiklos matavimas, standartinė praktika, siūloma mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros statistinėms apžvalgoms, *Frascati* vadovas, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, 2002.

03	Technologijų perdavimas ir mažųjų ir vidutinių įmonių (MVĮ), mažų įmonių ir kitų įmonių bei universitetų, visų rūšių aukštesniojo švietimo įstaigų, regionų valdžios institucijų, mokslinių tyrimų centrų ir mokslo bei technologijų polių (<i>mokslo ir technologijų parkų, technopolijų ir t. t.</i>) bendradarbiavimo tinklų tobulinimas	124.567.553
04	Parama MTTP, visų pirma MVĮ (<i>įskaitant galimybę naudotis MTTP paslaugomis mokslinių tyrimų centruose</i>)	70.487.695
07	Investicijos į bendroves, tiesiogiai susijusias su moksliniais tyrimais ir inovacijomis (<i>novatoriškos technologijos, naujų bendrovių prie universitetų steigimas, esami MTTP centrai ir bendrovės ir t. t.</i>).	128.156.812
09	Kitos priemonės, skirtos skatinti mokslinius tyrimus ir inovacijas bei verslumą MVĮ	38.447.043
VISO		677.549.282
Išlaidų pasiskirstymas pagal finansavimo būdą		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
01	Negražintina pagalba	677.549.282
VISO		677.549.282
Išlaidų pasiskirstymas pagal teritorijų tipus		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
00	Netaikytina	677.549.282
VISO		677.549.282

2.3. 2 PRIORITETAS. VERSLO PRODUKTYVUMO DIDINIMAS IR APLINKOS VERSLUI GERINIMAS

Prioriteto uždaviniai

Pagal šį prioritetą siekiama tokių uždavinių:

- 1) padidinti įmonių produktyvumą;
- 2) padidinti veikiančių įmonių gyvybingumą ir paskatinti verslumą;
- 3) pagerinti MVĮ priėjimą prie finansavimo šaltinių;
- 4) pritaikyti viešąsias teritorijas investicijoms pritraukti.

Bendras šio prioriteto uždavinių pasiekimas bus vertinamas atsižvelgiant į Lietuvos ūkio sektorių darbo našumo pokyčius ir priartėjimą prie ES-25 šalių vidurkio bei tiesioginių užsienio investicijų apimties augimu. Tikimasi, kad įgyvendinus veiksmų programą darbo našumas Lietuvoje pasieks 65 proc. ES-15 šalių vidurkio (2004 m. darbo našumas per vieną darbo valandą sudarė 41,7 proc. ES-15 šalių vidurkio), o parduotos kasybos, karjerų eksploatavimo ir apdirbamosios gamybos, išskyrus rafinuotos naftos produktų gamybą, produkcijos užsienio rinkose apimtys išaugs iki 65 proc. visos parduotos atitinkamos produkcijos (2005 m. – 52,6 proc.).

Prioritetas prisidės prie antrojo Veiksmų programos tikslo: „Didinti verslo produktyvumo lygį, ypač sudarant palankią aplinką inovacijoms ir smulkiam bei vidutiniam verslui“ įgyvendinimo.

Prioriteto aprašymas

Įmonių produktyvumo didinimas

Darbo našumo lygis yra vienas iš svarbiausių ekonominės pažangos ir tarptautinio konkurencingumo rodiklių, tiesiogiai priklausantis nuo gamyboje naudojamų įrengimų / technikos ir technologijų lygio bei valdymo ir kitų procesų organizavimo/efektyvumo lygio. Tuo tarpu netgi tokiose šakose, kur tradiciškai Lietuvos įmonių pranašumai yra vertinami pakankamai gerai, darbo našumas yra 8–10 kartų žemesnis už Didžiosios Britanijos, Danijos ar Vokietijos ir apie 2 kartus mažesni už Latvijos, Estijos, Čekijos, Lenkijos tą patį rodiklį. Todėl vertinant tolimesnį Lietuvos ūkio augimą, ypač ilguoju laikotarpiu, ir siekiant sumažinti išsivystymo netolygumus tarp Lietuvos ir ES valstybių, svarbu užtikrinti daug spartesnę nei iki šiol darbo našumo pramonės ir paslaugų sektoriuose didėjimą, numatant paramą tradicinėms šakoms ir stengiantis pamažu diversifikuoti ūkio struktūrą į žinioms imlesnes sritis. Darbo našumo didėjimas, įvertinant sparčius globalizacijos lemiamus pokyčius, ir įgyvendinant pagrindinį tikslą – užtikrinti ilgalaikį ekonomikos augimą, galimas tik nuolat diegiant produktų ir procesų inovacijas, panaudojant sukuriamas žinias ir kvalifikuotą darbo jėgą.

Pagal šį prioritetą numatomi trejopi tiesiogiai į darbo našumo versle skatinimą nukreipti veiksmai, t.y. parama investicijoms į naujus gamybos įrengimus ir technologijas, parama IT valdymo sistemoms / sprendimams įmonėse diegti, parama paslaugoms, susijusioms su pažangių vadybos metodų diegimu, įmonės veiklos internacionalizavimu bei energetiniu auditu pramonės įmonėse, kuris ypač svarbus tradicinių ūkio šakų įmonėms, įsigyti.

Remiant investicijas į naujus gamybos įrengimus ir technologijas pirmiausia norima paskatinti projektus, kuriais siekiama gerokai padidinti darbo našumą įmonėse ir eksporto apimtį, taip pat projektus, kuriais siekiama pradėti naujų (bent Lietuvos mastu) produktų gamybą / gamybinių paslaugų teikimą. Lietuvos įmonės bus skatinamos eiti į tarptautines rinkas, prioritetą teikiant Lietuvoje pagamintų produktų, priklausančių aukštesnę pridėtinę vertę

kuriančioms šakoms, integravimui į pasaulyje pirmaujančių kompanijų vertės kūrimo grandinių aukštesnės grandies lygius arba Lietuvos įmonių, priklausančių tradiciniams sektoriams tapimui savarankiškais „žaidėjais“, formuojančiais bei valdančiais tarptautiniu mastu savo vertės kūrimo grandines. Siekiant užtikrinti, ypač tradicinių ūkio šakų, aukštesnės pridėtinės vertės kūrimą, daugiau dėmesio bus skiriama ūkio šakos ar klasterio plėtros strategiją įgyvendinantiems projektams. Klasterių viduje apsvarstyti ir suformuoti projektai, aiškiai besiremiantys rinkos poreikiais, numatantys tarptautinių rinkų atvėrimo galimybes, sudarys prielaidas suformuoti jų plėtros prioritetus ir išskirti strateginius veiksmus. Tokiu būdu ištekliai bus koncentruojami klasterių prioritetinėse kryptyse ir turės didesnę įtaką tam tikro sektoriaus arba kelių sektorių konkurencingumo didinimui.

Siekiant paskatinti teigiamus verslo efektyvumo pokyčius, užtikrinančius verslo konkurencingumo augimą bei didinančius vartotojų aptarnavimo kokybę, taip pat bus skatinamas verslo procesus optimizuojančių modelių, paremtų informacinių technologijų infrastruktūros naudojimu (e. komercijos, ryšių su vartotojais valdymo, tiekimo grandinės valdymo, įmonės išteklių valdymo ir pan.) diegimas.

Greta paramos investicijoms bus teikiama parama MVĮ įsigyjant specializuotas konsultacines paslaugas, skirtas įmonių konkurencingumui didinti. Svarbios darbo našumo augimo prielaidos yra bendro vadybos lygio kėlimas įmonėse ir kartu pažangių vadybos metodų, kaip kokybės vadybos metodai (ISO, EFQM ir kiti), lanksčios gamybos (*Lean, Toyota ir pan.*) ir procesų optimizavimo (pvz., *Goldrato sistema*), pažangių valdymo sistemų (pvz., *Six Sigma*), taikymas. Taip pat, siekiant tobulinti įmonių valdymo gebėjimus, bus remiamas modernių personalo valdymo sistemų diegimas, kuris bus finansuojamas Europos socialinio fondo lėšomis pagal 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programą. Įmonės, dažnai net negirdėjusios apie pažangius vadybos metodus ir nesuvokdamos jų svarbos įmonės veiklos gerinimui, nelinkusios skirti papildomų finansinių išteklių tokioms priemonėms, todėl siekiama paskatinti įmones įdiegti šiuos metodus ir kartu sudaryti prielaidas spartesniam darbo našumo augimui.

Skatinant įmonių augimą ir aktyvų dalyvavimą bendrojoje rinkoje bei sėkmingesnę įėjimą į tarptautines rinkas, pagal šį prioritetą bus skatinamos veiklos, skirtos MVĮ veiklos internacionalizavimui. Tuo tikslu bus teikiama parama įsigyti paslaugoms, padedančioms MVĮ pasirengti internacionalizavimo strategiją ir ją įgyvendinti. Taip pat numatoma remti ir kitų konkurencingumo didinimo paslaugų teikimą, siekiant įvertinti gaminio arba paslaugos kūrimo etapus ir galimybes padidinti arba diegti naujoves į konkrečius etapus.

Atsižvelgiant į ex-ante vertinimo pasiūlymus, bus nustatyti kriterijai, kurie padės sumažinti riziką, kad skiriant tiesioginę paramą įmonėms bus neišvengta konkurencijos iškreipimų ir komplikuotas paramos administravimas. Kartu bus siekiama naudoti inovatyvius paramos teikimo būdus, tokius kaip gražintinos subsidijos, palūkanų subsidijavimas, paskolų garantavimas ir pan.

Be to, ilguoju laikotarpiu Lietuvai orientuojantis į aukštesnės pridėtinės vertės ekonomiką bei siekiant keisti savo ūkio sektorių struktūrą taip, kad joje atsirastų daugiau aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų verslų, taip pat būtina įvertinti, kad šių sektorių dinamika yra labai didelė ir atitinkamai didesnė verslo rizika. Todėl numatant verslo skatinimo priemones, bus siekiama subalansuoti tradicinių ir stabilių verslo sektorių (trumpuoju plėtros laikotarpiu) bei naujų ir rizikingesnių sektorių (ilguoju plėtros laikotarpiu) paramą.

Įgyvendinant šio prioriteto priemonę, skirtą įmonių darbo našumui didinti, skatinant investicijas į gamybos priemones, maksimalus pagalbos projektui dydis sudarys ne daugiau kaip 3 mln. litų (didesnių investicijų atveju projekto naudingumas ekonomikos augimui bus svarstomas specialiai suformuotoje ekspertų grupėje), o MVĮ bus skirta ne mažiau kaip 70 proc. šios priemonės lėšų.

MVĮ priėjimo prie finansavimo šaltinių gerinimas

Viena iš esminių problemų, su kuriomis susiduria mažos ir vidutinės įmonės, yra ribotos galimybės gauti išorinių finansavimo šaltinių. Tai ypač aktualu pradedančiosioms įmonėms

ir didelį augimo potencialą turinčioms, tačiau reikalaujančioms rizikingų investicijų įmonėms. Be to, pradedančiosioms įmonėms ypač aktuali galimybė gauti mažos apimties paskolas – mikrokreditus. Siekiant sudaryti geresnes galimybes pradedančiosioms bei perspektyvioms, augimo potencialą turinčioms mažoms ir vidutinėms įmonėms gauti reikalingą finansavimą yra skirtas šio prioriteto uždavinys „Pagerinti MVĮ priėjimą prie finansavimo šaltinių“. Gerinant MVĮ priėjimą prie finansavimo šaltinių numatomos priemonės didinti rizikos kapitalo, pirmiausia pradinio ir ankstyvosios stadijos, prieinamumą įmonėms. Taip pat ketinama skatinti teikimą tokių skolinių priemonių, kaip mikrokreditai, kurie aktualiausi pradedančioms, pačioms mažiausioms įmonėms bei prisideda sprendžiant atskirų socialinių grupių (moterų, jaunimo ir pan.) problemas, teikimą. Šiame prioritete numatoma remti ir garantijų teikimą, iš dalies finansuoti paskolų palūkanas, taip sudarant palankesnes sąlygas skolintis rizikingo, inovatyvaus verslo pradžiai ar plėtrai.

Numatoma, kad anksčiau nurodytų finansinių instrumentų naudojimas labai pagerins MVĮ finansavimo galimybes, o padidėjęs rizikos kapitalo prieinamumas skatins inovatyvių verslo idėjų realizavimą ir naujų technologinių verslų kūrimąsi, AVAT sektoriaus plėtrą.

Taip pat kartu su Europos investicijų fondu yra analizuojamos JEREMIE iniciatyvos panaudojimo Lietuvoje galimybės bei finansavimo instrumentai.

Įmonių gyvybingumo didinimas ir verslumo skatinimas

Be kitų veiksnių, verslo sėkmė priklauso nuo prieigos prie informacijos, konsultacijų, mokymo ir panašių paslaugų. Smulkaus ir vidutinio verslo subjektai dažnai nepajėgia sumokėti visos konsultavimo ir mokymo paslaugų kainos, todėl tam, kad verslininkai turėtų reikiamų gebėjimų, žinių ir motyvaciją, valstybė turi teikti jiems ne tik finansinę, bet ir organizacinę paramą. Siekiant sukurti palankias sąlygas naujam verslui steigtis, bus remiami viešųjų paslaugų verslui įstaigų plėtros ir kūrimo projektai vietovėse, kur formuojasi ryškus verslo plėtros potencialas (veikia aukštesniojo ar aukštojo mokslo institucijos, ruošiančios specialistus, galinčius kurti aukštesnės pridėtinės vertės gaminius ar paslaugas, profesionalias kūrybines veiklas, perspektyviai (ar realiai) galimos įmonių ir mokslo bei tyrimų įstaigų sąsajos, rinkos plėtros galimybės, mokių klientų susitelkimas ir pan.), tačiau verslo pradžia ribojama didelės patalpų nuomos kainos, nėra paslaugų verslui pasiūlos verslo pradžiai ar plėtrai užtikrinti ir pan.

Be to, siekiant užtikrinti, kad viešosios paslaugos verslui būtų teikiamos racionaliai ir adekvačiai kliento poreikiams, numatoma remti tiek elementariųjų paslaugų teikimą pradedančiajam verslininkui verslo steigimo ir verslo pradžios klausimais, tiek aukštesnės kokybės paslaugų – kokybės valdymo, sertifikavimo, pirminės/įvadinės informacijos apie inovacijų svarbą, technologijų perėmimo/perdavimo galimybes, informacinių technologijų ir kitos kompetencijos srityse pagal įmonės specifiką – teikimą. Tokių paslaugų teikimas bus finansuojamas Europos socialinio fondo lėšomis pagal 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programą.

Taip pat pagal šį prioritetą numatoma remti tokias specializuotas paslaugas verslui, kaip rinkos įvertinimas, verslo būklės ir perspektyvų analizė, leidžianti laiku perkelti išteklius iš neperspektyvaus verslo į naują, perspektyvesnę verslą, verslo plėtros ir diversifikavimo galimybių nustatymas ir pan. Įvertinant specialiuosius įvairių tikslinių grupių (moterų, jaunimo, neįgaliųjų) poreikius, remtiną išskirtinių paslaugų teikimas šioms tikslinėms grupėms, stengiantis perimti, kur įmanoma ir tikslinga, geriausią užsienio praktiką.

Investicijos į paslaugų verslui infrastruktūrą bus remiamos pagal šį prioritetą, o mokymų iniciatyvos bus finansuojamos pagal 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programą (Europos socialinis fondas).

Įvertinant vis dar didelius ir lėtai mažėjančius socialinius bei ekonominius skirtumus tarp regionų ir jų viduje ir siekiant labiau atsižvelgti į specifinius atskirų Lietuvos vietovių verslumo skatinimo poreikius, bus remiamos savivaldybių verslumo skatinimo programos (numatančios seminarų, mokymų, konsultacijų, konferencijų, mugių, parodų organizavimą, verslo informacijos sklaidą, paramą naujų darbo vietų kūrimo, naujų įmonių steigimui skatinti ir kt.).

Siekiant spartinti darbo našumo augimą, verslumo aktyvumą ir verslumo kultūros tobulėjimą, numatoma remti specifines, kokybiškai naujas ar eksperimentines programas, numatančias skatinti socialiai atsakingo verslo principų diegimą, kultūrinių industrijų plėtotę, atskirų tikslinių grupių verslumo didėjimą, verslo ekonominio saugumo augimą, kompleksinį tam tikro verslo sektoriaus ar ūkio šakos aktualių konkurencingumo problemų sprendimą ir pan.

Plėtojantis informacinėms technologijoms, svarbu ne tik teikti tiesioginę paramą įmonėms diegti informacines technologijas paremtų verslo procesus optimizuojančių modulių, bet ir remti suvokimą apie tokių modulių diegimo įmonės konkurencingumui naudą. Todėl numatoma remti elektroninio verslo plėtros mažose ir vidutinėse įmonėse skatinimo projektus: informacijos apie galimybes verslo procesus susieti su internetu ar informacinėmis technologijomis, techninių žinių MVĮ sklaida, užtikrinti verslo operacijų internete saugumą, patirties įmonėms (*know-how*) apie metodus, kaip sukurti efektyvius elektroninio verslo modelius ir juos pritaikyti savo verslui, perdavimas ir pan.

Siekiant sustiprinti Lietuvos ūkio sektorių konkurencingumą, būtina intensyvuoti žinių mainus, skatinti inovacinę įmonių veiklą ir panaudoti įmonių grupių galimus konkurencinius pranašumus, įmonės bus skatinamos jungtis į įvairaus pobūdžio partnerystes, remiant klasterių kūrimą ir plėtrą technologijų platformose ir panašiose iniciatyvose. Remiantis sėkmingais kitų šalių klasterizacijos procesų inicijavimo pavyzdžiais numatoma, diferencijuojant paramos būdus ir apimtį, remti įvairius klasterizacijos proceso etapus: klasterių žemėlapių sudarymą, klasterio kūrimo galimybių studijas, seminarus, mokymus įvairiais klasterių ir tinklų kūrimo ir funkcionavimo aspektais, klasterio kūrimo ir veiklos strategijos bei programos parengimą, klasterių kūrimo proceso konsultavimą, potencialaus klasterio ir į jį įeinančių įmonių stiprybių ir galimybių, kuriomis gali pasinaudoti kitos įmonės/organizacijos, nustatymą.

Siekiant spartesnio pramonės konkurencingumo augimo, svarbu tiksliai identifikuoti šakų augimą ribojančius veiksnius bei kryptingai dirbti nustatytomis kryptimis. Siekiant nustatyti ir paaiškinti verslo plėtros problemų ar nepakankamai spartaus verslo produktyvumo augimo priežastis, numatyti galimus kliūčių plėtrai šalinimo sprendimus, visapusiškai įvertinti verslo plėtrai svarbius politinius, ekonominius, socialinius ir technologinius veiksnius, numatoma periodiškai atlikti atskirų sektorių/šakų konkurencingumo vertinimą pagal specialiai parengtą metodiką. Tokiu būdu būtų sistemingai vertinama šakų galimybės ir iššūkiai, vėliau parengti tiksliniai paramos mechanizmai (nustatant valstybės pagalbos schemas, prioritетines investicijų sritis, teisinio reguliavimo keitimo būtinybę arba administracinės naštos mažinimo sritis), šalinantys pramonės šakų ar įmonių grupių konkurencingumo didėjimą ribojančias priežastis.

Viešųjų teritorijų pritaikymas investicijoms pritraukti

Pastarųjų kelių metų tiesioginių užsienio investicijų dinamiką galima vertinti teigiamai, tačiau pagal TUI rodiklius Lietuva atsilieka tiek nuo ES senųjų, tiek nuo naujųjų narių. **Nepakankamą investicijų lygį** šalyje visų pirma lemia pramoninių sklypų su išvystyta infrastruktūra trūkumas. Atsižvelgiant į didelį esamą ir prognozuojamą pramoninių sklypų „plyno lauko“ investicijoms poreikį, šiai problemai spręsti yra suformuluotas prioriteto uždavinys „Pritaikyti viešąsias teritorijas investicijoms pritraukti“. Dėl paruoštų pramoninių sklypų trūkumo kiti TUI trukdantys veiksniai nėra aiškiai išskiriami kaip probleminiai, tačiau yra ne mažiau svarbūs pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas, t.y. tinkama rinkodara, kvalifikuotos darbo jėgos prieinamumas, mobilumas ir kt. Svarbu pažymėti, kad Lietuva yra suinteresuota ne tik tiesioginių užsienio investicijų apimtys didėjimu, bet šių investicijų kokybe ir jų poveikiu visai ekonomikai. Siekiant spartesnio augimo ir konkurencingumo didėjimo yra svarbu, kad didėtų investicijos aukštųjų ir vidutiniškai aukštųjų technologijų srityje bei spartėtų Lietuvos įmonių vykdomas technologijų ir vadybos įgūdžių perėmimas. Siekiant pritraukti strategiškai Lietuvos ūkio struktūros pasikeitimui svarbias investicijas, numatoma remti pramoninių parkų kūrimą – investicijos bus kreipiamos visiškai ar iš dalies parengtos infrastruktūros pramoniniams parkams įrengti bei šių

investicijų skatinimo veikloms remti. Investicijoms pritraukti bus panaudotos ir kitos priemonės Lietuvos verslo aplinkos įvaizdžiui gerinti. Investicijos bus kreipiamos įvairioms rinkodaros išlaidoms Lietuvos verslo sąlygų įvaizdžio gerinimui bei informacijai apie tiesioginių užsienio investicijų galimybes skleisti, ypač tarptautiniu mastu. Bus remiamos valdžios institucijų (valstybės bei savivaldybių lygyje) vykdomas investicijų pritraukimo strategijos formavimas bei šios strategijos įgyvendinimo priemonės.

Šio prioriteto priemonės yra susijusios su kitų Veiksmų programų priemonėmis. Priemonės, skirtos skatinti ekoinovacijas, papildys Sanglaudos skatinimo veiksmų programos, kuri tiesiogiai nukreipta į aplinkos apsaugą, energijos gamybos ir vartojimo efektyvumo skatinimą, priemonės. Šiame prioritete numatytas verslo aplinkos gerinimo priemonės (pvz., investicijoms skirtų teritorijų parengimą), papildys Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 1 prioriteto „Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“ priemonės, kurių tikslas suderinti darbo jėgos (ypač – kvalifikuotos darbo jėgos) pasiūlą ir paklausą, 3 prioriteto „Tyrėjų gebėjimų stiprinimas“, kuriuo siekiama didinti žmogiškųjų išteklių gebėjimus MTTP srityje kokybine ir kiekybine prasme, ir 4 prioriteto priemonės, skirtos didinti ekonominės veiklos reglamentavimo kokybę, mažinti administracinę naštą verslui, tobulinti kitą administracinę verslo aplinką. Tokios sujungtos verslo aplinkos gerinimo pastangos leis pritraukti svarbias ūkiui investicijas.

Siekiant vienodo inovacijų sąvokos supratimo, kuris labai svarbus generuojant tinkamų ir kokybiškų projektų srautą bei mažinant konkurencijos iškraipymo riziką remiant projektus, bus taikomi tarptautiniu mastu pripažįstami terminai, vartojami Oslo³⁹ ir kituose vadovuose. Siekiant išvengti rinkos iškraipymų ir neigiamų padarinių konkurencijai, parama bendrai su įmonėmis įgyvendinamiems projektams bus teikiama atsižvelgiant į Bendrijos teisės aktų dėl valstybės pagalbos reikalavimus, priklausomai nuo projektų pobūdžio ir finansuojamų išlaidų. Atitinkamų nuostatų bus laikomasi remiant projektus, kuriuose nauda (pagalba) įmonėms perduodama paslaugų ir finansinės inžinerijos priemonių forma. Preliminarus valstybės pagalbos schemų sąrašas ir planuojamos skirti ERPF lėšos pateikiamos priede „Indikatyvus valstybės pagalbos schemų sąrašas“.

Suderinamumas su kitomis ES remiamomis priemonėmis

Remiant inovacijų skatinimo infrastruktūros plėtrą, bus papildyta Europos Bendrijos konkurencingumo ir naujovių pagrindų programos (2007–2013) remiama Euro infocentrų veikla, o šiame prioritete numatytos geresnio priėjimo prie finansavimo šaltinių priemonės prisidės prie minėtos programos paramos investuotojams ir teikiamų garantijų.

Informacija apie pagal šį prioritetą numatytų investicijų suderinamumą su parama, planuojama pagal kitas veiksmų programas ir prioritetus bei pagal programas, finansuojamas EŽŪFKP ir EŽF, yra pateikiama V priede „Paramos suderinamumas su kitomis veiksmų programomis ir kitomis ES finansinėmis priemonėmis“.

Kryžminis finansavimas ir visuotinės dotacijos

Įgyvendinant šį prioritetą, gali būti naudojamas kryžminis finansavimas, kuris leistų finansuoti ESF remiamas veiklas. Kryžminis finansavimas turi atitikti tokius kriterijus:

1. ESF finansuojamos veiklos turi būti įgyvendinamos kaip sudėtinė veiksmų, įgyvendinamų pagal šį prioritetą, dalis;
2. ESF finansuojamos veiklos turi būti būtinos sėkmingam pagal šį prioritetą finansuojamų veiksmų tikslų ir rezultatų pasiekimui.

Įgyvendinant šį prioritetą numatoma taikyti visuotinių dotacijų schemas.

³⁹ Siūlomos technologinių naujovių duomenų rinkimo ir interpretavimo gairės, Oslo vadovas, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija ir Europos Komisija, 1997.

Numatomas išlaidų pasiskirstymas pagal kategorijas

Išlaidų pasiskirstymas pagal prioritetines temas		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
05	Aukšto lygio paramos bendrovėms ir bendrovių grupėms paslaugos	39.284.215
08	Kitos investicijos į bendroves	184.866.894
09	Kitos priemonės, skirtos skatinti mokslinius tyrimus ir inovacijas bei verslumą MVĮ	196.421.075
68	Parama savarankiškam darbui ir verslo kūrimui	41.595.051
VISO		462.167.235
Išlaidų pasiskirstymas pagal finansavimo būdą		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
01	Negražintina pagalba	261.124.488
02	Pagalba (<i>paskolos, palūkanų subsidijos, garantijos</i>)	97.055.119
03	Rizikos kapitalas (<i>dalyvavimas, rizikos kapitalo fondas</i>)	25.419.198
04	Kitos finansavimo formos	78.568.430
VISO		462.167.235
Išlaidų pasiskirstymas pagal teritorijų tipus		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
00	Netaikytina	462.167.235
VISO		462.167.235

2.4. 3 PRIORITETAS. INFORMACINĖ VISUOMENĖ VISIEMS

Prioriteto uždaviniai

Šis prioritetas siekia sumažinti geografinių ir ekonominių veiksnių nulemtą skaitmeninę atskirtį ir skatinti informacinės visuomenės procesus, įgyvendinant šiuos uždavinius:

- plėtoti elektroninius sprendimus, didinant viešojo sektoriaus institucijų efektyvumą, ir skatinti elektroninio verslo iniciatyvas šalyje;
- sukurti tolygią ir saugią elektroninių tinklų infrastruktūrą šalyje.

Prioriteto aprašymas

Informacinės visuomenės kūrimas – sudėtingas procesas, darantis įtaką ne tik visų šalies gyventojų kasdieninei veiklai, bet ir visos valstybės gyvenimui. Informacinės visuomenės plėtra yra susijusi su esminiais politiniais, socialiniais, ekonominiais, kultūriniais visuomenės gyvenimo pokyčiais – keisdama įprastus veikimo būdus, ji keičia gyventojų, verslo įmonių, viešojo administravimo institucijų ir nevyriausybinių organizacijų kasdienes veiklas.

Remiantis esamos būklės analize, galima išskirti šias pagrindines problemas, su kuriomis susiduria Lietuvos informacinės visuomenės plėtra:

1. Žemas bendras gyventojų IRT naudojimo lygis, palyginti su ES rodikliais;
2. Neišnaudojamos informacinės visuomenės teikiamos galimybės tarp vyresnio amžiaus, kaimo vietovėse gyvenančių, žemas pajamas gaunančių gyventojų;
3. Nepakankamas elektroninių viešųjų paslaugų (ypač sveikatos apsaugos srities) ir intelektualių transporto ir valdymo paslaugų įdiegimo, jų tarpusavio integracijos lygis;
4. Skaitmeninės informacijos ir duomenų lietuvių kalba stygius.

Pasauliniu mastu valstybės strategija informacinės visuomenės plėtros srityje tiesiogiai ar netiesiogiai yra vykdoma trimis kryptimis: plėtojant el. infrastruktūrą, kuriant el. turinį ir el. paslaugas bei stiprinant el. gebėjimus. Išplėtotą IRT infrastruktūrą yra svarbi sąlyga, įgalinanti gyventojus pasinaudoti informacinės visuomenės teikiamomis galimybėmis. Tačiau tokia infrastruktūra gali būti nereikšminga, jeigu nebus sukurtas el. turinys ir teikiamos el. paslaugos, atitinkančios verslo įmonių bei piliečių poreikius, arba jeigu pastarieji neturės žinių ar gebėjimų jomis naudotis. Tik tolygiai plėtojant minėtas informacinės visuomenės plėtros kryptis galima sukurti pažangią informacinę visuomenę, t.y. išsilavinusią ir nuolat besimokančią visuomenę, kurios nariai savo veiklą grindžia informacija, žinojimu ir naujausių informacinių technologijų teikiamomis galimybėmis. Todėl siekiant padidinti IRT naudojančių Lietuvos gyventojų skaičių, mažinti skaitmeninę atskirtį, skatinti ekonomiką, kuri remtųsi naujausiomis technologijomis, numatoma ypatingą dėmesį skirti elektroninės infrastruktūros, elektroninio turinio ir viešųjų paslaugų plėtrai.

Numatoma diegti viešąsias elektrones paslaugas verslui ir šalies gyventojams, taip didinant viešojo administravimo institucijų veiklos efektyvumą, teikti sveikatos, mokymosi, viešųjų pirkimų paslaugas. Taip pat planuojama kurti sprendimus, skatinančius elektroninės demokratijos procesus. Plėtojant elektroninį turinį siekiama didinti lietuviško turinio apimtį internete: skaitmeninant ir skleidžiant Lietuvos kultūros paveldą, sudarant sąlygas Lietuvos gyventojams naudotis IRT, turinčiomis lietuviškas sąsajas. Šios plėtros kryptys turėtų numatyti skaitmeninės atskirties mažinimo politiką, užtikrinančią, kad technologijomis būtų lengva naudotis, jos būtų pritaikytos žmonėms su negalia.

Plėtojant infrastruktūrą bus sudaromos palankios sąlygos viešųjų paslaugų teikimui suderinus valstybės informacijos šaltinius (registrus, informacines sistemas). Paslaugų teikimo

sistemoms tampant atviromis būtina užtikrinti jų saugumą, o nepakankamas ryšių infrastruktūros išplėtojimas šalyje lemia investicijų į plačiajuosčio ryšio „paskutinės mylios“ sprendimus poreikį.

Technologijų sklaida prisidės prie ekonominės infrastruktūros vystymo, bus plėtojama įmonių, ypač mažų ir vidutinių, tarpusavio sąveika, tai skatins regionų vystymąsi ir didins socialinę sanglaudą. Veiksmingos ir efektyvios viešosios paslaugos, turinio plėtra apima didelį ekonomikos augimo ir naujų veiklų atsiradimo potencialą. Numatomi atlikti darbai sudarys palankias galimybes Lietuvos gyventojams daugiau naudotis informacinės visuomenės teikiamais pranašumais, sėkmingiau tobulinti gebėjimus ir konkuruoti darbo rinkoje.

Planuojamos prioriteto investavimo sritys yra suderintos su ES ir Lietuvos strateginiais dokumentais, reglamentuojančiais sanglaudos politikos įgyvendinimą ES 2007–2013 m. ir informacinės visuomenės plėtrą. Prioritetas atitinka 2007–2013 m. Bendrijos strateginių gairių „Ekonomikos augimą ir darbo vietas remianti sanglaudos politika“ (2007–2013 m.) projekto prioriteto „Žinios ir naujovės ekonomikos augimo labui“ 3 tikslą „skatinti informacinę visuomenę visiems“ ir yra suderintas su Komisijos komunikatu „i2010 – Europos informacinė visuomenė augimui ir užimtumui skatinti“. Atsižvelgiant į tai, kad informacinė visuomenė – horizontali sritis, prioritetas prisidės prie visų Lietuvos 2007–2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos strategijos tikslų įgyvendinimo.

Nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje akcentuojama būtinybė IRT naudojimo srityje sudaryti sąlygas didėti gyventojų kompetencijai ir socialinei sanglaudai, panaudojant informacines technologijas, modernizuoti viešąjį administravimą, skatinti žiniomis, inovacijomis, mokslo laimėjimais ir informacinėmis technologijomis grindžiamą ekonomiką. Analogiškai tikslai yra įtvirtinti ir Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategijoje, kurioje taip pat nurodoma būtinybė pasinaudojant IRT teikiamomis galimybėmis, puoselėti ir skleisti Lietuvos kultūrą, skatinti visuomenės kūrybiškumą ir kultūros įvairovę, užtikrinti Lietuvos kultūros paveldo ir lietuvių kalbos išsaugojimą.

Suderinamumas su kitomis ES remiamomis priemonėmis

Prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“ remiamos investavimo sritys, ypač IRT infrastruktūros plėtra kaimiškose vietovėse, sudarys palankias sąlygas įgyvendinti kaimo plėtrai išskeltus tikslus, šalies kaimiškose vietovėse gerinant gyvenimo kokybę, skatinant ekonominės veiklos įvairovę, didinant verslumą bei gerinant infrastruktūrą. Prioriteto remiamos veiklos sritys taip pat turėtų sudaryti palankias sąlygas pakrančių regionų priklausomybės nuo žvejybos mažinimui, o taikomos priemonės galėtų turėti teigiamą poveikį žuvininkystės sektoriaus ir pakrančių regionų plėtrai.

Prioritetas „Informacinė visuomenė visiems“ glaudžiai siejasi su daugiamete Bendrijos programa *eContentplus* (2005–2008 m.), kurios pagrindinis tikslas – padaryti Bendrijos skaitmeninį turinį prieinamesnį, patogesnį bei tinkamesnį naudoti palengvinant informacijos kūrimą ir sklaidimą Bendrijos lygmeniu visuomenės intereso srityse, bei eTEN iniciatyva, skatinančią transeuropinių informacinės visuomenės paslaugų diegimą tokiose srityse, kaip el. valdžia, el. sveikata ir pan. Prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“ remiamos veiklų sritys, susijusios su skaitmeninio turinio plėtra lietuvių kalba, papildys *eContentplus* ir eTEN tarptautines iniciatyvas.

Pastebėtina, kad 7 bendrosios programos (7th Framework) remiami projektai, numatantys inovacijas ir mokslinius tyrimus IRT srityje, taip pat turėtų sudaryti palankias sąlygas prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“ įgyvendinimui.

Informacija apie šiame Prioritete numatytų investavimo sričių suderinamumą su parama, suplanuota pagal kitas veiksmų programas ir prioritetus, yra pateikiama V priede „Paramos suderinamumas su kitomis veiksmų programomis ir kitomis ES finansinėmis priemonėmis“.

Numatomas išlaidų pasiskirstymas pagal kategorijas

Išlaidų pasiskirstymas pagal prioritetines temas		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
10	Telefoninio ryšio infrastruktūros (<i>įskaitant plačiajuosčio interneto tinklus</i>)	43.215.638
11	Informacijos ir ryšio technologijos (<i>prieiga, saugumas, sąveika, rizikos prevencija, moksliniai tyrimai, inovacijos, el. turinys ir t. t.</i>)	55.219.981
13	Paslaugos ir taikomosios programos piliečiams (el. sveikata, el. valdžia, el. mokymasis, el. įtrauktis ir kt.)	100.836.487
14	Paslaugos ir taikomosios programos MVĮ (el. verslas, švietimas ir mokymas, tinklų kūrimas ir kt.)	40.814.769
VISO		240.086.875
Išlaidų pasiskirstymas pagal finansavimo būdą		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
01	Negražintina pagalba	240.086.875
VISO		240.086.875
Išlaidų pasiskirstymas pagal teritorijų tipus		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
00	Netaikytina	240.086.875
VISO		240.086.875

Kryžminis finansavimas

Įgyvendinant šį prioritetą, gali būti naudojamas kryžminis finansavimas, kuris leistų finansuoti ESF remiamas veiklas. Kryžminis finansavimas turi atitikti tokius kriterijus:

1. ESF finansuojamos veiklos turi būti įgyvendinamos kaip sudėtinė veiksmų, įgyvendinamų pagal šį prioritetą, dalis;
2. ESF finansuojamos veiklos turi būti būtinos sėkmingam pagal šį prioritetą finansuojamų veiksmų, tikslų ir rezultatų pasiekimui.

Prioriteto investicijų sritys

1 veiksmų grupė: Elektroninių paslaugų ir turinio plėtra

Elektroninės valdžios paslaugos – siekiama sukurti visapusišką modelį IRT galimybių panaudojimui ir didesniam jų veiksmingumui viešajame sektoriuje skatinti, pritaikant elektronines paslaugas verslo įmonių ir piliečių poreikiams. Šioje srityje toliau numatoma remti projektus, kurie diegs viešąsias elektronines paslaugas tiek nacionaliniu, tiek regioniniu lygmenimis.

Elektroninės sveikatos paslaugos – siekiama sumažinti gydymo ir administravimo kaštus, teikti sveikatos apsaugos paslaugas nuotoliniu būdu, pagerinti prieinamumą prie informacijos bei jos dalijimąsi (keitimąsi) tarp gydymo įstaigų, užtikrinti jos saugumą. Numatoma diegti el. sprendimus, užtikrinančius pacientų ligos istorijos įrašų sukūrimą, medicininių tyrimų analizės el. centrų bei pacientų sveikatos monitoringo sistemų vystymą.

Elektroninių sveikatos paslaugų plėtra turėtų padidinti sveikatos apsaugos sistemos veiksmingumą ir taip pagerinti šalies gyventojų gyvenimo kokybę. Elektroninių sveikatos paslaugų projektai daugiausia būtų orientuoti į sveikatos prevencinių ir konsultacinių paslaugų perkėlimą į elektroninę terpę.

Elektroninio mokymosi paslaugos – siekiama plėtoti mokymosi paslaugų teikimą nuotoliniu būdu, diegti kokybišką ir patikimą mokymosi turinio kūrimo ir pateikimo besimokantiesiems sistemą, tuo užtikrinant geresnes mokymosi galimybes ir įgyvendinant mokymosi visą gyvenimą strategines nuostatas. Tam būtina sukurti mokymosi turinio saugyklas bei garantuoti jų viešo pasiekiamumo galimybę. Elektroninių mokymosi paslaugų teikimas turėtų tapti ne tik atskira mokymosi sritimi, bet ir papildyti kitus mokymosi būdus bei suteikti galimybę besimokantiesiems gauti mokymosi, persikvalifikavimo ir kvalifikacijos kėlimo paslaugas jiems priimtiniu laiku, priimtinoje vietoje. Elektroninio mokymosi projektai turėtų būti nukreipti į elektroninių mokymosi priemonių kūrimą, turinio perkėlimą ar adaptavimą.

Elektroniniai viešieji pirkimai – siekiama plėtoti elektronines pirkimų sistemas. Šios srities projektai turi būti nukreipti į interaktyvias elektronines viešųjų pirkimų paslaugas. Projektai turi kurti pridėtinę vertę pirkimų procedūrų skaidrumo ir informacijos srautų valdymo srityse.

Elektroninis verslas – siekiama stiprinti verslo tarpusavio bendradarbiavimą, plėtojant galimybes sudaryti sandorius internetu, kuriant virtualius verslo informavimo ir konsultavimo centrus, daugialypę programinę (tarp jų atviro kodo) ir techninę terpę.

Elektroninė demokratija – siekiama remti elektroninių sistemų, leidžiančių reikšti pilietinę nuomonę įvairiais valstybiniais ar regioniniais klausimais, kūrimą; plėtoti priemones, leidžiančias Lietuvos gyventojams daugiau sužinoti apie su jų gyvenimu susijusius valdžios sprendimus ir teikti pastabas teisės aktų projektams, diskutuoti, keistis nuomonėmis, balsuoti ir kurti priemones, įtraukiančias jaunimą į jų socialinę aplinką.

Lietuvių kalba ir kultūra – siekiama plėtoti skaitmenines informacijos paslaugas, kuriant visatekstes duomenų bazes ir interaktyvias daugialypės terpės paslaugas duomenų ir objektų, sukauptų valstybiniuose ir kituose archyvuose, muziejuose ir bibliotekose, pagrindu. Numatoma plėtoti bibliotekų, muziejų ir archyvų turinio valdymo ir paieškos sistemas, integruoti jas internete.

Taip pat siekiama, taikant IRT, užtikrinti lietuvių kalbos išsaugojimą ir vartojimą visose viešojo valstybės gyvenimo srityse, atsižvelgiant į vykstančius globalizacijos procesus, integruojančius į ES, pasaulio žinių visuomenės kūrimąsi.

Mokslinių duomenų archyvai – svarbu plėtoti modernią mokslo informacinę infrastruktūrą, kurti skaitmeninių mokslo tyrimų duomenų sistemas, sudarant nutolusios prieigos ir paieškos galimybes. Sukaupti ir prieinami skaitmeniniai empirinių duomenų, metodologinės ir kitos mokslinių tyrimų informacijos (klausimynai, duomenų kodavimo schemas, projektų ataskaitos, moksliniai straipsniai, patentai ir kita mokslinė produkcija) archyvai skatins antrinį duomenų panaudojimą moksle ir švietime bei sudarys galimybes vykdyti patikimus lyginamuosius tyrimus Lietuvos ir tarptautiniu mastu.

Intelektualios valdymo sistemos – taikant naujausias informacines technologijas, geografines informacines sistemas (GIS), globalinės padėties nustatymo (GPS) sistemas, kompiuterinių išteklių bendro naudojimo (GRID) technologijas, siekiama kurti, vystyti ir plėtoti intelektualias valdymo sistemas, skirtas transporto (eismo valdymo, keleivių informavimo, navigacijos, transporto kontrolės ir elektroninio mokėjimo – ISO standartu apibrėžiama kaip ITS), civilinės saugos (greitojo reagavimo tarnybų, saugumo užtikrinimo, ekstremalių situacijų valdymo), geodezijos (horizontalaus ir vertikalaus pagrindo valdymo), inžinerinių komunikacijų bei aplinkos (aplinkos monitoringo, teritorijų planavimo, aplinkos kokybės valdymo) srityse ir valstybės, ir savivaldybių lygmenyse. Diegiant intelektualias valdymo sistemas bus sudaryta galimybė naudotis bendrais informaciniais išteklių, geografiniais duomenų rinkiniais, kurie atitiktų ES teisės aktus, tarptautinius (ISO, OpenGIS) ir ES standartus. Įgyvendinant šiuos projektus turi būti sukurtos informacinės visuomenės paslaugos gyventojams ar verslui arba verslo infrastruktūra sudarant visiems verslo subjektams vienodas galimybes ja naudotis.

Skaitmeninės televizijos plėtra – numatoma kurti sprendimus, kurie skatintų skaitmeninės televizijos plėtrą Lietuvoje. Spartesnis skaitmeninės televizijos diegimas Lietuvoje leistų laiku ir sklandžiai išjungti analoginę televiziją, išlaisvinti šiuo metu analoginei televizijai skirtus radijo dažnių resursus, juos perskirstyti ir panaudoti naujų technologijų diegimui.

2 veikslių grupė: Infrastruktūros plėtra

Plačiajuosčiai elektroninių ryšių tinklai – siekiama, maksimaliai išnaudojant esamą ar diegiamą infrastruktūrą, sukurti elektroninių tinklų infrastruktūrą, kuri leistų visoms šalies viešojo administravimo institucijoms ir įstaigoms, taip pat visoms norinčioms mažo ir vidutinio verslo įmonėms bei visiems gyventojams už prieinamą kainą naudotis plačiajuosčiu interneto ryšiu, skaitmenine televizija ir taip sudaryti palankias sąlygas skaitmeninės atskirties mažinimui šalyje. Plačiajuosčio ryšio infrastruktūra bus plėtojama tik kaimiškosiose („baltosiose“) vietovėse, kuriose šiame sektoriuje nėra jokių komercinių iniciatyvų ir ji visiškai atitiks atviros prieigos ir technologinio neutralumo principus.

Suderinamumas – siekiama integruoti valstybės institucijų informacines sistemas ir registrus, pasiekti, kad sukurtos valstybės institucijų informacinės sistemos naudotų vieningą standartizuotą duomenų apskaitos modelį, o naujai kuriamos sistemos operuotų atvirais standartais. Minėtos priemonės leistų teikti paslaugas gyventojams ir verslui „vieno langelio“ principu, būtų supaprastintas duomenų pasikeitimas tarp valstybės institucijų.

Elektroninė sauga – siekiama sukurti priemones, kurios laiduotų patikimą asmenų identifikavimą informacinėse sistemose, patvirtintų elektroninių dokumentų autentiškumą ir integralumą. Šiam tikslui pasiekti reikalingas atsakomybės paliudijimas teisinę galią turinčiu elektroniniu parašu ir jo savininko asmens tapatybės patvirtinimas atitinkamu sertifikatu. Elektroninis parašas, jo sertifikatas, papildomos paslaugos (kaip elektroninė laiko žyma), elektroninių dokumentų ilgalaikio saugojimo archyvai ir pan. yra būtini komponentai kuriant saugią elektroninę aplinką.

Taip pat siekiama diegti elektroninių ryšių, informacinių sistemų apsaugos priemones, rizikos valdymo sistemas, incidentų kontrolės, apsaugos nuo nepageidaujamo ir žalingo turinio internete priemones. Šios priemonės turi apsaugoti informacines valstybės sistemas, teikiančias elektronines paslaugas, nuo išorės ir vidaus poveikio, garantuoti asmens duomenų apsaugą, užtikrinti tvarkomos informacijos konfidencialumą, vientisumą ir prieinamumą.

2.5. 4 PRIORITETAS. ESMINĖ EKONOMINĖ INFRASTRUKTŪRA

2.5.1 1 veiksmų grupė: Energijos tiekimo tinklai

Veiksmų grupės uždaviniai

Pagal šį prioritetą energijos tiekimo tinklų plėtrai keliami du pagrindiniai uždaviniai:

1. Sudaryti technines galimybes ir aplinkosaugines prielaidas Lietuvos elektros ir dujų rinkų integracijai į Europos Sąjungos bendrąsias elektros ir dujų vidaus rinkas.
2. Didinti energijos tiekimo patikimumą ir saugumą.

Veiksmų grupės aprašymas

Investicijos į elektros ir dujų tinklų bei sistemų modernizavimą ir plėtrą sudarys technines galimybes ir aplinkosaugines prielaidas Lietuvos elektros ir dujų rinkų integracijai į bendras Europos Sąjungos elektros ir dujų vidaus rinkas. Dabartiniu metu Lietuvos elektros ir dujų rinkoms esant atribotoms nuo bendrų ES vidaus elektros ir dujų rinkų, negali visiškai veikti energijos kainų formavimosi mechanizmai, vartotojai neturi galimybės objektyviai pasirinkti energijos tiekėjo, nors teisinės prielaidos tam yra sudarytos. Lietuvai siekiant visapusiškai dalyvauti bendroje ES vidaus energetinėse rinkose, reikia, *pirma* – sujungti savo energetinius tinklus su Vakarų Europos ir Skandinavijos energetiniais tinklais. Dėl didelės apimties investicijos šioje srityje daugiausia bus finansuojamos iš kitų šaltinių. *Antra* – Lietuvai reikia tinkamai paruošti savo energetinius tinklus darbui bendroje ES vidaus energetinėse rinkose – šia, antrąja, kryptimi ir bus nukreipta dalis ES struktūrinės paramos investicijų. Šios investicijos sukurs prielaidas, padėsiančias eliminuojant esminį SSGG analizėje identifikuotą trūkumą – energetinių jungčių su Vakarų Europos ir Skandinavijos šalių elektros ir gamtinių dujų sistemomis nebuvimą. Tai savo ruožtu leis gerokai sumažinti vienos iš pagrindinių grėsmių – energijos tiekimo pažeidžiamumo Lietuvai – lygį.

Lietuvos energetiniuose tinkluose ir sistemose, ypač centralizuoto šilumos tiekimo, yra patiriami dideli energijos nuostoliai. Tai savo ruožtu neigiamai veikia galutines energijos kainas vartotojams, tuo pačiu mažina Lietuvos pramonės konkurencingumą. Įsisavinus ES struktūrinės paramos lėšas bus 2–3 procentiniais punktais sumažinti elektros ir šiluminės energijos transportavimo nuostoliai.

ES struktūrinės paramos investicijos į energetinių tinklų modernizavimą ir plėtrą, diegiant pažangias technologijas, leis ne tik sumažinti tiekiamos energijos kainas, bet ir teigiamai veiks šalies importo/eksporto balansą, kadangi didžioji dalis kuro yra importuojama. Tuo pačiu padidės energijos tiekimo patikimumas ir saugumas, kurio pakankamo lygio negali užtikrinti esama sena technologija ir įranga. Bus sušvelninta viena iš SSGG analizės metu identifikuotų silpnybių – nepakankamas energijos tiekimo patikimumo lygis.

Investicijos į energijos tiekimo tinklus bus remiamos tik pagal Ekonomikos augimo veiksmų programą.

Investicijos į energetinę infrastruktūrą prisidės prie palankių sąlygų verslui bei inovacijoms sudarymo. Gerai išplėta ir patikima energetinė infrastruktūra sudarys palankų klimatą naujų įmonių kūrimuisi ir verslo plėtrai.

Energetinių tinklų modernizavimas ir plėtra taip pat prisidės siekiant aukštesnės gyvenimo kokybės ir didesnės sanglaudos. Energetinių tinklų modernizacija ir plėtra Lietuvos miesteliuose ir regioniniuose centruose padidins jų investicinį patrauklumą, skatins ekonominės ir socialinės infrastruktūros plėtrą, taip prisidedant prie vietinės ir urbanistinės plėtros prioriteto įgyvendinimo. Tai taip pat padės siekti geresnės aplinkos kokybės, kadangi bus sudaromos galimybės naudoti mažiau aplinką teršiantį organinį kurą (gamtines dujas). Centralizuoto šilumos

tiekimu sistemų ir tinklų plėtra sudarys sąlygas mažinti lokalinę taršą, plačiau ir efektyviau naudoti atsinaujinantį kurą ir efektyvias termofikacines jėgaines.

Suderinamumas su kitomis ES remiamomis priemonėmis

Lietuvai siekiant visapusiškai dalyvauti bendrose ES vidaus energetinėse rinkose, reikia sujungti savo energetinius tinklus su Vakarų Europos ir Skandinavijos energetiniais tinklais. Dalį tarp sisteminių energetinių jungčių projektų numatoma finansuoti Europos Sąjungos lėšomis per Ignalinos AE uždarymo programą, kiti projektai gali būti kofinansuojami projektuose dalyvaujančių bendrovių lėšomis. ES struktūrinės paramos lėšos bus skirtos investicijoms į Lietuvos perdavimo ir paskirstymo energetinius tinklus. Derinant šiuos finansavimo šaltinius bus įgyvendinti reikiami investiciniai projektai ir sudarytos visos galimybės visiškai integruvimuisi į bendras ES elektros ir dujų rinkas.

Numatomas išlaidų pasiskirstymas pagal kategorijas

Išlaidų pasiskirstymas pagal prioritetines temas		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
33	Elektros energija	44.007.778
35	Gamtinės dujos	26.698.052
43	Energijos efektyvumas, bendra gamyba, energijos valdymas	73.346.296
VISO		144.052.125
Išlaidų pasiskirstymas pagal finansavimo būdą		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
01	Negražintina pagalba	144.052.125
VISO		144.052.125
Išlaidų pasiskirstymas pagal teritorijų tipus		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
00	Netaikytina	144.052.125
VISO		144.052.125

Investicijų sritys

Tiek elektros energijos perdavimo, tiek skirstomieji tinklai nėra tinkamai pasiruošę visiškai integracijai į Europos Sąjungos bendrąsias vidaus elektros ir dujų rinkas. Energetiniai tinklai ne tik neturi fizinių ryšių, t.y. elektros perdavimo jungčių su ES elektros energetinėmis sistemomis ir dujinių vamzdžių, kurie suteiktų galimybę tiekti dujas ne tik iš Rusijos, tačiau ir jų struktūra nepritaikyta energijos mainams su Europos Sąjungos šalimis. Todėl bus stiprinami ir modernizuojami elektros ir dujų perdavimo ir paskirstymo tinklai bei sistemos, statomos naujos elektros perdavimo linijos ir transformatorinės pastotės, strategiškai svarbūs magistraliniai dujotiekiai ir kompresorinės pastotės. Šios investicijos sudarys galimybę Lietuvos elektros ir dujų rinkoms integruotis į bendrąsias Europos Sąjungos vidaus energetines rinkas. Didelę įtaką dujų tiekimo saugumo padidimui turėtų požeminės gamtinių dujų saugyklos ir/arba suskystintų dujų terminalo įrengimas Lietuvos/Baltijos šalių teritorijoje.

Dalis Lietuvos teritorijos šiuo metu nėra dujojokuota. Dėl nepakankamo vartotojų tankumo atskiruose rajonuose gamtinių dujų tiekėjui neapsimoka plėsti skirstomojo tinklo, rinka neduoda reikiamo signalo. Panaši situacija yra ir elektros energetikos sektoriuje, kur dalis nuo

elektros skirstomojo tinklo nutolusių objektų nėra prijungti prie elektros tinklo. Siekiant ištaisyti šiuos rinkos trūkumus bus investuojama į elektros ir dujų paskirstymo tinklų plėtros projektus.

Siekiant užtikrinti patikimą ir saugų energijos tiekimą didelės investicijos reikalingos esamų elektros, dujų ir ypač šilumos tiekimo tinklų bei sistemų modernizavimui. Seni įrenginiai yra morališkai ir techniškai nusidėvėję, dažniau genda juose patiriami dideli energijos nuostoliai. Keičiant oro elektros linijas kabelinėmis, su naujų technologijų pagalba modernizuojant ir atnaujinant elektros transformatorines pastotes ir šilumos tiekimo tinklus bei sistemas pagerės energijos tiekimo patikimumas ir saugumas.

Siekiant pagerinti šilumos tiekimo kokybę ir patikimumą, senos konstrukcijos kanaliniai šilumos tinklai bus keičiami į modernius ir efektyvius bekanalius šilumos tinklus. Bus atsisakoma grupinių šilumos punktų (boilerinių) ir visuose gyvenamuosiuose namuose ir administracinės paskirties pastatuose įrengiami individualūs šilumos punktai. Išaugus atstumams nuo šilumos tiekimo šaltinių iki šilumos vartotojų kokybinis šilumos tiekimo reguliavimas tapo neefektyvus, todėl šilumos tinklai bus pertvarkomi, pereinant prie kiekybinio reguliavimo.

Modernios energijos tiekimo infrastruktūros patikimam ir stabiliam darbui užtikrinti bus diegiamos ir plečiamos automatizuotos duomenų surinkimo ir perdavimo, energijos suvartojimo apskaitos ir energijos paklausos prognozavimo sistemos.

Nepakankamas centralizuoto šilumos tiekimo tinklų išvystymas iš dalies stabdo efektyvių termofikacinių jėgainių plėtrą Lietuvoje. Siekiant sukurti sąlygas didinti efektyviame termofikacijos procese pagamintos elektros energijos kiekį ir/arba efektyviau išnaudoti esamus šilumos gamybos pajėgumus, kai yra pakankamas vartotojų tankis, bus plečiami centralizuoto šilumos tiekimo tinklai.

2.5.2. 2 veiksmų grupė: Transporto tinklas

Veiksmų grupės uždaviniai

Pagrindiniai veiksmų grupės uždaviniai:

1. Eismo saugos inžinerinių priemonių diegimas.
2. Valstybinės ir regioninės reikšmės transporto infrastruktūros techninių parametru gerinimas.
3. Regioninės vandens transporto infrastruktūros plėtra.

Veiksmų grupės aprašymas

Igyvendinant vieną iš svarbiausių ES tikslų – sumažinti atskirų regionų ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumus, svarbus vaidmuo tenka transporto infrastruktūrai. Veiksmingas transporto infrastruktūros tinklas kompensuoja nevienodą ekonominio potencialo pasiskirstymą tam tikruose šalies regionuose, suteikia verslui galimybę išplėsti realizavimo rinkas, skatina darbo jėgos mobilumą, socialinę sanglaudą.

Augant šalies ekonomikai ir visuomenės gyvenimo lygiui, vartotojų reikalavimai transporto paslaugų lygiui ir infrastruktūros kokybei taip pat nuolat didėja. Atsižvelgiant į šiuos pokyčius turi būti nuolat pertvarkomas ir plėtojamas valstybinės ir vietinės reikšmės transporto tinklas, užtikrinantis prieigą prie rinkų bei reikiamus teritorijų ekonominius ryšius.

Regioninės transporto infrastruktūros tinklo modernizavimas bei plėtra labai prisidės prie aukštesnės verslo aplinkos kokybės ir efektyvesnės socialinės sanglaudos siekių įgyvendinimo. Tinkama transporto infrastruktūros būklė padės pritraukti investicijų į gyvenvietes, miestelius, savivaldybių ir kt. administracinius centrus, užtikrins mobilumą tarp kaimo ir miesto, sumažins nedarbo lygį. Įgyvendinant šį prioritetą, numatoma kryptingai gerinti susisiekimo tarp verslo centrų, gyvenamųjų zonų sąlygas, sumažinti infrastruktūros priežiūros ir transporto priemonių eksploatacines išlaidas, sutrumpinti transportavimo laiką. Pagerinus infrastruktūros techninius

parametrus tikimasi ženkliai sumažinti ir neigiamą transporto poveikio aplinkai sumažinti.

Modernizuota valstybinės ir vietinės reikšmės kelių, geležinkelių, vandens bei multimodalinio transporto infrastruktūra neabejotinai skatins verslo plėtrą, aprūpinant vietines rinkas produkcija ir realizuojant vietines gamybos prekes, leis efektyviau išnaudoti vietinio turizmo ir kitų paslaugų potencialą, visapusiškiau tenkins darbo jėgos mobilumo poreikius, teigiamai veiks regionų ekonominio išsivystymo skirtumų mažinimo procesus.

Suderinamumas su kitomis ES remiamomis priemonėmis

Numatomi įgyvendinti veiksmai tiesiogiai siejami su ES transporto politikos nuostatomis, išdėstytomis Baltojoje knygoje, bei kitomis paramos priemonėmis (*Marco Polo*, INTERREG ir kt.).

Informacija apie pagal šį prioritetą numatytų investicijų suderinamumą su parama, planuojama pagal programas, finansuojamas EŽŪFKP ir EŽF, yra pateikiama V priede "Paramos suderinamumas su kitomis veiksnių programomis ir kitomis ES finansinėmis priemonėmis".

Numatomas išlaidų pasiskirstymas pagal kategorijas

Išlaidų pasiskirstymas pagal prioritetines temas		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
16	Geležinkeliai	22.942.119
18	Mobilūs geležinkelio aktyvai	8.097.218
22	Nacionaliniai keliai	229.773.241
23	Regioniniai (vietos) keliai	49.592.529
25	Miesto transportas	74.388.793
30	Uostai	52.103.840
31	Vidaus vandenų keliai (regioniniai ir vietos)	5.808.874
VISO		442.706.615
Išlaidų pasiskirstymas pagal finansavimo būdą		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
01	Negražintina pagalba	442.706.615
VISO		442.706.615
Išlaidų pasiskirstymas pagal teritorijų tipus		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
00	Netaikytina	442.706.615
VISO		442.706.615

Investicijų sritys

1. Tiltų, pervažų ir sankryžų rekonstrukcija, pėsčiųjų ir dviračių takų tiesimas ir kitų eismo saugos priemonių diegimas.

2. Žvyrkelių asfaltavimas, krašto, rajoninių ir vietinių automobilių kelių dangų tobulinimas, jungiamųjų geležinkelio linijų pralaidumo didinimas, viešųjų keleivių aptarnavimo paslaugų kokybės gerinimas

3. Infrastruktūros vietinei ir regioninei laivybai plėtojimas, keleivių aptarnavimo pajėgumo tobulinimas

Keliai. Didėjant automobilių skaičiui bei eismo srautų intensyvumui, eismo įvykių skaičius Lietuvoje auga. Palyginti su kitomis Europos valstybėmis Lietuvoje avaringumo rodikliai yra vieni blogiausių, todėl būtina skirti daugiau dėmesio saugaus eismo užtikrinimui. Investicijos į regioninę kelių infrastruktūrą leis įgyvendinti eismo saugos gerinimo priemones, sumažinti neigiamą poveikį aplinkai. Todėl miestų ir gyvenviečių prieigose bus pertvarkytos sankryžos į žiedines ir reguliuojamas šviesoforais, statomos skirtingų lygių sankryžos ir pėsčiųjų perėjimai, apšviečiami atskiri kelių ruožai, įrengiami pėsčiųjų ir dviračių takai, efektyviau kontroliuojama transporto priemonių techninė būklė, įrengiamos kitos saugaus eismo priemonės. Saugaus eismo inžinerinės infrastruktūros įdiegimas leis sumažinti avaringumą keliuose, žuvusiųjų ir sužeistųjų skaičių bei sumažinti nuostolius, kuriuos patiria šalies ūkis.

Didžiąją Lietuvos regioninių ir vietinių kelių tinklo dalį sudaro keliai su žvyro ar susidėvėjusia asfalto danga. Blogiausios techninės būklės yra keliai, kuriuose nuolat auga eismo intensyvumas ir jų danga nebeapsaugo kelio konstrukcijos nuo eismo apkrovų bei aplinkos poveikio. Automobiliai važiuodami blogos kokybės keliais kelia dulkes, triukšmą, o tai daro neigiamą poveikį regionų verslo ir gyvenamosioms zonoms. Išasfaltavus žvyrkelius, rekonstravus atskirus regioninio tinklo ruožus, pagerės atokesnių šalies rajonų susisiekimo sąlygos, bus sudaryta palankesnė aplinka investicijoms, verslo subjektų bendradarbiavimui, darbo jėgos mobilumui.

Geležinkeliai. Didėjant vežimų mastams, būtina iš esmės gerinti šalies vidaus geležinkelio transporto paslaugų sąlygas ir didinti jungiamųjų geležinkelio linijų pralaidumą, kartu užtikrinant eismo saugą, todėl bus modernizuojamos regioninės geležinkelių linijos. Jose numatoma atstatyti viršutinę kelių konstrukciją, tiltus, pralaidas, modernizuoti elektros tiekimo, signalizacijos, ryšių ir telekomunikacijų sistemas įdiegti infrastruktūros diagnostikos bei atnaujintą ekstremalių ir krizinių situacijų geležinkelyje valdymo sistemą. Linijų modernizavimas bei minėtų sistemų įdiegimas ir atnaujinimas leis užtikrinti traukinių eismo saugumą, patikimą keleivių ir krovinių vežimą, užtikrins galimybę didinti vidaus vežimų geležinkeliais rinkos dalį. Tobulinant transportavimo paslaugas ir gerinant aptarnavimo kokybę, bus rekonstruojamos geležinkelio stotys ir terminalai, atnaujinami kiti geležinkelių infrastruktūros objektai, įsigijami nauji riedmenys, ekstremalių situacijų likvidavimo įranga, kelio priežiūros ir remonto mašinos.

Vandens transportas. Siekiant sudaryti sąlygas pakrančių bei vidaus laivybos plėtrai, būtina modernizuoti regioninę vandens transporto infrastruktūrą, skatinti komercinę, jūrinio turizmo ir pramogų laivybą. Tuo tikslu Šiaurinėje Lietuvos pakrantės dalyje bus atstatytas tarpukariu funkcionavęs Šventosios uostas, skirtas plaukiojančioms jachtoms ir mažiesiems kruiziniams laivams, priekrantės žvejybos, pakrančių apsaugos tarnybos bei Būtingės terminalo saugumą užtikrinantiems laivams. Be to, numatoma pagerinti vidaus vandenų kelių infrastruktūros objektus, kurie leis gabenti Nemunu ir krovinius, ir keleivius. Tai skatins reguliarią ir pramoginę laivybą, žemės ūkio, žuvininkystės ir kitų sektorių plėtrą.

Sparčiai didėjant Klaipėdos uoste mažųjų laivų ir valčių skaičiui, intensyvėjant jūros laivų eismui farvateryje, mažųjų laivų plaukiojimas juo tampa pavojingas saugios laivybos požiūriu, todėl dislokacijos vieta bus perkelta į pietinę uosto dalį. Tai padidins laivybos saugumą ir bus užtikrintas Tarptautinio uostų apsaugos kodekso (ISPS) reikalavimų laikymasis.

2.6. 5 PRIORITETAS. TRANSEUROPINIŲ TRANSPORTO TINKLŲ PLĖTRA

Prioriteto uždaviniai

Šis prioritetas bus finansuojamas Sanglaudos fondo lėšomis. Atsižvelgiant į dabartinę Lietuvos transporto sistemos padėtį, ekonomikos ir visuomenės poreikių augimą, didelius reikalavimus eismo saugai ir aplinkos apsaugai, remiantis naujausiomis ES transporto politikos nuostatomis, ES bendro intereso transporto infrastruktūros plėtros planais ir siekiant užtikrinti įgyvendinamų projektų bei programų tęstinumą, nubrėžti šie Lietuvos transporto plėtros uždaviniai:

1. Nepakankamų sausumos transporto infrastruktūros jungčių su kitomis ES valstybėmis ir trečiųjų šalių transporto tinklais išplėtojimas, TEN-T tinklo pritaikymas augančiam eismo intensyvumui.
2. Svarbiausio šalies tranzito mazgo – Klaipėdos jūrų uosto – geresnis potencialo panaudojimas ir konkurencingumo didinimas.
3. Tarptautinių oro uostų infrastruktūros pajėgumo išvystymas.
4. Transporto avaringumo ir grūsčių TEN-T tinkle mažinimas.

Prioriteto aprašymas

Naujosiose ES šalyse magistralinių transporto infrastruktūros linijų modernizavimas ir plėtra, ypač tų, kurios priklauso transeuropiniam tinklui (TEN-T), turi didelę įtaką atskirų regionų plėtrai bei talkina jų integracijai tiek į ES bendrąją rinką, tiek į pasaulinę ekonomiką. Moderni transporto infrastruktūra sudaro naujas galimybes nacionalinei rinkai, kuriant naujas darbo vietas, plėtojant gamybos ir paslaugų sferas.

Numatoma koordinuotai modernizuoti ir plėtoti TEN-T tinklo (kelių, geležinkelių, jūrų ir oro uostų) infrastruktūrą, kad būtų pasiekta įvairių transporto rūšių subalansuota plėtra, derama jų sąveika su ES valstybių narių ir trečiųjų šalių transporto sistemomis.

Globalizacijos procesams veikiant, susidarys sąlygos šalia modernių transporto magistralių formuoti multimodaliniams transporto ir kitiems verslo centrams (klasteriams).

Modernios Šiaurės – Pietų transporto ašies (Talinas – Ryga – Kaunas – Varšuva), jungiančios Baltijos šalis su Lenkija, sukūrimas bei modernizavimas, galės tenkinti vis didėjančius ES valstybių prekybos ir paslaugų poreikius. Svarbiausias prioritetas šioje ašyje – reikiamų sąlygų interoperabilumui su ES geležinkelių tinklu sukūrimas, įgyvendinant *Rail Baltica* geležinkelių projektą. Numatoma taip pat toliau tęsti *Via Baltica* magistralės modernizavimą.

Jau dabartiniu metu aptarnaujančios intensyvius tranzito srautus *Vakaru – Rytų* transporto ašies infrastruktūros modernizavimas taip pat yra nemažiau svarbus prioritetas Lietuvai. Bus siekiama suformuoti veiksmingą transporto grandį sparčiai besivystančiame Baltijos jūros regiono transporto tinkle, plėtojant ES vidaus rinkos ir Europos – Azijos transporto srautus.

Didinant Lietuvos ekonomikos konkurencingumą bus siekiama sukurti modernų transporto infrastruktūros tinklą, atitinkantį ES mobilumo poreikius bei sudarantį palankias sąlygas šalies ūkio bei socialinei sanglaudai. Įgyvendinant šį prioritetą bus plėtojama multimodalinio transporto infrastruktūra, skatinamas interoperabilumas ir logistikos centrų steigimasis, naujų projektų, sujungiančių Klaipėdos valstybinį jūrų uostą su kaimyninėmis Skandinavijos ir kitomis Europos šalimis Baltijos jūros magistralėmis, rengimas ir įgyvendinimas. Be to, numatoma gerinti susisiekimo automobilių keliais ir geležinkeliais sąlygas, užtikrinant jos techninių, technologinių, eismo saugos, aplinkosaugos parametrų atitiktį tarptautiniams standartams. Daug dėmesio bus skiriama tarptautinių oro uostų modernizavimui.

Modernizuojant transporto sistemą Lietuvoje, bus vadovaujama Europos transporto tinklų (TEN-T) plėtros bendromis gairėmis, kad būtų užtikrintas suderinamumas tarp ES transporto tinklo ir Lietuvos TEN-T tinklo dalies.

Suderinamumas su kitomis ES remiamomis priemonėmis

ES Baltosios knygos pagrindinė nuostata – Europos transporto politiką koncentruoti ūkio bei visuomenės poreikiams tenkinti, gerinant eismo saugą, užtikrinant aukštą paslaugų kokybę, modernizuojant svarbiausius transporto infrastruktūros objektus. TEN-T plėtros gairių bei Lisabonos strategijos tikslai atitinka pagrindinius transporto infrastruktūros plėtros 2007–2013 m. tikslus: šiuolaikinių techninių standartų transporto infrastruktūros tinklo, tenkinančio prekių ir keleivių transportavimo poreikius, modernizavimas; tranzito per Lietuvą paslaugų plėtros pagrindinių transporto magistralių kryptimis skatinimas; priemonių, didinančių eismo saugą, įgyvendinimas ir neigiamo transporto poveikio aplinkai mažinimas; transporto rūšių tarpusavio sąveikos gerinimas (multimodalinių transporto procesų plėtra).

ES *Marco Polo* programos tikslai, siekiant pagerinti transporto sistemos aplinkosaugos veiksmingumą ir plėtoti intermodalų transportą, taip prisidedant prie veiksmingos ir tvarios transporto sistemos, taip pat siejasi su šios strategijos tikslais.

Numatomas išlaidų pasiskirstymas pagal kategorijas

Išlaidų pasiskirstymas pagal prioritetines temas		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
17	Geležinkeliai (TEN-T)	535.359.806
21	Greitkeliai (TEN-T)	232.609.105
22	Nacionaliniai keliai	164.968.683
27	Daugiarūšis transportas (TEN-T) (multimodalinis)	63.616.796
29	Oro uostai	48.066.024
30	Uostai	42.846.184
VISO		1.087.466.598
Išlaidų pasiskirstymas pagal finansavimo būdą		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
01	Negražintina pagalba	1.087.466.598
VISO		1.087.466.598
Išlaidų pasiskirstymas pagal teritorijų tipus		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
00	Netaikytina	1.087.466.598
VISO		1.087.466.598

Investicijų sritys

1. Naujų linijų tiesimas, kitos transeuropinės reikšmės automobilių kelių ir geležinkelių infrastruktūros pralaidumo didinimas, techninių parametru gerinimas, reikiamos infrastruktūros sukūrimas viešiesiems logistikos centrams steigti.

2. Saugaus eismo inžinerinės infrastruktūros diegimas, miestų aplinkkelių tiesimas.

3. Klaipėdos jūrų uosto akvatorijos gilinimas, krantinių rekonstrukcija ir statyba, privažiavimo kelių ir geležinkelių, keleivių aptarnavimo infrastruktūros pajėgumų plėtra.

4. Keleivių terminalų išplėtimas, naujų skrydžių saugos ir aviacijos saugumo priemonių diegimas, keleivių tranzito infrastruktūros sukūrimas.

Keliai. Transeuropinės reikšmės automobilių keliuose dėl padidėjusio eismo ir ašies apkrovos bus stiprinama važiuojamoji kelio dalis, užtikrinamas pakankamas kelių pralaidumas, toliau tobulinamas bei rekonstruojamas automagistralių tinklas, tiesiant naujus aplinkkelius ir trūkstamas grandis tarp TEN-T elementų miestų prieigose, didinant eismo juostų skaičių, diegiant eismo saugos inžinerinę infrastruktūrą, aplinkosaugos priemones. Plėtojant automagistrales, bus įrengiamos skirtingų lygių sankryžos, saugios perėjos pėstiesiems ir dviratininkams, rekonstruojami ir plėtojami jungiamieji keliai šalia automagistralės kategorijos kelių, įrengiami vientisi atitvarai automagistralių skiriamosiose juostose.

Geležinkeliai. Dabartinė geležinkelių infrastruktūros ir riedmenų būklė neleidžia didinti vežimo efektyvumo. Siekiant užtikrinti didesnę traukinių greitį bei eismo saugą, kryptingai bus gerinami geležinkelių sistemos technologiniai, ekologiniai ir ekonominiai parametrai, panaudojant pažangiausias techninius sprendimus bei technologijas, modernizuojamos transeuropinės reikšmės geležinkelio linijos, didinamas jų pralaidumas, atnaujinamos signalizacijos ir telekomunikacijų sistemos bei įdiegiamos ir atnaujinamos infrastruktūros diagnostikos bei ekstremalių ir krizinių situacijų geležinkelyje valdymo sistemos. Kuriant modernią *Šiaurės – Pietų* transporto ašį, bus statoma Europos Sąjungos standartus atitinkanti europinio standarto geležinkelio linija „Rail Baltica“. Panaudojant TEN-T fondo lėšas, vykdomi Rail Baltica trasos nuo Lenkijos-Lietuvos sienos iki I ir IX koridorių sankirtos projektavimo darbai. Šio etapo statybai 2007–2013 m. numatytos Sanglaudos fondo lėšos. Likusi Rail Baltica dalis iki Latvijos sienos ateityje bus plėtojama ir modernizuojama.

Vandens transportas. Siekiant didinti Klaipėdos jūrų uosto pralaidumą bei konkurencingumą, bus modernizuojama prekių ir keleivių aptarnavimo infrastruktūra, o tai sudarys sąlygas padidinti *Ro-Ro*, *Ro-PAX* ir keleiviniais laivais gabenamų keleivių ir transporto priemonių srautus, atsiras naujų aptarnavimo sferos paslaugų (viešbučių, restoranų) poreikis, pagyvės turizmo paslaugos, bus kuriamos papildomos darbo vietos. Bus didinami uosto gyliai, rekonstruojamos ir statomos krantinės, gerinama uosto sąveika su geležinkelio ir automobilių transportu. Bus įmamasi visų galimų priemonių, siekiant užtikrinti, kad neigiamas darbų poveikis aplinkai ir ypač Baltijos jūros ir Kuršių marių ištekliams, būtų minimizuotas. Bus didinamas privažiavimo kelių pralaidumas, saugumas bei mažinamas neigiamas poveikis aplinkai.

Oro transportas. Lietuvos tarptautinių oro uostų infrastruktūra nepakankamai kokybiškai užtikrina sparčiai augančių keleivių ir krovinių srautų aptarnavimą, neteikia tinkamų keleivių tranzito paslaugų. Siekiant gerinti keleivių bei krovinių aptarnavimo lygį ir adekvačiai reaguoti į prognozuojamą paklausos augimą, bus tobulinama oro uostų ir oro eismo valdymo paslaugų teikimo infrastruktūra, modernizuojami keleivių terminalai, plėtojama teikiamų paslaugų sistema, diegiamos naujos skrydžių saugos ir aviacijos saugumo priemonės, kuriama keleivių tranzito infrastruktūra, didinamas oro uostų konkurencingumas. Įgyvendinus šiuos tikslus, padidės ribinis oro uostų pralaidumas bei juose teikiamų paslaugų kokybė, bus užtikrinamas naujausias skrydžių saugos ir aviacijos saugumo reikalavimus atitinkantis oro uostų ir eismo valdymo paslaugų teikimas.

Logistikos centrai. Siekiant išnaudoti skirtingų transporto rūšių ir esamos transporto infrastruktūros pajėgumą, didinti krovinių intermodalumą bei vežimo efektyvumą, bus kuriama viešoji infrastruktūra moderniems logistikos centrams steigti, vykdoma jų integracija į Europos žemyne bei Baltijos jūros regione kuriamą logistikos centrų tinklą, sudaromos sąlygos vystyti intermodaliniam transportui, sukuriama papildomas darbo vietos bei gerinama verslo sąlygos.

2.7.6 PRIORITETAS. TECHNINĖ PARAMA EKONOMIKOS AUGIMO VEIKSMŲ PROGRAMOS ĮGYVENDINIMUI

Prioriteto aprašymas

Visų Lietuvos 2007–2013 metų ES struktūrinės paramos panaudojimo strategiją įgyvendinančių teminių veiksmų programų administravimui bus sukurta bendra nacionalinė ES struktūrinės paramos valdymo ir kontrolės sistema, besiremianti bendra institucine sandara bei esminių gero finansinio valdymo principų laikymąsi užtikrinančiu procesu bei procedūromis. Bus siekiama šią sistemą padaryti kuo paprastesnę ir skaidresnę, suprantamą pareiškėjams ir kontrolės institucijoms.

Finansų ministerija privalės užtikrinti minėtų teminių veiksmų programų vadovaujančios ir tvirtinančios institucijų funkcijų tinkamą atlikimą. Dalis šių funkcijų bus vykdoma tos pačios institucijos – Finansų ministerijos – ir finansuojama iš specialios 2007–2013 m. Techninės paramos veiksmų programos, kuri bus skirta bendriems ES struktūrinės paramos valdymo ir kontrolės sistemos aspektams ir apims veiksmų programų parengiamąją, valdymo, stebėsenos, vertinimo, informacinę ir kontrolės veiklą bei veiklą, skirtą sustiprinti ES fondų paramos panaudojimo administracinius gebėjimus. Speciali Techninės paramos veiksmų programa teiks techninę paramą visų į ES struktūrinės paramos įgyvendinimą ištraukusių institucijų veiklai, kuri yra susijusi su daugiau nei viena temine veiksmų programa, tai yra, neapsiriboja išimtinai vienos iš teminių veiksmų programų įgyvendinimu. Tai bus tokios veiklos, kaip pasirengimas, valdymas, priežiūra, vertinimas ir informavimas, taip pat veiklos, skirtos administracinių gebėjimų, susijusių su ES struktūrinės paramos panaudojimu, stiprinimu.

Kita paramos valdymo ir kontrolės institucijų funkcijų dalis (ypač vadovaujančiai institucijai Tarybos reglamente Nr. 1083/2006 priskiriamų funkcijų) bus deleguota kitoms institucijoms: ministerijoms ir agentūroms. Be to, patirtis rodo, jog veiksmų programų įgyvendinimas praktikoje neapsiriboja vien ES reglamentuose numatytų funkcijų vykdymu, todėl į šios teminės veiksmų programos įgyvendinimą neišvengiamai įsijungia platesnis Lietuvos viešojo administravimo institucijų, dalyvaujančių programos, jos prioritetų arba projektų planavime, koordinavime ir įgyvendinimo priežiūroje, ratas.

Šis prioritetas bus finansuojamas Sanglaudos fondo lėšomis. Įgyvendinant Tarybos reglamento Nr. 1083/2006 reikalavimus užtikrinti paramos programų įgyvendinimo kokybę, sukurti tinkamą paramos valdymo ir kontrolės sistemą ir užtikrinti efektyvų jos funkcionavimą, užtikrinti deklaruojamų Europos Komisijai išlaidų tinkamumą finansuoti iš struktūrinės paramos lėšų, užkirsti kelią sukčiavimui, aptikti ir pašalinti pažeidimus bei, stiprinant paramos valdymo ir kontrolės gebėjimus, šiame prioritete siekiama šių *uždavinių*:

- Užtikrinti efektyvų ES struktūrinės paramos, gaunamos pagal Konvergencijos tikslą, valdymo ir kontrolės sistemos funkcionavimą įgyvendinant šią Ekonomikos augimo veiksmų programą;

- Gerinti visuomenės informuotumą apie Ekonomikos augimo veiksmų programos teikiamą paramą bei įgyvendinimo rezultatus, atlikti Ekonomikos augimo veiksmų programos vertinimą.

Efektyvus valdymo ir kontrolės sistemos funkcionavimas įgyvendinant Ekonomikos augimo veiksmų programą

Kaip numatyta toliau pateikiamame šios veiksmų programos įgyvendinimo sistemos apraše, ją įgyvendindama vadovaujanti institucija, nedeleguodama atsakomybės už jai priskirtas

funkcijas, kaip to reikalauja Bendrojo reglamento 59 (2) str., dalies funkcijų vykdymą deleguos, be to remsis už konkrečias politikos sritis atsakingų valstybės institucijų pagalba. Pavyzdžiui, numatoma, kad įgyvendinant šią veiksmų programą dalyvaus Ūkio ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Susisiekimo ministerija, Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, taip pat Lietuvos verslo paramos agentūra, Transporto investicijų direkcija, UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ ir Centrinė projektų valdymo agentūra.

Taip pagal šį prioritetą bus teikiama techninė parama visų į Ekonomikos augimo veiksmų programos įgyvendinimą įsitraukusių (anksčiau minėtų ir kitų) institucijų veiklai, susijusiai išimtinai su šios veiksmų programos įgyvendinimu. Ši parama padės efektyviai ir kokybiškai vykdyti projektų vertinimo ir atrankos veiksmus, projektų įgyvendinimo priežiūros ir išlaidų tinkamumo finansuoti iš struktūrinės paramos lėšų nustatymo ir tikrinimo veiksmus bei kitus su šia veiksmų programa neatsiejamai susijusius veiksmus.

Visuomenės informuotumas apie Ekonomikos augimo veiksmų programos teikiamą paramą bei įgyvendinimo rezultatus, Ekonomikos augimo veiksmų programos vertinimas

Svarbu pabrėžti, kad šio prioriteto techninė parama bus nukreipta ne vien į pačią administravimo sistemą, bet ir į aplinką, visų pirma į potencialius pareiškėjus, partnerius ir plačiąją visuomenę. Kad būtų rengiami ir įgyvendinami Lietuvos 2007–2013 metų ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos bei Ekonomikos augimo veiksmų programos tikslus ir uždavinius atitinkantys projektai, šios veiksmų programos potencialūs pareiškėjai turi būti nuolat informuojami apie šiuos tikslus ir uždavinius ir gerai suprasti, kokio tipo projektai yra tinkami finansuoti iš Ekonomikos augimo veiksmų programos lėšų.

Plati visuomenė turi taip pat būti nuolat informuojama apie Ekonomikos augimo veiksmų programos paskirtį, tikslus, įgyvendinimo pažangą ir rezultatus, siekiant užtikrinti, kad jie būtų adekvačiai suprantami.

Visuomenės informavimo ir viešinimo strategijos bei veiksmų plano parengimas ir jų įgyvendinimo priežiūra sudaro neatsiejamą anksčiau minėtos administravimo sistemos dalį. Tačiau ir šis prioritetas aktyviai rems šios strategijos bei veiksmų plano įgyvendinimą per specifinius su Ekonomikos augimo veiksmų programos viešiniu susijusius veiksmus. Pavyzdžiui, bus organizuojami tiksliniai renginiai – seminarai, konferencijos, informavimo dienos, rengiami ir spausdinami specialūs pranešimai visuomenės informavimo priemonėse, leidžiami informaciniai ir geros praktikos sklaidos leidiniai; bus remiami ir visi kiti veiksmai, prisidedantys prie Ekonomikos augimo veiksmų programos viešumo užtikrinimo.

Tokiu pat principu bus organizuojama Ekonomikos augimo veiksmų programos vertinimo veikla: vertinimo plano parengimas, vertinimo veiksmų planavimas ir koordinavimas sudaro neatsiejamą anksčiau minėtos administravimo sistemos dalį. Tačiau kartu šis prioritetas rems ir pačią vertinimo veiklą – einamuosius strateginius ir veiklos vertinimus, susijusius išimtinai su Ekonomikos augimo veiksmų programos įgyvendinimo efektyvumu, jos poveikio vertinimu, šios veiksmų programos įgyvendinimo konteksto vertinimu.

Suderinamumas su Techninės paramos veiksmų programa

Veiklos, susijusios su valdymo ir kontrolės sistema

Pagal šį prioritetą bus finansuojamos institucijų, dalyvaujančių Ekonomikos augimo veiksmų programos įgyvendinime, veiklos, susijusios išimtinai su šios veiksmų programos įgyvendinimu.

Jeigu ta pati institucija dalyvauja įgyvendinant daugiau nei vienos veiksmų programą, jos veikla gali būti finansuojama iš Techninės paramos veiksmų programos.

Veiklos, susijusios su viešiniu ir vertinimu

Viešinimo ir vertinimo veiklos, susijusios išskirtinai su Ekonomikos augimo veiksmų programos įgyvendinimu, bus finansuojamos pagal šį prioritetą.

Viešinimo ir vertinimo veiklos, susijusios su daugiau nei viena veiksmų programa, bus finansuojamos iš Techninės paramos veiksmų programos.

Numatomas išlaidų pasiskirstymas pagal kategorijas

Išlaidų pasiskirstymas pagal prioritetines temas		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
85	Rengimas, įgyvendinimas, stebėseną ir tikrinimas	35.859.836
86	Vertinimas ir studijos; informacija ir komunikacija	8.964.959
VISO		44.824.795
Išlaidų pasiskirstymas pagal finansavimo būdą		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
01	Negražintina pagalba	44.824.795
VISO		44.824.795
Išlaidų pasiskirstymas pagal teritorijų tipus		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
00	Netaikytina	44.824.795
VISO		44.824.795

2.8. ATITIKTIS HORIZONTALIOMS TEMOMS IR JŲ ĮGYVENDINIMAS

2.8.1 Informacinės visuomenės plėtra

Augantis informacinių technologijų naudojimas įmonėse ir namų ūkiuose sudaro geras sąlygas diegti inovacijas versle. Įgyvendinant 1–ąjį Veiksmų programos prioritetą „Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra“, informacinės technologijos bus plačiai naudojamos bendruose verslo ir mokslo tyrimų įstaigų projektuose. Didelis informacinių technologijų naudojimas verslo paramos įstaigose, įgyvendinant 2–ąjį prioritetą „Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas“, leis efektyviai teikti viešąsias MTTP ir inovacijų skatinimo paslaugas ir įgyvendinti bendradarbiavimo, ypač tarptautinio, projektus. Kita vertus, įgyvendinant Veiksmų programą inovacijų bei verslo ir mokslo bendradarbiavimo skatinimo kryptimis, vystant inovacijoms palankią infrastruktūrą bei remiant inovacijas ir verslumą skatinančių įstaigų veiklos efektyvumo didinimo, teikiamų paslaugų kokybės gerinimo ir prieinamumo didinimo projektus, informacinių technologijų panaudojimas versle, tikėtina, dar labiau išaugs.

Visos prioriteto „*Informacinė visuomenė visiems*“ veiklų grupės yra tiesiogiai skirtos informacinės visuomenės plėtros procesų skatinimui šalyje.

Įgyvendinant Veiksmų programos prioriteto „*Esminė ekonominė infrastruktūra*“ veiksmų grupės „*Energijos tiekimo tinklai*“ priemonės, bus diegiamos naujos aukštesnio lygio IT technologijos ir modernizuojami energetiniai įrenginiai. Prie informacinės visuomenės plėtros prisidės ir automatizuotos duomenų surinkimo ir perdavimo sistemos (SCADA), automatizuoto elektros energijos suvartojimo apskaitos ir elektros energijos paklausos prognozavimo sistemų diegimo projektai.

2.8.2 Lygios galimybės

Tiesioginė parama MTTP ir inovaciniams projektams bus teikiama nepažeidžiant lygių galimybių principo.

Įgyvendinant veiksmų programos prioritetą „*Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas*“, planuojama skatinti moterų verslumą – didinant viešųjų paslaugų verslui kokybę ir prieinamumą, įgyvendinant verslumo skatinimo programas bei gerinant priėjimą prie finansavimo šaltinių, ypač teikiant mikrokreditus.

Prioritetas „*Informacinė visuomenė visiems*“ sudarys prielaidas lygių galimybių plėtros procesams šalyje, siekdamas užtikrinti visiems žmonėms vienodas sąlygas pasinaudoti IRT teikiamomis galimybėmis: viešojo sektoriaus elektroninėmis paslaugomis, elektroninės sveikatos, intelektinių transporto sistemų paslaugomis, gausiu skaitmeniniu turiniu lietuvių kalba, IRT infrastruktūra ir kt. Įgyvendinant prioritetą „*Informacinė visuomenė visiems*“ daug dėmesio bus skiriama „elektroninės įtraukties“ politikos pagrindiniams principams, siekiant užtikrinti, kad visoms visuomenės grupėms būtų lengva naudotis IRT.

2.8.3 Darni plėtra

Prioritete „*Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas*“ remiant aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų sektorių vystymąsi bei skatinant tradicinių sektorių įmones diegti inovacijas ir įsigyti naujas technologijas, tikimasi sumažinti energijai imlių ir aplinką teršiančių pramonės sektorių dalį. Darniai plėtrai didelį teigiamą poveikį turės įmonių diegiamos ekoinovacijos.

Palankios verslui ir inovacijoms aplinkos sukūrimas darys netiesioginę teigiamą įtaką darniai plėtrai – bus skatinama mažiau energijai imlių sektorių plėtra, įmonės bus skatinamos diegti energiją taupančias, švarios gamybos technologijas.

Veiksmų programos prioriteto „Esminė ekonominė infrastruktūra“ veiksmų grupės „Energijos tiekimo tinklai“ priemonės atitinka Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje nustatytą energetikos ilgalaikį tikslą „formuoti darnų energetikos sektorių, sugebantį konkuruoti atviroje tarptautinėje energetikos rinkoje, patikimai ir saugiai aprūpinantį energija visas Lietuvos ūkio šakas, didinti energijos gamybos ir paskirstymo efektyvumą“. 2007–2013 m. periodui numatomos investavimo sritys taip pat atitinka šias Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje nustatytas ilgalaikių ir vidutinės trukmės tikslų įgyvendinimo priemones:

- modernizuoti ir plėtoti centralizuoto šilumos tiekimo sistemas, renovuoti šilumos tiekimo tinklus, sudaryti sąlygas šilumos gamintojams konkuruoti, o vartotojams – galimybę reguliuoti šilumos vartojimą;

- atnaujinti elektros energijos tiekimo infrastruktūrą (modernizuoti elektros pastotes, iš dalies renovuoti elektros perdavimo ir skirstomuosius tinklus);

- plėsti gamtinių dujų skirstomuosius tinklus;

- parengti ir pradėti įgyvendinti ilgalaikius specialiuosius savivaldybių šilumos ūkio planus.

Prioritetas „*Informacinė visuomenė visiems*“ tiesiogiai prisidės prie keleto Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje nustatytų prioritetų įgyvendinimo. IRT infrastruktūros plėtra kaimiškose vietovėse, viešųjų paslaugų perkėlimas į elektroninę erdvę, laikantis pagrindinių „elektroninės įtraukties“ politikos principų, mažins socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir regionų viduje bei sudarys sąlygas socialinės atskirties mažėjimui. Kultūros paveldo skaitmeninimas užtikrins ilgalaikį kultūros paveldo išsaugojimą bei pagerins jo sklaidą. Elektroninės sveikatos paslaugų teikimas turės teigiamą poveikį žmonių sveikatai, o intelektualių valdymo sistemų paslaugų teikimas sudarys sąlygas spręsti racionalaus gamtinių išteklių naudojimo, aplinkos teršimo mažinimo, racionalios urbanizacijos, efektyvaus ekstremalių situacijų iškilus pavojui aplinkai ar žmogaus sveikatai valdymo klausimus. Įgyvendinant remiamas priemones, kurios bus diegiamos taikant naujausias informacines technologijas, geografinės informacines (GIS), globalinės padėties nustatymo (GPS, Galileo), kompiuterinių resursų bendro panaudojimo (GRID) ir kitas pažangias sistemas bei priemones bus galima efektyviau panaudoti nacionalinius šalies mokslo, technikos, verslo ir informacinės visuomenės resursus, o tai teigiamai veiks daugelį ūkio šakų ir tiesiogiai prisidės prie darnaus šalies vystymosi.

Regioninio transporto tinklo elementų rekonstrukcija ir plėtra, vykdoma įgyvendinant prioriteto „Esminė ekonominė infrastruktūra“ veiksmų grupę „*Transporto tinklas*“, leis užtikrinti saugų eismą, sumažinti transporto eksploatavimo išlaidas, pagerinti infrastruktūros techninius parametrus, sumažinti aplinkos taršą bei triukšmo lygį ir kartu pagerinti vietinio verslo funkcionavimo, darbo jėgos mobilumo sąlygas.

TEN tinklo rekonstrukcija ir plėtra, vykdoma įgyvendinant Veiksmų programos prioritetą „*Transeuropinių transporto tinklų plėtra*“, leis didinti eismo saugą, sumažinti transportavimo ir energijos suvartojimo išlaidas, sumažinti aplinkos taršą bei triukšmo lygį.

Siekiant geresnio šio horizontalaus prioriteto integravimo, darni plėtra bus stebima Ekonomikos augimo veiksmų programai nustatytų rodiklių pagrindu (žr. 4 dalį „Uždavinių išraiška skaičiais“). Darnios plėtros rodiklių įgyvendinimą stebės ir vertins Stebėsenos komitetas. Aplinkosauginių klausimų integravimas taip pat bus užtikrintas sprendimų priėmimo proceso, nustatant aplinkosauginius projektų atrankos kriterijus.

Kaip paprastai, ir atsižvelgiant į Strateginio poveikio aplinkai vertintojų pastabas, visi investicijų projektai bus vertinami poveikio aplinkai atžvilgiu.

2.8.4 Regioninė plėtra

Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategijoje suformuluota Lietuvos regioninės politikos prioritetinė kryptis – tolygi Lietuvos teritorinė ekonominė plėtra, t.y. kryptingas ir koordinuotas ilgalaikės ekonominės plėtros skatinimas ir konkurencingumo didinimas žemo

gyvenimo lygio teritorijų apsuptyuose regioniniuose centruose, kurie, turėdami ekonominę potencialą ir infrastruktūrą, gali atlikti regioninių augimo centrų funkcijas ir jų plėtra gali užtikrinti didesnę teritorinę socialinę sanglaudą regione, o kartu ir Lietuvoje. Strategijoje nurodytus Lietuvos regioninės politikos prioritetinės krypties įgyvendinimo uždavinius ir uždavinių įgyvendinimo priemones numatoma realizuoti skatinant plėtrą iki 2013 metų 5 regioniniams centrams – Alytui, Marijampolei, Tauragei, Telšiams ir Utenai.

Išskirtinas Ignalinos atominės elektrinės (AE) regionas, kuriame nutraukus Ignalinos AE pirmojo ir antrojo bloko eksploatavimą (antrąjį bloką numatoma sustabdyti 2009 metais), galimi neigiami socialiniai ir ekonominiai padariniai.

Veiksmų programos įgyvendinimas teikiant tiesioginę paramą inovacijoms, skatinant ir remiant technologijų perdavimą, inovacijų skatinimo infrastruktūrą ir paslaugas, viešųjų paslaugų verslui pasiūlą, gerinant įvairių verslo finansavimo šaltinių prieinamumą, vystant viešąsias teritorijas investicijoms leis palaipsniui mažinti apskričių išsivystymo netolygumus teikiant prioritetą projektams, įgyvendinamiems mažiau išsivysčiusiuose regionuose, plėtotiniuose regioniniuose centruose.

Įgyvendinant Veiksmų programos prioriteto „Esminė ekonominė infrastruktūra“ veiksmų grupės „*Energijos tiekimo tinklai*“ priemones, ryškesnis regioninis aspektas gali pasireikšti centralizuoto šilumos tiekimo tinklų srityje, nes centralizuoto šildymo sistemos yra savo esme lokalaus pobūdžio. Centralizuoto šildymo tinklų atnaujinimas, pereinant prie pažangesnių technologijų, lemtų efektyvumo padidėjimą, aukštesnį šilumos tiekimo patikimumo lygį, o kartu ir vartotojui tiekiamos šiluminės energijos kainos mažėjimą. Be to, centralizuoto šilumos tiekimo sistema leidžia naudoti įvairių kūrą, taip užtikrindama patikimesnę energijos tiekimą.

Gamtinių dujų skirstomųjų tinklų plėtra taip pat gali turėti teigiamos įtakos atskirų regionų plėtrai, nes dujofikuotose teritorijose sukuriama daug palankesnės verslo sąlygos, gerėja gyvenimo kokybė.

Elektros skirstomųjų tinklų plėtra neelektrifikuotose vietovėse mažins atskirų rajonų socialinę atskirtį. Struktūrinė parama paskatins elektros ir gamtinių dujų skirstomųjų tinklų plėtrą tuose regionuose, kuriuose yra aiškių rinkos mechanizmo veiklos trūkumų.

Prioriteto „*Informacinė visuomenė visiems*“ įgyvendinamos veiklos: IRT infrastruktūros plėtra kaimiškose vietovėse, nacionalinių ir regioninių elektroninių paslaugų teikimas mažins Lietuvos regionų išsivystymo netolygumus IRT srityje ir padidins atsiliekančių regionų konkurencingumą bei investicinį patrauklumą.

Įgyvendinant prioriteto „*Esminė ekonominė infrastruktūra*“ veiksmų grupę „*Transporto tinklas*“, pagerės atokiuose rajonuose gyvenančių gyventojų susisiekimo sąlygos su savivaldybių centrais, taip pat miestų ir kaimiškųjų regionų pramonės, žemės ūkio, paslaugų subjektų susisiekimas. Regioninės susisiekimo infrastruktūros modernizavimas sudarys palankias sąlygas vystyti smulkiam ir vidutiniam verslui, turės teigiamą poveikį ekonominei regionų plėtrai.

Įgyvendinant Veiksmų programos prioritetą „*Transeuropinių transporto tinklų plėtra*“ vystant TEN-T tinklą, kartu pagerės susisiekimas tarp atskirų Lietuvos regionų, bus skatinamas tolygus regionų ekonominis vystymasis ir skirtumų mažėjimas, gerinama verslo aplinka, kuriamos naujos darbo vietos.

3. FINANSĀVIMO PLANAS

19 lentelē. Paramos pasiskirstymas pagal metus ir fondus (eurais)

Metai	ERPF	Sanglaudos fondas	Iš viso
2007	246.917.589	94.271.373	341.188.962
2008	250.117.652	122.798.384	372.916.036
2009	255.349.026	150.689.989	406.039.015
2010	272.022.462	167.612.519	439.634.981
2011	293.865.516	180.826.093	474.691.609
2012	312.399.348	200.625.516	513.024.864
2013	335.890.539	215.467.519	551.358.058
VISO	1.966.562.132	1.132.291.393	3.098.853.525

20 lentelė. Paramos pasiskirstymas pagal prioritetus (eurais)

Prioritetas	Bendrijos finansavimas	Nacionalinis viešas finansavimas	Nacionalinis privatus finansavimas	Visas finansavimas	Bendrojo finansavimo lygis (proc.)	Informacijai	
						EIB įnašas	Kitas finansavimas
1. Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra	677.549.282	77.727.835	115.693.831	870.970.948	77,79		
2. Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas	462.167.235	49.781.285	146.744.975	658.693.495	70,16		
3. Informacinė visuomenė visiems	240.086.875	42.368.272	0	282.455.147	85,00		
4. Esminė ekonominė infrastruktūra	586.758.740	78.124.697	77.566.529	742.449.966	79,03		
5. Transeuropinių transporto tinklų plėtra (Sanglaudos fondo dalis)	1.087.466.598	191.905.871	0	1.279.372.469	85,00		
6. Techninė parama Ekonomikos augimo veiksmų programos įgyvendinimui	44.824.795	7.910.258	0	52.735.053	85,00		
VISO	3.098.853.525	447.818.218	340.005.335	3.886.677.078			

4. UŽDAVINIŲ IŠRAIŠKA SKAIČIAIS

Įgyvendinant šią veiksmų programą daug dėmesio bus skiriama nuolatinei priežiūrai, kuri leistų įvertinti programos įgyvendinimo sėkmę ir laiku imtis koreguojamųjų veiksmų, jeigu jie būtų reikalingi. Tuo tikslu kiekvienam šios veiksmų programos uždaviniui toliau yra formuluojami pagrindiniai skaičiais išreikšti rodikliai. Veiksmų programos įgyvendinimo stebėjimas remsis išsamia ir suderinta stebėsenos rodiklių sistema, kuri bus stebėsenos sistemos pagrindu.

Strateginiai konteksto rodikliai

Toliau pateikiami konteksto rodikliai. Pastarieji yra susiję su bendrais tikslais, nustatytais Nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje ir kituose strateginiuose dokumentuose, ir todėl apibrėžia bendrą strateginį veiksmų programos įgyvendinimo kontekstą. Numatoma, kad šios veiksmų programos įgyvendinimas pozityviai prisidės prie kiekybinių uždavinių, nustatytų programos poveikio lygmenyje, t.y. pozityviai veiks strateginius konteksto rodiklius. Tačiau tik ex-post vertinimas (o ne programos įgyvendinimo metu atliekamas stebėjimas) galės pateikti išsamesnį šio poveikio įvertinimą, nes veiksmų programos įgyvendinimas nebus vienintelis faktorius, veikiantis strateginių konteksto rodiklių pasiekimą.

Šių strateginių konteksto rodiklių informacijos šaltinis, jeigu nenurodyta kitaip, yra oficiali statistika. Duomenys bus atnaujinami kasmet, ir, jeigu būtina, pristatomi metinėse veiksmų programos įgyvendinimo ataskaitose.

Programos įgyvendinimo rodikliai

Toliau taip pat pateikiami programos įgyvendinimo rodikliai (t. y. jie matuoja tik veiksmų programos įgyvendinimo poveikį). Pirmiausia pateikiami pagrindiniai rodikliai. Pagrindiniai rodikliai pasirinkti vadovaujantis Europos Komisijos darbinio dokumentu „Stebėsenos ir vertinimo rodikliai“ ir atsižvelgiant į suplanuotų veiksmų specifiką bei pobūdį. Pagrindiniai rodikliai remiasi toliau, prioritetų uždavinių lygmeniu, pateikiamais *produkto ir rezultatų lygio rodikliais*, tad jų skaičius gana ribotas. Be to, dalis produkto ir rezultato rodiklių, pateiktų minėto darbinio dokumento 1 priede, yra integruoti į programos rodiklių sistemą. Priežiūros sistemos susitelkimas į produkto ir rezultatų lygio rodiklius paaiškinamas tuo, jog siekiama apsiriboti tik tokiais rodikliais, kurių pasiekimą lems tik pagal konkretų veiksmų programos prioritetą įgyvendinami projektai.

Iš esmės, pagrindinis šių rodiklių pasiekimo informacijos šaltinis bus projektų stebėsenos sistema, t. y. projektų, finansuojamų pagal šią veiksmų programą, įgyvendinimo ataskaitos. Stebėsenos duomenų rinkimas ir apdorojimas yra išsamiai aprašytas 6 dalies (Įgyvendinimo nuostatos) skyriuose „Įgyvendinimo stebėjimas“ ir „Rodiklių stebėjimas“.

PAGRINDINIAI PROGRAMOS LYGIO RODIKLIAI

Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais
Pritraukta privačių investicijų (mln. eurų)	312*	735,5
Nutiesta naujų ir rekonstruota esamų automobilių kelių (km)	21328** Iš kurių transeuropiniai tinklai (TEN) 1617**	1165 Iš kurių TEN 315
Nutiesta naujų ir rekonstruota esamų geležinkelių kelių (km)	1771** Iš kurių TEN 1100**	220 Iš kurių TEN 170

* 2004-2006 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpis (duomenys preliminarūs, nes dar nebaigti visi projektai)

** visos valstybinės reikšmės kelių ir geležinkelių tinklas

1 VEIKSMŲ PROGRAMOS TIKSLAS Didinti aukštos pridėtinės vertės verslo lyginamąją dalį

Strateginiai konteksto rodikliai

Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija (metai)	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais
Bendros išlaidos MTTP (proc. nuo BVP)	0,76 (2005)	2,2
Tyrėjų skaičius, tenkantis tūkstančiui užimtųjų/dalis įdarbinta versle (proc.)	5,12/6,6 (2004)	6,1/15
Europos patentų biurui pateiktų paraiškų skaičius 1 mln. gyventojų	2,6 (2002)	30

1 PRIORITETAS: ŪKIO KONKURENCINGUMUI IR EKONOMIKOS AUGIMUI SKIRTI MOKSLINIAI TYRIMAI IR TECHNOLOGINĖ PLĖTRA

Pagrindiniai rodikliai

Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais
Pritraukta privačių investicijų (mln. eurų)	42,2*	129,5
MTTP projektų skaičius	78*	260

* 2004-2006 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpis

1 uždavinys: Sustiprinti viešą ir privačią mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros bazę

Programos įgyvendinimo rodikliai

Rodiklio tipas	Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais	Informacijos šaltinis
Rezultato	Pritraukta privačių investicijų (mln. eurų)	33*	72,5	Projektų ataskaitos
	Sukurti ir veikiantys mokslinių tyrimų centrai	49*	12	Projektų ataskaitos
Produkto	MTTP bazės plėtros projektų skaičius	10***	60	Pasirašytos sutartys

* Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

*** BPD 1.5 priemonės projektai mokslinių tyrimų infrastruktūros srityje. Šaltinis: Centrinė projektų valdymo agentūra

2 uždavinys: Padidinti viešo sektoriaus MTTP veiklos efektyvumą ir prieinamumą įmonėms

Programos įgyvendinimo rodikliai

Rodiklio tipas	Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais	Informacijos šaltinis
Rezultato	Bendrų darbo vietų skaičius mokslinių tyrimų srityje	5893 (2005)	650	Projektų ataskaitos
	Pasirašytos bendradarbiavimo sutartys tarp tyrimų institucijų ir MVĮ	_*	100	Projektų ataskaitos
Produkto	MTTP projektų skaičius	26 (2007)	40	Pasirašytos sutartys

* numatoma atlikti studiją

3 uždavinys: Padidinti MTTP veiklos aktyvumą privačiame sektoriuje

Programos įgyvendinimo rodikliai

Rodiklio tipas	Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais	Informacijos šaltinis
Rezultato	Pritraukta privačių investicijų (mln. eurų)	9,2*	57	Projektų ataskaitos
Produkto	MTTP projektų skaičius (įmonių mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros veikla)	42 (2006)*	120	Pasirašytos sutartys

* 2004-2006 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpis

4 uždavinys: Pagerinti žinių ir technologijų sklaidos terpę, skatinti verslo ir mokslo bendradarbiavimą MTTP srityje

Programos įgyvendinimo rodikliai

Rodiklio tipas	Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais	Informacijos šaltinis
Rezultato	Naujai sukurtų technologinių įmonių skaičius*	4*	15	Projektų ataskaitos
Produkto	MTTP ir inovacijų aplinkos gerinimo projektų skaičius	11*	40	Pasirašytos sutartys

* 2004-2006 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpis

2 VEIKSMŲ PROGRAMOS TIKSLAS

didinti verslo produktyvumo lygį, ypač sudarant palankią aplinką inovacijoms ir smulkiajam bei vidutiniam verslui

Strateginis kontekstas

Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija (metai)	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais
Lietuviškos kilmės prekių eksportas, išskyrus rafinuotus naftos produktus (parduota kasybos, karjerų eksploatavimo ir apdirbamosios gamybos, išskyrus rafinuotus naftos produktus, produkcijos ne Lietuvos rinkoje, procentais nuo visos parduotos atitinkamos produkcijos) (proc.)	51,8 (2005)	60
Investicijų į pagrindinio kapitalo formavimą dalis BVP struktūroje (proc. nuo BVP)	22,3 (2005)	30
Darbo našumas per darbo valandą (proc. nuo ES-15 vidurkio)	41,7 (2004)	65

2 PRIORITETAS: VERSLO PRODUKTYVUMO DIDINIMAS IR APLINKOS VERSLUI GERINIMAS

Pagrindiniai rodikliai

Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais
Pritraukta privačių investicijų (mln. eurų)	269,8*	606

* 2004-2006 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpis (išankstiniai duomenys, nes ne visi projektai baigti įgyvendinti)

1 uždavinys: padidinti įmonių produktyvumą

Programos įgyvendinimo rodikliai

Rodiklio tipas	Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais	Informacijos šaltinis
Rezultato	Pritraukta privačių investicijų (mln. eurų)	98*	173	Projektų ataskaitos
Produkto	Projektų, skirtų verslo produktyvumui didinti, įskaitant MVĮ projektus, skaičius	51 (2006)**	300, iš jų: 250 (MVĮ)	Pasirašytos sutartys

* 2004-2006 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpis

** tik mažos ir vidutinės įmonės

2 uždavinys: padidinti veikiančių įmonių gyvybingumą ir paskatinti verslumą

Programos įgyvendinimo rodikliai

Rodiklio tipas	Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais	Informacijos šaltinis
Rezultato	Struktūrinių fondų lėšomis paremtuose inkubatoriuose veikiančių įmonių skaičius	20*	70	Projektų ataskaitos,
Produkto	Verslo aplinkos gerinimo projektų skaičius	39 (2006)	120	Pasirašytos sutartys

* 2004-2006 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpiu 2006 m. buvo užbaigtas vienas inkubatoriaus projektas Šiauliuose. Šiame inkubatoriuje veikia 54 įmonės.

3 uždavinys: pagerinti MVĮ priėjimą prie finansavimo šaltinių

Programos įgyvendinimo rodikliai

Rodiklio tipas	Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais	Informacijos šaltinis
Rezultato	Finansinės inžinerijos priemonėmis pritrauktos privačios investicijos (mln. eurų)	55,8 (2006)*	289	Projektų ataskaitos
Produkto	Finansinės inžinerijos priemonėmis paremtų įmonių skaičius	346 (2006)**	4300	Pasirašytos sutartys

* su UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ garantija suteiktos paskolos;

**Įmonės, kurioms UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ suteiktos paskolų garantijos.

4 uždavinys: pritaikyti viešąsias teritorijas investicijoms pritraukti

Programos įgyvendinimo rodikliai

Rodiklio tipas	Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais	Informacijos šaltinis
Rezultato	Pritraukta privačių investicijų (mln. eurų)	116*	144	Projektų ataskaitos
Produkto	Investicijoms paruoštų viešųjų teritorijų plotas (ha)	170*	400	Projektų ataskaitos

* 2004-2006 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpis (išankstiniai duomenys, nes ne visi projektai baigti įgyvendinti)

3 VEIKSMŲ PROGRAMOS TIKSLAS efektyvinti ekonominę infrastruktūrą

Strateginis kontekstas

Informacinė visuomenė

Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija (metai)	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais
Nuolatiniai interneto vartotojai (proc.)	30 (2005)	70
Pagrindinių viešųjų paslaugų perkėlimo į internetą lygis (proc.)	65 (2005)	95
Plačiajuosčio interneto ryšio skvarba (proc.)	7 (2005)	50

Transporto infrastruktūra

Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija (metai)	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais
Ro-Ro krovinių srautas Klaipėdos uoste (mln. t)	3 (2005)	4,5
Krovinių pervežimas geležinkeliais (mln. t)	49,3 t (2005)	60
Oro uostuose aptarnautų keleivių srautas (mln. keleivių)	1,45 (2005)	2,61

Energetikos infrastruktūra

Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija (metai)	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais
Elektros energijos transportavimo nuostoliai (proc.)	9,6 (2006)	7,6
Šiluminės energijos transportavimo nuostoliai (proc.)	19,6 (2005)	16,6

Vidutinis neplanuotų trumpų nutraukimų vienam vartotojui per metus skirstomuosiuose elektros tinkluose (<i>Momentary Average Interruption Frequency index – MAIFI</i>)	0,4 (2005)	0,38
--	------------	------

3 PRIORITETAS: INFORMACINĖ VISUOMENĖ VISIEMS

Pagrindiniai rodikliai

Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais
Informacinės visuomenės plėtros projektų skaičius	19*	51

* 2004-2006 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpiu ES struktūrinių fondų lėšomis paremti elektroninės valdžios ir elektroninės infrastruktūros projektai

1 uždavinys: plėtoti elektroninius sprendimus, didinant viešojo sektoriaus institucijų efektyvumą, ir skatinti elektroninio verslo iniciatyvas šalyje

Programos įgyvendinimo rodikliai

Rodiklio tipas	Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais	Informacijos šaltinis
Rezultato	Gyventojų, besilankančių viešųjų institucijų interneto svetainėse, dalies padidėjimas (procentiniai punktai)	15 (2005)*	40	IVPK** užsakymu kartą metuose atliekamas tyrimas
	Verslo įmonių, pardavinėjančių prekes ar paslaugas internetu, dalies padidėjimas (procentiniai punktai)	15 (2005)***	25	IVPK užsakymu kartą metuose atliekamas tyrimas
Produkto	Paremtų interaktyvių elektroninių viešųjų paslaugų skaičius	24****	100	Pasirašytos sutartys
	Paremtų projektų, skirtų elektroninio verslo plėtrai, skaičius	0	10	Pasirašytos sutartys

* Gyventojų, besilankančių viešųjų institucijų interneto svetainėse, dalis (proc.)

** Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

*** Verslo įmonių, pardavinėjančių prekes ar paslaugas internetu, dalis (proc.)

**** 2004-2006 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpiu ES struktūrinių fondų lėšomis buvo paremtas 24 viešųjų elektroninių paslaugų sukūrimas.

2 uždavinys: sukurti tolygią ir saugią elektroninių tinklų infrastruktūrą šalyje

Programos įgyvendinimo rodikliai

Rodiklio tipas	Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais	Informacijos šaltinis
Rezultato	Gyventojų turinčių galimybę tapti plačiajuosčio tinklo paslaugų vartotojais, dalies padidėjimas (procentiniai punktai)	72 (2005)*	23	IVPK** užsakymu atliktas tyrimas
	Interneto vartotojų, internete susiduriančių su saugos problemomis, dalies sumažėjimas (procentiniai punktai)	60 (2005)***	20	IVPK* užsakymu kartą metuose atliekamas tyrimas
Produkto	Miestelių ir kaimų, prijungtų prie sukurto plačiajuosčio tinklo, skaičius	430 (2005)	770	Pasirašytos sutartys
	Paremtų projektų, susijusių su saugos klausimais, skaičius	2****	10	Pasirašytos sutartys

* Gyventojų turinčių galimybę tapti plačiajuosčio tinklo paslaugų vartotojais, dalis (proc.)

** Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

*** Interneto vartotojų, internete susiduriančių su saugos problemomis, dalis (proc.)

**** 2004-2006 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpiu ES struktūrinių fondų lėšomis buvo paremti 2 saugos projektai.

4 PRIORITETAS „ESMINĖ EKONOMINĖ INFRASTRUKTŪRA“, Veiklų grupė: Energijos tiekimo tinklai

1 uždavinys: sudaryti technines galimybes ir aplinkosaugines prielaidas Lietuvos elektros ir dujų rinkų integracijai į vieningą ES elektros ir dujų rinką

Programos įgyvendinimo rodikliai

Rodiklio tipas	Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais	Informacijos šaltinis
Rezultato	Papildomas gamtinių dujų vartotojų skaičius, aptarnaujamas dėl išplėsto tinklo	540 720 (2006)*	60 000	Projektų ataskaitos
Produkto	Naujai dujofikuotų vietovių skaičius	1**	10	Projektų ataskaitos

*gamtinių dujų vartotojų skaičius

** 2004-2006 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpis

2 uždavinys: padidinti energijos tiekimo patikimumą ir saugumą

Programos įgyvendinimo rodikliai

Rodiklio tipas	Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais	Informacijos šaltinis
Rezultato	Šilumos vartotojų, kuriems pagerėjo šilumos tiekimo patikimumas ir kokybė, skaičius	600 000 (2006)*	300 000	Projektų ataskaitos
Produkto	Modernizuota centralizuoto šilumos tiekimo tinklų (sutartinių 100mm skersmens viengubų vamzdžių) (km.)	7140 (2006)**	1800	Projektų ataskaitos

* centralizuotai tiekiamos šilumos vartotojų skaičius šalyje

** centralizuoto šilumos tiekimo vamzdinių suminis ilgis

4 PRIORITETAS „ESMINĖ EKONOMINĖ INFRASTRUKTŪRA“, Veiklų grupė: Transporto tinklas

1 uždavinys: Eismo saugos inžinerinių priemonių diegimas

Programos įgyvendinimo rodikliai

Rodiklio tipas	Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais	Informacijos šaltinis
Rezultato	Panaikintų „juodųjų dėmių“ skaičius*	247 (2005 m.)	25	Vertinimai, studijos
Produkto	Įdiegtos saugaus eismo gerinimo ir aplinkosaugos priemonės padidinto avaringumo rizikos ruožuose, (vnt)	35**	35	Projektų ataskaitos

* vietos, kuriose pasikartoja eismo įvykiai

** 2004-2006 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpis

2 uždavinys: Valstybinės ir regioninės reikšmės transporto infrastruktūros techninių parametru gerinimas

Programos įgyvendinimo rodikliai

Rodiklio tipas	Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais	Informacijos šaltinis
Rezultato	Sutaupytas laikas vežant krovinius rekonstruotais geležinkeliais (mln. t h.)	-*	4	Vertinimai, studijos
Produkto	Nutiesta naujų ir rekonstruota esamų automobilių kelių (km)	19711**	850	Projektų ataskaitos
	Nutiesta naujų ir rekonstruota esamų geležinkelių kelių (km)	671**	50	Projektų ataskaitos

* siekiant įvertinti pradinę situaciją, bus atliekama studija

** visas valstybinės reikšmės kelių ir geležinkelių tinklas (išskyrus TEN-T)

3 uždavinys: Regioninės vandens transporto infrastruktūros plėtra

Programos įgyvendinimo rodikliai

Rodiklio tipas	Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais	Informacijos šaltinis
Rezultato	Aptarnautų laivų skaičius vidutiniškai per metus	-*	3000	Vertinimai, studijos
Produkto	Pastatyta ir rekonstruota prieplaukų, (vnt)	-*	2	Projektų ataskaitos

* siekiant įvertinti pradinę situaciją, bus atliekama studija

5 PRIORITETAS. „TRANSEUROPINIŲ TRANSPORTO TINKLŲ PLĖTRA“

1 uždavinys: Nepakankamų sausumos transporto infrastruktūros jungčių su kitomis ES valstybėmis ir trečiųjų šalių transporto tinklais išplėtojimas, TEN-T tinklo pritaikymas augančiam eismo intensyvumui

Programos įgyvendinimo rodikliai

Rodiklio tipas	Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais	Informacijos šaltinis
Rezultato	Padidėjęs pervežtų krovinių kiekis TEN-T tinklu per metus, (mln. t)	110 (2005)	133	Vertinimai, studijos
Produkto	Nutiesta naujų ir rekonstruota esamų TEN-T tinklo automobilių kelių, (km)	1617*	315	Projektų ataskaitos
	Nutiesta naujų ir rekonstruota esamų TEN-T tinklo geležinkelių kelių, (km)	1100*	170	Projektų ataskaitos

* visas TEN-T kelių ir geležinkelių tinklas

2 uždavinys: Svarbiausio šalies tranzito mazgo – Klaipėdos jūrų uosto – potencialo geresnis panaudojimas ir konkurencingumo didinimas

Programos įgyvendinimo rodikliai

Rodiklio tipas	Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais	Informacijos šaltinis
Rezultato	Padidėjęs Ro-Ro, Ro-PAX laivais gabenamų krovinių skaičius, (mln. t)	3 (2005)	1,5	Vertinimai, studijos
	Padidėjęs Ro-Ro, Ro-PAX laivais gabenamų keleivių skaičius, (tūkst. keleiv.)	166 (2005)	83	Vertinimai, studijos

Produkto	Pastatyta ir rekonstruota krantinių, (m)	17859*	775	Projektų ataskaitos
-----------------	--	--------	-----	---------------------

* darbinis krantinių ilgis įskaitant kranto tvirtinimus

3 uždavinys: Tarptautinių oro uostų infrastruktūros pajėgumo išvystymas

Programos įgyvendinimo rodikliai

Rodiklio tipas	Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais	Informacijos šaltinis
Rezultato	Papildomai aptarnautų keleivių skaičius, (mln. keleivių)	1,44 (2005)	1,16	Vertinimai, studijos
Produkto	Įgyvendintų projektų skaičius	5*	6	Projektų ataskaitos

* 2004-2006 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpis

4 uždavinys: Transporto avaringumo ir grūsčių TEN-T tinkle mažinimas

Programos įgyvendinimo rodikliai

Rodiklio tipas	Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais	Informacijos šaltinis
Rezultato	Sutaupytas laikas (mln. automobilių h)	-*	18,4	Vertinimai, studijos
Produkto	Nutiesta ir rekonstruota kelių, (km)	4**	24	Projektų ataskaitos

* siekiant įvertinti pradinę situaciją, bus atliekama studija

** 2004-2006 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpis

6 PRIORITETAS „TECHNINĖ PARAMA EKONOMIKOS AUGIMO VEIKSMŲ PROGRAMOS ĮGYVENDINIMUI“

1 uždavinys: Garantuoti efektyvų ES struktūrinės paramos, skiriamos pagal Konvergencijos tikslą, valdymo ir kontrolės sistemos funkcionavimą, įgyvendinant šią Ekonomikos augimo veiksmų programą

Programos įgyvendinimo rodikliai

Rodiklio tipas	Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais	Informacijos šaltinis
----------------	-------------------------------	-------------------	--	-----------------------

Rezultato	Valstybės tarnautojų ir darbuotojų, kurie patobulino kvalifikaciją* ir dirba ne trumpiau kaip vienerius metus Ekonomikos augimo veiksmų programos įgyvendinimo srityje, procentas	430**	90 %	Tyrimas
Produkto	Ekonomikos augimo veiksmų programos įgyvendinimo srityje dirbančių valstybės tarnautojų ir darbuotojų, kurie patobulino kvalifikaciją ne mažiau kaip kartą per metus, skaičius	430**	90	Tyrimas

* Dalyvavę mokymo kursuose mažiausiai vieną kartą per metus.

** Valstybės tarnautojų ir darbuotojų, administruojančių 2004-2006 m. ES struktūrinę paramą, išskyrus valstybės tarnautojus, kurie administruoja Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondą bei Žuvininkystės orientavimo finansinę priemonę, skaičius.

2 uždavinys: Gerinti visuomenės informuotumą apie Ekonomikos augimo veiksmų programos teikiamą paramą bei įgyvendinimo rezultatus, vykdyti Ekonomikos augimo veiksmų programos vertinimą

Programos įgyvendinimo rodikliai

Rodiklio tipas	Rodiklis (vertinimo vienetas)	Pradinė situacija	Skaičiais išreikšti uždaviniai 2015 metais	Informacijos šaltinis
Rezultato	Galimi paramos gavėjai, kurie žino apie ES struktūrinę paramą ekonomikos augimo skatinimui, procentais	-*	75	Nuomonės tyrimai
Produkto	Įgyvendintų informavimo iniciatyvų skaičius (informavimo kampanijos, konferencijos, seminarų ciklai, interneto puslapiai ir t.t)	0	21	Projektų įgyvendinimo ataskaitos

* Pradinei situacijai nustatyti programos įgyvendinimo pradžioje bus atliktas galimų paramos gavėjų nuomonės tyrimas. 2007 m. balandžio mėn. atlikto tyrimo duomenimis, 42 % 2004-2006 m. BPD pareiškėjų žino, kokią veiklą remia ERPF.

5. VEIKSMŲ PROGRAMOS RENGIMAS

5.1. PARTNERYSTĖ

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gruodžio 14 d. nutarimu Nr. 1351 „Dėl veiksmų programų 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategijai įgyvendinti nustatymo“, buvo sudarytos darbo grupės „Tiesioginė ir netiesioginė parama Moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai (MTTP) bei inovacijoms ir investicijų skatinimas“ (kuriai vadovavo Ūkio ministerija), „Informacinė visuomenė visiems“ (kuriai vadovavo Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės), „Transporto tinklas“ (kuriai vadovavo Susisiekimo ministerija) bei „Energijos tiekimo tinklai“ (kuriai vadovavo Ūkio ministerija). Ministerijos kreipėsi į socialinių ekonominių partnerių organizacijas, kviesdamos dalyvauti darbo grupėse rengiant prioritetų projektą. Nemažai organizacijų ir pačios kreipėsi į ministerijas dėl galimybės dalyvauti rengiant programos projektą.

Visų organizacijų, pareiškusių norą dalyvauti darbo grupėje, atstovai buvo įtraukti į darbo grupę, kurios personalinė sudėtis patvirtinta Lietuvos Respublikos finansų ministro 2006 m. vasario 27 d. įsakymu Nr. 1K-070 „Dėl darbo grupių veiksmų programoms rengti personalinės sudėties patvirtinimo“ su vėlesniais papildymais ir pakeitimais (Lietuvos Respublikos finansų ministro 2006 m. balandžio 6 d. įsakymas Nr. 1K-151).

Darbo grupių parengtus indėlius į Veiksmų programų tekstą apjungdavo Finansų ministerija, veiksmų programų ir jų dalių projektai buvo svarstomi Komisijos, atsakingos už Lietuvos 2007–2013 metų Bendrosios nacionalinės ES struktūrinės paramos lėšų panaudojimo strategijos ir ją įgyvendinančių veiksmų programų projektų rengimą.

Visi prioritetai buvo pristatyti 2006 m. birželio 29 d. viešojo aptarimo metu, kuriame dalyvavo per 200 įvairių socialinių ir ekonominių partnerių. Dauguma šių partnerių dirbo atskirose darbo grupėse veiksmų programų rengimo metu, taigi galutinio viešojo aptarimo tikslas buvo visiems kartu dar kartą peržiūrėti ir apibendrinti darbo rezultatus bei patikrinti atskirų veiksmų programų ir jų prioritetų suderinamumą.

Po viešojo aptarimo buvo atsižvelgta į svarbiausias socialinių ir ekonominių partnerių pastabas. Taip pat buvo atsižvelgta į neformalių konsultacijų su Europos Komisijos atstovais (vykusių balandžio 9 d. ir liepos 13 d.) rezultatus, nes pastabos ir pasiūlymai bendrai strategijai turėdavo įtakos detalesniam veiksmų programų turiniui.

Partnerystė rengiant prioritetų „Tiesioginė ir netiesioginė parama moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai (MTTP) bei inovacijoms ir investicijų skatinimas“ aprašymus

Darbo grupę sudarė 30 narių, iš jų apie 65 proc. narių atstovavo valstybinėms institucijoms (Ūkio, Švietimo ir mokslo, Finansų, Socialinės apsaugos ir darbo, Žemės ūkio ministerijoms, LR Vyriausybės kanceliarijai, LR Prezidento kanceliarijai ir kt.) ir apie 35 proc. atstovavo sektorių bei nacionalinėms partnerių organizacijoms (verslo struktūrų: Lietuvos pramoninkų konfederacijos, Lietuvos verslo darbdavių konfederacijos, Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacijos ir kt. atstovai, Lietuvos lazerių ir šviesos mokslo ir technologijų asociacijos, Žinių ekonomikos forumo ir kt.).

Darbo grupės funkcijos ir darbo organizavimo principai apibrėžti darbo reglamente, kuris buvo patvirtintas pirmojo posėdžio metu. Pagrindinė darbo reglamente numatyta darbo

grupės funkcija – svarstyti atitinkamų prioritetų aprašymų projektus bei atskiras struktūrines dalis, teikti dėl jų pastabas, pasiūlymus ir rekomendacijas. Darbo reglamente taip pat apibrėžtos narių teisės ir pareigos (dalyvavimas posėdžiuose bei jų inicijavimas, pateiktos medžiagos svarstymas, pasiūlymų teikimas ir pan.), sprendimų priėmimas (bendru sutarimu), skubių klausimų sprendimas bei neplaninių posėdžių organizavimas.

Darbo grupei vadovavo ir sekretoriato funkcijas atliko Ūkio ministerija. Darbo grupės posėdžiai buvo įforminami protokoluose, kurie buvo siunčiami el. paštu grupės nariams.

Buvo organizuoti 4 posėdžiai, kurių metu buvo aptariami tokie klausimai:

- 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos veiksnių programų rengimo gairės;
- esamos būklės aprašymo ir stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizės projektas;
- veiksnių programų prioritetų struktūra, aprašymas ir kt.

Papildomai Ūkio ministerija 2007–2013 m. Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos panaudojimo planus pagal savo kompetencijos sritis pristatė seminarų – diskusijų metu verslo informaciniuose centruose, kur seminarų dalyviai teikdavo pastabas ir pasiūlymus.

Visų Ekonomikos augimo veiksnių programos prioritetų rengimas buvo organizuojamas vadovaujantis tuo pačiu teisiniu pagrindu, panašiais principais ir laikantis to paties tvarkaraščio.

Partnerystės rengiant prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“ aprašymą

Darbo grupės „Informacinė visuomenė visiems“ veiklai vadovavo ir sekretoriato funkcijas atliko Informacinės visuomenės plėtros komitetas (IVPK) prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Darbo grupės veikloje dalyvavo informacinių ir ryšių technologijų (toliau vadinama – IRT) sektoriaus interesams atstovaujančių organizacijų – asociacijos „Infobalt“, asociacijos „Žinių ekonomikos forumas“, Šiaurės miestelio technologijų parko – atstovai bei kitų organizacijų – Lietuvos gydytojų vadovų sąjungos, Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos, taip pat turinčių interesų IRT srityje, atstovai – iš viso 26 nariai.

Be to, IVPK, vadovaudamas darbo grupės veiklai ir siekdamas glaudžiau bendradarbiauti su socialiniais ekonominiais partneriais, š. m. rugpjūčio 31 d. surengė seminarą „Europos Sąjungos struktūrinių fondų parama Lietuvos informacinei visuomenei: dabartis ir ateities perspektyvos“, kurio metu buvo aptariamos Lietuvos 2007–2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo galimybės, prioritetinės kryptys bei perspektyvos. Seminare dalyvavo 83 įvairių asociacijų, savivaldybių bei įmonių, susijusių su IRT, atstovai.

Partnerystės rengiant prioritetų „Esminė ekonominė infrastruktūra“ ir „Transeuropinių transporto tinklų plėtra“ aprašymą

Prioriteto rengime dalyvavo darbo grupė „Energijos tiekimo tinklai“, kuriai vadovavo Ūkio ministerija, ir darbo grupė „Transporto tinklas“, kuriai vadovavo Susisiekimo ministerija;

Darbo grupė „Energijos tiekimo tinklai“ buvo suformuota, atsižvelgiant į darbo grupėje svarstomos tematikos specifiką. Energijos tiekimo tinklai apima tris sritis – elektrą, gamtines dujas ir centralizuotą šildymą. Siekiant optimalaus atstovų darbo grupėje skaičiaus ir efektyvios darbo grupės veiklos, buvo pasirinktas vienas atstovas iš Pasaulio energetikos tarybos Lietuvos komiteto, kuris nešališkai gali atstovauti visoms trimis sritims. Be to, energetikos klausimai yra glaudžiai susiję su aplinkosauga ir visuomenės interesu, todėl darbo grupėje taip pat dalyvauja Lietuvos aplinkosauginių nevyriausybinių organizacijų koalicijos

atstovas. Kiti darbo grupės nariai atstovauja suinteresuotoms ministerijoms, Vyriausybei ir Prezidentūrai, viso – 13 narių.

Darbo grupė buvo susirinkusi du kartus aptariant indėlį į Ekonomikos augimo veiksmų programą. Nors dėl intensyvaus veiksmų programų rengimo tvarkaraščio buvo surengti tik du darbo grupės posėdžiai, tačiau, kaip tai numatyta darbo grupės reglamente, veiksmų programos variantai ir darbo grupės indėlis buvo derinami ir elektroniniu paštu.

Rengiant programos transporto dalį, Susisiekimo ministerija vadovavo „Transporto tinklas“ darbo grupei. Darbo grupę sudarė 39 nuolatiniai nariai. Į darbo grupės sudėtį įėjo **Prezidentūros, Vyriaybės, suinteresuotų ministerijų** (Finansų, Ūkio, Aplinkos, Vidaus reikalų, Užsienio reikalų, Žemės ūkio, Švietimo ir mokslo), **Susisiekimo ministerijos departamentų bei pavaldžių įmonių** (Transporto investicijų direkcijos, Lietuvos automobilių kelių direkcijos, Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos, Civilinės aviacijos administracijos, Vidaus vandens kelių direkcijos, AB „Lietuvos geležinkeliai“) bei **socialinių, ekonominių bei regioninių partnerių** (Lietuvos savivaldybių asociacijos, Lietuvos verslo darbdavių konfederacijos, asociacijos „Linava“, Lietuvos jūrų krovos kompanijų asociacijos, VGTU Transporto mokslo instituto, Transporto ir kelių tyrimo instituto, asociacijos „Lietuvos keliai“, Lietuvos aplinkosauginių nevyriausybinių organizacijų koalicijos) **atstovai**.

Darbo grupė keturis kartus rinkosi į posėdžius, kurių metu svarstydavo darbo grupės sekretoriato parengtus dokumentus, teikdavo pastabas bei pasiūlymus, siūlydavo sritis, kurias būtina remti. Atsižvelgęs į darbo grupės narių pastabas ir pasiūlymus, sekretoriatas atlikdavo pataisymus ir visą medžiagą pateikdavo nariams. Susirašinėjimas su darbo grupės nariais vykdavo elektroniniu paštu. Visi darbo grupės nariai buvo raginami pasidalinti turima informacija su kitais socialiniais, ekonominiais bei regioniniais partneriais, kurie nėra darbo grupės nariai.

Siekiant šio tikslo, Susisiekimo ministerija parengė ir visų savivaldybių merams bei apskričių viršininkams išplatino medžiagą apie ES paramą transporto sektoriui 2004–2006 m. ir numatomas perspektyvas 2007–2013 m. bei siūlė aktyviai dalyvauti diskusijose rengiant Lietuvos 2007–2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos veiksmų programas ir numatant jų finansavimą. Savivaldybių merai išreiškė didelį susidomėjimą ir nuolatos darbo grupei teikė savo pasiūlymus.

Siekiant kaip galima geriau informuoti visuomenę apie pasirengimą panaudoti ES struktūrinę paramą 2007–2013 m., Susisiekimo ministerijos tinklapyje buvo pateikiami skelbimai apie numatomus „Transporto tinklas“ darbo grupės posėdžius, pateikiami posėdžių protokolai, priimtų sprendimų išrašai.

5.2. IŠANKSTINIS (EX-ANTE) VERTINIMAS

Lietuvos 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo programų išankstinis vertinimas buvo atliekamas nuo 2006 m. gegužės mėn. iki 2007 m. gegužės mėn. Išankstinį vertinimą atliko nepriklausomų vertintojų konsorciumas, kurį sudaro „Centre for Strategy & Evaluation Servines LLP“ (CSES) ir UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“ (EKT).

Išankstinis vertinimas buvo atliktas vadovaujantis Tarybos 2006 m. Reglamentu Nr. 1083/2006.

Išankstinio vertinimo paskirtis

Pagrindiniai išankstinio vertinimo tikslai, kaip nustatyta Europos Komisijos gairėse, yra du:

- optimizuoti struktūrinės paramos išteklius;
- pagerinti programavimo kokybę.

Išankstinis vertinimas turi padėti pagerinti struktūrinės paramos efektyvumą ir užtikrinti viešųjų išteklių – tiek ES, tiek nacionalinių – panaudojimo pridėtinę vertę ir atskaitingumą.

Metodologinis požiūris

Pasirinkti metodai šioms užduotims atlikti apėmė pirminių ir antrinių šaltinių analizės kombinaciją. Antrinių šaltinių analizės atveju ex-ante vertintojai atliko tokias užduotis:

- apžvelgė ES struktūrinės paramos įgyvendinimo patirtį (ypač 2004–2006 m. programų);
- išanalizavo ir pakomentavo programavimo dokumentus (buvo vertinami veiksmų programų projektai);
- peržiūrėjo ir pakomentavo pasiūlytą rodiklių sistemą;
- parengė darbo dokumentus pagal pagrindinius vertinimo klausimus kartu su įvadine ataskaita.
- parengė tarpines ir galutines vertinimo ataskaitas kiekvienai veiksmų programai;
- parengė visa apimančią galutinę vertinimo ataskaitą su bendra dalimi bei kiekvienos veiksmų programos pagrindinių klausimų santrauka.

Taip pat buvo atliekama pirminių šaltinių analizė. Buvo rengiamos diskusijos su pagrindiniais programų rengėjais, iš esmės ministerijomis, bei vykdomi reguliarūs pristatymai išankstinio vertinimo valdymo komitete ir komisijoje, atsakingoje už Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos rengimą ir veiksmų programų nustatymą.

Reguliarūs seminarai suteikė galimybę interaktyviai diskusijai apie išankstinio vertinimo rezultatus.

Pagrindinės vertinimo užduotys

Ex-ante vertintojai atliko specialias užduotis:

- išanalizavo veiksmų programų pradinės situacijos įvertinimą ir SSGG analizę ir patikrino, ar tai atitinka realią situaciją (1 darbo dokumentas);
- nagrinėjo ir pakomentavo intervencijos logikos tinkamumą, taip pat nagrinėjo, ar pasiūlyti prioritetai ir sub-prioritetai yra tinkamos priemonės pradinės situacijos įvertinime identifikuotoms socialinėms ekonominėms problemoms spręsti (2 darbo dokumentas);
- patikrino vidinį strategijos suderinamumą ir strategijos ir prioritetų sąsajas (1 darbo dokumentas);

- patikrino strategijos ir individualių prioritetų išorinį suderinamumą su ES, nacionalinėmis ir regioninėmis politikomis (darbo dokumentas 3);
- patarė dėl rodiklių sistemos ir dėl uždavinių išraiškos skaičiais, t. y. kiekybinių tikslų nustatymo (darbo dokumentas 4);
- peržvelgė ir patarė dėl pasiūlytų paramos valdymo ir įgyvendinimo mechanizmų (darbo dokumentas 5);
- išnagrinėjo, ar horizontalios temos buvo adekvačiai įvertintos programose (darbo dokumentai 4 ir 5).

Išankstinis vertinimas ir partnerystė

Išankstinio vertinimo procesas apėmė daug dalyvių ir buvo interaktyvus. Partnerystės principo buvo laikomasi tokiais būdais:

- Buvo organizuojami dvišaliai sutikimai su ministerijomis siekiant išsamiai aptarti veiksmų programas.
- Buvo organizuojami seminarai aptarti pagrindiniams išankstinio vertinimo elementams, tokiems kaip SSGG ir pradinės situacijos analizė, stebėseną ir rodikliai, taip pat seminaras regioninėms suinteresuotoms institucijoms ir partneriams, siekiant atsižvelgti į teritorinę/regioninę dimensiją.
- Buvo skaitomi pranešimai išankstinio vertinimo valdymo komitetui bei komisijai, atsakingai už Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos rengimą ir veiksmų programų nustatymą.
- Socialiniai ekonominiai partneriai taip pat turėjo galimybę prisidėti prie išankstinio vertinimo dalyvaudami teminiuose darbo grupių susitikimuose, kuriuose buvo svarstomi ir komentuojami išankstinio vertinimo darbiniai dokumentai.
- Buvo įtrauktos suinteresuotos regioninės institucijos ir partneriai (seminaro regioninėms suinteresuotoms institucijoms ir partneriams, kuriame buvo diskutuojama dėl jų vaidmens 2007-2013 m., metu).
- Išankstinio vertinimo metu buvo pateikta daug rekomendacijų. Jos buvo svarstomos dvišaliuose susitikimuose su ministerijomis.
- Be to, ex-ante vertintojai dalyvavo kai kuriuose veiksmų programų rengimo darbo grupių susitikimuose.

Išankstinio vertinimo rekomendacijos

Europos Komisija siūlo aiškiai nurodyti programiniuose dokumentuose kaip išankstinis vertinimas prisidėjo prie veiksmų programų parengimo ir gerinimo. Išankstinio vertinimo metu buvo pateikta daug rekomendacijų. Pagrindinės rekomendacijos buvo apibendrintos kiekviename darbo dokumente ir įtrauktos (jeigu vis dar svarbios, nes dokumentai buvo rengimo stadijos) į tarpines ir galutines ataskaitas.

Kiekvienos veiksmų programos išankstinio vertinimo ataskaitoje pateikiamos apibendrintos pagrindinių rekomendacijų lentelės. Ministerijos buvo paprašytos nurodyti, į kurias rekomendacijas buvo atsižvelgta, į kurias neatsižvelgta (jei ministerijos nesutiko su rekomendacija), ir į kurias bus atsižvelgta vėliau, programų įgyvendinimo metu.

IV priede pateiktos išankstinio vertinimo rekomendacijos bei informacija apie tai, ar į jas buvo atsižvelgta.

5.3. STRATEGINIS PASEKMIŲ APLINKAI VERTINIMAS

Programos strateginį pasekmių aplinkai vertinimą (SPAV) kartu su išankstiniu vertinimu atliko nepriklausomų vertintojų konsorciumas, kurį sudaro „Centre for Strategy & Evaluation Services LLP“ (CSES) ir UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“.

SPAV reikalavimus nustato Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/42/EC dėl planų ir programų pasekmių aplinkai vertinimo. Lietuvoje SPAV reglamentuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 18 d. nutarimas Nr. 967 „Dėl planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ ir Aplinkos ministro 2004 m. rugpjūčio 27 d. įsakymas Nr. D1-455 „Dėl visuomenės dalyvavimo planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo procedūrose bei vertinimo subjektų ir Europos Sąjungos valstybių narių informavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, kiti su aplinkosauga susiję teisės aktai.

SPAV tikslai yra:

- nustatyti, apibūdinti ir įvertinti galimas reikšmingas programų įgyvendinimo pasekmes aplinkai;
- užtikrinti, kad bus konsultuojamasi su valstybės ir savivaldybių institucijomis, visuomene, atsižvelgiant į šių konsultacijų ir kitų viešumą užtikrinančių procedūrų rezultatus;
- užtikrinti, kad programų rengimo organizatoriai turės išsamią ir patikimą informaciją apie galimas reikšmingas programų įgyvendinimo pasekmes aplinkai ir atsižvelgs į jas.

Vertintojai laikėsi teisės aktuose nustatytų griežtų vertinimo procedūrų: pirmiausia parengė SPAV apimties nustatymo dokumentą ir jį pateikė nagrinėti vertinimo subjektams (Valstybės ir savivaldybės institucijoms, atsakingoms už aplinkos apsaugą, sveikatos apsaugą, saugomų teritorijų apsaugos ir tvarkymo organizavimą, kultūros vertybių apsaugą). Prieš pateikiant subjektams SPAV apimties nustatymo dokumentą, apie tai buvo viešai paskelbta visuomenei.

SPAV ekspertai, išnagrinėję vertinimo subjektų pateiktas išvadas, pakoregavo vertinimo apimties nustatymo dokumentą ir pagal jį parengė vertinimo ataskaitą. Ataskaitos rengimo metu SPAV ekspertai aktyviai dalyvavo viešose diskusijose su suinteresuotomis institucijomis, diskutavo su programavimo dokumento rengėjais, kitais išankstinio vertinimo projekto ekspertais. Kadangi Lietuvoje SPAV yra gana naujas dalykas, rengiant SPAV ataskaitos projektą labai padėjo informacija, susijusi su ES šalių patirtimi šioje srityje bei EK rekomendacinio pobūdžio dokumentai. Su parengta veiksmų programų SPAV ataskaita buvo suteikta galimybė susipažinti visuomenei (apie SPAV ataskaitos projektą paskelbta nacionalinėje spaudoje ir Finansų ministerijos interneto svetainėje, suorganizuotas viešas SPAV ataskaitos projekto pristatymas).

Po viešo aptarimo SPAV ataskaitos projektas buvo pateiktas derinti SPAV subjektams, kurie pagal kompetenciją išnagrinėjo ataskaitos projektą ir pateikė išvadas. SPAV ekspertai, atsižvelgdami į pastabas, toliau tobulino projektą ir 2006 m. lapkričio mėnesį pateikė galutinę SPAV ataskaitą.

Toliau pagrindiniai SPAV ataskaitos rengimo etapai pristatomi išsamiau:

1. Skelbimas apie SPAV pradžią buvo paskelbtas 2006 m. liepos 4 d. nacionaliniame dienraštyje „Lietuvos rytas“ ir interneto svetainėje www.finmin.lt.
2. 2006 m. liepos 5 d. dokumentas dėl SPAV apimties pateiktas vertinimo subjektams (ministerijoms, Saugomų teritorijų tarnybai prie Aplinkos ministerijos, 10-čiai apskričių viršininkų administracijų).

3. Pastabos, gautos iki 2006 m. liepos 26 d., buvo nagrinėjamos susitikimuose su minėtais vertinimo subjektais ir atitinkamai buvo pataisytas dokumentas dėl SPAV apimties.
4. 2006 m. rugpjūčio 1 d. – SPAV ataskaitos rengimo pradžia. Ataskaitos rengimo metu ekspertai aktyviai diskutavo su suinteresuotomis institucijomis.
5. 2006 m. rugpjūčio 24 d. Nacionaliniame dienraštyje “Lietuvos rytas”, interneto svetainėje www.finmin.lt ir 10-ties apskričių viršininkų administracijų interneto svetainėse buvo paskelbtas skelbimas apie viešą SPAV ataskaitos projekto aptarimą.
6. Viešas SPAV ataskaitos projekto aptarimas įvyko 2006 m. rugsėjo 22 d. Dalyviai SPAV ataskaitos projektui pastabų neturėjo.
7. 2006 m. rugsėjo 25 d. SPAV ataskaitos projektas buvo pateiktas minėtiems vertinimo subjektams.
8. Iki 2006 m. spalio 11 d. vertinimo subjektai pateikė pastabas. Pastabos buvo įvertintos, buvo parengtas dokumentas dėl pateiktų pastabų įvertinimo ir atitinkamai pataisytas SPAV vertinimo ataskaitos projektas.
9. Galutinė SPAV vertinimo ataskaita buvo pateikta Finansų ministerijai 2006 m. spalio 13 d. Finansų ministerija šią ataskaitą paskelbė interneto svetainėje www.finmin.lt.

6. ĮGYVENDINIMO NUOSTATOS

Veiksmų, finansuotinių pagal Lietuvos 2007–2013 metų ES struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir ją įgyvendinančias veiksmų programas, planavimo ir įgyvendinimo bei suderinamumo su kitomis finansinėmis priemonėmis, koordinavimas

Yra būtina užtikrinti veiksmų koordinavimą ir suderinamumą tarp atskirų veiksmų programų ir tarp veiksmų programų ir Lietuvos 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos. Finansų ministerija (ES sanglaudos politikos ir struktūrinės paramos koordinavimo departamentas), kuri buvo atsakinga už ES struktūrinės paramos panaudojimo programų rengimą bei už 2004-2006 m. paramos valdymo ir kontrolės sistemos priežiūrą ir kuri išlaikys šią funkciją 2007-2013 m. laikotarpyje, vykdys koordinatoriaus funkcijas. Pagrindinės koordinatoriaus funkcijos:

- užtikrinti veiksmų koordinavimą ir suderinamumą tarp atskirų veiksmų programų ir tarp veiksmų programų ir Lietuvos 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos, užtikrinti suderinamumą su veiksmų programomis, įgyvendinančiomis Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslą bei su kitomis ES finansinėmis priemonėmis;

- atlikti strategijos įgyvendinimo priežiūrą ir užtikrinti suderinamumą su Nacionaline Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa, užtikrinti Lietuvos 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijoje ir veiksmų programose nustatytų tikslų suderinamumą su kitų nacionalinių strateginių dokumentų ir ES politikų tikslais;

- organizuoti Stebėsenos komiteto posėdžius ir jiems vadovauti;

- kurti ES struktūrinės paramos valdymo ir kontrolės sistemą ir stebėti jos veikimą, nustatyti pagrindinius programų ir projektų administravimo principus, koordinuoti ES struktūrinės paramos kompiuterinės informacinės sistemos (SFMIS) plėtrą ir prižiūrėti jos veikimą, teikti informaciją Europos Komisijai per Europos Bendrijos 2007–2013 m. fondų valdymo sistemą (toliau vadinama – SFC 2007);

- organizuoti išankstinio vertinimo apie valdymo ir kontrolės sistemos atitikimą Bendrojo reglamento 58–62 str. nuostatomis parengimą (pagal Bendrojo reglamento 71 str. 2 ir 3 dalis). Tuo tikslu numatoma pirkti nepriklausomų auditorių paslaugas.

- rengti ES struktūrinės paramos valdymo ir kontrolės sistemos aprašą ir jį kartu su sukurtos ES struktūrinės paramos valdymo ir kontrolės sistemos vertinimo ataskaita, kaip numatyta reglamento Nr. 1083/2006 71 straipsnyje, teikti Europos Komisijai;

- rengti ir tvirtinti informavimo strategiją ir veiksmų planą informavimo strategijai įgyvendinti, koordinuoti strategijos ir veiksmų plano įgyvendinimą, veiklai koordinuoti sudaryti informavimo koordinavimo grupę;

- koordinuoti ir organizuoti vertinimo veiksmus, rengti vertinimo planą ir koordinuoti šio plano įgyvendinimą, vertinimo veiklai koordinuoti sudaryti Vertinimo koordinavimo grupę.

Institucijos, dalyvaujančios veiksmų programos įgyvendinime

Veiksmų programos įgyvendinime dalyvaus dviejų tipų institucijos:

- 1) Viešojo administravimo institucijos (ministerijos ir kitos valstybės institucijos), atsakingos už tam tikrų ūkio sektorių plėtros strategiją, aktyviai dalyvaus projektų, finansuotinių pagal šią programą, planavime, koordinavime ir atrankoje bei atliks kai kurias tarpinės institucijos, nurodytos Tarybos Reglamento Nr. 1083/2006 59 (2) straipsnyje, funkcijas;

2) Institucijos paskirtos vadovaujantis Tarybos Reglamento Nr. 1083/2006 59 str.: Vadovaujanti institucija ir agentūros, įgyvendinančios deleguotas funkcijas (tarpinės institucijos), Tvirtinanti institucija ir Audito institucija.

Pirmo tipo institucijos pagal kompetenciją organizuos strateginį investicijų planavimą ir finansinį veiklą, finansuotinių pagal veiksmų programos prioritetą ar jo dalį, planavimą. Šios institucijos atliks tokias funkcijas:

- siūlys projektų atrankos procedūras (planavimo procedūra ar kvietimas teikti paraiškas);
- planuos ir inicijuos projektus, rengs investicijų planus (tarpinės institucijos funkcija);
- planuos kvietimus teikti paraiškas ir nustatys paramos teikimo sąlygas ir vertinimo kriterijus;
- rengs valstybės pagalbos schemas, kur būtina;
- planuos bendrąjį finansavimą;
- priims sprendimus dėl paramos teikimo (tarpinės institucijos funkcija);
- dalyvaus bendro Stebėsenos komiteto ir veiksmų programos Valdymo komiteto veikloje;
- dalyvaus veiksmų programų vertinime, kaip nustatyta vertinimo plane;
- dalyvaus viešinimo veikloje, kaip nustatyta Informavimo strategijoje.

Įgyvendinant šią veiksmų programą dalyvaus tokios viešojo administravimo institucijos (ministerijos ir kitos valstybės institucijos):

Prioritete „Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra“ – Švietimo ir mokslo ministerija bei Ūkio ministerija.

Prioritete „Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas“ – Ūkio ministerija.

Prioritete „Informacinė visuomenė visiems“ – Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Prioritete „Esminė ekonominė infrastruktūra“ – Susisiekimo ministerija ir Ūkio ministerija.

Prioritete „Transeuropinių transporto tinklų plėtra“ – Susisiekimo ministerija.

Agentūros užtikrins, kad projektai būtų atrinkti vadovaujantis veiksmų programai taikytiniais kriterijais ir kad visą jų įgyvendinimo laikotarpį jie atitiktų galiojančias Europos Bendrijos ir nacionalines taisykles.

Kur būtina ir kur dalis veiklų, finansuotinių pagal tam tikrą prioritetą, vadovaujantis nacionaline teise, patenka į savivaldybių kompetenciją, bus nustatytos atskiros finansinės sumos apskritims (10 NUTS III regionų Lietuvoje).

Regionų plėtros tarybos atliks tarpinės institucijos funkcijas tik projektų planavimo ir išankstinės atrankos atžvilgiu. Jos atliks išankstinę projektų atranką, atsižvelgdamos į Stebėsenos komiteto patvirtintus projektų atrankos kriterijus. Agentūros užtikrins, kad projektai būtų atrinkti vadovaujantis veiksmų programai taikytiniais kriterijais ir kad visą jų įgyvendinimo laikotarpį jie atitiktų galiojančias Europos Bendrijos ir nacionalines taisykles. Galutinį sprendimą dėl projekto finansavimo priims atsakinga ministerija ar kita valstybės institucija.

Atsižvelgiant į Strateginio poveikio aplinkai vertinimo rekomendacijas, Vidaus reikalų ministerija informuos visų apskričių viršinių administracijų ir savivaldybes, kad

atsižvelgiant į veiksmų programų tikslus, prioritetus ir uždavinius turi būti peržiūrėti regioniniai strateginiai dokumentai.

Siekiant geresnio veiksmų, įgyvendinant veiksmų programos tikslus, koordinavimo ir planavimo, numatoma įsteigti programos Valdymo komitetą, kuriame dalyvautų visų institucijų, atsakingų už programos įgyvendinimą, atstovai (koordinatorius, atsakingos ministerijos, vadovaujanti institucija bei įgyvendinančios institucijos, tvirtinanti institucija ir audito institucija).

Pagrindiniai programos Valdymo komiteto uždaviniai:

- koordinuoti pagal atskirus prioritetus finansuojamų veiksmų planavimą, siekiant jų suderinamumo ir efektyvesnio bendrųjų veiksmų programos tikslų siekimo;
- stebėti veiksmų programų prioritetų ir priemonių įgyvendinimo eigą, svarstyti iškilusias planavimo ir įgyvendinimo problemas, teikti koordinatoriui ir Stebėsenos komitetui suderintus pasiūlymus dėl veiksmų programos pakeitimų, finansinių išteklių paskirstymo ar perskirstymo, ES struktūrinės paramos valdymo ir kontrolės sistemos tobulinimo ir kitus;
- teikti pasiūlymus koordinatoriui dėl reglamento Nr. 1083/2006 48 straipsnio 3 dalyje nustatytų vertinimų organizavimo;
- teikti pasiūlymus koordinatoriui dėl veiksmų plano informavimo strategijos įgyvendinimo.

Vadovaujančios ir Tvirtinančios institucijų funkcijų vykdymą užtikrins Finansų ministerija. Finansų ministerija taip pat bus institucija, priimanti mokėjimus iš Europos Komisijos ir išmokanti lėšas projektų vykdytojams. Funkcijų atskyrimo principas bus užtikrintas šių institucijų funkcijas priskiriant atskiriems Finansų ministerijos departamentams kaip aprašyta šioje dalyje.

Vadovaujanti institucija

Ekonomikos augimo veiksmų programos vadovaujanti institucija atsako už programos valdymą bei įgyvendinimą laikantis patikimo finansų valdymo principo bei vykdo Tarybos reglamento Nr. 1083/2006 dėl bendrųjų Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo nuostatų ir dėl Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1260/1999 panaikinimo (toliau – Bendrasis reglamentas) 60 straipsnyje nurodytas funkcijas.

Finansų ministerijoje vadovaujančios institucijos funkcijas vykdys Veiksmų programų valdymo departamentas.

Įgyvendinant Ekonomikos augimo veiksmų programą, dalis vadovaujančios institucijos funkcijų, remiantis Bendrojo reglamento 59 (2) str., bus deleguota šioms institucijoms (tarpinės institucijos):

Prioritete „Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra – Centrinei projektų valdymo agentūrai ir Lietuvos verslo paramos agentūrai.

Prioritete „Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas“ – Lietuvos verslo paramos agentūrai ir UAB „Investicijų ir verslo garantijos“.

Prioritete „Informacinė visuomenė visiems“ – Centrinei projektų valdymo agentūrai.

Prioritete „Esminė ekonominė infrastruktūra“ – Transporto investicijų direkcijai ir Lietuvos verslo paramos agentūrai.

Prioritete „Transeuropinių transporto tinklų plėtra“ – Transporto investicijų direkcijai.

Prioritete „Techninė parama Ekonomikos augimo veiksmų programos įgyvendinimui“ – Centrinei projektų valdymo agentūrai.

Šios institucijos:

- užtikrina, kad projektai būtų atrinkti vadovaujantis veiksmų programai taikytiniais kriterijais ir kad visą jų įgyvendinimo laikotarpį jie atitiktų galiojančias Europos Bendrijos ir nacionalines taisykles:

- patvirtina, kad finansuojami darbai yra atlikti bei paslaugos suteiktos ir tai, ar paramos gavėjų deklaruotos su projektų įgyvendinimu susijusios išlaidos buvo faktiškai patirtos ir atitinka Europos Bendrijos ir Lietuvos Respublikos teisės aktus; atlieka projektų patikras vietoje;

- saugo informaciją apie įgyvendinamus projektus, registruoja ją SFMIS, renka finansų valdymui, stebėsenai, tikrinimams, auditui ir vertinimui reikalingus duomenis apie įgyvendinimą;

- užtikrina, kad paramos gavėjai turėtų atskirą sistemą projektų apskaitai tvarkyti arba specialų veiksmų programų įgyvendinimo sandorių apskaitos kodą;

- užtikrina, kad gaunami ir rengiami dokumentai, reikalingi audito atlikimui užtikrinti, būtų tinkamai saugomi kaip nustatyta Bendrojo reglamento 90 str.;

- teikia tvirtinančiai institucijai visą būtiną informaciją apie procedūras ir patikrinimus, atliktus tvirtinant išlaidas;

- teikia vadovujančiai institucijai informaciją, reikalingą metinei ir galutinei veiksmų programos įgyvendinimo ataskaitai rengti;

- dalyvauja skleidžiant informaciją apie ES struktūrinę paramą pagal informavimo strategijoje priskirtą atsakomybės sritį ir užtikrina, kad paramos gavėjai laikytųsi informavimo ir viešinimo reikalavimų, nustatytų reglamento Nr. 1828/2006 8 straipsnyje.

Tvirtinanti institucija

Veiksmų programos tvirtinanti institucija atsakinga už funkcijų, nustatytų Bendrojo reglamento 61 str., vykdymą.

Tvirtinančios institucijos funkcijas Finansų ministerijoje vykdys Nacionalinio fondo departamentas.

Audito institucija

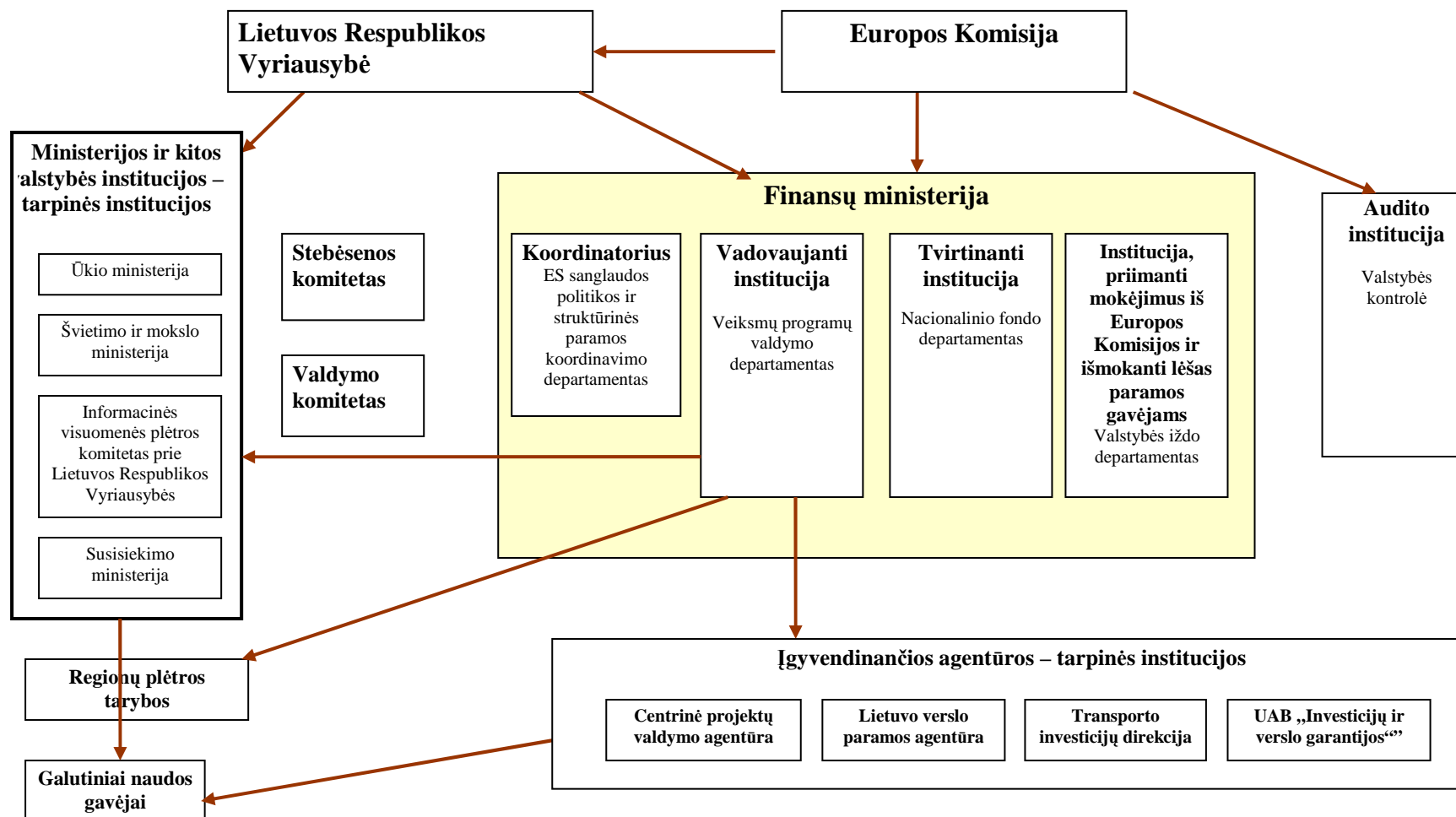
Audito institucija atsakinga už funkcijų, nustatytų Bendrojo reglamento 62 str., vykdymą.

Numatoma, kad audito institucijos funkcijas vykdys Valstybės kontrolė.

Institucija, priimanči mokėjimus iš Europos Komisijos ir išmokanti lėšas paramos gavėjams

Finansų ministerijoje institucijos, priimančios mokėjimus iš Europos Komisijos ir išmokančios lėšas paramos gavėjams, funkcijas vykdys Valstybės išdo departamentas.

Ekonomikos augimo veiksmų programos administravimo schema

Įgyvendinimo stebėseną

Kaip nustato Bendrojo reglamento 66 str., vadovaujanti institucija ir Stebėsenos komitetas turi užtikrinti, kad veiksmų programa būtų įgyvendinama kokybiškai.

Bendrą programos stebėseną atliks vadovaujančioji institucija, rinkdama informaciją iš atsakingų institucijų bei SFMIS. Kitos svarbios institucijos ir įstaigos bei socialinių ekonominių ir regioninių partnerių atstovai taip pat bus įtraukiami į programos įgyvendinimo stebėseną per Stebėsenos komiteto veiklą.

Toliau vadovaujantis teminiu principu, kuriuo remiantis buvo rengiamos veiksmų programos, planuojama įsteigti bendrą Stebėsenos komitetą visoms veiksmų programoms. Numatoma, kad apie pusę komiteto narių sudarys socialinių, ekonominių, regioninių ir kitų partnerių atstovai.

Stebėsenos komitetui pirmininkaus koordinatorius. Komiteto sudėtį patvirtins Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Komiteto darbe savo iniciatyva arba Stebėsenos komiteto kvietimu patarėjo teisėmis galės dalyvauti Europos Komisijos atstovai.

Stebėsenos komitetas nustatys savo darbo taisykles pagal Lietuvos Respublikos institucinę, teisinę ir finansinę sistemą ir jas patvirtins, kad galėtų vykdyti Bendrojo reglamento 65 str. nurodytus uždavinius.

Numatyta, kad bendras Stebėsenos komitetas galės įsteigti pakomitečius specifinių klausimų, susijusių su tam tikros veiksmų programos įgyvendinimu, svarstymui. Į tokių pakomitečių sudėtį galės būti įtraukti papildomi socialinių, ekonominių, regioninių ir kitų partnerių atstovai.

Stebėsenos rodikliai

Prielaidas stebėti ir įvertinti programos įgyvendinimo kokybę ir sėkmę sudarys:

- programos finansiniai rodikliai, pagal kuriuos bus vertinama lėšų panaudojimo sparta, $N+2/N+3$ taisyklės įgyvendinimas, poreikis atlikti veiksmų programos pakeitimus arba patikslinimus;

- programos fiziniai rodikliai, pagal kuriuos bus nustatoma, kiek sėkmingai yra įgyvendinami kiekybiniai programos tikslai.

Rodiklių sistema planavimo etape buvo nustatyta „iš viršaus į apačią“, naudojant makroekonominės prognozes, išankstinio veiksmų programų vertinimo išvadas, Nacionalinę Lisabonos strategijos įgyvendinimo programą, kitus nacionalinius strateginius dokumentus ir ilgalaikes programas. Rodikliai buvo parenkami vadovaujantis Europos Komisijos darbo dokumentu „Stebėsenos ir vertinimo rodikliai“, atsižvelgiant į planuojamų veiksmų specifiką ir prigimtį, turimus atskaitos taško duomenis bei egzistuojančius duomenų surinkimo mechanizmus ir duomenų šaltinius.

Lietuvos 2007–2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategijoje naudojami rodikliai remsis veiksmų programose naudojamais rodikliais, todėl lygiagrečiai bus stebima ir matuojama Strategijos įgyvendinimo pažanga.

Įgyvendinimo metu finansiniai ir fiziniai (produkto ir rezultato rodikliai) duomenys bus renkami „iš apačios į viršų“, naudojant projekto lygmens informaciją. Kur įmanoma, duomenys bus teikiami nurodant vyrų ir moterų dalyvavimą ir įmonių, gaunančių paramą, dydį. Be to, remiantis pagrindiniais rodikliais, nustatytais 4 dalyje, informacija bus agreguojama programos ar prioriteto lygiu kaip nurodyta pagrindinių rodiklių lentelėse (žr. 4 dalį). Ypatingas dėmesys bus skiriamas informacijos apie sukurtas darbo vietas, įgyvendinant projektus pagal šią programą, rinkimui. Nors kiekybiniai tikslai nėra nustatyti, duomenys apie sukurtas darbo vietas, įgyvendinant šią veiksmų programą, bus pateikiami kasmet.

Vadovaujantis Bendrojo reglamento 37 straipsniu, rodikliai bus matuojami atsižvelgiant į pradinę situaciją, todėl srityse, kur nėra būtinų duomenų, yra naudojamas tinkamas konteksto rodiklis, kaip pateikiama 4 dalyje. Strateginiai konteksto rodikliai pateikia pradinę situaciją susijusią su konkrečiu rodikliu bei numatomą bendrą situaciją vertinant šį rodiklį laikotarpio pabaigoje. Programos įgyvendinimo rodikliai (įskaitant pagrindinius rodiklius) nurodomi kaip pokytis, kuris bus pasiektas iki nurodyto laikotarpio pabaigos, įgyvendinant veiksmų programą. Kai kuriais atvejais bus atliekami tyrimai ir vertinimai, siekiant įvertinti pradinę situaciją. Kur būtina, duomenys bus pildomi reguliariomis apklausomis ar kitais tiesioginiais duomenų rinkimo metodais (kaip nurodyta „apklausos“, „vertinimai“ rodiklių lentelėse 4 dalyje), kurie bus reguliariai inicijuojami (bent kartą per metus) už tam tikrą prioritetą atsakingų institucijų, siekiant gauti būtiną informaciją metinei veiksmų programos įgyvendinimo ataskaitai.

Finansiniai rodikliai (metinių ir bendrų programos įsipareigojimų panaudojimas, išlaidų pasiskirstymas pagal intervencijų kodus, nustatytus Įgyvendinimo reglamento II priede) bus prognozuojami remiantis projektų paraiškų duomenimis. Prognozių įgyvendinimas bus stebimas pagal projektų mokėjimo prašymuose ir ataskaitose teikiamus duomenis.

Stebėsenos pagrindą sudarys projekto paraiškos duomenys, todėl kiekvienoje paraiškoje bus nurodoma, pagal kokius produkto ir rezultato rodiklius bus sprendžiama apie projekto įgyvendinimo sėkmingumą. Dalis šių rodiklių turi sutapti su pagrindiniais atitinkamo veiksmų programos prioriteto produkto ir rezultato rodikliais. Institucijos, atsakingos už konkrečių prioritetų įgyvendinimą (agentūros), nuolat rinks projektų lygmens duomenis apie nurodytus rodiklius.

Prireikus duomenų šaltinius galima papildyti tyrimais ir išoriniais statistikos duomenimis. Prioriteto ir visos veiksmų programos pažanga ir pasiekimai bus vertinami kasmet, rengiant metinę įgyvendinimo ataskaitą, kuri bus svarstoma Stebėsenos komiteto posėdžiuose. Tai leis Stebėsenos komitetui reguliariai peržiūrėti programos ir prioriteto uždavinių įgyvendinimo pažangą bei teikti rekomendacijas tolesniam programos įgyvendinimui.

Konteksto rodikliai bus peržiūrimi ir atnaujinami kasmet, ši informacija bus pateikiama metinėje įgyvendinimo ataskaitoje.

Horizontalių prioritetų (lygios galimybės, informacinė visuomenė, regioninė plėtra ir tvari plėtra) įgyvendinimo mechanizmai remsis keturiomis darbo grupėmis (po atskirą grupę kiekvienai horizontaliai temai), kurioms vadovaus koordinatorius, kaip nustatyta 6 dalyje (Įgyvendinimo nuostatos). Darbo grupės sudarys atitinkamų institucijų, dalyvaujančių veiksmų programų įgyvendinime, bei socialinių, ekonominių ir regioninių parterių atstovai. Darbo grupės nagrinės horizontalių temų įgyvendinimą veiksmų programų kontekste ir, jeigu būtina, teiks rekomendacijas koordinatoriui dėl horizontalių aspektų stiprinimo įgyvendinant veiksmų programas. Darbo grupės teiks informaciją apie horizontalių prioritetų įgyvendinimą kasmetinėms veiksmų programų įgyvendinimo ataskaitoms ir strateginei ataskaitai, nurodytai Bendro reglamento 29 str. 2 dalyje.

Horizontalių prioritetų įgyvendinimas bus stebimas 4 dalyje (Uždavinių išraiška skaičiais) pateiktų rodiklių pagrindu.

Rodiklių duomenys bus suvedami, kaupiami ir apdorojami kompiuterinėje Struktūrinių fondų valdymo ir priežiūros informacinėje sistemoje, su kurios pagalba bus generuojamos prognozės ir ataskaitos. Duomenys bus taip pat teikiami Europos Komisijos struktūrinių fondų valdymo kompiuterinei sistemai (SFC 2007).

Įgyvendinant šią veiksmų programą gali būti naudojamas kryžminis finansavimas, kaip numatyta Bendrojo reglamento 34 (2) straipsnyje. Kryžminis finansavimas turi atitikti tokius kriterijus:

1. ESF finansuojamos veiklos turi būti įgyvendinamos kaip sudėtinė veiksmų, įgyvendinamų pagal tam tikrą prioritetą, dalis;

2. ESF finansuojamos veiklos turi būti būtinos sėkmingam finansuojamų veiksmų tikslų ir rezultatų pasiekimui.

Kryžminio finansavimo taikymas bus stebimas programos įgyvendinimo metu siekiant užtikrinti, kad tokių veiklų limitas nebūtų viršytas, ir išvengti dvigubo finansavimo rizikos. Ši informacija bus pateikta metinėse įgyvendinimo ataskaitose.

Numatoma, kad kryžminis finansavimas bus taikomas 1-3 šios veiksmų programos prioritetuose.

Vertinimas

Bendras vertinimo tikslas ES sanglaudos politikoje yra tobulinti ES struktūrinių fondų paramos kokybę, efektyvumą, nuoseklumą bei veiksmų programų strategiją ir jų įgyvendinimą taip, kad būtų didinama ES fondų finansuojamų intervencijų pridėtinė vertė. ES struktūrinės paramos vertinimas yra svarbi sudedamoji sprendimų priėmimo proceso dalis, naudojama tobulinant ES finansuojamų programų valdymą.

Pagal Tarybos Reglamentą (EB) Nr. 1083/2006, nustatantį bendrąsias nuostatas dėl ES struktūrinės paramos, vertinimas atliekamas prieš programavimo laikotarpį (*ex ante*), jo metu (*einamasis*) ir jam pasibaigus (*ex post*).

Šalims narėms, gaunančioms ES struktūrinę paramą pagal konvergencijos tikslą, *išankstinis (Ex ante)* veiksmų programų vertinimas yra privalomas. Lietuvoje išankstinis veiksmų programų vertinimas buvo organizuotas samdant nepriklausomus ekspertus, kurie atliko visų veiksmų programų išankstinį vertinimą vienu metu.

Pagal Reglamento reikalavimus programavimo laikotarpiu bus atliekamas vertinimas, susijęs su veiksmų programos stebėseną, visų pirma tais atvejais, kai:

1. stebėseną parodo, kad buvo gerokai nutolta nuo pirminių tikslų;
2. teikiant Europos Komisijai prašymą dėl veiksmų programos keitimo.

Einamasis vertinimas bus atliekamas viso veiksmų programos įgyvendinimo laikotarpio metu, analizuojant ir vertinant produkto ir rezultato rodiklių pažangą, nustatant investicijų panaudojimo efektyvumą bei veiksmingumą. Vertinimai bus inicijuojami, nustačius programos ar jos dalies (prioriteto/priemonės) įgyvendinimo problemas arba esant būtinybei surinkti papildomų duomenų. Pagal Reglamento nuostatas vertinimas bus atliekamas nustačius esminius nukrypimus nuo pradinių tikslų.

Tokių nukrypimų nustatymas yra iš esmės kokybinis sprendimas, kuris remsis geriausiai prieinamais kiekybiniais stebėsenos duomenimis. Pagrindiniai kriterijai, į kuriuos bus atsižvelgiama, yra: a) fizinių produkto ir/ar rezultatų rodiklių įgyvendinimas (pvz., kokia dalis uždavinių nustatytų veiksmų programose 2015 metams jau yra pasiekta); b) programos lėšų dalis, dėl kurių pasirašytos sutartys (iš visų programos lėšų); c) išmokėtų lėšų dalis (iš visų programos lėšų). Priimant sprendimą taip pat bus atsižvelgiama į kitus kriterijus, tokius kaip įgyvendinimo etapas (pvz., numatoma, kad pradiniuose programos įgyvendinimo etapuose fizinių produkto ir/ar rezultatų rodiklių įgyvendinimas bus lėtesnis), investicijų sritis, suteiktos paramos tipas ir kt.

Kompiuterinė informacinė sistema teiks duomenis trims pagrindiniams kriterijams. Remiantis jais ir kitais kriterijais, programos Valdymo komitetas reguliariai atliks įvertinimus ir dėl kiekvieno prioriteto tikslo priims sprendimą, ar egzistuoja dideli nukrypimai nuo pradžioje nustatytų tikslų. Jeigu dideli nukrypimai yra nustatyti, vadovaujanti institucija inicijuos veiklos vertinimą.

Nuolatos atliekamas veiklos vertinimas leis laiku parengti ir pateikti vertinimo rezultatus Europos Komisijai kartu su siūlymais iš esmės keisti veiksmų programas.

Be to, pagal poreikį bus atliekami strateginio pobūdžio vertinimai, apimantys strategiškai svarbias programos ar kelių programų sritis, kurių metu bus vertinamas ES struktūrinės paramos poveikis siekiant nacionalinių ir Bendrijos tikslų. Tenkinant strateginius poreikius bus aktualūs vertinimai, apimantys šios veiksmų programos tokias strategiškai svarbias temas, kaip moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra ir inovacijos, verslo aplinkos gerinimas, informacinė visuomenė, transporto infrastruktūra, energijos tinklai.

2007–2013 m. programavimo laikotarpiu Koordinatorius bus atsakingas už veiksmų programų vertinimo koordinavimą ir organizavimą. Koordinatorius parengė 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos vertinimo planą (toliau – Vertinimo planas), kuriame išnagrinėti nacionaliniai vertinimo poreikiai 2007–2013 m. laikotarpiu, nustatyti ES struktūrinės paramos vertinimo tikslai, uždaviniai bei ES struktūrinės paramos vertinimo organizavimas ir valdymas 2007–2013 m. laikotarpiu. Vertinimo plano įgyvendinimui bus rengiami metiniai planai, sudaromi remiantis vadovaujančios, atsakingų ministerijų, programos Valdymo komiteto bei Stebėsenos komiteto pasiūlymais.

Metiniuose planuose bus numatytos konkrečios ES struktūrinės paramos vertinimo strateginės bei einamosios temos, vertinimų ir vertinimo gebėjimų stiprinimo projektai, jų aprėptis bei atlikimo datos ir atsakingos už projektų įgyvendinimą institucijos.

Paprastai vertinimai bus atliekami išorės būdu, perkant nepriklausomų ekspertų vertinimo paslaugas, tačiau taip pat planuojama, kad tam tikrus einamuosius vertinimus atliks atsakingos institucijos.

Siekiant efektyvaus vertinimo koordinavimo planuojama sudaryti ES struktūrinės paramos vertinimo koordinavimo grupę, kuri būtų sudaryta iš koordinatoriaus, vadovaujančios institucijos, ministerijų ir kitų atsakingų institucijų atstovų. Esant poreikiui, į vertinimo koordinavimo grupės posėdžius būtų kviečiami dalyvauti Europos Komisijos atstovai, socialiniai ir ekonominiai partneriai, vertinimo ekspertai. Vertinimo koordinavimo grupė svarstys metinius vertinimo planus bei informaciją apie jų įgyvendinimą, svarstys vertinimo ataskaitas ir vertinimo rekomendacijų įgyvendinimą.

Informacija apie vertinimo rezultatus bus teikiama Stebėsenos komitetui, Europos Komisijai, kitoms atsakingoms institucijoms. Taip pat vertinimo ataskaitos bus prieinamos visoms suinteresuotoms institucijoms ir partneriams bei plačiajai visuomenei.

Informavimas ir viešinimas

Dalyvavimas panaudojant ES struktūrinės paramos lėšas yra valstybinės reikšmės procesas, kuriame aktyvus visuomenės dalyvavimas ir partnerystės principo įgyvendinimas yra būtinos sąlygos, kad jis sulauktų pritarimo ir būtų sėkmingas.

Be to, ES struktūrinės paramos lėšų panaudojimo skaidrumas ir ES struktūrinės paramos valdymo sistemos veikimo paprastumas bei aiškumas, įskaitant projektų atrankos ir vertinimo skaidrumą, yra pagrindiniai sėkmingo ES struktūrinės paramos panaudojimo principai.

2007–2013 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpiu būtina išplėsti informavimo ir viešinimo veiklos mastą, kadangi informavimo ir viešinimo veiklos objektas bei diskusijų temos tapo gerokai sudėtingesnė.

Informavimo ir viešinimo strategija

2007–2013 m. programavimo laikotarpiu už Informavimo strategiją apie Lietuvos 2007–2013 metų ES struktūrinę paramą pagal Lietuvos 2007–2013 metų ES struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir veiksmų programas (toliau vadinama – Informavimo strategija), ir veiksmų plano Informavimo strategijai įgyvendinti rengimą bus atsakingas Koordinatorius.

Informavimo strategija bus rengiama atsižvelgiant į Europos Komisijos reglamentą Nr. 1828/2006, kuriame pateikiami detalūs nurodymai informacijos sklaidai apie ES struktūrinius fondus, jų paramą bei poveikį, kaip ir kokia informacija privalo būti pateikta galimiems pareiškėjams, projektų vykdytojams, visuomenei.

Informavimo strategijos projekto rengimo procesas bus organizuojamas Finansų ministerijos ES sanglaudos politikos ir struktūrinės paramos koordinavimo departamento, taip pat įtraukiant išorės ekspertus (viešųjų ryšių ir marketingo agentūrų) ir vadovaujančią instituciją, kuri užtikrins informacijos perdavimą potencialiems pareiškėjams. Informavimo strategija apims visas tris veiksmų programas, apibrėš tikslus ir uždavinius, nustatys informavimo ir viešinimo lygmenis, etapus, tikslines grupes, informavimo ir viešinimo priemones. Joje taip pat bus aprašyta informavimo ir viešinimo administracinė struktūra bei funkcijos, informavimo veiklos priežiūra ir finansavimas.

Informavimo strategija ir veiksmų planas užtikrins informacijos sklaidą potencialiems paramos gavėjams, paramos gavėjams ir visuomenei.

Planuojama, kad ne mažiau kaip 15 asmenų bus atsakingi už Informavimo strategijos ir veiksmų plano įgyvendinimą. Viešųjų ryšių ir marketingo agentūros taip pat bus aktyviai įtraukiamos į šiuos veiksmus.

Bendrieji informavimo ir viešinimo tikslai

- skleisti informaciją apie ES struktūrinę paramą Lietuvai 2007-2013m.;
- padėti sukurti sąlygas efektyviam ES struktūrinės paramos lėšų panaudojimui;
- užtikrinti ES struktūrinės paramos lėšų panaudojimo skaidrumą.

Siekiant įgyvendinti Lietuvos 2007-2013 metų ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijoje nustatytus tikslus, galimiems pareiškėjams, projektų vykdytojams, visuomenei bus teikiama kompleksinė informacija apie ES struktūrinę politiką, jos įgyvendinimą Europoje bei Lietuvoje, apie administravimo mechanizmą, įgyvendinimą bei rezultatus. Informavimo ir viešinimo veikla formuos galimų pareiškėjų, projektų vykdytojų, visuomenės nuomonę apie pozityvią ES struktūrinės paramos įtaką Lietuvos ekonomikai.

Siekiant skleisti integruotą informaciją apie Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijoje ir veiksmų programose nustatytų strateginių tikslų pasiekimo pažangą ir rezultatus, bus organizuojami dideli renginiai, skirti veiksmų programų įgyvendinimo pradžiai bei jų įgyvendinimo rezultatų pristatymui visuomenei.

Bus organizuojamos konferencijos, seminarai, mugės siekiant pateikti bendrą informaciją apie ES struktūrinės politikos turinį ir tikslus ir apie galimybes tikslinėms grupėms ar partneriams (profesinėms asociacijoms, socialiniams ekonominiams partneriams, žiniasklaidos atstovams) pateikti projektus ES struktūrinei paramai, taip pat bus organizuojami gebėjimų stiprinimo seminarai asmenims, dirbantiems viešinimo ir informavimo srityje.

Kaip informavimo priemonė vietiniams ir užsienio informacijos ieškotojams bus plačiai naudojamas interneto puslapis www.esparama.lt, kuriame pateikiama daug informacijos ir sudarytos galimybės nuomonių apsikeitimui.

Potencialiems paramos gavėjams, paramos gavėjams, kitoms tikslinėms grupėms ir visuomenei bus pateikta įvairios spausdintinos medžiagos (leidinių, programų, ataskaitų, vadovų, atvejų studijų (pabaigtų projektų pavyzdžių). Ši viešinimo priemonė sudarys sąlygas maksimaliam programos įgyvendinimo rezultatų skaidrumui.

Siekiant įgyvendinti veiksmų programoje nustatytus tikslus, galimiems pareiškėjams, projektų vykdytojams, visuomenei bus teikiama informacija apie veiksmų programą, jos tikslus, prioritetus, priemones, iškeltų tikslų įgyvendinimą bei rezultatus. Informavimo ir viešinimo veikla formuos pozityvią galimų pareiškėjų, projektų vykdytojų, visuomenės

nuomonę apie veiksmų programoje iškeltų tikslų ir uždavinių įgyvendinimo poveikį Lietuvos ūkiui.

Projekto vykdytojų informavimo ir viešinimo veikla

Už projektų vykdytojų vykdomą informavimo ir viešinimo veiklą bus atsakingos agentūros ir projektų vykdytojai. Agentūros rinks informaciją apie projektus, kaip įgyvendinami projekte numatyti tikslai, apibendrins pasiektus projektų rezultatus bei užtikrins jų sklaidą. Taip pat agentūros konsultuos projektų vykdytojus dėl informavimo ir viešumo priemonių taikymo bei prižiūrės, kaip šios priemonės įgyvendinamos.

Projekto vykdytojas taikys projekte numatytas viešumo priemones laikydamasis nacionalinėse Informavimo ir viešinimo taisyklėse, kurios bus parengtos atsižvelgiant į Europos Komisijos reglamento Nr. 1828/2006 nuostatas dėl informavimo ir viešumo priemonių, nustatytų reikalavimų. Vadovaujanti institucija užtikrins, kad paramos gavėjai apie šias taisykles yra informuoti ir jų laikosi projektų įgyvendinimo metu.

Informavimo ir viešinimo veiksmų vertinimas

Kadangi įgyvendintų informavimo ir viešinimo veiksmų kokybė tiesiogiai lemia pareiškėjų skaičių, rengiamų projektų kokybę, visuomenės nuomonę, didelę reikšmę turi nuolatinis šių veiksmų stebėjimas ir vertinimas.

Informavimo ir viešinimo veiklos rezultatų vertinimo priemonės:

1. galimų pareiškėjų, projektų vykdytojų, partnerių ir visuomenės nuomonės tyrimai, nustatantys žinių apie ES struktūrinę paramą lygio pokytį;
2. visuomenės informavimo priemonėse pateiktos informacijos apie ES struktūrinę paramą ir jos panaudojimą stebėseną ir analizę;
3. ES struktūrinei paramai skirtų tinklalapių lankomumo statistika, atidarytų dokumentų bei užklausų tinklalapiuose skaičius ir jų turinio analizė, prenumeratų skaičius;
4. organizuojamų renginių dalyvių apklausos.

Finansiniai srautai

Toliau pristatomos pagrindinės procedūros, padėsiančios užtikrinti, kad finansiniai srautai, įgyvendinant šią veiksmų programą, būtų skaidrūs. Svarbu pabrėžti, jog čia aprašoma sistema yra bendra visai pagal Konvergencijos tikslą Lietuvoje administruojamai ES struktūrinei paramai, todėl bus vienodai taikoma visoms minėto tikslo veiksmų programoms. Galima išskirti du esminius finansinių srautų sistemos aspektus: a) bendras veiksmų finansavimas ES struktūrinės paramos ir nacionalinėmis lėšomis; b) ES lėšų judėjimo iki galutinių naudos gavėjų ciklas.

ES struktūrinės paramos bendras finansavimas nacionalinėmis lėšomis bus užtikrintas valstybės biudžeto, nebiudžetinių fondų (pvz., Užimtumo fondo), savivaldybių biudžetu, galutinių naudos gavėjų nuosavomis lėšomis. Atsižvelgiant į reglamente numatytą galimybę, privačios lėšos sudarys nacionalinio bendro finansavimo dalį.

ES struktūrinės paramos bendro finansavimo nacionalinėmis lėšomis potencialą užtikrins integruotas ES struktūrinės paramos planavimas valstybės biudžete. Paprastai, konkrečiam ūkio sektoriui numatomos skirti ES struktūrinės paramos lėšos bus įtraukiamos į atitinkamo asignavimų valdytojo (dažniausiai – atitinkamos ministerijos), kuruojančio valstybės politiką toje srityje, metinį biudžetą, integruojant jas į asignavimo valdytojo strategines biudžeto programas kaip atskirą paprogramę. Be to, valstybės kapitalo investicijų,

bendrai finansuojamų ES struktūrinės paramos lėšomis, planavimas bus glaudžiai susietas su bendru valstybės kapitalo investicijų planavimu Valstybės investicijų programos pagrindu.

Europos Komisija ES struktūrinės paramos lėšas perves į atskirą kiekvienam fondui specialiai Lietuvos banke atidarytą Finansų ministerijos Valstybės išdo departamento administruojamą valstybės išdo sąskaitą. Galutiniams naudos gavėjams jos bus pervedamos pasinaudojant valstybės išdo sistema. Galutiniai naudos gavėjai mokėjimo prašymus pateiks agentūroms, kurios patikrins galutinio naudos gavėjo deklaruojamų išlaidų tinkamumą būti finansuojamomis ES struktūrinės paramos lėšomis, remdamosi Vadovaujančios institucijos nustatyta tvarka. Nustačiusios galutinio naudos gavėjo mokėjimo prašyme tinkamą finansuoti ES struktūrinės paramos lėšomis sumą, agentūros jai formuos mokėjimo paraišką Valstybės biudžeto apskaitos ir mokėjimo sistemai (VBAMS), ir šioje sistemoje nustatyta tvarka perduos jas atitinkamą valstybės biudžeto paprogramę, kurioje suplanuotos ES struktūrinės paramos išlaidos kontroliuojančiam asignavimo valdytojui. Suformavus mokėjimo paraišką VBAMS, mokėjimo paraiškos tikrinimo ir tvirtinimo procesas vyks pagal bendrą valstybės biudžeto lėšų išmokėjimo tvarką.

Gavus tinkamą asignavimo valdytojo aprobuotą mokėjimo paraišką konkrečiai valstybės biudžeto paprogramei, kurioje suplanuotos ES struktūrinės paramos išlaidos, Finansų ministerija iš atskiros kiekvienam fondui specialiai Lietuvos banke atidarytos Finansų ministerijos Valstybės išdo departamento administruojamos valstybės išdo sąskaitos mokėjimo paraiškoje nurodytą ES struktūrinės paramos lėšų sumą perves tiesiai galutiniam naudos gavėjui.

Tuo būdu ES lėšų judėjimo iki galutinių naudos gavėjų ciklo skaidrumą užtikrins keletas pagrindinių minėtų priemonių:

- ES struktūrinės paramos lėšas įtraukus į valstybės biudžetą, jų išmokėjimo metu veiks bendros valstybės biudžeto lėšų išmokėjimui taikomos kontrolės priemonės;
- su valstybės išdo sistemos pagalba ES lėšos bus pervedamos tiesiogiai galutiniams naudos gavėjams, o tai sustiprins audito atsekamumo principo veikimą, taip pat leis efektyviau įgyvendinti reglamente nustatytą principą, jog ES lėšos turi kuo sparčiau pasiekti galutinį naudos gavėją;
- sistema užtikrins, kad ES lėšos galutiniams naudos gavėjams visais atvejais bus pervedamos tik Vadovaujančios institucijos nustatyta tvarka patikrinus ir patvirtinus tinkamas finansuoti ES struktūrinės paramos lėšomis sumas.

Valstybės išdo sistema taip pat užtikrins, kad visos Lietuvai avansu pervestų ES struktūrinės paramos lėšų sukauptos palūkanos bus skirtos įgyvendinti šiai veiksmų programai kaip viešas nacionalinis bendras finansavimas.

Finansinių srautų schema pateikiama III priede.

Duomenų rinkimas ir perdavimas elektroninio ryšio priemonėmis

Vadovaudamosi Bendrojo reglamento 66 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka ir laikydamosi Komisijos priimtų įgyvendinimo taisyklių, Komisija ir valstybės narės keičiasi duomenimis elektroniniu būdu.

Visų ERPF, ESF bei Sanglaudos fondų duomenims kaupti, apibendrinti ir pateikti Lietuva naudos vieną nacionalinę SFMIS, kuri užtikrins, kad visi duomenys, būtini finansiniam valdymui, stebėsenai, priežiūrai, auditui ir vertinimui, yra renkami ir saugomi, kaip to reikalauja Bendrasis ir Įgyvendinimo reglamentai. Lygiagrečiai duomenys bus kaupiami ir saugomi ir popieriniu formatu.

Kiekvienas projektas turės savo unikalų kodą, kuriuo bus žymima visa su projekto įgyvendinimu susijusi informacija ir atliekami veiksmai. Kodas bus suteikiamas registruojant

projektą SFMIS. Sistema bus susieta su informacine Valstybės biudžeto apskaitos ir mokėjimo sistema (VBAMS), kuri bus naudojama mokėjimams projektų vykdytojams atlikti.

SFMIS bus kuo geriau pritaikyta visiems ERPF, ESF bei Sanglaudos fondo lėšų administravimo poreikiams, kartu atsižvelgiant ir į įvairių Struktūrinių fondų specifiką. SFMIS sudarys galimybes stebėti veiklos duomenis ir finansinę informaciją apie:

- atskirų projektų, finansuojamų iš Struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo, įgyvendinimą;

- atskirų veiksmų programų įgyvendinimo pažangą;
- bendrą konvergencijos tikslo paramos įgyvendinimo pažangą;
- aptiktus pažeidimus bei atliekamus patikrinimus ir auditą.

SFMIS padės vykdyti šias pagrindines funkcijas:

1. Valdymo funkcija: veiksmų programų finansinių planų ir rodiklių suvedimą, jų vykdymo prognozes ir stebėseną, išsipareigojimų ir mokėjimų planų vykdymo priežiūrą, N+2/N+3 taisyklės kontrolę.

2. Administravimo funkcija: projektų registravimą, sutarčių administravimą, projektų įgyvendinimo prognozės ir jų vykdymo priežiūrą, patikrų rezultatų registravimą, išlaidų tinkamumo kontrolę ir apmokėjimą. Ši funkcija apima ir apibendrintų duomenų, kurie leidžia lengvai nustatyti projektų įgyvendinimo problemas, susijusias su terminais, mokėjimais ir t. t., teikimą.

3. Atskaitomybės funkcija: informacijos apie projektų pažangą pateikimą, suvestinių parengimą ataskaitoms, informacijos apie išlaidas pateikimą, informacijos, būtinos kontrolei ir auditui, išankstiniams vertinimams (*ex-ante*), vidurinio laikotarpio vertinimams (*mid-term*) ir vertinimams po įgyvendinimo (*ex-post*) atlikti, rinkimą, ataskaitų pateikimą Komisijai elektroniniu būdu (audito tikslams, laikantis Reglamento (EB) Nr.1083/2006 reikalavimų).

SFMIS leis visoms susijusioms institucijoms, dalyvaujančioms paramos valdymo ir kontrolės sistemoje, gauti pakankamai informacijos, kurią galės naudoti grįsdamos savo apskaitos įrašus ir sumas, kurias jos praneša aukštesniajam lygmeniui, kad būtų užtikrinta pakankama audito eiga.

SFMIS plėtos koordinatorius, bendradarbiaudamas su kitomis institucijomis (atsakingomis ministerijomis, vadovaujančia institucija, įgyvendinančiosiomis institucijomis, tvirtinančia bei audito institucija). Numatoma, kad duomenys bus pradėti vesti 2007 m., nustatytos formos ataskaitos Komisijai bus pradėtos elektroninėmis priemonėmis teikti nuo 2007 m. liepos 1 d.

Ši sistema užtikrins duomenų perdavimą tarp vadovaujančios institucijos ir Europos Komisijos (kaip numatyta Reglamento (EB) 1083/2006 60 c straipsnyje).

Numatoma, kad duomenys iš SFMIS į bendrą Bendrijos fondų valdymo sistemą (SFC 2007) bus perduodami automatizuotai. Prieėjimo teisių prašymai bus centralizuoti ir siunčiami Europos Komisijai per valstybės narės tarpininką – Finansų ministerijos Informacinių technologijų departamento pareigūną.

Koordinavimo mechanizmai su kitomis ES finansinėmis priemonėmis

ES struktūrinės paramos koordinavimas su kitomis ES finansinėmis priemonėmis bus užtikrintas per keletą koordinavimo mechanizmų.

Pirma, koordinavimas vyks per bendrą Stebėsenos komitetą, kuriame dalyvaus visų svarbių institucijų atstovai. Stebėsenos komitetas užtikrins koordinavimą per sprendimų dėl projektų atrankos kriterijų priėmimą. Koordinavimo su EŽŪFKP ir EŽF atveju koordinatoriaus atstovas dalyvaus EŽŪFKP ir EŽF finansuojamų veiksmų programų stebėsenos komitetuose, o Žemės ūkio ministerijos, atsakingos už EŽŪFKP ir EŽF

įgyvendinimą, atstovas dalyvaus ES struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo finansuojamų veiksmų programų bendrame Stebėsenos komitete.

Antra, ES struktūrinės paramos panaudojimo suderinamumas su kitomis ES finansinėmis priemonėmis yra viena pagrindinių koordinatoriaus, kuris nagrinės veiksmų programų įgyvendinimą kitų nacionalinių strateginių dokumentų ir programų, finansuojamų kitų ES finansinių instrumentų, įgyvendinimo kontekste, funkcijų. Jeigu būtina, koordinatorius gali įsteigti darbo grupes aktualių problemų sprendimui.

Galiausiai koordinavimo klausimai bus svarstomi programų valdymo komitetuose, įsteigtuose kiekvienai veiksmų programai. Programos valdymo komitetuose dalyvaus ministerijų ir kitų valstybės institucijų bei agentūrų, įgyvendinančių tam tikrą veiksmų programą, atstovai. Nors pagrindinis šio komiteto tikslas yra užtikrinti vidinį veiksmų programos įgyvendinimo suderinamumą, jeigu būtina, jis taip pat svarstys klausimus, susijusius su kitų finansinių priemonių, ypač EŽŪFKP ir EŽF, įgyvendinimu, kiek tai susiję su veiksmų programos įgyvendinimu.

Esant poreikiui, bus pasinaudota ES iniciatyvomis *Jeremie* (finansinė inžinerija teikiant paramą smulkiam ir vidutiniam verslui), *Jaspers* (parama taikant viešą-privačią partnerystę rengiant stambius infrastruktūros projektus), *Jessica* (urbanistinė plėtra), Europos investicijų banko ir kitų ES finansinių institucijų teikiamomis galimybėmis.

PRIEDAI

I PRIEDAS. IŠLAIDŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL KATEGORIJAS

Išlaidų pasiskirstymas pagal prioritėtines temas		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
01	MTTP veikla mokslinių tyrimų centruose	74.327.186
02	MTTP infrastruktūra (<i>įskaitant pačią įmonę, prietaisus ir didelės spartos kompiuterių tinklus, jungiančius mokslinių tyrimų centrus</i>) ir konkrečios technologijos kompetencijos centrai	241.562.993
03	Technologijų perdavimas ir mažųjų ir vidutinių įmonių (MVI), mažų įmonių ir kitų įmonių bei universitetų, visų rūšių aukštesniojo švietimo įstaigų, regionų valdžios institucijų, mokslinių tyrimų centrų ir mokslo bei technologijų polių (<i>mokslo ir technologijų parkų, technopolijų ir t. t.</i>) bendradarbiavimo tinklų tobulinimas	124.567.553
04	Parama MTTP, visų pirma MVI (<i>įskaitant galimybę naudotis MTTP paslaugomis mokslinių tyrimų centruose</i>)	70.487.695
05	Aukšto lygio paramos bendrovėms ir bendrovių grupėms paslaugos	39.284.215
07	Investicijos į bendroves, tiesiogiai susijusias su moksliniais tyrimais ir inovacijomis (<i>novatoriškos technologijos, naujų bendrovių prie universitetų steigimas, esami MTTP centrai ir bendrovės ir t. t.</i>).	128.156.812
08	Kitos investicijos į bendroves	184.866.894
09	Kitos priemonės, skirtos skatinti mokslinius tyrimus ir inovacijas bei verslumą MVI	234.868.118
10	Telefoninio ryšio infrastruktūros (<i>įskaitant plačiajuosčio interneto tinklus</i>)	43.215.638
11	Informacijos ir ryšio technologijos (<i>prieiga, saugumas, sąveika, rizikos prevencija, moksliniai tyrimai, inovacijos, el. turinys ir t. t.</i>)	55.219.981
13	Paslaugos ir taikomosios programos piliečiams (<i>el. sveikata, el. vyriausybė, el. mokymasis, el. įtrauktis ir t. t.</i>)	100.836.487
14	Paslaugos ir taikomosios programos MVI (<i>el. komercija, švietimas ir mokymas, tinklai ir t. t.</i>)	40.814.769
16	Geležinkeliai	22.942.119
17	Geležinkeliai (TEN-T)	535.359.806
18	Mobilūs geležinkelio aktyvai	8.097.218
21	Greitkeliai (TEN-T)	232.609.105
22	Nacionaliniai keliai	394.741.924
23	Regioniniai (vietos) keliai	49.592.529
25	Miesto transportas	74.388.793
27	Daugiarūšis transportas (TEN-T) (multimodalinis)	63.616.796

29	Oro uostai	48.066.024
30	Uostai	94.950.024
31	Vidaus vandenu keliai (<i>regioniniai ir vietos</i>)	5.808.874
33	Elektros energija	44.007.778
35	Gamtinės dujos	26.698.052
43	Energijos efektyvumas, bendra gamyba, energijos valdymas	73.346.296
68	Parama savarankiškam darbui ir verslo kūrimui	41.595.051
85	Rengimas, įgyvendinimas, stebėseną ir tikrinimas	35.859.836
86	Vertinimas ir studijos; informacija ir komunikacija	8.964.959
VISO		3.098.853.525

Išlaidų pasiskirstymas pagal finansavimo būdą		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
01	Negražintina pagalba	2.897.810.778
02	Pagalba (<i>paskolos, palūkanų subsidijos, garantijos</i>)	97.055.119
03	Rizikos kapitalas (<i>dalyvavimas, rizikos kapitalo fondas</i>)	25.419.198
04	Kitos finansavimo formos	78.568.430
VISO		3.098.853.525

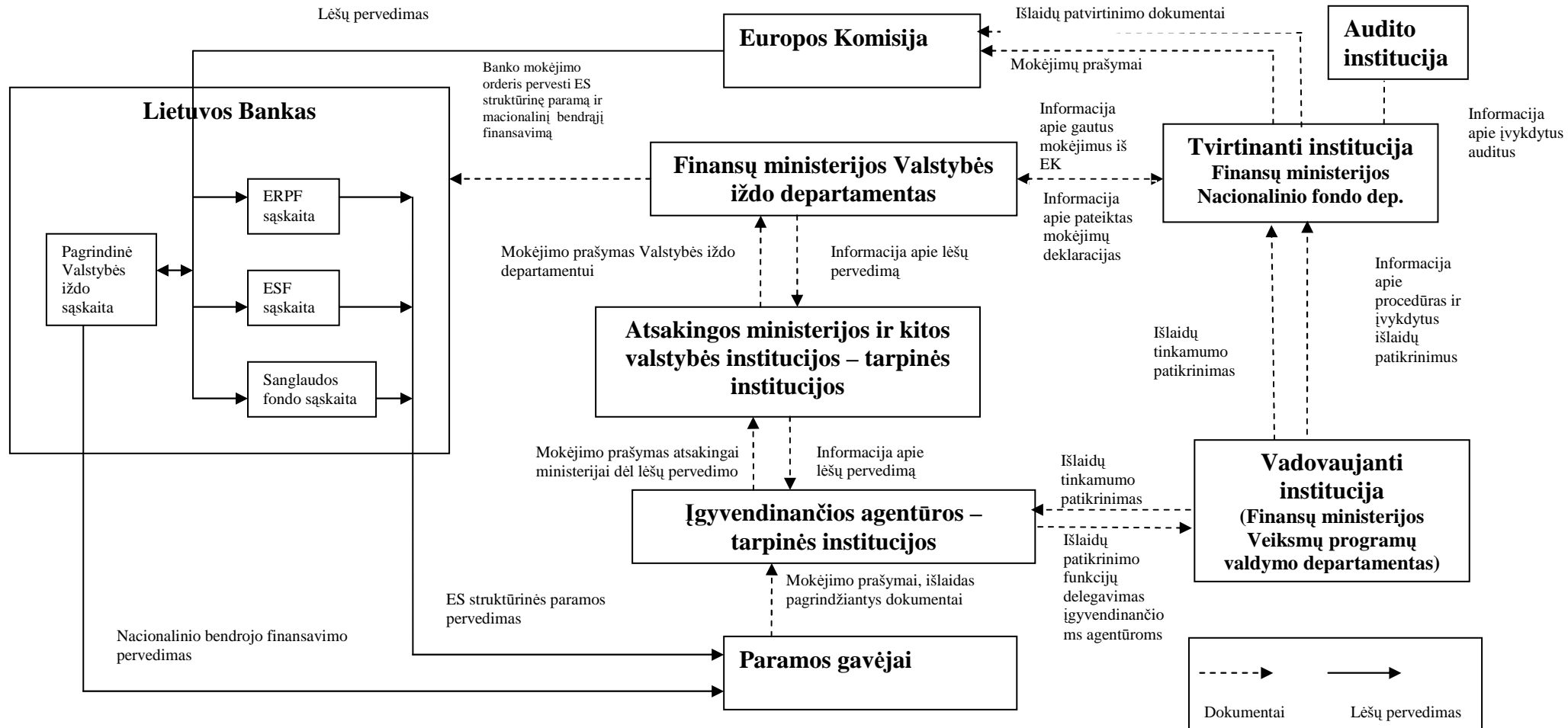
Išlaidų pasiskirstymas pagal teritorijų tipus		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
00	Netaikytina	2.858.766.650
01	Miestas	196.871.237
05	Kaimo vietovės (<i>išskyrus kalnus, salas ir retai arba labai retai apgyvendintas vietoves</i>)	43.215.638
VISO		3.098.853.525

II PRIEDAS. DIDELĖS VERTĖS PROJEKTŲ SĄRAŠAS

Preliminariai 2007–2013 m. planuojama įgyvendinti šiuos didelės vertės (projekto vertė daugiau nei 50 mln. eurų) projektus:

Projektas	Projektą bendrai finansuojantis ES struktūrinės paramos fondas	Preliminari projekto vertė (mln., eurų)
Trans-Europinio tinklo kelio E67 (Via Baltica) plėtra	Sanglaudos fondas	95,6
IXB koridoriaus Vilniaus-Kauno ruožo geležinkelio kelio rekonstrukcija greičiui iki 160 km	Sanglaudos fondas	175,6
IXB koridoriaus Vilniaus-Kauno ruožo geležinkelio signalizacijos įrenginių modernizavimas	Sanglaudos fondas	57,2
Geležinkelio Rail Baltica projektavimas ir statyba	Sanglaudos fondas	127,5
Kaimiškųjų vietovių informacinių technologijų plačiajuosčio tinklo RAIN plėtra	Europos regioninės plėtros fondas	72

III PRIEDAS. FINANSINIAI SRAUTAI

IV PRIEDAS. EX-ANTE REKOMENDACIJOS – EKONOMIKOS AUGIMO VEIKSMŲ PROGRAMA

Toliau esančioje lentelėje pateikiamos galutinės rekomendacijos Ekonomikos augimo veiksmų programos projektui, kuris buvo pateiktas Europos Komisijai. Lentelėje pateikiami pasiūlymai, kaip turėtų būti pataisytas programos dokumentas.

Atlikti veiksmai skirstomi taip:

<i>Ar atsižvelgta:</i>	<i>Symbolis:</i>
<i>Taip</i>	√√
<i>Taip, iš dalies</i>	√
<i>Ne</i>	N

Galutinės rekomendacijos

<i>Nr.</i>	<i>Rekomendacija</i>	<i>Atsižvelgta / neatsižvelgta</i>	<i>Komentaras</i>
1	Socialinės ir ekonominės būklės analizėje reikia pažymėti, kad Lietuvos ekonominis augimas iki šiol buvo pasiektas ne tik dėl pigių resursų ir rinkų perstruktūrizavimo. Suvaldžius makroekonominę situaciją, ekonominį augimą stipriai veikė padidėjęs vidinis vartojimas šalyje bei išaugęs skolinimasis. Šios priežastys tik dar labiau pagrindžia nuomonę, kad norint išlaikyti spartų augimą, reikia skatinti įmones būti labiau konkurencingesnėms, visų pirma didinant darbo našumą.	√√	
2	Svarbu atkreipti dėmesį, kad Lietuvoje dominuojant žemoms technologijoms ir esant prastai inovacijų bei MTTP situacijai, būtų atkreiptas dėmesys į tai, kad „tradiciniais ūkio sektoriais“ (medienos pramonė, maistas) vadinami verslai stipriai atsilieka darbo našumo atžvilgiu nuo kitų ES šalių. Norint pagerinti Lietuvos darbo našumo rodiklius ir pasiekti kai kurių senųjų ES šalių lygį, reikia gerinti tų ūkio sektorių našumą, kurie turi didelės įtakos BVP struktūrai.	√√	
3	SWOT analizėje siūlytume pažymėti, kad Lietuvoje silpnėja viešasis sektorius, iš dalies dėl darbuotojų emigracijos, taip pat ir dėl silpnai įgyvendinamų reformų šioje srityje, ypač sveikatos apsaugos ir švietimo sistemoje.	N	Švietimo ir sveikatos apsaugos sistemos nėra remiamos pagal šią veiksmų programą.

4	Šalia to, kad Lietuva pralaimi konkurencinę kovą dėl užsienio kapitalo pritraukimo, pažymėtume, kad pastaraisiais metais pastebimas ir kitas reiškinys – kapitalo nutekėjimas iš Lietuvos, kai įmonininkai vietoj investicijų ir reinvesticijų Lietuvoje pasirenka kitas ES šalis, tarp jų kaimynines šalis bei naująsias ES nares.	√	Tai aprašyta veiksmų programos situacijos analizėje.
5	Sukeisti prioritetus į pirmą ekonomikos prioritetą iškeliant verslo produktyvumo uždavinius, kurie padėtų gerinti darbo našumo rodiklius trumpuoju periodu, o antroje vietoje akcentuoti MTTP ir verslų orientavimą aukštųjų technologijų srityje, nes tai padėtų gerinti našumo rodiklius ilguoju laikotarpiu. Prioritetai nebuvo sukeisti, tačiau antrame ekonominio augimo prioritete buvo tinkamai akcentuota žemo verslo produktyvumo problema ir numatytas skatinimas šį produktyvumą didinti.	√	Programos uždaviniai yra suformuoti atsižvelgiant į ekspertų rekomendacijas.
6	Maksimaliai mažinti tiesioginę paramą verslo įmonėms, vengiant konkurencinių iškraipymų, tuo pačiu suprantant, kad valstybinė intervencija turi būti vykdoma per verslo aplinkos priemones, bet ne tiesiogiai paskirstant biudžeto lėšas konkrečioms verslo subjektams. Skirstant tiesioginę paramą įmonėms, rekomenduotume šią paramą susieti su įmonių pajėgumais, skirtais eksporto rinkoms, taip vengiant galimų konkurencinių iškraipymų vidaus rinkoje. Tuo pačiu tai padėtų gerinti Lietuvos eksporto rodiklius, kurie tokio dydžio šaliai kaip Lietuva, galėtų būti geresni.	√	Investicijos siekiant didinti eksporto apimtis yra numatytos 73 puslapyje. Be to, į tai bus atsižvelgta nustatant projektų atrankos kriterijus.
7	Norint, jog verslo įmonės pradėtų taikyti inovacijas savo veikloje, pirmiausia reikia sustiprinti MTTP infrastruktūrą. Tai būtų išeities bazė mokslo tiriamajai ir taikomajai veiklai plėstis. Tuo pačiu rekomenduotume, kad MTTP infrastruktūriniai objektai būtų jungtiniai, bet ne atskirai žinybiniai, priklausantys tik vienai organizacijai. Jungtiniai mokslo tiriamieji centrai, kuriuose galėtų būti vykdomas specializuotas specialistų ruošimas, atliekami tiriamieji taikomojo pobūdžio darbai, rezultatus naudojant bent kelių verslo sektorių plėtrai, būtų efektyvesni ir tuo pačiu išsilaikytų ilgalaikėje perspektyvoje, pasibaigus ES paramai.	√√	
8	Rekomenduotume atkreipti dėmesį dėl padidėjusios kylančių lėšų panaudojimo rizikos. Šiuo metu MTTP veikla nėra pakankamai išplėta, ypač privačiame sektoriuje, atsižvelgiant į labai ribotą firmų, investuojančių į MTTP bei pagrindinius prioritetinius sektorius, tokius kaip biotechnologijų ir lazerių, skaičių bei palyginti ribotą įmonių, kurios specializuotųsi šiose srityse, skaičių	√	Praėjusiu laikotarpiu moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai (MTTP) buvo skirtos labai ribotos investicijos. Tačiau firmos aktyviai teikė paraišką, ir sutartys buvo sudarytos visai skirtai paramos sumai. Naujuoju laikotarpiu numatyta remti naujas MTTP priemones, finansuojant tiek “minkštus”, tiek “kietus” projektus. Taip pat numatomas platesnis tinkamų pareiškėjų ir partnerių ratas.

	šalies mastu. Be to, šalies investicijų į MTTP prioritetai dar nėra apibrėžti, nors jau atlikti kai kurie parengiamieji darbai, skirti šalies MTTP programoms sukurti.		2007 m. vasarį Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino prioritetingas MTTP sektoriaus sritis. Atsižvelgiant į jas, planuojama parengti nacionalines mokslinių tyrimų programas (mokslininkų karjeros programą, Jungtinę nacionalinę integruotą programą, Jungtinę nacionalinę mokslinių tyrimų ir mokslo ir verslo bendradarbiavimo programą). Programos planuojama parengti iki 2007 m. liepos, vadovaujantis Švietimo ir mokslo ministro įsakymu.
9	Turint omenyje septynerių metų programavimo laikotarpį, reikėtų papildomai argumentuoti, kaip tikimasi panaudoti padidėjusius 442 mln. LTL investicijoms į bendroves MTTP srityje, kai praėjusiu periodu buvo 60 mln. LTL sumos poreikis .	√	Praėjusiu laikotarpiu moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai (MTTP) buvo skirtos labai ribotos investicijos. Tačiau firmos aktyviai teikė paraišką, ir sutartys buvo sudarytos visai skirtai paramos sumai. Naujuoju laikotarpiu numatyta remti naujas MTTP priemones, finansuojant tiek "minkštus", tiek "kietus" projektus. Taip pat numatomas platesnis tinkamų pareiškėjų ir partnerių ratas.
10	Svarbiausiais strateginio konteksto rodikliais įvardintume šiuos: eksporto, darbo našumo, investicijų, viešųjų elektroninių paslaugų lygio, bendrų išlaidų MTTP, tyrėjų skaičiaus versle rodiklius.	√√	
11	Specifiniai programos įgyvendinimo rodikliai būtų: sukurtų arba išplėtotų pramoninių parkų/zonų skaičius, pritrauktų privačių investicijų, sukurtų technologinių integruotų verslo, mokslo ir studijų sąveikos centrų (polių, slėnių ar pan.) skaičius, sukurtų ir veikiančių mokslinių tyrimų centrų skaičius bei kiti specifinėms veiklų grupėms būdingi rodikliai.	√√	

Tolimesnėse lentelėse išskirtos rekomendacijos, pateiktos ex-ante vertintojų per Ekonomikos augimo veiksmų programos vertinimą, ir pateikiama informacija, ar į jas buvo atsižvelgta. Reikia pažymėti, kad šiose lentelėse įtrauktos tik pagrindinės rekomendacijos, nes ex-ante vertintojai pateikė labai daug rekomendacijų per programavimo dokumentų rengimo metu vykusį ex-ante vertinimo procesą.

Pradinės situacijos įvertinimas ir SSGG analizė

<i>Nr.</i>	<i>Rekomendacija</i>	<i>Atsižvelgta / neatsižvelgta</i>	<i>Komentarai</i>
1	Teiginiai, kurie pateikiami kaip pagrindiniai atskiruose skyreliuose yra diskutuoti arba nėra tokie reikšmingi, kad būtų įtraukti į pagrindinius teiginius.	N	Iš rekomendacijos neaišku, kurie teiginiai, vertintojų nuomone, yra nesvarbūs.
2	Kai kurie rodikliai galėtų būti papildomi arba keičiami į kitus, kurie geriau atspindi komentuojamus reiškinius. Kai kurios sakinių formuluotės yra per daug paprastos ir mažai atspindi situacijos ypatumus.	√	Rodikliai yra peržiūrėti, atsižvelgiant į Europos Komisijos pastabas.

3	Išvados apie žemą verslumo lygį ir SVV vaidmenį Lietuvoje galėtų būti papildomos statistika apie individualia veikla užsiimančius asmenis bei asmenis, dirbančius pagal patentą.	√√	
4	Nepaisant to, kad mažos ir vidutinės įmonės Lietuvoje sukuria apie 60% BVP, tačiau SVV darbo našumas yra mažesnis nei didelių įmonių.	√√	
5	SVV vystymo pagrindinė paskirtis yra nedarbo lygio mažinimas ir užimtumo didinimas. Ilguoju laikotarpiu siekiant Lietuvos ūkio plėtros bei geresnės konkurencinės pozicijos pasaulinėse rinkose, svarbūs produktyvumo didinimo uždaviniai, kurie ženkliau pasiekiami ne per SVV, bet per dideles įmones bei ūkio sektorių struktūros kaitą. Verslumo skatinimo uždaviniai turi būti priskiriami prie antraeilių uždavinių ir nesureikšminami	√√	
6	Kai analizuojama paslaugų verslui viešoji infrastruktūra, didžiausias dėmesys telkiamas į MVĮ bei verslumo lygio kėlimą. Grįžtant prie mūsų anksčiau išsakyto komentaro, jeigu pagrindine Lietuvos ūkio problema įvardintume žemą produktyvumo lygį, tai būklės analizėje praktiškai nėra apibūdinta paslaugų visam verslui viešoji infrastruktūra. Jeigu SVV gali naudotis čia paminėta paslaugų viešąja infrastruktūra, tai kitas (likęs) verslas praktiškai susiduria su labai ribota viešųjų paslaugų infrastruktūra. Tokio pobūdžio viešosios įstaigos yra labai menkos savo ištekliais bei vykdo siauras ir dažnai besidubliuojančias funkcijas. Lyginant su kitomis ES valstybėmis tokia viešųjų paslaugų infrastruktūros Lietuvoje kokybė, mūsų manymu, yra labai žema.	√	Veiksmų programos situacijos analizės dalyje yra aprašoma viešųjų paslaugų verslui infrastruktūra. Aprašyme nėra akcentuojama MVĮ, todėl neaišku, kodėl daroma išvada, kad didelės įmonės negalės pasinaudoti tam tikra paslauga. Be to, verslo aplinkos priemonių tikslas mažinti egzistuojančius rinkos trūkumus – informacijos pasiekiamumo MVĮ ir pan. Visuotinai pripažįstama, kad tokie rinkos trūkumai nėra didelių įmonių problema ir jų veiklos neapsunkina.
7	Prie pagrindinių teiginių nepriskirtume ir šių: „Lietuvoje mažai vietinės kilmės tarptautinių įmonių“, „Pramonė – intensyviausiai naudojantis energiją šalies ūkio sektorius“. Ko gero, dabartiniame globaliame verslo pasaulyje verslo kilmė nėra tokia svarbi, koks yra to verslo konkurencingumas ir sugebėjimas greičiau nei konkurentai pritaikyti naujoves. Taip pat natūralu ir akivaizdu, kad pramonė yra imliausia energijai, nes jos prigimtis yra tokia.	√	Teiginys „Lietuvoje mažai vietinės kilmės tarptautinių įmonių“ yra pašalintas iš pagrindinių teiginių sąrašo.
8	Mažai dėmesio būklės analizėje skiriama produktyvumo situacijai Lietuvos versle bei eksporto plėtrai. Nepaisant to, kad Lietuvos ekonomika auga sparčiai, tačiau šį augimą, kaip pastebėta minėtoje analizėje, sąlygoja palankios rinkos bei didelis vidinės rinkos vartojimas. Šie veiksniai, mūsų manymu, nėra tvarūs ilguoju laikotarpiu ir siekiant aukštesnio Lietuvos ūkio konkurencingumo tarptautiniu mastu, svarbu atkreipti dėmesį į verslo produktyvumą. Be to, Lietuvos kaip mažos šalies ekonominė galia glaudžiai	√√	

	susijusi su verslo sugebėjimu panaudoti užsienio rinkas ir didinti eksportą.		
9	Pagal 2003 metų EUROSTAT duomenis, sukuriamos pridėtinės vertės santykis su darbuotojų skaičiumi apdirbamojoje pramonėje Lietuvoje yra apie 7 kartus mažesnis nei ES-25 vidurkis. Medienos pramonėje šis rodiklis yra 8-10 kartų žemesnis nei Didžiosios Britanijos, Danijos ar Vokietijos ir 2 kartus mažesnis nei Latvijos, Estijos, Čekijos, Lenkijos.	√√	
10	Eksporto santykis su BVP Lietuvoje 2005 metais siekė 58%, tuo tarpu santykinai panašaus dydžio valstybių – Slovakijos, Čekijos, Olandijos, Maltos šis rodiklis yra 65-84%.	√√	
11	Darbo užmokesčio ir jo augimo tempus rekomenduotume lyginti su produktyvumu ar BVP, skaičiuojant galiojusiomis kainomis. Atitinkamai diskutuotinas teiginys, kad darbo užmokestis augo sparčiau nei produktyvumas. Be to, siūlytume patikslinti produktyvumo matavimą, kuris dabar išreikštas PGS/h – galėtų būti matuojama EUR/h. Komentuojant energijos intensyvumą bei taršos lygį, rekomenduotume patikslinti matavimo vienetus – BVP galiojančiomis ar palyginamosiomis kainomis. Ar tai lyginama su 2000 metais galiojusiomis kainomis?	N	Nėra palyginamosios statistikos ES lygmeniu produktyvumo matavimui EUR/h. Ši problema buvo aptarta su ex ante vertintojais.
12	Dabartinės būklės analizėje problemos (kurioms spręsti bus nukreiptos prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“ intervencine priemonės) nėra suklasifikuotos, todėl sunku susigaudyti, kurios yra svarbiausios ir turi būti sprendžiamos pirmiausia, kurios reikalauja paskesnių veiksmų.	√√	
13	Pateikta SSSG analizė yra pakankamai išsami ir susieta su tekste išplėtotais teiginiais ir analize, tačiau pagrindinis mūsų komentaras būtų šiek tiek giliau apsvarstyti teiginius ir atskirti pagrindinius teiginius nuo antraeilių, mažiau svarbesnių, kurių galima būtų ir neįtraukti į SSSG analizę. Taip pat teiginių vardinimą pradėti nuo pačių svarbiausių ir toliau vardinti svarbos mažėjimo tvarka.	√	
14	Kaip pagrindinės Lietuvos ekonomikos stiprybės būtų paminėta stabili makroekonominė situacija, taip pat spartus ekonomikos augimas pastaraisiais metais, didėjantis gyventojų vartojimas, įmonių atnaujinimas ir plėtra, eksporto augimas, naujų ekonominių santykių su ES valstybėmis išplėtojimas ir plėtra, pastoviai atnaujinama infrastruktūra, taip pat geriau nei kitose šalyse išplėtotas viešojo judriojo telefono ryšys;	√√	

15	Tokie paminėti teiginiai, kaip „santykinai didelė dalis gyventojų turinčių aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą...“, „sukauptas mokslinis potencialas...“ mūsų manymu, greičiau gali būti priskiriami prie galimybių nei prie stiprybių, kadangi jie nėra arba yra labai silpnai išnaudojami ūkyje, todėl nėra stiprybės.	N	Problema yra ta, kad aukštos kvalifikacijos žmogiškieji ištekliai, įskaitant mokslo potencialą, nėra visiškai išnaudoti dėl neatnaujintos materialinės bazės.
16	Teiginys „savivaldybių šilumos ūkio planavimas, sukuriantis prielaidas centralizuoto šilumos tiekimo sistemų išsaugojimui ir šių sistemų modernizavimui...“ yra, mūsų manymu, per daug smulkmenišką, kad jį įtrauktume į Lietuvos ūkio SSGG analizę.	N	Šis teiginys yra svarbus, atsižvelgiant į pagal 4 prioritetą planuojamas veiklas.
17	Silpnųjų sąrašą rekomenduotume sumažinti (kai kurias sujungti) ir taip pat klasifikuoti pradedant nuo svarbiausių: žemas ūkio produktyvumas, nepakankama eksporto dinamika, nepakankamos investicijos į technologinį atnaujinimą įmonėse, žemas inovacijų ir tyrimų diegimo įmonėse lygis, nesugebėjimas pritraukti investicijų į AVAT sektorius, didelė darbo jėgos emigracija, sąlygojanti darbo jėgos trūkumą ūkyje ir viešojo sektoriaus nusilpimą, energetinio ūkio priklausomybė nuo vieno tiekėjo iš Rusijos bei jungčių su ES sistemos nebuvimas ir t.t.	√	Iš dalies atsižvelgta, teiginiai buvo integruoti: “Žemas inovatyvumo lygis Lietuvos versle; labai žemas verslo investicijų į MTTP lygis ir mažas tyrėjų, dirbančių įmonėse, skaičius; menki įmonių gebėjimai MTTP ir inovacijų srityse.”
18	Atitinkamai rekomenduotume koreguoti galimybių bei grėsmių teiginius. Paminėtume kapitalo nutekėjimą iš Lietuvos ir reinvesticijų Lietuvoje mažėjimą, viešojo sektoriaus silpimą dėl emigracijos reiškinį.	N	Neatsižvelgta, nes buvo ketinta į SSGG analizę įtraukti tik teiginius, susijusius su veiksmų programos tikslais.

Logika, uždaviniai ir vidinis suderinamumas

Nr.	Rekomendacija	Atsižvelgta / neatsižvelgta	Komentarai
1	Formuluojant Lietuvos viziją iki 2015 metų yra atkreipiamas dėmesys į pagrindžiančius argumentus, kad pastaraisiais metais Lietuvos ūkio augimas daugiausia priklausė nuo augančio vidaus vartojimo. Tačiau spartus ūkio augimas ilguoju laikotarpiu priklauso nuo ekonomikos tarptautinio konkurencingumo, kuris, savo ruožtu, remiasi visų pirma aukštu ūkio sektorių produktyvumu bei atitinkama ūkio sektorių struktūra, kai joje didesnę dalį sudaro aukštas ir vidutiniškai aukštas technologijas naudojantys verslai. Šie teiginiai yra tinkamai paminėti ir akcentuoti šioje programoje, tačiau mūsų manymu, akcentai gali būti keičiami.	√	
2	Vertėtų sukeisti akcentus tarp „ūkio sektorių struktūros keitimo“ ir	√	Atsižvelgta formuluojant programos tikslus

	„bendrai visų arba egzistuojančių sektorių produktyvumo didinimo“.		
3	Aktualus bendras ūkio modernizavimas numatant kelti produktyvumo lygį pradedant nuo tradicinių sektorių bei numatant, kad svarbu keisti ir ūkio sektorių struktūrą, pereinant nuo žemų prie aukštų technologijų sektorių.	√	
4	Tiesioginę paramą technologiniams mokslo parkams bei inkubatoriams, mokslo tiriamiesiems ir inovaciniams centrams, mokslo ir verslo bendradarbiavimo tinklams ir technologinėms platformoms rekomenduotume nukreipti skatinant produktyvumą didinančių technologijų diegimą į eksportą orientuotose įmonėse bei remiant inovatyvių technologijų diegimą.	√√	
5	Kadangi Lietuvoje inovatyvumo lygis dar pakankamai žemas, sveikintina parama nukreipta į žinomumo didinimą inovacijų srityje, taip pat geros praktikos perėmimą iš kitų Europos šalių.	√√	
6	Pagrindinis Lietuvos ekonomikos uždavinys yra ne tiek nedarbo mažinimas ar darbo vietų kūrimas, bet atvirkščiai produktyvumo didinimas bei kvalifikuotų darbo vietų kūrimas. Šie tikslai labiau pasiekiami per pramoninio tipo verslus nei per mažas įmones. Verslumą skatinančios priemonės galėtų būti mažinamos ir konkrečiai pagal pirmą prioritetą.	√	Rekomendacija neaiški, nes investicijos produktyvumo didinimui ir verslumo skatinimo priemonėms yra numatytos antrame prioritete.
7	Svarbios produktyvumo prielaidos ir tuo pačiu skatinama verslo aplinkos priemonė, mūsų nuomone, yra bendro vadybos lygio kėlimas įmonėse ir tuo pačiu pažangių vadybos metodų, kaip antai kokybės vadybos metodai, lanksčios gamybos, darbo našumo didinimo ir procesų optimizavimo, pažangių valdymo sistemų taikymas. Kaip rodo įvairūs mūsų įmonių vadybos lygio palyginimai su analogiška situacija kitose šalyse, šioje srityje vyrauja siauras ir vienadienis požiūris, kurio pačios įmonės dar nesugeba įveikti savo pajėgomis. Todėl atskirų priemonių numatymas šiose srityse galėtų užpildyti šią spragą ir tuo pačiu sudaryti prielaidas didesniai siektinam produktyvumui.	√√	
8	Pirmo prioriteto uždavinių atlikimo sėkmę reikėtų matuoti ne verslumo lygio rodikliu (įmonių skaičius tūkst. gyv.), o produktyvumo rodikliu ir kitais šalutiniais rodikliais. TUI 1 gyv. yra geras rodiklis, kai turime omenyje pramonines zonas, tačiau konkretesni rodikliai, tokie kaip investicijų pramoninėse zonose rodiklis, galėtų mums padėti išvengti investicijų skirstymo į užsienio ir vietines bei išvengti polemikos, kad tokiu būdu atitraukiame investicijas iš kitų Europos šalių.	√√	

9	Siūlomos intervencinės priemonės yra nukreiptos į MTTP infrastruktūrą ir veiklą, kaip suprantame finansuojant mokslinių tiriamųjų institucijų bazę bei stiprinant jų teikiamas paslaugas. Apibendrintai mums susidaro nuomonė, kad vienas iš prioriteto loginių ryšių yra toks: „sustiprinti mokslinius institutus ir kai jie turės ką pasiūlyti, verslo įmonės ims taikyti inovacijas bei technologijas ir atitinkamai padidės tradicinių sektorių pridedamoji vertė bei atsiras daugiau verslo įmonių, naudojančių aukštas technologijas, taip pat ir susikurs/sustiprės tokie sektoriai, kaip vaistų pramonės, tikslųjų optinių prietaisų gamyba ar radijo, televizijos ir ryšių įrangos gamyba. Pritardami šiam teiginiui, drįstame manyti, kad MTTP infrastruktūros ir veiklos stiprinimas daugiausia turėtų pagerinti tradicinių sektorių inovatyvumą, o tai, mūsų manymu, svarbus prioritetas.	√	Atkreiptinas dėmesys ypač į aukštųjų (biotechnologijos, lazerių, informacinių technologijų ir kt.) ir vidutiniškai aukštų technologijų plėtrą.
10	Iš kitos pusės, ūkio sektorių struktūros keitimas nuo žemų prie aukštų technologijų ir atitinkamai naujos gamybos aukštų ir vidutiniškai aukštų sektorių srityje atsiradimas neįmanomas be specialistų ruošimo šioje srityje (suderinamumas su 1.1 ir 1.3. prioritetais) bei gerai išvystytos MTTP infrastruktūros. Tačiau didžiausią įtaką ūkio struktūros pokyčiams turi tarptautinės korporacijos ir jų sprendimai plėtoti verslus tam tikrose pasaulio teritorijose priklausomai nuo ekonominių sąlygų ir tarptautinės konjunkcijos. Todėl suderinamumas su 2.2 prioritete numatytomis priemonėmis, pvz., infrastruktūros pramoniniams parkams išplėtojimas, mokslo technologinių parkų ir inovacinių centrų plėtra, tikėtina, sudarys sąlygas tarptautinėms korporacijoms plėtoti aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų verslus Lietuvoje.	√	Minėti aspektai aprašyti VP 64 psl. Atkreiptinas dėmesys, ex ante vertintojai klysta mokslo parkus priskirdami 2.2 prioritetui. Tai pirmojo prioriteto Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra“ dalis.
11	Iš tikrųjų skatintume daugiau paramos nukreipti anksčiau išnagrinėtoms priemonėms, kurios mūsų manymu yra „verslo aplinkos“ arba „netiesioginės“ priemonės, kadangi parama skiriama ne tiesiogiai įmonėms, bet mokslinėms įstaigoms arba įmonės mokslo-tiriamajai veiklai. Dabartinės pirmo Ekonomikos augimo VP prioriteto kryptys yra daugiausia nukreiptos tiesioginei įmonių paramai, taip pat paramai, tiesiogiai susijusiai su MTTP ir inovacijomis. Kaip parodė ankstesnio laikotarpio ES paramos panaudojimas, tiesioginės paramos metu nebuvo išvengta rinkos iškreipimų bei neigiamų padarinių konkurencijai. Taip pat paramos administravimas buvo ypač sudėtingas ir lėtas.	√	ES struktūrinės paramos teikimas yra derinamas su valstybės pagalbos taisyklėmis. Bus paruoštos valstybės pagalbos schemas, kurios reglamentuos paramos teikimą įmonėms, nepažeidžiant konkurencijos. Bus siekiama užtikrinti, kad gaunama nauda būtų didesnė už galimą žalą konkurencijai. Atkreiptinas dėmesys, kad daugiau nei 2/3 lėšų skirta verslo aplinkai (viešajam sektoriui).
12	Siekiant išvengti konkurencijos iškreipimų vietinėje rinkoje, technologijų įsigijimas gali būti filtruojamas eksporto kriterijumi,	√√	

	t.y. remiamos technologijos, kurios leis kurti prekes ir paslaugas eksporto rinkai. Bendroje analizėje mes atkreipėme dėmesį, kad Lietuvos ūkio plėtra priklauso nuo eksporto didinimo, kuris yra nepakankamas dabartiniu metu.		
13	Logiškai išskiriamos dvi veiksmų grupės – elektroninių paslaugų ir turinio plėtra bei infrastruktūros plėtra, atsižvelgiant į pasaulinę praktiką. Taip pat atkreipiamas dėmesys į lietuviško turinio apimtį, o tai turėtų padidinti galimybes Lietuvos vartotojams naudotis IRT bei tuo pačiu užtikrinti lietuvių kalbos išsaugojimą.	√√	
14	Logiškai su keliamais ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos tikslais bei konkurencingos ekonomikos uždaviniais, pirmutinis prioriteto uždavinys galėtų būti elektroninių paslaugų ir turinio plėtra, kuri padėtų didinti ekonomikos produktyvumą. Sveikintinos rėmimo priemonės elektroninės valdžios paslaugų bei elektroninės sveikatos paslaugų srityse. Panašu, kad tikslinga būtų persikirstyti lėšas taip, kad jų didžioji dalis būtų skirta elektroninėms paslaugoms ir turinio plėtrai ir atitinkami mažesnė dalis – IRT infrastruktūrai. Tuo pačiu reikia pripažinti, kad informacinės visuomenės plėtra paprastai vykdoma pakankamai kompleksiskai ir beveik kartu įgyvendinant ir turinio, ir infrastruktūros priemones, nes IRT sektorius vystosi ypač dinamiškai ir priemonės keičiasi labai greitai.	√√	
15	Skiriant tiesioginę paramą mokslo įstaigoms, gali būti sukurtos ir išplėtos pavienės mokslo tiriamosios bazės, kurios vėliau konkuruos tarpusavyje bei jų apkrovimo lygis nebus pakankamas. Todėl geriau būtų finansuoti jungtinius mokslo centrus, kurių bazė tarnautų kelių mokslo įstaigų projektams įgyvendinti ir būtų orientuojamasi į specifines, naujas ir inovatyvias sritis, kurios kaip rodo kitų šalių praktika yra kelių tradicinių mokslo bei praktikos kūrybinių sintezių pasekmė.	√√	

Priežiūra ir rodikliai

<i>Nr.</i>	<i>Rekomendacija</i>	<i>Atsižvelgta / neatsižvelgta</i>	<i>Komentarai</i>
1	Rodiklių, mūsų nuomone, yra šiek tiek per daug ir jų skaičius gali būti mažinamas. Didelis rodiklių skaičius apsunkina analizę ir tuo pačiu matavimo procesą;	√√	

2	Rodikliai gali būti reitinguojami pagal svarbą, išskiriant pačius svarbiausius pagal numatytus tikslus ir uždavinius ir antraeilės svarbos, kurie paryškina situaciją specifinėse srityse. Svarbiausiais ekonomikos augimą apibūdinančiais rodikliais pagal iškeltus tikslus rekomenduotume tuos, kurie atskleidžia produktyvumo versle didėjimą, ilguoju laikotarpiu pereinant prie aukštos pridėtinės vertės verslų, diegiant inovacijas ir produktyvumą didinančias technologijas, kuriant aukštos kvalifikacijos darbo vietas;	√√	
3	Kai kurie rodikliai yra pasenę arba neišsamiai apibūdinantys situaciją dėl to, kad sunkiai įmanomas matavimas. Pavyzdžiui, rodikliai, apibūdinantys nedarbo situaciją, yra pasenę ir nedarbo problema mums jau tapusi atvirkštinė, tai yra darbo jėgos trūkumo problema. Praktiškai nepatikima yra emigracijos statistika, taip pat verslumo lygio statistika;	√√	
4	Lietuvai aktualus palyginimas su santykinai panašaus dydžio ir išsivystymo šalimis kaip kaimyninės Latvija, Estija, taip pat Čekija, Slovakija, kai kuria prasme Lenkija;	√	
5	Reikalingi kai kurie specifiniai rodikliai, paryškinantys situaciją siaurose ir aktualiose srityse. Tokiais rodikliais galėtų būti tokie, kurie apibūdina aukštos kvalifikacijos darbo vietas, atskirų sektorių produktyvumo lygį, lietuviškos kilmės eksporto dinamiką ir t.t.;	√	Atskiri sektoriai ir eksporto dinamika yra aprašyti situacijos analizės dalyje.
6	Abejotume, ar tikrai reikalinga statistika (BVP, tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui) pagal atskiras Lietuvos apskritis, jei Lietuva ES atžvilgiu traktuojama kaip vienas regionas, be to jei antroje veiksmų programoje nenumatyta atskirų tiesioginių (netiesioginių galime rasti) veiksmų regionų ekonominėms disproporcijoms mažinti.	N	Tokia statistika yra naudinga, nes iliustruoja Lietuvos regionų investicijų netolygumus, kuriuos planuojama mažinti paruošiant naujų pramoninių parkų, kuriuose galėtų kurtis investuotojai.
7	Rekomenduotume darbo našumo rodiklį iškelti į pirmąją vietą, nes programos tikslas yra didinti produktyvumą. Bendrąjį ūkio darbo našumą matuotume pridėtine pardavimų verte, kurią sukūrė vienas darbuotojas per darbo valandą, matuojant perkamosios galios standartais arba procentais lyginant su EU-15 vidurkiu. Šalia šito rodiklio aktualus, mūsų manymu, yra tas	√√	

	pats darbo našumas, tačiau matuojamas apdirbamojoje pramonėje ir skaičiuojamas eurai – pridamosios vertės santykis su darbuotojų skaičiumi 2003 metų pagal EUROSTAT duomenis Lietuvoje buvo 7 kartus mažesnis nei ES-25. Siektina, kad šis atotrūkis sumažėtų per pusę.		
8	Lietuvoje pagamintų prekių ir paslaugų eksporto (išskyrus rafinuotus naftos produktus) procentas nuo visos parduotos atitinkamos produkcijos;	√√	
9	Investicijų į pagrindinį kapitalą procentas nuo BVP. Rekomenduotume siekti apie 30% nuo pasiekto 22,3% lygio 2005 metais;	√√	
10	Rekomenduotume verslumo rodiklį naudoti kaip šalutinį rodiklį, turint omenyje kad verslumo didinimas nėra svarbiausias uždavinys Lietuvos ūkyje.	√√	
11	Siūlomą rezultatų rodiklį „pritraukta investicijų“ mes jau ankstesniuose savo dokumentuose rekomendavome labiau susieti su tiesioginiais programos veiksmis, t.y. jei bus pertvarkomos užterštos teritorijos ir specialiai investuotojams paruošiamos, tai rodiklis galėtų būti „pritraukta investicijų į pertvarkytas teritorijas“.	√√	
12	Darbo vietų siūlomą rodiklį vertėtų modifikuoti, akcentuojant „kvalifikuotas darbo vietas“, nes esant darbo jėgos trūkimui, kuris nemažėja Lietuvoje, darbo vietų gali mažėti, tačiau jos turėtų būti geriau apmokamos ir tuo pačiu produktyvesnės. Vienas iš siūlomų rodiklių būtų „sukurtų naujų kvalifikuoto darbo vietų skaičius“, paaiškinant, kad „kvalifikuota darbo vieta laikoma tokia darbo vieta, kurios darbo užmokesčio fondas yra 1,5 karto didesnis už tuo metu esantį vidutinį statistinį Lietuvoje“.	N	Tokio rodiklio iš viso nenumatome. Dėl kvalifikuotų darbo vietų buvo prašyta ekspertų pateikti pasiūlymų, kaip matuoti, tačiau praktikoje taikomų pasiūlymų nebuvo pateikta.
13	Kadangi šioje programoje numatomos lėšos technologiniams mokslo parkams ir kitoms institucijoms, atliekančioms panašią paskirtį, manytume, kad reikėtų rodiklio, matuojančio mokslo parkų ir šių organizacijų veiklą, kurių paskirtis yra skatinti naujų inovacinio pobūdžio įmonių atsiradimą ir jų plėtrą. Tokią	√√	

	veiklą matuotume naujai įkurtų įmonių, plėtojančių savo veiklą mokslo technologiniuose parkuose, skaičiumi bei tyrėjų ar mokslo darbuotojų, įdarbintų šiose įmonėse, skaičiumi.		
14	Kadangi šios programos tikslas yra keisti ūkio sektorių struktūrą, kad padidėtų aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų sektorių dalis, tai, mūsų nuomone, pirmutinis rodiklis ir turėtų būti toks, kuris matuotų atitinkamą šios struktūros pasikeitimą. Dabartinis lygis – 16% aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų sektorių dalis apdirbamojoje pramonėje 2005 metais galėtų būti keičiamas į 22%, turint omenyje, kad pačios apdirbamosios pramonės metinis augimas sudaro apie 15% per metus.	N	Manome, kad toks rodiklis netikslingas, nes priemonių, skirtų tik aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų vystymui, nenumatoma. Ūkio produktyvumui augant, augs ir tradicinės paramos šakos. Todėl siūlomas rodiklio dydis yra menkai pagrįstas ir sunkiai pasiekiamas.
15	Manytume, kad Europos patentų biurui pateiktų paraiškų siektiną skaičių galima būtų sumažinti iki 30 vnt., kadangi Lietuvoje nėra tokios veiklos tradicijų.	√√	
16	3 prioriteto pagrindiniai uždaviniai yra išplėsti elektroniniu būdu teikiamas paslaugas ir padidinti jų naudojimąsi bei toliau pagerinti IRT infrastruktūrą, siekiant sumažinti skaitmeninę atskirtį, tačiau kartu su pirmąja veiksmų programa tikslinga būtų pagerinti visuomenės gebėjimus naudotis elektroninėmis technologijomis.	√	3 prioriteto aprašyme bus numatytas sąryšis su Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa, nurodant, kad visuomenės gebėjimai naudotis elektroninėmis technologijomis bus didinami įgyvendinant Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 1 ir 2 prioritetus. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 1 prioritetą ugdys šalies gyventojų, įskaitant ir bedarbius, verslo ir viešojo sektoriaus, kuriam netaikomos valstybės tarnybos įstatymo nuostatos, darbuotojų kompiuterinį raštingumą. Valstybės tarnautojų kompiuterinis raštingumas bus lavinamas pagal Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4 prioritetą.
17	Keliami uždaviniai 4 prioritete diegti eismo saugos inžinerines priemones, o 5 prioritete – mažinti transporto avaringumą. Šių priemonių poveikio rezultatai turėtų būti situacijos eismo įvykių statistikoje pasikeitimas, kuris galėtų būti matuojamas ir lyginamas su kitomis ES šalimis. Pvz., eismo įvykių skaičiaus ar jų pasekmių sunkumo pasikeitimas.	N	Didžioji dalis eismo įvykių (apie 90 %) įvyksta dėl eismo dalyvių kaltės, o ne dėl infrastruktūros stokos ar blogos būklės. Todėl numatyti atitinkamus rezultatus kiek bus žuvusiųjų ar eismo įvykių pasekmių sunkumo pasikeitimas yra labai sudėtinga. Įgyvendinant eismo saugos projektus, bus skaičiuojama kiek įdiegta eismo saugos priemonių.
18	Kelia abejonių Ro-Ro krovinių srauto Klaipėdos uoste padidėjimo rodiklio naudojimas, kaip rodiklio, visapusiškai įvertinančio Klaipėdos uosto potencialo geresnį panaudojimą. Kaip veiklos rezultatyvumo rodiklis tikslingesnis būtų bendras perkrautų krovinių tonažo ir aptarnautų keleivių skaičiaus	N	Numatoma skirti Europos Sąjungos parama labai mažai veiks Klaipėdos valstybinio jūrų uosto bendrus krovos rodiklius. Atsižvelgus į tai, kad planuojama įrengti keleivinių ir krovinių keltų terminalo infrastruktūrą, kur būtų aptarnaujami Ro-Ro, Ro-Pax laivai, todėl bus galima tiksliai apskaičiuoti mūsų numatytą rodiklį

	pokyčiai.		
19	Pagrindiniai šio prioriteto uždaviniai apima elektros, šilumos, dujų sistemų ir transporto tinklo plėtojimo veiksmus. Rodiklių sistema turėtų nuosekliai apimti šias veiksmų sritis, o rodiklių kiekis orientaciniai turėtų atspindėti išlaidų paskirstymą pagal prioritетines temas, t.y didesnį jų skaičių skiriant transporto tinklo veiksmų grupei.	√	
20	Pagal prioritetą keliamas uždavinys didinti energijos tiekimo patikimumą ir saugumą, tačiau nėra numatyto rodiklio. Jis galėtų būti matuojamas vartotojų atjungimo dažnio ar vartotojų atjungimo vidutinės trukmės rodikliu.	√	Veiksmų programoje numatytas rodiklis dėl šildymo vartotojų, kuriems šildymo tiekimo saugumas ir patikimumas pagerėjo, skaičiaus.
21	Įvertinant šį pasiūlymą Ūkio ministerija siūlo įvesti vidutinio neplanuotų trumpų nutraukimų vienam vartotojui per metus skirstomuosiuose elektros tinkluose sumažėjimą (Momentary Average Interruption Frequency index – MAIFI) (procentais) ir energijos intensyvumo rodiklius. Sunkiai priimtinas rodiklis modernizuota 100 vnt. elektros įrenginių perdavimo ir paskirstymo tinkluose, nes neaiški elektros įrenginių kategorija. Tikslinga būtų šį rodiklį paskirstyti tarp perdavimo ir skirstomųjų tinklų.	√√	

V PRIEDAS. PARAMOS SUDERINAMUMAS SU KITOMIS VEIKSMŲ PROGRAMOMIS IR KITOMIS EUROPOS SĄJUNGOS FINANSINĖMIS PRIEMONĖMIS

PRIORITETAS/TIKSLAS	SUDERINAMUMAS SU KITOMIS VEIKSMŲ PROGRAMOMIS	SUDERINAMUMAS SU KITOMIS ES FINANSINĖMIS PRIEMONĖMIS
1 prioritetas: Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra		
<p>Parama:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mokslinių tyrimų centrų veiklai; - mokslo-verslo sąveikos centrams; - išskirtinių mokslinių tyrimų centrams (ekscelencijos centrams) valstybės tyrimų institucijose ir universitetuose aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų srityse (per visuotinių dotacijų schemas, įskaitant mokslinę įrangą); - valstybinių mokslinių tyrimų įstaigų ir universitetų atliekamiems moksliniams tyrimams aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų srityse; - centrams, priklausantiems viešosioms mokslo ir studijų institucijoms, įgyvendinantiems technologijų perdavimo funkciją. <p>Pagal šį prioritetą bus finansuojamos tik „kietosios“ investicijos, o „minkštosios“ investicijos bus finansuojamos pagal Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 3 prioritetą.</p>	<p><i>Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa (3 prioritetas. Tyrėjų gebėjimų stiprinimas)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Parama mokslininkams, tyrėjams, studentams mokslinės veiklos (visuotinių dotacijų schemas), studijų, mobilumo srityse: tyrėjų įdarbinimas viešajame sektoriuje ir aukštųjų bei vidutiniškai aukštų technologijų įmonėse, studentų mokslinės praktikos, stipendijos doktorantams, regioninio ir sektorinio mobilumo (studijų vizitai), MTTP rezultatų sklaidos, inovacinių gebėjimų, intelektinės nuosavybės valdymo projektai. <p>Pagal šį prioritetą bus finansuojamos tik minkštosios investicijos, o kietosios investicijos bus finansuojamos pagal Ekonomikos augimo veiksmų programos 1 prioritetą.</p>	<p>7 rėminė programa:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tarptautinis mobilumas ir tęstinis mokslininkų ir kitų tyrėjų profesinis tobulinimasis visuose karjeros etapuose ES mokslo (ekscelencijos) centruose. <p>EŽŪFKP:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Priemonė „Profesinio mokymo ir informavimo veikla“ (žemės ir miškų ūkyje dirbančių subjektų mokymas ir mokslo žinių bei inovacinės praktikos sklaida). <p>Takoskyros kriterijus – veiklos sritis – mokymas žemės ir miškų ūkio srityse.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Priemonė “Žemės ūkio valdų modernizavimas”, veiklos sritis “žemės ūkio produktų gamyba ir (arba) paslaugų žemės ūkiui teikimas“ (naujos žemės ūkio technikos, technologinių įrengimų, įrangos, kompiuterinės ir programinės įrangos, skirtos projekto reikmėms, įsigijimas). <p><i>Pareiškėjai:</i></p> <p>ūkininkai ar juridiniai asmenys, užsiimantys žemės ūkio produktų gamyba, mokslo ir mokymo institucijos, turinčios eksperimentinius, parodomuosius, mokomuosius, bandymų ūkius, gaminančius žemės ūkio produktus.</p> <p>Takoskyros kriterijus: veiklos sritis: mokslo ir technologijų sklaida žemės ūkyje.</p> <p>EŽF:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Parama mokslininkų ir žuvininkystės sektoriaus ūkio subjektų partnerystės skatinimui ir žuvininkystės

		<p>sektoriaus bandomiesiems projektams. <i>Pareiškėjai:</i> žuvininkystės sektoriaus interesams atstovaujanti nevyriausybinė organizacija ar viešieji juridiniai asmenys. - Parama žuvų perdirbimo įmonių kūrimui, plėtrai, įrengimui ir modernizavimui, siekiant gaminti ar tiekti naujus žuvies produktus, taikyti naujas technologijas ar vystyti pažangius gamybos metodus. <i>Pareiškėjai:</i> žuvų perdirbimo įmonės, kuriose dirba mažiau nei 750 darbuotojų, ar turinčios mažesnę nei 200 mln. eurų apyvartą.</p>
<p>2 prioritetas: Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas</p>		
<p>1 uždavinys: Įmonių produktyvumo didinimas</p>		
<p>- investicijos į naujus įrengimus ir technologijas, verslo sprendimus, kokybės ir verslo proceso valdymą, energijos auditą įmonėse, siekiančiose didinti savo produktyvumą, pagerinti savo veiklos kokybę ir t.t. <i>Pareiškėjai:</i> įmonės</p>	<p><i>Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa (1 prioritetas. Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis.)</i> - Žmogiškųjų išteklių plėtra įmonėse: įmonių darbuotojų, vadovų, personalo vadybininkų mokymai, kvalifikacijos kėlimas (bendrųjų ir specialiųjų gebėjimų ir kompetencijos ugdymas), šiuolaikinių personalo valdymo sistemų kūrimas ir diegimas įmonėse, siejant tai su atitinkamais vadybininkų bei darbuotojų mokymais. <i>Pareiškėjai:</i> įmonės</p>	<p>EŽŪFKP: - Priemonė “Žemės ūkio valdų modernizavimas”, veiklos sritis “žemės ūkio produktų gamyba ir (arba) paslaugų žemės ūkiui teikimas“ (naujos žemės ūkio technikos, technologinių įrengimų, įrangos, kompiuterinės ir programinės įrangos, skirtos projekto reikmėms, įsigijimas, infrastruktūros kūrimas valdoje, jei tai susiję su žemės ūkio produktų gamyba ir (arba) apdorojimu ir paruošimu realizacijai. <i>Pareiškėjai:</i> ūkininkai ar juridiniai asmenys, užsiimančios žemės ūkio produktų gamyba ir (arba) teikiančios paslaugas žemės ūkiui ir nustatyta tvarka įregistravę savo valdą, kooperatyvai, mokslo ir mokymo institucijos, turinčios eksperimentinius, parodomuosius, mokomuosius, bandymų ūkius, gaminančius žemės ūkio produktus. Priemonė “Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas” (parama naujai technikai ir įrangai, įskaitant kompiuterinę ir programinę įrangą, įsigyti). <i>Pareiškėjai:</i> mikroįmonės, veikiančios mieste, taip pat mažos ir vidutinės įmonės, perdirbančios žemės ūkio produktus ir/ar dalyvaujančios žemės ūkio produktų rinkodaroje ne trumpiau kaip 2 metus iki paraiškos pateikimo; įmonės, turinčios nuo 250 iki</p>

		<p>750 darbuotojų, arba kurių metinė apyvarta siekia nuo 50 mln. EUR iki 200 mln. EUR, perdirbančios žemės ūkio produktus ir/ar dalyvaujančios žemės ūkio produktų rinkodaroje ne trumpiau kaip 2 metus iki paraiškos pateikimo; kooperatyvai.</p> <p>Takoskyros kriterijus – veiklos sritis: investicijos į naują gamybos įrangą ir technologijas žemės ūkyje ir žemės ūkio produktų gamyboje.</p> <p>Priemonė “Parama verslo kūrimui ir plėtrai” (parama mikroįmonių įkūrimui ir plėtrai kaimo vietovėse).</p> <p>Takoskyros kriterijus – <u>pareiškėjo dydis: mikroįmonė</u> (tik investicinei paramai).</p> <p>EŽF:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Akvakultūra: priemonės, susijusios su gamybinėmis investicijomis į akvakultūrą. - Parama žuvų perdirbimo įmonių kūrimui, plėtrai, įrengimui ir modernizavimui, siekiant gaminti ar tiekti naujus žuvies produktus, taikyti naujas technologijas ar vystyti pažangius gamybos metodus. <p><i>Pareiškėjai:</i> žuvų perdirbimo įmonės, kuriose dirba mažiau nei 750 darbuotojų ar turinčios mažesnę nei 200 mln. eurų apyvartą.</p>
<p>2 uždavinys: Padidinti veikiančių įmonių gyvybingumą ir paskatinti verslumą</p>		
<ul style="list-style-type: none"> - infrastruktūra verslo aplinkai: verslo inkubatorių ir informacijos centrų plėtra nekaimiškosiose vietovėse ir pan.; - priemonės verslo aplinkai gerinti: duomenų bazių kūrimas, rinkos tyrimai, informacijos verslui sklaida: seminarai, konferencijos ir pan., verslo asociacijų ir verslo informacijos centrų bendradarbiavimas su kitomis svarbiomis institucijomis, keitimasis patirtimi ir pan.; - konkurencingumo augimo projektai: įvairių sektorių ir visapusių konkurencingumo studijų rengimas, Lietuvos verslo aplinkos įvaizdžio 	<p><i>Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa (1 prioritetas. Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - gyventojų verslumo ugdymo mokymai, siejant tai su verslo steigimu. <p><i>Pareiškėjai:</i> Verslo informavimo centrai, verslo inkubatoriai, nevyriausybinės organizacijos.</p> <p><i>Sanglaudos skatinimo veiksmų programa: (1 prioritetas: Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - kaimo viešosios infrastruktūros bei paslaugų gerinimas (viešųjų laisvalaikio, sporto ir kultūros 	<p>EŽŪFKP:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Priemonė „Profesinio mokymo ir informavimo veikla“ (žemės ir miškų ūkyje dirbančių subjektų mokymas ir informavimas, mokslo žinių bei inovacinės praktikos sklaida). <p>Takoskyros kriterijus – veiklos sritis – mokymas žemės ir miškų ūkio srityse.</p> <ul style="list-style-type: none"> -Priemonė “Naudojimasis konsultavimo paslaugomis” (fizinį ir juridinių asmenų ir miško savininkų, užsiimančių žemės ir miškų ūkio veikla, konsultavimas atitikimo nustatytiems valdymo reikalavimams ir geros agrarinės bei aplinkosaugos praktikos sąlygoms klausimais, agrarinės

gerinimo veiksmai ir pan.	pastatų, svarbių verslui, miesto transporto renovavimas ir plėtra). Bus finansuojami kompleksiniai plėtros projektai, viršijantys 200 000 eurų. <i>Pareiškėjai:</i> savivaldybės ir jų institucijos.	aplinkosaugos, buhalterinės apskaitos, miškų ūkio klausimais). Takoskyros kriterijus – veiklos sritis - konsultavimas žemės ir miškų ūkio srityse.
3 uždavinys: pagerinti MVĮ priėjimą prie finansavimo šaltinių		
- finansinės inžinerijos priemonės (mikrokreditai, garantijos, rizikos kapitalo fondai).		EŽŪFKP: Priemonė “Parama verslo kūrimui ir plėtrai” (parama mikroįmonių įkūrimui ir plėtrai kaimo vietovėse). Takoskyros kriterijus – paramos rūšis: investicinė parama (negražintina parama pareiškėjui). EŽF: - Akvakultūra: investicijos į gamybos įrangos kūrimą, plėtrą ir modernizavimą; - Žuvininkystės produktų perdirbimas ir rinkodara.
3 prioritetas. Informacinė visuomenė visiems		
- nuotolinis mokymas: neformalaus mokymo priemonės visiems šalies gyventojams internetu (el. turinys nebus kuriamas). - interaktyvių el. valdžios paslaugų plėtra (ne mažesnio negu 3 viešųjų paslaugų perkėlimo į internetą brandos lygio) piliečiams ir verslui.	<p><i>Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa (2 prioritetas. Mokymasis visą gyvenimą)</i></p> <p>- nuotolinis mokymas (remiamos veiklos, kuriančios neformaliojo mokymo turinį bei formaliojo mokymo priemones). <i>Pareiškėjai:</i> formaliojo ir neformaliojo švietimo paslaugų teikėjai.</p> <p><i>Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa (4 prioritetas. Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas)</i></p> <p>- nuotolinis mokymas ir el. turinys: valstybės tarnautojų mokymo priemonių kūrimas</p> <p><i>Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa (4 prioritetas Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas)</i></p> <p>- viešojo administravimo institucijų informacinių sistemų ir duomenų bazių plėtra kartu su kitomis priemonėmis, pvz., teisinės aplinkos, mokymų gerinimas ir pan. Informacinių technologijų priemonių plėtra tokiuose projektuose yra</p>	

	orientuota tik į nacionalinių ir savivaldos institucijų vidinių procedūrų optimizavimą ir/ar elektroninių paslaugų GOV-2-GOV tiekimą.	
4 prioritetas. Esminė ekonominė infrastruktūra		
Regioninių kelių statymas ir rekonstrukcija (įskaitant žvyrkelių grindimą) <i>Pareiškėjai:</i> savivaldybės Investavimas į uostų gilinimą, krantinių statybą ir rekonstrukciją, uostų sąveikos su geležinkelio ir automobilių transportu gerinimą, vidaus vandenių kelių įrengimą.		EŽŪFKP: - Priemonė “ <u>Žemės ūkio valdų modernizavimas</u> ” (kelių tiesimas ūkio ribose) Takoskyros kriterijai: - <u>pareiškėjas</u> : fizinis ar juridinis asmuo, užsiimantis žemės ūkio veikla; - projekto įgyvendinimo vieta (ūkio ribose). EŽF: Parama veikiantiems valstybiniais arba privatiems žvejybos uostams, žuvų iškrovimo vietoms pertvarkyti ir priekrantės žvejų teikiamoms žuvų iškrovimo paslaugoms pagerinti.
6 prioritetas. Techninė parama Ekonomikos augimo veiksmų programos įgyvendinimui		
1 uždavinys: Garantuoti efektyvų ES struktūrinės paramos, skiriamos pagal Konvergencijos tikslą, valdymo ir kontrolės sistemos funkcionavimą, įgyvendinant šią Ekonomikos augimo veiksmų programą.		
Pagal šį prioritetą bus finansuojamos institucijų, dalyvaujančių Ekonomikos augimo veiksmų programos įgyvendinime, veiklos, susijusios tik su šios veiksmų programos įgyvendinimu.	Techninės paramos veiksmų programa Tuo atveju, jei tam tikra institucija bus įtraukta į daugiau nei vienos veiksmų programos įgyvendinimą, jos veiksmai gali būti finansuojami iš Techninės paramos veiksmų programos lėšų.	
2 uždavinys: Gerinti visuomenės informuotumą apie Ekonomikos augimo veiksmų programos teikiamą paramą bei įgyvendinimo rezultatus, vykdyti Ekonomikos augimo veiksmų programos vertinimą		
Pagal šį prioritetą bus finansuojami viešinimo ir vertinimo veiksmai, susiję tik su Ekonomikos augimo veiksmų programa.	Techninės paramos veiksmų programa Viešinimo ir vertinimo veiksmai, susiję su daugiau nei viena veiksmų programa, bus finansuojami iš Techninės paramos veiksmų programos lėšų.	

VI PRIEDAS. VALSTYBĖS PAGALBOS IŠLYGA

Bet kokia viešoji parama teikiama pagal šią programą turi atitikti valstybės pagalbos taisykles taikytinas tuo metu, kai yra teikiama viešoji parama.

VII PRIEDAS. VIEŠIEJI PIRKIMAI

Valstybė narė užtikrina, kad viešieji pirkimai, vykdomi įgyvendinant projektus pagal šią programą, atitiktų direktyvų Nr. 2004/17/EB ir 2004/18/EB nuostatas ar atitinkamus Sutarties principus.

VIII PRIEDAS. „REGIONAI EKONOMINIAMS POKYČIAMS” INICIATYVA

Koordinatorius (kaip nustatyta 6 dalyje) arba Vadovaujanti institucija gali:

- a) leisti Stebėsenos komitete dalyvauti tinklo, dalyvaujančio „Regionai ekonominiams pokyčiams“ iniciatyvoje, atstovui (kaip stebėtojui) ir parengti pranešimą apie tinklo veiklą, susijusią su Ekonomikos augimo veiksmų programa, įgyvendinimo pažanga;
- b) numatyti Stebėsenos komiteto darbotvarkėje tinklo veiklą apžvalgos ir pasiūlymų Ekonomikos augimo veiksmų programai svarstymą.
- c) informuoti kasmetinėje programos įgyvendinimo ataskaitoje apie veiksmus, įtrauktus į „Regionai ekonominiams pokyčiams“ iniciatyvą ir susijusius su Ekonomikos augimo veiksmų programa.

IX PRIEDAS. BENDRADARBIAVIMAS SU BALTIJOS JŪROS REGIONO ŠALIMIS

Atsižvelgiant į nacionalinės rinkos dydį, kur tai yra tinkama, bus siekiama bendradarbiauti su kitomis Baltijos jūros regiono šalimis srityse, kuriose yra bendrų interesų bei kuriose masto ekonomija ar kritinė masė galėtų padidinti individualiai sunkiau įgyvendinamas galimybes.

X PRIEDAS. STRATEGINIO POVEIKIO APLINKAI VERTINIMO REKOMENDACIJOS EKONOMIKOS AUGIMO VEIKSMŲ PROGRAMAI

No.	Rekomendacija	Atsižvelgta/neatsižvelgta	Pastabos
1.	Veiksmų programos siūlome papildyti nuostatomis, kurios apskričių viršininkų administracijas ir savivaldybes įpareigotų kuo anksčiau peržiūrėti savo strateginius dokumentus ir papildyti juos programavimo dokumentuose nustatytais prioritetais, tikslai ir uždaviniais. Aplinkosaugos priemonėms įgyvendinti ir jos būklės gerinimui didelis vaidmuo tenka savivaldybėms ir apskričių viršininkų administracijoms, todėl programavimo dokumentuose tai turėtų būti akcentuojama	Atsižvelgta	Vidaus reikalų ministerija informuos visų apskričių viršininkų administracijas ir savivaldybes, kad atsižvelgiant į veiksmų programų tikslus, prioritetus ir uždavinius, turi būti peržiūrėti regioniniai strateginiai dokumentai.
2.	Siekiant maksimalios naudos iš investicijų į aplinkos apsaugą, turi būti laikomasi aplinką tausojančio principo. Tai turėtų būti akcentuojama VP, ypač Ekonomikos augimo veiksmų programoje. Šioje programoje turėtų būti daugiau aplinkosaugos aspektų/paaiškinimų/ argumentų nustatant šalies ekonomikai (ūkiui) reikšmingus sprendinius, t. y. teigti, kad ieškomas sprendinių derinys, kuris nepažeistų aplinkos kokybės	Atsižvelgta	Visi investicijų projektai bus vertinami siekiant nustatyti jų poveikį aplinkai.
3.	Kadangi pvz., atliekų tvarkymo srityje ES šalys orientuojamos į atliekų prevencijos, perdirbimo ir biologinio atliekų skaidymo priemones, kurios yra pigesnės ir sukuria daugiau darbo vietų palyginti su atliekų švartynais ir jų deginimu, kyla klausimas, ar Lietuvos prioritetai, numatant ateities investicijas, suvienodinti su ES ateities politika. Todėl, būtina Ekonomikos augimo programa papildyti atliekų perdirbimo ir kitokio tvarkymo tendencijomis (pvz., Kinija kuria „atliekas perdirbančią ekonomiką“; JAV kai kuriose valstijose nustatytas tam tikrų atliekų šalinimo draudimas švartynuose ir skatinamas jų perdirbimas; Japonijoje yra daug atliekų politikos sričių, kurios vadinamos “3R - mažinimo, pakartotinio naudojimo ir perdirbimo”). Kadangi Europa siekia tapti konkurencingesne ir dinamiškesne ekonomika, VP tekste turėtų atsirasti panašūs, apibendrinti aplinkosauginę viziją turintys aspektai	Neatsižvelgta	Ekspertų pasiūlymas išskirti atskirą atliekų tvarkymo sritį Ekonomikos augimo veiksmų programoje yra nepriimtinas, nes veiksmų programoje išskirti prioritetai skirti įvairių ūkio sektorių konkurencingumui stiprinti. Tuo tarpu atliekų tvarkymo priemonės yra numatytos Sanglaudos skatinimo veiksmų programoje.
4.	Esamos aplinkos būklės apžvalga reikalauja daug laiko duomenims surinkti, patikrinti jų patikimumą. Duomenų surinkimas ir apdorojimas problema yra ne tik Lietuvoje, bet ir ES šalyse. Siūlome VP įgyvendinimo monitoringo (stebėsenos) dalyje akcentuoti pasekmių aplinkai monitoringo svarbą ir tai, kad atliekant pasekmių aplinkai stebėseną, ateityje, galima būtų pereiti prie ES naudojamų indikatorių, kuriais vertinama ES šalių pažanga aplinkosaugoje (The European Environment, State and Outlook 2005) – 9 indikatoriai ir jų dvi pozicijos (fiksuoja būklė ir pažanga). Rekomenduojame įkurti nepriklausomų ekspertų grupę, kuri pastoviai dirbtų stebėsenos sistemos tobulinimo srityje ir šią veiklą koordinuotų. Aplinkos apsaugos agentūra, kuri šiuo metu vykdo Lietuvoje aplinkos monitoringą, turėtų atsirasti VP įgyvendinimo administravimo schemeje.	Iš dalies atsižvelgta	Stebėsenos veiklos yra išsamiai aprašytos 6 dalyje (Įgyvendinimo nuostatos). Numatoma, kad Stebėsenos komitetas bus įtrauktas į horizontalių prioritetų stebėseną.

5.	<p>Ekonomikos augimo programoje reikėtų plačiau aprašyti Klaipėdos jūsu uosto potencialo geresnio panaudojimo ir konkurencingumo didinimo aspektus, kadangi SPAV ekspertai dėl informacijos stokos negalėjo daryti išvadų (vertino tik galimas pasekmes atskiriems aplinkos komponentams). Siūlome paaiškinti, kokias aplinkosaugines problemas galima būtų išspręsti šalies mastu, padidinus Klaipėdos uosto potencialą.</p>	Iš dalies atsižvelgta	<p>Siekiant didinti Klaipėdos valstybinio jūrų uosto pralaidumą ir konkurencingumą, 2007–2013 m. planuojama įrengti keleivinių ir krovinių keltų terminalo infrastruktūrą, didinant saugumą bei mažinant neigiamą poveikį aplinkai (triukšmo ir išmetamųjų dujų mažinimas) bus sutvarkyti privažiavimo keliai į multimodalinių krovinių terminalus pietinėje uosto dalyje, taip pat įrengta mažųjų laivų ir valčių prieplauka. Vykdamas uosto plėtrą 2007–2013 m., neplanuojama įgyvendinti projektų, kurie išspręstų aplinkosaugines problemas šalies mastu (pvz. nedeginamų atliekų išvežimui į kitas šalis reikiamos infrastruktūros įrengimas). Įvertinus tai, kad šiuo metu vežti tokias atliekas ir pan. nėra paklausos, todėl krovos kompanijos Klaipėdos uoste neplanuoja įrengti tam reikiamos suprastruktūros, o infrastruktūra, už kuria atsakinga valstybė, tenkinti šiuos poreikius pilnai gali.</p>
6.	<p>Žemas visuomenės suinteresuotumas SPAV ataskaitos rezultatais gali atsiliiepti įgyvendinant VP, todėl, VP tekste turėtų atsirasti pasiūlymas, kad po SPAV atlikimo būtina ir toliau vykdyti visuomenės informavimą/supažindinimą.</p>	Atsižvelgta	<p>Viešinimo veiklos bus tęsiamos. Kai veiksmų programos bus patvirtintos, vadovaujantis SPAV direktyva, institucijos ir partneriai, su kuriais buvo konsultuotasi, bus informuoti kaip buvo atsižvelgta į SPAV rekomendacijas.</p>
7.	<p>Rekomenduojame ypatingą dėmesį veiksmų programose skirti Reglamento dėl cheminių medžiagų registracijos, įvertinimo, autorizacijos ir apribojimų (REACH) įsigaliojimui nuo 2007 m. sausio 1 d. Darnaus vystymosi kontekste ši sistema įves daug naujovių ir gali atsiliiepti VP numatytų uždavinių įgyvendinimui. ES šalių patirtis rodo, kad šalyse ženkliai padidėjo bedarbystė, turėjo įtakos smulkaus ir vidutinio verslo plėtrai. Ši sistema remiasi principu – nėra duomenų apie cheminę medžiagą – nėra rinkos. Pavojų aplinkosaugai kelia tai, kad atliekos nepatenka į reguliavimo sferą ir gali tapti sukčiavimo objektu (žaliava gamybai įvardinta kaip atlieka ir išvengta procedūrinių išlaidų). Tokia grėsmė yra pavojus aplinkai, visuomenės sveikatai ir gali iškreipti rinką – turėti įtakos šalies konkurencingumui.</p>	Neatsižvelgta	<p>Ekonomikos augimo veiksmų programos priemonės, skirtos verslui, nėra orientuotos į tikslinę cheminių medžiagų sritį, todėl teiginy, kad reglamento dėl REACH įsigaliojimas gali atsiliiepti VP numatytų tikslų įgyvendinimui yra visiškai nepagrįstas (pagrindimo nėra kitose SPAV ataskaitos dalyse). Manome, kad VP įgyvendinimas kaip tik prisidės prie smulkaus ir vidutinio verslo plėtros ir užimtumo, tad sumažins ekspertų minimas galimas neigiamas tam tikrų</p>

			ES direktyvų įgyvendinimo pasekmes. Klausimai, tiesiogiai susiję su REACH sistemos įsigaliojimu, bus sprendžiami nacionalinių programų lėšomis.
8.	Kadangi išvados apie VP įgyvendinimo galimas pasekmes aplinkai yra įvertintos ir pateiktos lentelėse (aprašytos), galime daryti išvadą, kad didžioji dalis uždavinių, juos įgyvendinus, pagerins aplinkos būklę. Kadangi suminis poveikis aplinkos komponentams, įgyvendinant uždavinį, dažnai yra teigiamas, siūlome, nustatant įgyvendinimo priemones, atkreipti dėmesį į tuos aplinkos komponentus, kurie gali būti pažeisti, t.y. nustatant įgyvendinimo priemones, su visomis suinteresuotomis pusėmis aptarti, ar pvz., visuomenės sveikata, ar nekilnojamojo turto vertė, ar kraštovaizdžio išsaugojimas yra prioritetas, įgyvendinant uždavinį.	Atsižvelgta	Visi investicijų projektai bus vertinami siekiant nustatyti jų poveikį aplinkai. Aplinkosaugos institucijos ir partneriai dalyvaus sprendimų dėl projektų atrankos kriterijų priėmimo (Stebėsenos komitetas).
9.	Nekilnojamojo turto vertei /nuvertėjimui didelės reikšmės turi praeityje padaryta žala aplinkai. Daugelis gyventojų ir įmonių nežino, kad parduodant ar perkant nekilnojamąjį turtą, opiausia problema tampa gauti informaciją apie esamos gyvenamosios aplinkos kokybę. Tokia padėtis gali atsiliepti ir užsienio investicijoms. Todėl, Ekonomikos augimo programoje toks aplinkosauginis aspektas galėtų atsirasti.	Neatsižvelgta	Rekomendacijos formuluotė neapibrėžta, o SPAV analizėje aiškesnio ir išsamesnio turinio, kuris būtų susijęs su šia rekomendacija, nerasta. Siūlome rekomendacijos atsisakyti.
10.	Bendruomenės infrastruktūros plėtra turi būti susieta su savivaldybių biudžetų formavimo principų pakeitimais, integruojant valstybinį požiūrį (aplinkosaugos srityje). Savivaldybių aplinkos apsaugos fondų lėšos turėtų būti orientuotos VP numatytų uždavinių kofinansavimui. Toks požiūris turi būti deklaruojamas programavimo dokumentuose.	Atsižvelgta	Regionų plėtros planai turi atitikti darnios plėtros principą. Be to, savivaldybės turi specialias aplinkosaugos programas, kurios gali būti naudojamos bendrajam finansavimui.
11.	Verslo centrai, kurie turi tinklą per visoje Lietuvoje, turėtų daugiau dėmesio skirti aplinkosaugos konsultacijoms. Smulkus ir vidutinis verslas neturi pajėgumų ir laiko informacijos rinkimui, pritaikymui savo verslams, todėl gali praleisti momentą, kai aplinkosauginių reikalavimų nepaisymas, sumažina jų konkurencingumą rinkoje. Verslo centrų specialistai turėtų patarti verslininkams plėtros klausimais, išpėdami apie investicijų į aplinkos apsaugos priemones poreikį	Neatsižvelgta	Ekonomikos augimo veiksmų programoje nedetalizuojama verslo informacijos centrų darbo tematika. Verslo informacijos centrai kartu su dalininkais planuoja savo veiklos strategiją, kuri nukreipta į verslo sąlygų regionuose gerinimą ir verslo konkurencingumo stiprinimą, užtikrinant aktualios informacijos sklaidą. Manome, kad vienos temos išskyrimas, neįvardinant kitų verslui svarbių temų, yra netikslingas.